

Bendrinės lietuvių kalbos žodynas

5 dalis: **Ž**

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS
VILNIUS, 2016

Redaktorių kolegija:

dr. Danutė Liutkevičienė (vyriausioji redaktorė), dr. Gertrūda Naktinienė, dr. Ritutė Petrokienė, Dovilė Svetikienė, dr. Klementina Vosylytė, doc. dr. Jolanta Zabarskaitė

Programuotojas:

Vikis Satkevičius

Bendrinės lietuvių kalbos žodynas yra nuolat pildomas, pastebėtos korektūros klaidos taisomos.

Šiame leidinyje pateikiama 5-os dalies (Ž) 2016 m. versija.

Naujausią žodyno versiją rasite internete bkz.lki.lt

ISBN 978-609-411-193-8 (5 dalis)

ISBN 978-609-411-107-5 (bendras)

© Laimutis Bilkis, Violeta Černiutė, Anželika Gaidienė, Aurelija Gritėnienė, Erika Jasionytė-Mikučionienė, Ona Kažukauskaitė, Danutė Liutkevičienė, Daiva Murmulaitytė, Gertrūda Naktinienė, Milda Norkaitienė, Ritutė Petrokienė, Lijana Puzinienė, Vilija Sakalauskiene, Dovilė Svetikienė, Zita Šimėnaitė, Klementina Vosylytė, Jolanta Zabarskaitė

© 2016 Lietuvių kalbos institutas

ž

raidė, vartojama žymėti skardžiajam liežuviu priešakiniam alveoliniam pučiamajam priebalsiui, tariamam kietai (žaiabas, žalias, žolynas, žvakė, žvangėti) ir minkštai (žebenkštis, želti, žiedas, žvejys): Raidės „ž“ pavadinimas tiriamas „žė“. „Ž, ž“ yra trisdešimt antrąji lietuvių kalbės abėcėlės raidė.

žabalas, žabalà bdv. (3^b) menk.

1. nematantis, neturintis regėjimo; **sin.** aklas: *Pėrnai dár mačiaũ sviēsq, dabař žabalas kaip kùrmis. Kačiùkai dár žabalì.* | silpnai matantis; **sin.** žlibas: *Príetemoje aš žabalas. Aš senà, žabalà, bėt daũg gyvėnimo mačiaũ, manęs neapgáusi.*

2. neatidus, nepastabus: *Pėrskaityk atidziaĩ taisyklės, ař žabalas (esi)? Aš jau visái žabalà – nepastebėjau, kád tà knygå šalià gùli.*

žabalimas dkt. ppr. vns. (2)

→ žabalti: *Praeinantis žabalimas – staigūs regõs netekimas vienojè ař abiejõsè akysè. Žabalimo priėžastys neaiškios.*

žabalinėti, žabalinėja, žabalinėjo vksm.

1. (kame) neprimatant ar patamsyje ką daryti (vaikščioti, ieškoti ir pan.); **sin.** aklinėti: *Pagaliau įsisukaũ rūsyjè lempūtę – nebereiks žabalinėti tamsojè. Kuřgi žabalinėji – štai rãktai.*

2. (ką, kame) neprimatant ar patamsyje stengtis įžiūrėti, skaityti; **sin.** aklinėti: *Senutė prisikišusi žabalinėjo dokumentą. Nežabalinėk (neskaityk) patamsyje, akių negadink.*

žabalinimas dkt. ppr. vns. (1) šnek.

1. → žabalinti 1: *Žabalinimas ryškià šviesà.*

2. → žabalinti 2: *Žabalinimas nãktį pėř mišką. Põ ilgo žabalinimo aũstant išėjome į gyvėnietę.*

3. → žabalinti 3: *Senũko žabalinimas į parduotuvę pasiremiant lazda kėlè gailėstj.*

žabalinti, žabalina, žabalino vksm. šnek.

1. (ką) daryti žabalą; **sin.** akinti: *Žabalinti akis.*

2. (kame) nematant eiti: *Kuř dabař žabalini tamsojè?*

3. (kuo, per ką) nerangiai, lyg žabalam eiti: *Baisũ buvo žiurėt, kaip jis girtas žabalino viėškeliu. Mėtų vaikas jau žabalina pėř kiemą.*

žabalióti, žabaliója, žabaliójo vksm. šnek.

1. (kame) tamsoje būti ar ką dirbti: *Užsidėkime sviēsq, kã mės čià tamsojè žabaliósime.*

2. (kame, po ką, per ką) apgraiptomis (ppr. tamsoje) ieškoti, eiti ar pan.; **sin.** aklinėti, žabalinėti: *Girtuòklis žabaliója põ kėliq [kiemè]. Reikėjo pasiimti žibiñtą, žabaliók dabař apgraibõm pėř kiemą.*

žabãlis¹ dkt. (2)

AKLYS: *Žabãlio įgėlimas labai skausmingas. Žabãliai gėlia iř siurbia kraujq. Grãžios didelės žabãliu ãkys àpšviestos sãulės mirguliúoja visomis vaivórykštės spalvomis.*

žabãlis², žabãlė dkt. (2)

menk. kas menkai mato: *Kõ blaškaĩsi kaip žabãlis bė lazdõs? Tévas jau žabãlis, bė akiniũ nebepaskaĩto. Porà kaip tvorà – žabãlis sũ kurčià.*

žabãlius, žabãlė dkt. (2) menk.

1. kas menkai mato: *Žabãlius iř põ nõsim niėko nebemãto. Kõks žabãlius tãu taip kreivaĩ plytelės suklijãvo? Iř kaip tokià žabãlė (vairãvimo) téises gãvo? Nõrs kumėlė žabãlė, bėt dár greità. • plg. aklys¹.*

2. nepastabus žmogus: *Và gĩ rãktai, panósėj gùli, žabãliau! Žabãle, žiurėk põ kójom!*

žabálti, žabq̄la, žabālo vksm.

netekti regėjimo; sin. akti: *Jaũ ir aš baigiũ žabálti. Sėndamas nė vienas žabq̄la.*

žabalumas dkt. ppr. vns. (2) menk.

1. aklumas, neregystė: *Nevalià šaipýtis iš kitĩ žabalumo.* | silpna rega; sin. žlibumas: *Bėt ir žabalumas mào: parašýta „žánru“, ò skaitaũ „žárnu“.*

2. neatidumas, nepastabumas: *Kàs taĩ – žabalumas ar polìtinis ėjimas?*

žabángai dkt. dgs. (1)

1. spąstai žvėrimis ir paukščiams gaudyti; sin. pinklės, kilpos: *Į žabángus įkliũvo šėškas.* | prk.: *Kaĩp išvėngti rũkymo [narkòtikų] žabángų?*

2. intrigos, klasta, nedoros priemonės: *Nepakliũk, žmogaũ, į biurokrátų žabángus.*

žabángos dkt. dgs. (1)

1. spąstai žvėrimis ir paukščiams gaudyti; sin. pinklės, kilpos: *Statýti žabángas. Nežinià, kíek laĩko žvėrėlis žabángose kankìnosi.* | prk.: *Dalyjė Lietuvòs – plìkledžio žabángos.*

2. intrigos, klasta, nedoros priemonės: *Dár vienà moterėlė patėko į telefòninių sũkčių žabángas.*

žabaras dkt. (3^b)

plona medžio šakelė; sin. žabas, virbas: *Kūrėnti žabaraĩs. Gañdras į sėnq̄jį lizdq̄ tẽpia žabarus. Žygeĩviai prisiriñko žabarũ ir sukūrė láužq̄.*

žabarýnas dkt. (1)

žabarų krūmai (ppr. tankūs, susipynę): *Ilgai bróviausi prò žabarýnus.*

žabas dkt. (2)

plona medžio šakelė; sin. virbas, žagaras: *Žabũs ránkioti [riñkti, kapóti]. Žabų ryšulỹs [krũvà]. Atnėšk sausų žabų. Žabų tvorėlės saũgo pãplũdimį.*

žabáuti, žabáuja, žabávo vksm. (kame)

rinkti žabus: *Kaĩ sėnis nuėjo žabáuti, miškė bũvę gražũ, šilta. Žabavaũ tuosė krũmuose.*

žabgalỹs dkt. (3^b)

menk. smulkus žabas: *Kėkštas lizdq̄ sũka iš žabgaliũ ir žoliũ. Aš nupjáustysiu šakàs, ò tũ sugrėbk žabgalius. Žabgaliaĩs įkūrėme láužq̄.*

žabýnas dkt. (1)

žabų krūmai: *Kaĩ išvalýsiu [iškiřsiu] tq̄ žabýnq̄, statýsiu piřtį. Tò žabýno viėtoje anksčiaũ bũvo graži sodýba.*

žabýnė dkt. (2)

vieta, kur yra daug žabų: *Namuosė pagáutq̄ žalťi atsargiaĩ išnėškite kur nòrs į drėgnėsnę viėtq̄ ar žabýnę. Koplýtstulpio stovėta maždaũg tiės tà žabýnė. Žabýnėje pėri daũg paũkščių. Pamėtus tãkq̄ tẽkdavo bráutis prò žabýnės.*

žabinė dkt. (2)

RYKŠTĖ 1: *Tėvu bũdamas aš žabinę jam paĩmčiau. Rėkia jì nesavũ balsũ, kirsdamà jam žabinė pėr pėčiũs, pėr nũgarq̄, pėr pakinklius.*

žabinỹs dkt. (3^b)

žabų ryšulys, naudojamas kanalų ir pylimų šlaitams, upių krantams ir dugnui tvirtinti, užtvankoms

statyti, keliams pelkėtose vietose tiesti ir kt.: *Klóti žabinius. Žabinių klojinys. Žabinių paklōtas deñgiamas dvidešimties–trisdešimties centimetrų stōrio žvỹro ir smėlio mišinio slūoksniu. Trāsos būvo nuklōtos plōna beržų žabinių dangà.*

žabò dkt. vyr. nekait.

1. nérinių rauktinukai prie vyriškų marškinių apykaklės: *Puošnùs [báltas] žabò. Iškrakmōlyti žabò.*
2. moteriškos palaidinukės arba suknelės apdaila iš nérinių arba lengvo audinio ant krūtinės po iškirpte: *Kuř mán matýta tà merginà sù žabò?*

žabójimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žaboti 1: *Nemókšiškas žabójimas.*
2. → žaboti 2: *Korùpcijos žabójimas.*

žabòklēs dkt. dgs. (2)

etnogr. ŽASLAI: *Kāmanos ir žabòklēs – pàts paprasčiausias inventōrius árkliui suvaldyti. Eržilai kriūto žaboklēs. Žabòklēs suspáudžia árklío snùkj.*

žabòkliai dkt. dgs. (2)

etnogr. ŽASLAI: *Pirkaũ rañkų dárbo žabokliùs. Pavādis turi būti prìsegtas priè žabòklių žiedų. Vežikas įbrūko árkliui į nasrùs žabokliùs.*

žabóti, *žabója, žabójo* vksm.

1. (ką, kuo) dėti, kišti, sprausi žąslus į nasrus: *Árklỹs nesidúoda žabójamas. Šituò árkliu tai gali ir nežabótu drąsiai važiuoti – neišveřs. Žabók, tarnáiti, bérq žirgáitį sidābro kamanēlēm̃is (flk.).*
2. (ką) tramdyti, valdyti: *Žabóti savivalę. Nežabóta vaizduotė. Vyriausybė neturi sveřtų káinoms žabóti.*

žabótojas, žabótoja dkt. (1)

1. žmogus, kuris žabója arklį: *Nirtùs arklỹs neprisilėidžia žabótojo.*
2. kas tramdo, suvaldo, žabója (2 r.); sin. tramdytojas: *Gál ir pagrįstai premjeras kažkienò pavadintas krizės žabótoju.*

žābtai dkt. dgs. (2)

1. gyvūno, gyvulio nasrai; sin. snukis: *Rýklío [pabáisos] žābtai. Kabliukas pakliuvo į karšio žabtùs. Nekišk rañkos krokodilui į žabtùs.*
 2. šnek. burna, lūpos: *Žmogėliui iš nuostabos nèt žābtai atvipo. Kàd pasakeĩ, nèt žābtai plýšta iš juòko.*
- ♦ **į žabtùs duoti** žr. duoti. **į žabtùs gauti** žr. gauti. **žabtùs sučiaupti** žr. sučiaupti.

žādas dkt. (4)

1. galėjimas kalbėti, kalba; sin. amas: *Atgáuti [atiñti] žādą. Likti bė žādo. Kalbėk, ař žādo netekai? Jis stovėjo žādo netėkęs. Įpúoliau į kambarį bė žādo (uždusęs).*
 2. psn. balsas, garsas: *Jis užkimeš, bė žādo. Cìt, kàd mán nē žādo!*
 3. SAMONĖ 1: *Ligónis žādo netėko. Dvi dienas jis pragulėjo bė žādo.*
- ♦ **užkąsti žādą** žr. užkąsti.

žadeitas dkt. (2)

žalias, žalsvas, baltas, gelsvas, violetinis ir kt. spalvų itin tvirtas pusbrangis akmuo, daugiausia vartojamas papuošalams, pirtyse: *Žadeito telkiniai Mianmarė. Žadeito pirtytis. Pāpuošalas sù žadeitù. Amulėtai iš žadeito. Žadeitas pasižymi šilumòs laidumù. Supjáustyti žadeitą įmānoma tik deĩmantu.*

žadėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žadėti 1: *Žadėjimas atkeršyti [apsilankyti]. Iš valdžiōs girdėti tik technokrātiški plurpalai, tik žadėjimai, tik prašymai susiveržti diržūs. Pavargaū nuō tavo nuolatinių žadėjimų pasikeisti.*

žadėti, žāda, žadėjo vksm.

1. (ką, kam) manyti, ketinti, norėti, rengtis ką daryti, ką duoti: *Žadėjai mán áukso kálnus. Nereikia žadėti, jei negali ištesėti. Nè tās gēras, kās daūg žāda, bēt tās, kurīs dúoda (flk.).*

2. (ką) reikšti ko būsimo žymes: *Šeštādienio rytās žadėjo gērq diēnq. | beasm. reikštis ko būsimo žymėms: Žāda lýti [sálti].*

3. (ką, kam) lemti, skirti: *Kq žāda rytōjus? Kās kám žadēta, taip ir būs.*

žadėtojas, žadėtoja dkt. (1)

kas žada (1 r.): *Ámžinas žadėtojas. Dosnì žadėtoja. Búk vkydytoju, nè žadėtoju. Tautà priēš rinkimūs pažindinasi sù naujais žadėtojais. Žadėtojų niekuomèt netrūksta.*

žadinimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žadinti 1: *Žadinimas iš miēgo [iš snaūdulio]. Žadinimas naktimis.*

2. → žadinti 2: *Viltiēs pasveikti žadinimas. Akupunktūrā – gyvūbinēs enērgijos žadinimas.*

3. → žadinti 3: *Žadinimo grandinē (tech.). | sngr.: Saváiminio žadinimosi generātoriai (tech.).*

4. → žadinti 4: *Magnētinio sraūto žadinimas.*

žadinys dkt. (3^b)

PAŽADAS: *Búsiu kálinamas nepastovumū, jei neįvykdysiu žadinio. | kas pažadēta: Atējēs žadinio (pažadēto maišo rugių), pavaŗgēs partizānas užsnūdo.*

žadinti, žādina, žādino vksm.

1. (ką, iš ko) kelti (iš miego); sin. budinti: *Dukrēlē paryčiaīs veŗkia, žādina mūs iš miēgo. Kēlsi rytēļi nežādinama (flk.).*

2. (ką) daryti, kad stipriau pasireikštų; sin. kelti, skatinti: *Žādinti iniciatývq [átjautq, pāgarbq, tikėjimq, žinių troškimq]. Pelýno užpilas vartojamas apetitui žādinti. Astronòmijos mókslas žādina vaizduōtę ir smalsumq.*

3. (ką) daryti aktyvų, veikiantį; sin. aktyvinti, aktyvuoti: *Žādinti generātorijų (tech.). | sngr.: Reikia patikrinti, ar generātorius [stiprintūvas] žādinasi (tech.).*

4. (ką) daryti, kad atsirastų; sin. kurti, kelti: *Indūktorius žādina magnētiniį sraūtq.*

žadintojas, žadintoja dkt. (1)

1. kas žadina (1 r.), budina, kelia iš miego: *Gaidys – viso káimo žadintojas.*

2. kas žadina (2 r.), kelia, skatina: *Lietuvybēs [tautinēs savimonēs] žadintojas. Garsiám pedagōgui, kultūrinēs ir istorinēs atmintiēs žadintojui pagerbti rengiamā konferēncija. XIX–XX ámžių sándūros inteligentūs dažniáusiai vadīname tautōs žadintojų kartā.*

žadintūvas dkt. (2)

laikrodís, kurį galima nustatyti skambėti tam tikru laiku (ppr. norint atsikelti iš miego): *Nustatýk žadintūvq septiñtai vālandai. Taip kietai miegójau, kād negirdėjau žadintūvo (skambėjimo). | tokia telefono, radijo aparato, grotuvo funkcija: FM bangų rādijo imtūvas sù žadintūvū ir termometrū. Žadintūvas neskambėjo, nēs pamiršau įkráuti telefōnq.*

žadūs, žadi bdv. (4)

greitai pažadantis: *Priēš rinkimūs kandidātai (ĩ Seĩmo nariūs) visadā žādūs. Tūrimē labai žadžiūs kaimýnus – nuōlat žāda savo sódo gėrybių ir niekad neátveža.*

Žaduvėnai dkt. dgs. (1)

kaimas Telšių rajone: *Nuõ Žaduvėnų iki Luõkės visái netoli.*

žągaras dkt. (3^b)

1. plona medžio šakelė; **sin.** virbas, žabas, žabaras: *Ránkioti žągarus. Prisiriñkę sausų žągarų susikúrėme láužą. Jis létaĩ láužė žągarus ir métė juõs į ùgnį.*

2. augalo plonas stiebas be lapų: *Lelijos nužydėjo, tik žągaraĩ liko.*

žągaráuti, žągaráuja, žągarávo vksm. (kame)

rinkti žągarus: *Žągaráudavome pamiškėse.*

Žągārė dkt. vns. (2)

miestas Jonišio rajone: *Žągārė įsikúrusi Žiėmgalos žemumoje. Žągārės senāmiestis sáugomas valstýbės kaip urbanistikos pamiñklas. Žągārėje išlikę XVI a. gátvių tiñklas, bevėik nesuardýta XIX a. architektúrà.*

žągarėlis dkt. (2)

1. **dem.** žągaras 1: *Jis vėl paláužo smulkių [plonų] žągarėlių, vėl pàkuria ùgnį. Sudžiūvusiamė it žągarėlis išmiñčiaus kúne búta didingos siėlos. | **prk.:** Gýneisi, kaip mokėjai, bėt kę teñ tavo žągarėliai prieš jõ stipriàs rankàs.*

2. plonas riebaluose virtas pailgas narstytas kepinėlis; **sin.** naršliukas: *Kõl àš sù viėnu žągarėliù terliójuosi, mamà tris spėja pėrnerti. Pabarstýkite žągarėlius cùkraus pùdra ir cinamonù arba apšlakstýkite medaūs ir citrinos sùlčių pàdažu.*

žągariėtis, žągariėtė dkt. (2)

Žągarėje ar jos apylinkėse gyvenantis ar iš ten kilęs žmogus; **sin.** žągariškis: *Esù joniškiėtis, õ pagal gimimę – žągariėtis. Apiė mažų miestėlių kultūrinį gyvėnimę kalbėjomės sù žągarietė profesionalià režisierė. Vilniuje susibúre žągariėčiai. Šiaurietiškias ejimas sudõmino ir žągariėčius.*

žągarýnas dkt. (1)

žągarų krūmai ar krūva: *Žągarýne šnýpščia gyvātė. Šalià žągarýno yrà avietýnas. Tę žągarýnų rùdenį dėginsim. • **plg.** žągarýnė.*

žągarýnė dkt. (2)

vieta, kur daug žągarų: *Žągarýnėje grýbų neieskók. Eik liñk žągarýnės ir pamatýsi tę keliùkę. Jaũ ruõšiasi kiřsti šitę žągarýnę. • **plg.** žągarýnas.*

žągariškis, žągariškė dkt. (2)

ŽAGARIETIS: *Žągariškiai į Vỹšnių šveitę pàkvietė ir estùs. Žągariškės iš miestėlyje išaugintų žągarvỹšnių pagal tradicinį recėptę vėrda uogiėnę sù visais kauliùkais. Seniūnė rāgina žągariškiùs aktyviai dalyváuoti visuomeninėje, kultūrinėje ir švietėjiškoje veikloje.*

žągarūnas dkt. (2)

prastas tiesus be kepurėlės grybas (*Clavaria*): *Riñkti žągarūnùs. Įdomùs ir suñkiai pàstebimas grybijos atstõvas – žągarūnas. Žągarūnai nèt nepanāšùs į grybùs. Žągarūnų reikia ieškóti spygliuõčių miškuosė.*

žągarvỹšnė dkt. (1)

1. ankstyvųjų vỹšnių veislė: *Žągarvỹšnė sužýdi ankstì. Kàs apsilañko Žągārėje, visadà susidõmi žemomis, ankstì vaisiùs sunokinānciomis žągarvỹšnėmis. Rúgščiosios vỹšnios dirvai mažiaũ reiklios neĩ žągarvỹšnės.*

2. labai sultingas, saldžiarūgštis tamsiai raudonas šios vyšnių veislės vaisius: *Aĩ tĩko kadà ragàuti prisĩrpusĩų žagàrvyšnių? Vaikĩžai pasĩgardžĩuodami vàlgĩ žagàrvyšnes ir spjàudĩ jũ kauliukũs. Kulĩnàrinio pàveldo lĩbis – žagàrvyšnių vỹnas – kiekviĩno žagariĩčio namũ pasididžĩàvimas.*

žàginimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žaginti: *Móterų [vaikũ] žàginimas. Paauglĩs žàginimo bylà. Žàginimũ paplitĩmą įvĩrtinti sudĩtinga, nĩs nĩ visos àukos pràneša policijai.*

žaginỹs dkt. (3^b)

1. rąstas neapkapotomis šakomis, šakotas stulpas, primenantis kopėčias: *Pasistataĩ žàginĩ ir lìpk ĩ mĩdĩ.*

2. žardo stulpas, ant kurio dedamos kartys: *Ir pàts žàrdas, ir žaginiaĩ jaũ papũvė. Sukàlk žàrdui žàginius.*

3. šakotas stulpas puodynėms mauti: *Žaginỹs qsočiais ir puodỹnėm apmàustytas. Vanduõ vařva ĩš puodỹnių, taĩ žaginỹs ir pũva.*

4. tvoros statinis: *Žaginiũ tvorà.*

5. ŽAIGINYS: *Skòlinsiuos žaginiũ ĩš kaimỹno, savũ neužtĩks šiĩnui. Rũdenĩ žàginius pàřvežam ĩ dařžĩnė. Šiĩnas jaũ sukràutas ĩ žàginius.*

6. ŽARDAS: *Žirnius sukròviau ĩ žàginĩ, gál kĩek pradžĩus. Linaĩ žaginyjė džiũsta.*

7. KAILIAMAUTIS: *Aĩt žàginio džiũsta avĩkailis. Jàučio ódą pamòvėme aĩt žàginio.*

žàginti, žàgina, žàgino vksm. (kà)

priversti lytiškai santykiuoti; sin. prievartauti: *Žàginti móterĩ.*

žàgintojas, žàgintoja dkt. (1)

žmogus, kuris kà žagina: *Teĩsmas lėido suiĩti įtariamũsius žàgintojus.*

žàgrė dkt. (2) etnogr.

1. ARKLAS: *Apàrti bũlves sũ žagrė. Kòks artòjas, tokià ir žagrė.*

2. geležinė arklo dalis; sin. noragas: *Tĩko àrti nulàuzta žagrė. Visàĩ žàgrė surũdijo. Kàlvis galànda žagrė, kàusto àrklius.*

3. arklo išara: *Aĩt žàgrės užmàuni dũ noragũs.*

žagrėnis dkt. (2)

dekoratyvinis krūmas ar nedidelis medis ppr. plunksniškais lapais ir didelėmis kūgiškėmis raudonų sausų kaulavaisių kekėmis (*Rhus*): *Žagrėnių vaĩsiai prinòksta rũdenĩ ir pėř žiĩmą nenukriĩta. Žagrėnio žievėjė ir lãpuose yrà nuodĩngų píeniškų sũlčių. Pardũodu dekoratỹvinius pũtinus ir žàgrenius.*

žagsėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žagsėti: *Žagsėjimas gàli bũti dãžnas ir rėtas. Ir tvirčĩausių vỹrą galėjo ĩštĩkti žagsėjimo priėpuolis.*

žagsėti, žagsĩ, žagsėjo vksm. (nuo ko)

išduoti gerkle nevalingą atryjamą garsą: *Vaikai privàlgė sausòs dũonos ir ěmė žagsėti. Žagsima nuò saũso ar kieto maĩsto, sušàlus, ĩšgėrus alkohòlio, kartais bė aiškiòs ĩsorĩnės priežastiė. Jėĩ žagsĩ – kas nòrs tavė mĩni (flk.).*

žagsulỹs dkt. ppr. vns. (3^b)

žagsėjimas, žagulys: *Žagsulỹs kankĩna [užpũolė, sũėmė]. Tàs neleĩmtas žagsulỹs praėjo. Jĩs mėgĩno atsikratyti žagsulio sulaikĩdamas kvėpàvimą.*

žagtelėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žagtelėti 1: *Įkvėptas oras tuoj išsiveržia atgal ir pasigirsta žagtelėjimas. Tėvams nėrimą kėlė sunkūs vaiko kosulys ir dažni žagtelėjimai pō jō. Tikrų dāmų nēt žagtelėjimai tūri būti graciingi. | prk.: Aŗ taĩ būvo tik trumpas riņkos žagtelėjimas, aŗ iš tiesų apėtitas obligācijoms rimtai nuslōpo, parōdys laikas.*

žagtelėti, žagteli (žagtelėja), žagtelėjo vksm.

1. kiek sužagsėti: *Vaikas dār kelis kartūs žagtelėjo ir užmigo.*

2. (iš ko) šnek. staiga nutilti, netekti žado: *Tėvai tik žagtelėjo, kai suprāto, kād nebėra kuŗ dėtis. Pamātes jĩ nēt žagtelėjau iš netikėtumo [iš nūostabos].*

žagulys dkt. ppr. vns. (3^b)

žagsėjimas, žagsulys: *Žagulys ĩma [užpūolė]. Manė pjāuna bjaurūs žagulys. Jĩ apņiko žagulys. Žāgulį sunkū suvaldyti.*

žaišbaravimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žaišbaruoti: *Sniėgo kristālų žaišbaravimas sāulėje. Sāulės spindulių žaišbaravimas prō dēbesis.*

žaišbaruoti, žaišbaruoja, žaišbaravo vksm.

spindėti, spinduliuoti, žioruoti: *Sāulėje žaišbaruoja lediniai varvėkliai.*

žaišbas dkt. (4)

1. kibirkštis pavidalo atmosferos elektros krūvio išlydis: *Kamuolinis žaišbas. Žaišbas tvykstelėjo [sužaišbavo]. Žaišo ištiktas [nutrenktas]. Perkūnija sū žaišbaĩs. Greĩtas kaip žaišbas. Žaišbas uždegė nāmą. Išgirdę apĩ keliōnę ĩ vandeĩs pārką vaikai žaišo greitumū susitvaŗkė žaislus. | prk.: Viŗšininkas pỹksta, žaišbaĩ tik lāksto iš akių.*

2. vns. K. sakoma apie ką greitai, staigiai vykstantį, vykdomą, atliekamą: *Žaišo kāras. Žaišo telegramā. Krepšinio žaišo turnyras.*

♦ **kaĩp žaišbas 1.** labai (greitas, eklus, bėglus): *Jis greĩtas kaip žaišbas. Arkliaĩ eĩklūs kaip žaišbaĩ. 2.* labai greitai, sparčiai (bėga, lekia): *Vaikas lēkia kaip žaišbas. Arklỹs nusitraukė ir nurūko kaip žaišbas pēr laukūs. žaišbūs laĩdyti žr. laidyti. žaišbūs svāidyti žr. svaidyti.*

žaišbāvimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žaišbuoti: *Bijaũ žaišbāvimo. Lietūs, žaišbāvimai ir griāudėjimai nesiliōvė ir nāktj. Jāvos salojė užregistrūotas rekōrdinis žaišbāvimas – vidutiniškai trys šimtai dvidešimt dvi diēnos pēr metūs.*

žaišbinis, žaišbinė bdv. (2)

labai staigus, ūmus, greitai vykstantis: *Žaišbinis kāras. Žaišbinis sėpsis. Žaišbinė ligā. Vaĩkų pēr trīs dienās pakiŗto žaišbinio meningokōko infekcija.*

žaišbiškai prv.

→ žaišbiškas 1: *Reagūoti [spręsti] reikėjo žaišbiškai. Vāgys žaišbiškai āpvogė parduotuvę. Žiniā pasklido žaišbiškai.*

žaišbiškas, žaišbiška bdv. (1)

1. greitas kaip žaišbas, staigus ir trumpas: *Žaišbiškas kāras. Žaišbiška reākcija [orientācija, atakā]. Daugėja žaišbiškų vagỹsčių. Skėriamas žaišbiškas, ūminis ir lėtinis transplānto atmetimas (med.). Prabėgdamas vaikėzas žaišbišku jūdesiu pāgriebė jōs raĩkinę.*

2. būdingas žaišbui: *Žaišbiška elėktros iškrova.*

žaîbiškas sám̂būris

greitas ir trumpai trunkantis žmonių susibūrimas kokiam nors bendram veiksmui viešojoje erdvėje atlikti pramogaujant arba kaip socialinė akcija; **sin.** sąspietis, sulėktuvės: *Apî žaîbiškus sám̂būrius dažniáuusiai pranešama internetè.*

Žaîbiškės dkt. dgs. (1)

kaimas Utenos rajone: *Žaîbiškių piliakalnis. Žaîbiškių akmuo sū dūbeniu.*

žaîbólaidis dkt. (1)

įrenginys, saugantis nuo žaibo; **sin.** perkūnsargis: *Įsirengti žaîbólaidį. Jūsų žaîbólaidis netvarkingas. Gedimino pilį nuo žaibo saugo varinis tinklinis žaîbólaidis.* | **prk.:** *Šeimojè, kuri pritviñkusi įtampos, reikia žaîbólaidžio.*

žaîbū prv.

labai greitai: *Viską žaîbū padaryti. Mėtai žaîbū lèkia. Berniukas žaîbū spruko prò duris.*

žaîbuliuoti, žaîbuliuoja, žaîbuliuo vksm.

beasm. po truputį žaîbuoti: *Pajūryje griáuðejo perkūnija ir žaîbuliuo. Stipriai lÿja, jei nors kiek žaîbuliuos, neišiu į jokią ganÿklą. Kur tū lèksi per liëtų, juk ir žaîbuliuoja.*

žaîbūoti, žaîbūoja, žaîbūo vksm.

beasm. žaîbui rodytis, blyksėti, plykstelėti: *Dangus apsiniáuokè, žaîbūoja, būs lietaūs. Žaîbūo, bêt negriáuðè.*

♦ **akimis žaîbūoti** (į ką) piktai žvilgčioti; **sin.** dèbčioti: *Žaîbūodamas akimis jis pareikalavo sutarčių originàlų. Nežaîbūok į manè akimis, aš čià niekuo dètas.*

žaidéjas, žaidéja dkt. (1)

1. žmogus, kuris žaidžia (1 r.): *Kõrtų žaidéjas.*

2. sportinių žaidimų sportininkas: *Krepšinio [fùtbolo, šachmátų] žaidéjai. Atsarginis žaidéjas. Rezultatyviausias žaidéjas. Žaidéjų keitimas. Mokÿkloje įsteigtas šaškių ir šachmátų žaidéjų klubas.*

žaidýbinis, žaidýbinè bdv. (1)

susijęs su žaidimu: *Žaidýbinio póbūdžio užduotys. Žaidýbiniai mókymo metodai. Žaidýbiniai elementai.*

žaidìkas, žaidìkè dkt. (2)

šnek. ŽAIDÉJAS 1: *Kõrtų žaidìkai. Kompiuteriniai žaidìkai nemato dienõs šviesõs. Nepaprastas žaidìkų užsidegimas pagavo ir manè.*

žaidyklà dkt. (2)

(ppr. vaikų) žaidimo vieta: *Vaikų žaidyklà. Šiojè káimo turizmo sodýboje vaikams daũg erdvès ir žaidÿklų. Baĩsiai madingi tãpo žaidimai, yrà liñkusių ir pãčių mokÿklą paveřsti žaidyklà.*

žaidimas dkt. (2)

1. **vns.** → žaisti 1: *Tai rimtas dárbas, õ nè žaidimas. Mókymąsi gálima pajvaiřinti žaidimù.*

2. **vns. sport.** → žaisti 2: *Mūsų komandos žaidimas paliko slõgų įspūdį.*

3. sporto ar pramogai skirtos varžybos laikantis tam tikrų taisyklių: *Judrièji žaidimai. Televizijos žaidimas. Žaidimų kambarÿs.*

4. nerimtas, neatsakingas elgesys: *Politiniai žaidimai. Nepatiñka mán tokiè žaidimai, geriaũ pasakÿk jái tièsq!*

5. priemonè žaisti: *Kompiuterinis žaidimas. Pardúodame mozãikas, dèlionès, lotò ir kitus stãlo*

žaidimùs.

♦ **vaikų žaidimas** nerimtas užsiėmimas: *Tai tėrà vaikų žaidimas, palýginti sù kolėgų atliekamaĩs tyrimais.*

žaidynė dkt. dgs. (2)

kelių ar daugelio sporto šakų varžybos: *Olímpinė žaidynė. Parolímpinė žaidynė. Pasáulinė studeñtų žaidynė. Transliúoti žaidynė per televizią.*

žaidinimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žaidinti: *Kūdikio žaidinimas. Lopšinės ir žaidinimai (flk.).*

žaidinys dkt. (3^b)

MAČAS: *Atsākomasis žaidinys vỹks pavāsarį. Prasideda trečiāsis krepšinio finālo žaidinys.*

žaidinti, žaidina, žaidino vksm. (ką)

žaidžiant, kalbinant linksminti (kūdikį): *Jāunos māmos mažyliùs žaidinti mókėsi iš močiūčių.*

žaiGINYS dkt. (3^b)

iš karčių sukaltos dvi suremtos tvorelės šieniui ar javams džiovinti: *Statyti žaiGINIUS. Šiėnas sukráutas aĩt žaiGINIŲ.*

ŽaiGINYS dkt. vns. (3^a)

miestelis Raseinių rajone: *Rašýtiniuose šaltiniuose ŽaiGINYS prādedamas minėti nuō XVII a. vidurio. Iš visų pusių ŽaiGINIO gyvenvietę sùpa miškaĩ. Dabar prō ŽaiGINI ĩ Šiluvą važiuoja dalis nuō Kaūno atvỹkstančių maldiniŲkų. ŽaiGINIjė susibūrusi káimo bendruomenė.*

žaiSLAS dkt. (4)

1. daiktas, skirtas žaisti: *Pliušinis [medinis] žaiSLAS. Žaislų parduotivė. Pirkti žaislus. Āš ir miegōdavau sù savo mėgstamiāusiu žaislu. Likimas piktas ir žiaurus dažnai it žaiSLą žmōgų mēto (poez.).*

2. daiktas, skirtas puošti: *Aĩt Kalėdų eglutės mokiniai kabino pačių sukurtus žaislus.*

žaislėlis dkt. (2)

dem. žaislas: *Neilgai šuniukas džiaūgėsi naujų žaisleliū. | prk.: Vydūno filosofija móko pačiam leĩti savo likimą, ō nē būti žaisleliū kitų raĩkose.*

žaislYNAS dkt. (1)

1. žaislų, žaidimų rinkinys; sin. žaisloteka: *Sekmādienį lipsiu ĩ palėpę savo vaikystės žaislYNO pėržiūrėti. Žaidimų kambaryjė atnaũjintas visas žaislYNAS.*

2. vieta, kur žaislai yra laikomi, kaupiami ir pan.; sin. žaisloteka: *ŽaislYNai kùriasi ligóninėse, vaikų dienōs ceĩtruose, bibliotėkose, rekreāciniuose ceĩtruose.*

žaisliniŲKAS, žaisliniŲKė dkt. (2)

žaislų gamintojas ar pardavėjas: *Parodōs lankýtojai būs supažĩndinami sù žaisliniŲkų ir margučių mārģintojų dirbiniaiĩs. Tradiciniai amatiniŲkai iš visōs Lietuvōs demonstruōs, kaip žaisliniŲko ir kitų amatų meistrų raĩkose ģimsta tradiciniai dirbiniaiĩ.*

žaislinis, žaislinė bdv. (2)

skirtas žaisti: *Žaislinis laikrodis [telefonas, kompiūteris]. Žaislinė gitarā. Žaisliniū arkliukū sūnūs džiaūgėsi labiāusiai. Sù tā žaislinė siuvimo mašinā esū nemažai įvairiŲ niekūčių pasiūvusi. Vaikystėje rinkau žaislinės mašinėlės [žaisliniūs lėktuvėliūs].*

žaisliukas dkt. (2)

1. dem. žaislas 1: Šokoladinis kiaušinis su žaisliukū (viduje). Sėkso žaisliukas. Koki žaisliuką keturmėtei mažylei padovanoti? Siekiant kabančių žaisliukų vystosi mažylio judesiai. Senoviniai kalėdinių eglučių žaisliukai (papušalai) man labai gražūs. Vaikai, susitvarkykite žaisliukus!

2. dem. žaislas 2: Labiausiai branginū senovinius stiklinius eglutės žaisliukus. Kalėdiniais žaisliukais galite papuošti ir kambarinius augalus.

žaislotekà dkt. (2)

1. žaislų, žaidimų rinkinys; sin. žaislynas: Šiuo metu žaislotekoje yra šimtas šešiolika žaislų bei žaidimų ir keturiasdešimt trys kompaktinės plokštėlės. Vaikai džiaugiasi žaislotekà. Žaisloteką rengiamasi nuolat atnaujinti.

2. vieta, kur žaislai yra laikomi, kaupiami ir pan.; sin. žaislynas: Įkurti [atidaryti] žaislotekà. Bibliotekos vaikų literatūros skyrius kviečia visus skaitytojus bei jų tėvelius linksmai praleisti laiką žaislotekoje.

žaislūs, žaisli bdv. (4)

išreiškiantis, rodantis smagumą, linksmumą; sin. žaismingas, žaismus: Žaislios išdaišgos. Miuziklo šokiai pastatyti ta pačia linksmà, žaislià nuotaika.

žaismas dkt. ppr. vns. (4)

1. darnus, ppr. smagumą keliantis mainymasis, keitimasis; sin. žaismė: Spalvų [šviesų] žaismas. Garsų žaismas. | prk.: Vaizduotės [fantazijos] žaismas. Jō kūriniosė yra tam tikrų žaismo elementų.

2. psn. ŽAIDIMAS 1: Mėilės žaismai. Kātei žaismas, ō pēlei veřksmas (flk.). • plg. žodžių žaismas.

žaismė dkt. ppr. vns. (4)

darnus, ppr. smagumą keliantis mainymasis, keitimasis; sin. žaismas: Vitrāžas – tai spalvų ir šviesos žaismė. | prk.: Pāsakojimo [poėzijos] žaismė.

žaismingai prv.

→ žaismingas 1: Žaismingai kalbėti [šypsotis]. Vėjas žaismingai taršė plāukus. Ryškiaspalvis laikrodīs žaismingai papuoš vaikų kambarį. | aukšt.: Pabandykite šį eilėrašį perskaityti žaismingiau.

žaismingas, žaisminga bdv. (1)

1. išreiškiantis, rodantis smagumą, linksmumą: Žaismingas elgesys. Žaisminga nuotaika [istorija vaikams]. Žaismingas jaunimo filmų festivalio atidarymas. | aukšt.: Vaikų batukai galėtų būti ir žaismingesnių spalvų. Išpiešti tik keli sienos fragmentai, tačiau jau dabar ji tūpo gyvensnė, žaismingesnė.

2. išdykėliškai besielgiantis; sin. smagus, linksmas: Žaisminga mergaitė. Daugumōs vaikų svajōnė yra žaismingi kačiukai ir ištikimi šūnys.

žaismingumas dkt. ppr. vns. (2)

→ žaismingas 1: Stiliaus žaismingumas. Gaila, kād augdami netenkame žavaūs vaikiško žaismingumo.

žaismūs, žaismi bdv. (4)

išreiškiantis, rodantis smagumą, linksmumą; sin. žaismingas, žaislus: Žaismūs konkurso dalyvių prisistatymas. Žaismi reklamà [fotografijų parodà]. Žaismios gėlių kompozicijos.

žaišti, žaidžia, žaidė vksm.

1. (kà, ko, kuo, su kuo, kame) atlikti tam tikrus veiksmus pramogos, smaginimosi tikslais: Mergaitės mėgsta žaišti namūs [drabužių parduotuvę]. Berniukai kiemė žaidė indėnus. Susikibę raņkomis žaidėme ratėlj. Vaikai, žaiskime slėpynių! Dukrà žaidė (sū) lėlėmīs. Kačiukas žaidžia (sū) kamuoliu. Nežaisk sū

degtūkais! Tada jis mėtė žaidęs [žaišti] ir nubėgo. Žaidžia kaip katė su pelė (flk.).

2. (ką, kuo, su kuo, už ką, prieš ką, kame) dalyvauti sporto žaidime: Žaišti krepšinį [futbolą, tėnisą, biliardą, vandėnsvydį, smiginį]. Vakaraĩs žaisdavome šaškėmis [šachmātais]. Rytój mūsĩškiai žais sũ švėdais. Prieš dešimtokũs žaidėm kartũ sũ kitā aštuntokų klasė. Tosė lėdo rĩtulio varžybose mũms žaišti netėko. Kartũ sũ jā mės žaidėme mokųklos komādoje. Jĩs žaidžia „Žalgirio“ komādoje. Liėka žaišti penkios minūtės [penkiās minutės]. Jiė žaidžia už gėrą atlyginimą. Šiañdien už tavė žaisiu aš.

3. (kuo, ką, iš ko, su kuo) dalyvauti azartinėje pramogoje, žaidime, ppr. tikintis tam tikros naudos; sin. lošti: Žaišti rulėtę [kōrtomis „tũkstantį“]. (Sũ kaimųnų vaikaĩs) žaišti kōrtomis iš pinigų mũms nelėisdavo.

4. (kame) žaismingai rodytis, reikštis: Jōs lũpose žaidė malonĩ šypsena. Sāulė žaidė vandenyjė.

5. (kuo, su kuo) neatsargiai elgtis, rizikingai veikti: Žaišti gyvųbe. Tũ žaidĩ (sũ) māno jausmaĩs! Ji žaidžia sāvo sveikatā.

♦ (sũ) **ugnimĩ žaišti** pavojingai elgtis; sin. rizikuoti: Nežaišk (sũ) ugnimĩ – įsipāiniosi ĩ neaiškias machinācijas. **žaišti kātę ir pėlę** naudojantis pranašesne padėtimi žaišti su silpnėsiu, erzinti jį, neatskleisti tikrųjũ savo ketinimų: Kazĩn, aĩ dirėktorius ilgāĩ dār žais sũ mumĩs kātę ir pėlę?

žaidžā dkt. (4)

pažeista, sužalota odos ar gleivinės vieta: Durtinė [plėštinė, kirstinė, pjautinė, kąstinė, šautinė] žaidžā. Žaidžos kraujuoja [pūliuoja, šlapiuoja, užsitraukia]. Susiũti [aprišti, užkliũoti, plāuti, dezinfekũoti, gýdyti] žaidžā. Atvirā žaidžā iki patiės kāulo ilgāĩ neužsitraukė. Trāiškytinės žaidžos gýja labāĩ lėtai. Neliėskite žaidžũ purvinomis raĩkomis. Nũgara nusėtā žaidžomis ir randaĩs. Kātės žaidžās išsilaĩžo. | prk. Pasāulio istōrijos žaidžos.

♦ **druskos pabėrti aĩt žaidžōs** žr. paberti. **nōrs priė žaidžōs dėk** žr. dėti. **senās (širdiės) žaidžās draskyti** žr. draskyti. **sėnos žaidžōs atsivėrė** žr. atverti. **širdiės žaidžā** sielvartas, širdgėla: Tāvo skaũsmās – ir māno širdiės žaidžā. Dār neužgijo jōs širdiės žaidžā. **širdiės žaidžās gýdyti** žr. gydyti. **sėelos žaidžā** sielvartas, širdgėla: Prāgarą emigrācijoje ištvrėes lietũvis sėelos žaidžās gýdosi tėvųnėje. Dėja, laĩkas neišgýdė māno sėelos žaidžũ. **žaidžās atvėrti** žr. atverti.

žaidžėlė dkt. (2)

nedidelė, menka žaidža: Vaĩkui atsirādo žaidžėlė aĩt kōjos pirščiũko. Žaidžėlė nebũvo tiĩkamai pasirũpinta ir jĩ ĩlgainiui išopėjo. Kuō gýdyti burnōs gleivinės žaidžėlės?

žaidžōtas, žaidžōta bdv. (1)

turintis žaidžā, žaidžũ, su žaidžomis: Žaidžōtos raĩkos [kōjos]. Jō vĩsas kũnas žaidžōtas.

žaidždras dkt. (4)

kalvio dirbtuvės įrenginys metalui kaitinti, kalvės židiny: Kālvio žaidždras. Žaidždras iš mōlio ir akmenų [iš plỹtų ir metālo]. | prk.: Širdiės žaidždras. Pasāulio žaidždras. Graĩkai – civilizācijos žaidždras.

žaidždriniĩkas, žaidždriniĩkė dkt. (2)

ist. kalvės žaidždro kũrentojas, pūtėjas: Dėdė dirbo kālvėje žaidždrinikũ. Kāime seniaĩ nelĩko nėĩ kālvĩų, nėĩ žaidždriniĩkų.

žaižara dkt. (1)

padangės švytėjimas rytā ar vakare, ppr. raudonai; sin. žara: Žaižaromis nuraũdęs vākaro dangũs.

žaižarākis, žaižarākė dkt.

kieno akys žiba, spindi: Mergāitė žaižarākė, kaip tikrā čigoniũkė.

žaižarāvimas dkt. ppr. vns. (1), **žaižaravimas** (1)

1. → žaižaruoti 1: *Nuodėgulių žaižarāvimas.*

2. → žaižaruoti 2: *Bangų žaižarāvimas.*

žaižarúoti, žaižarúoja, žaižarāvo vksm., **žaižaruoti**, žaižaruoja, žaižaravo

1. rusenant spindėti, švytėti; sin. žėruoti, žioruoti: *Láužas žaižarāvo visą naktį.*

2. atmušti spindulius; sin. švytėti, blizgėti: *Prisimėrkęs žiūrėjau į žaižarúojantį ežerą. Sniėgas tvėska, žaižarúoja.* | prk.: *Knygà žaižarúoja sámoju.*

3. (kuo) piktai žvilgčioti, dėbčioti: *Akimis žaižarúoti. Ākys žaižarúoja pykėiù.*

žakárdas dkt. (1)

sudėtingo, ryškiai reljefinio ar pūkuoto, rašto audinys, išaustas tam tikromis audimo staklėmis: *Lietuvoje žakárdas pradėtas gaminti XIX a. antrąjame dešimtmetyje. Apmušalai siuvami iš žakárdo.*

žakárdinis, žakárdinė bdv. (1)

1. turintis sudėtingą, reljefinį arba pūkuotą, raštą: *Žakárdinis audinys [kėlimas]. Žakárdinės užuolaidos.* | reljefinis arba pūkuotas: *Āusti žakárdinius raštus.*

2. skirtas tokiam raštui austi: *Žakárdinės stėklės.*

žakėtas dkt. (2)

1. trumpas moteriškas švarkelis: *Trumpūtis žakėtas iš minkštės dirbtinės ódos. Pardúodame palaidinukės, žaketūs, kostiumūs. Žakėtai paprastai siuvami iš storėsnio mėgzto áudinio.*

2. priekyje susagstomas megztinis: *Gražaūs nėrimo, storų siúly užsegamas žakėtas. Žakėtas – švařko tĩpo megztinis sù apýkake, ilgomis rankóvėmis, priėkyje užsągstomas sagomis arba sù užtrauktukù.*

žalà¹ dkt. ppr. vns. (4)

gadinant padaromas nuostolis: *Materiālinė [morālinė] žalà. Padaryti [atlyginti] žalą. Atlyginti už padarytą žalą. Rūkymo [narkòtikų] žalà sveikātai. Užkiřsti kėlią žalai.* • plg. eibė.

žaladarỹs, žaladarė dkt. (3^{4b}, 3^b)

kas daro žalą; sin. kenkėjas: *Pliñta didėlį susirúpinimą kėliantis naūjas žaladarỹs – kaštònų keršākandė. Piktžolės yrà labai gerà tėrpė kai kuriėms žaladariams plėsti. Bùvo aptikti žaladariai – ligòs sukėlėjai. Daūgelis sòdininkų keiktė kėikia kùrmius, vadina didžiąusiais žaladariais. Pagal viėšojo administrāvimo įstātymą žaladarỹs galėtu sumokėti pùsę minimaliòs baudòs.*

žālas, žalà² bdv. (4)

tamsiai rausvas (apie galvijus): *Žālas jāutis. Žalà kárvė.* | įvr.: *Aukštaitijoje bùvo laiřkomos žālosios karvutės.*

žalaūsis, žalaūsė dkt. (2)

jautis ar karvė žalomis ausimis: *Žalaūsė neseniai apsiveršiavo. Žalaūsės piėnas riebėsnis nei šėmės. Žalaūsį greit parduosim mėšai.*

žalčiagalvis dkt. (2)

atogrąžų paukštis žaltį primenančiu kaklu ir galva (ppr. afrikinis žalčiagalvis, *Anhinga melanogaster*): *Žalčiagalviai gerai nárdo. Žalčiagalvis miñta žuvimis ir varliāgyviais. Žalčiagalvių rúšių rañdama visamė pasáulyje. Gámbijoje stebėjome žalčiagalvius.*

žalčiālunkis dkt. (1)

nedidelis vaistinis, labai nuodingas miškų krūmas gelsvai pilka žieve, kvapiais rausvai violetiniais žiedais (ppr. paprastasis žalčialunkis, *Daphne mezereum*): *Apsinuòdyti žalčiālunkiù. Pakrañčius*

žalčiālunkio šakūtę, sutinsta lūpos, burnos ertmė atrodo lyg išdėginta. Žalčiālunkiai áuga apýdrėgniuose lapuócių ir mišriuosė miškuosė. Žalčiālunkius draúdziamo sodinti šalià vaikų žaidimų aikštėlių.

žalčiāvimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žalčiuoti: *Kád negirdėčiau neĩ žalčiāvimo, neĩ velniāvimo! Baĩk tuos žalčiāvimus, jũk vaikai klaũsosi!* | **sng.**: *Tévo žalčiāvimasis jaũ visiems įgriso.*

žalčiukas dkt. (2)

1. žalčių jauniklis: *Vos išsirite žalčiukai bũna dešimties–dvidešimties centimetrų ilgio. Aĩ pavýko pamatyti iš kiaušinio besiritančius žalčiukus? Kóks žaltýs, tokie ir žalčiukai (flk.).*

2. šnek. išdykęs berniukas: *Pasisodinaũ žalčiuką aĩt keliũ, tai spárdosi! Negaliũ suvaldyti šito žalčiuko. Tai žalčiukas – vązą sudaũžė! Niėkas sũ tuo žalčiukũ nesusišneka.*

žalčiuoti, žalčiuoja, žalčiavo vksm. (ką)

žalčiu vadinti, keikti: *Kaĩ kas nórs nesiseka, senėlis ima žalčiuoti. Kám tu jĩ žalčiuoji?! | sng.* keiktis, piktžodžiauti: *Tũ čià nesizalčiuok! Jaũ geriaũ žalčiuotis negũ svėtima kalbà kéiktis.*

žalėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žalėti 1: *Pavásarij ákj džiũgina mėdžių žalėjimas. Jaũ balañdzio mėnesj prasideda píevų žalėjimas.*

2. šnek. → žalėti 2: *Dalĩs prāmonininkų pritaria žalėjimo idėjai. Ekonómikos augĩmas turi būti neatsiejamas nuo jos žalėjimo. Nuo ekologinės katastrofos gāli apsáugoti žalėjimo bangà.*

žalesà dkt. (3^b)

jauna žolė pavasarij: *Kiaulė nóri ir žalesos. Tuoj išlėisime kárves j žalesą. Gyvuliaĩ žalesojė atsiganýs. Kiaulėms visą šúsnj žalesũ pripjóviau.*

žalėšiai dkt. dgs. (2)

1. lapinės daržovės, žalumynai: *Žalėšius namiė tik aš ir válgau. Peĩ žiėmą žalėsių pasiilgome.*

2. žalios spalvos rūdys: *Vārio žalėšiai. Senóviniai stālo įrankiai jaũ žalėšiais pasideñgė.*

žalėti, žalėja, žalėjo vksm.

1. darytis žaliam, žalesniam: *Priė kamblio tiė stiebaĩ raudóni, o j viršų žalėja.*

2. šnek. virsti žaliuoju, imti pritari ekologijos idėjoms: *Statýba žalėja (tampa ekologiška).*

žalgiris dkt. (1)

žaliuojanti giria, susidedanti iš įvairių medynų (eglynų, ąžuolynų, beržynų ir kt.): *Labai gėra pabũti žalgiryje, kuĩ kiekvienas mėdis vis kitaip óšia. Žalgiryje suvešėjė mėdziai ir šiañdien džiũgina kaimiečiũs. Váikščiodamas žalgiriu visadà atspalaidũoju.*

Žalgiris dkt. vns. (1)

istorinio mũšio vieta dabartinėje Lenkijoje: *Žalgirio mũšis lėnkų vadĩnamas Griunvaldo, o vókiečių – Tānenbergo mũšiũ. Visi keliukai apiė Žalgirj nuvalýti, patogũ privažiũoti. Žalgiris iki mũsų dienũ mažaĩ kuo pasikeitė – kalvótas reljėfas, miškaĩ, krũmýnai.*

žaliaakis, žaliaakė bdv. (2)

turintis žalias akis: *Žaliaakė katė. Nuo senų laikų j žaliaakiũs žmónes žiũrima įtariaĩ. Kontaktiniai lėšiai padė mėlynākei gražuólei tàpti žaliaakė.*

žaliadržis, žaliadržė bdv. (2)

turintis žalius dryžius: *Turėjau tokias žaliadržės kėlnes. Išskalbk ir mąno žaliadržiūs mārškinius.*

žaliai prv.

→ žalias 1: *Kaṃbario griūdys nudažytos žaliai. Salàs sùpa žaliai mėlynas Viduržemio jūros vanduo.*

Žaliākalnis dkt. vns. (1)

Kauno dalis: *Gyvėname Žaliākalnyje, vienamė didžiāusių Kaūno gyvėnamųjų rajonų. Galutinaĩ Žaliākalnis susiformāvo pō Pirmojo pasāulinio kāro. Netoli miēsto ceñtro besikuriantĩ Žaliākalnĩ mėgo nepriklaūsomas Lietuvōs inteligēntai.*

žaliakepuris, žaliakepurė dkt. (2)

žmogus, dėvintis žalią kepurę: *Žaliakepuriai (pasieniečiai) patikrino tik keliāutojų pasūs. Sū tuō žaliakepuriū (pareigūnu) kalbėk pagarbiai. Pastebėjome káimo liñk ātslenkančių žaliakepurių (sovietų karių) grupę.*

žalialaūgis, žalialaūgė bdv. (2)

žaliais langeliais austas: *Pasipuōšk savo žalialangiū sijonū. Virtuvėje pasikabinaū naujās žalialangēs užuolaidas.*

žalialāpis, žalialāpė bdv. (2)

turintis žalius lapus: *Žalialāpių kaštōnų alėja. Žalialāpiūs āugalus gālima laikyti šviesiojė arbā ūksmingoje viētoje. Vālgykite žalialāpēs daržōves ir salotās, jōs sāugo širdĩ.*

žaliāminis, žaliāminė bdv. (1)

žaliai (be rauginimo) išmintas: *Žaliāminės ódos diržas.*

žaliāmiškis dkt. (1), **žaliāmiškis** (1)

lapuočių miškas; sin. baltmiškis: *Baravỹkai dýgsta ir žaliāmiškyje, ir spygliuočių miškė. Žaliāmiškiuose yrā daūg daugiaū ir įvairesnių grybų nei spygliuočių miškiuose. Ėrkės mėgsta drėgmę ir príeblandą, todėl daugiaūsia jų yrā žaliāmiškiuose.*

žaliaplūksnis, žaliaplūksnė bdv. (2)

turintis žalias plunksnas: *Žaliaplūksnis paukštėlis. Pasiēmėme ir narvėlį sū žaliaplūksnė papūgėlė.*

žalias, žalia bdv. (4)

1. kaip žolės (apie spalvą), žolės spalvōs: *Žalias aguřkas. Žaliōs spalvōs āplankas. Žali dumbliai. Vilkis žalią megztuką. Māno ākys melsvai žalios. Kaṃbario sienes nudažytos žalia spalvā. | aukšt.: Jaunystėje ir žolė žalėsnė, ir cūkrus saldėsnis (flk.). | aukšč.: Slėnyje pamātėme žalių žaliāusių pievėlę. žalia bev.: Kuř žiūriū, jaū visuř žalia.*
2. neprinokęs, nesunokęs, nesubrendęs, neprisirpęs (apie vaisius, uogas, javus): *Výšnios dār žalios. Obuoliai dār žali. Rugių dār negālima pjāuti – žali.*
3. termiškai neapdorotas: nevirtas, nekeptas, nelydytas, nedegtas ir pan.: *Žalios plýtos. Sriubā turi pavirti – būlvės dār visai žalios. Vālgau žaliās daržōves. Kai kās mėgsta žalią kiaušinį gerti.*
4. neapdirbtas, neapdorotas, skirtas apdoroti: *Žalias šilkas. | prk.: Kūrinys [strāipsnis, sumānymas] dār pėr daūg žalias. | nevalytas, nerektifikuotas: Žalias spiritas. | nebalintas, netaurintas: Žalia dróbė. Atnėšk žalio āudinio atraižėlių stāklėms valyti.*
5. turintis drėgmės, neišdžiūvęs, nesudžiūvęs: *Žalios mālkos nēdega. Šiēnas dār žalias, vėžti negālima.*
6. labai jaunas, nesubrendęs, nesupratingas: *Žalias vaikinas. Vedžiaū visai žalias. | labai ankstyvas, dar tik beprasidedantis: Jaū žaliojė jaunystėje jis rašinėjo cilėraščius.*

7. įvr. susijęs su aplinkos, gamtos tausojimo nuostatomis, draugiškas aplinkai: *Žaliąsias mókestis [produktas, turizmas]. Žalióji iniciatyvą [politika]. Žalieji pirkimai [gaminiai]. Žaliosios įmonės [medžiagos].*

♦ **akysė žālia** (kam) silpna, bloga: *Mán akysė žālia pasidārė ir nugriuvaũ.* **rūtā žalióji** žr. rūta. **žaliąsias áuksas** žr. auksas. **turėti žālią supratimą** žr. turėti. **žāliā šviesā** žr. šviesa.

žaliasamānis, žaliasamānė bdv. (2)

turintis žalių samanų, su žaliomis samanomis: *Brandūs žaliasamānis pušynas.*

žaliąsias, žalióji dkt.

(kilnoj. kirč.) žaliųjų judėjimo dalyvis: *Žaliąjam rūpi pažinti ir suprasti pasaulį, ugdyti meilę, tięsq ir gróžj. Žaliąsias jaũcia atsakomybę už tėvynę. Plastikinių maišėlių nenaudoju – saugau gamtą, esũ žalióji.* • plg. žalieji.

žaliąsias akmenėlis

geležies sulfatas: *Žaliąsias akmenėlis – žaliõs spalvõs kristaliũkai. Dėmėtlige seřgančias gėlės reikia dũ kartũs peř savaitę laistyti žāliõjo akmenėlio tiřpalu. Žāliũõju akmenėliũ naikina sāmanas, kėrpes.*

Žaliąsias Kyšulỹs, ofic. Žāliõjo Kyšulio Respublika

valstybė Atlanto vandenyno salose, prie vakarinių Afrikos krantų: *Žāliõjo Kyšulio (Respublikos) gyvėntõjai.*

žaliaskāris, žaliaskārė bdv. (2)

dėvintis žalią skarą. | prk.: *Žaliaskārė ėglė.*

žaliasnāpis¹, žaliasnāpė¹ bdv. (2)

šnek. labai jaunas, nepatyręs; sin. geltonsnapis: *Žaliasnāpis vaikinũkas [studeñtas]. Žaliasnāpė repõrterė. Jis dār visāi žaliasnāpis. Juokinga mán bũtų lỹgintis sũ žaliasnapiũ, patirties neturinčiu jaunimũ.*

žaliasnāpis², žaliasnāpė² dkt. (2)

šnek. labai jaunas, nepatyręs žmogus; sin. pienburnis, geltonsnapis: *Kaip tās žaliasnāpis drįsta vėluoti? Negirk tũ tõs išsišõkėlės žaliasnāpės.*

žāliava dkt. (1), **žāliavā** (1)

medžiaga, iš kurios gaminamos kitos medžiagos ar daiktai: *Pradinės [antrinės] žāliavos. Augalinė [minerālinė] žāliava. Viėtinės žāliavos. Antrinių žāliavų surinkimas ir rūšiāvimas. Apdirbti [tiėkti] žāliavas. Naftā yrā žāliava, iš kuriõs gaminamas benzinas. Pagrindinė põpieriaus žāliava yrā mediena. Miltai – pagrindinė dũonos, makaronų ir konditėrijos gaminių žāliava.*

žaliavalgiāuti, žaliavalgiājuja, žaliavalgiāvo vksm.

maitintis pagal žaliavalgystės principus: *Visiška veganė tapaũ maždaug prieš porą mėtų, õ dabar bandaũ žaliavalgiāuti. Žaliavalgiāju jaũ trečius metũs.*

žaliavalģis¹, žaliavalģė¹ bdv. (2)

1. besilaikantis žaliavalgystės principų: *Kviėčiame žaliavalgiũs tėveliũs ir žaliavalgès mamýtes pasidalinti patirtimi. Kā pagaminti pietų žaliavalģiam vaikui? Nuėjome sũ žaliavalgė kolegė į kavinę.*
2. susijęs su žaliavalgyste: *Žaliavalģė mitýba.*

žaliavalģis², žaliavalģė² dkt. (2)

žmogus, kuris laikosi žaliavalgystės principų: *Tāpti žaliavalgiũ. Bũdamā žaliavalgė nevālgiau niėko*

kėpto ar virto. Spālio dešimtąją žaliavalgiai švenčia gyvojo maisto dieną. Žalieji kokteiliai – žaliavalgių skanėstas. • plg. vegetaras, veganas.

žaliavalgystė dkt. (2)

maitinimosi terminiškai neapdorotu ar iki 40 – 42°C apdorotu, ppr. augaliniu maistu sistema (pasaulėžiūra ir dieta): Žaliavalgystė jam padėjo atgauti sveikatą. Pėreiti prieš žaliavalgystės geriausią palaipsniui. Sāko, žaliavalgystė gālima išgdyti kai kuriās ligās. • plg. vegetarizmas, veganizmas.

žaliavalgiškai prv.

laikantis žaliavalgystės principų: Žaliavalgiškai paruošti šparagai. Pradėjome maitintis sveikai ir žaliavalgiškai. Kai kuriė pagyvėna žaliavalgiškai tik savaitę kitą.

žaliavalgiškas, žaliavalgiška bdv. (1)

pagamintas pagal žaliavalgystės principus: Žaliavalgiškas avinžirnių užtepas.

žaliāvimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žaliuoti 1: Nūotraukose matyti parko suvešėjimas, visūotinis žaliāvimas. Viržių žaliāvimas priklaūso nuō sāulės ir lietaūs kiėkio. Ėglė – āmžinas žaliāvimas.

2. → žaliuoti 2: Apdailōs tinko žaliāvimas, samanėjimas. Plāukiojantys duūmbliai sūkelia vandeūns žaliāvimą. Vārio žaliāvimas – vīenas iš oksidācijas pōžymių.

3. → žaliuoti 3: Čiā nē žoliāvimas, ō drabūžių žaliāvimas. | sng.: Sāugók kėlnes nuō žaliāvimosi.

žaliavinis, žaliavinė bdv. (2)

neapdorotas, nebaigtas gaminti: Žaliavinis cūkrus. Žaliavinė medīena. Žaliavų biržose suaktyvėjo prekyba žaliavinė naftā.

žalibarščiai dkt. dgs. (1)

1. iš įvairių burokėlio dalių, rūgštynių, kitų žalumynų paruošta sriuba, valgoma šalta: Į žalibarščius būdavo dėdama rauginių ar virtų burokėlių kotų, ruginių miltų rūgo, svogūnų, grietinės, pilama vandeūns. Močiūtės žalibarščiai būna balti ar žalsvi, bēt nē rausvi. Kārštą vāsaros dieną gaivina žalibarščiai iš virtų rūgštynių ar burōklapių ir rauginių ar žalių aguorkų.

2. ŠALTIBARŠČIAI: Žalibarščiams reikēs rūgpienio ar kefyro, raudonųjų burokėlių, krāpy, aguorko, virto kiaušinio.

žalýbė dkt. vns. (1)

ppr. didelė žaluma: Žalýbė miškų [laukų]! Nārdydami grōžimės povandeninio pasāulio žalýbe.

žalieji dkt. dgs. (kilnoj. kirč.)

tarptautinis nevyriausybinis judėjimas, kurio pagrindinės veiklos kryptys yra aplinkos apsauga ir visuomenės ekologinis švietimas: Žaliųjų judėjimai ir partijos. Tarptautinė organizācija „Žemės draugai“ vīenija žaliuosius aštuoniasdešimtyje pasāulio šalių. Žalieji pasisāko prieš branduolinę energetiką. Žaliesiems rūpi ateitis, todėl jiė pėrspēja apiē neatsakingas žmogaūs veiklōs pāsekmes, íeško žmogaūs ir aplinkōs darnōs.

Žalieji ežerai

šeši ežerai Vilniaus šiaurės rytinėje dalyje, Verkių regioniniame parke: Žalieji ežerai išsiskiria rýškiai žalia spalvā, kuri susidarē dēl didelio karbonātų kiėkio požeminiame vandenyje. Sōstinės pakraštyje ēsantys Žalieji ežerai vāsarą nuō kaitrōs gēlbsti tūkstančius vilniėčių. Kaip nuvažiuoti prie Žaliųjų ežerų?

žalieji pašarai

augaliniai pašarai – pievų žolės, runkelių lapai, pašariniai kopūstai ir pan.: *Gaminti žaliuosius pašarus. Suprañtama, ūkiniai gyvūnai šeriami ir žaliaisiais pašarais. Žiemą triušiuokams galima parūpinti ir žaliųjų pašarų.*

žaliėna dkt. (1)

pieva, ganykla ir pan. vieta, kur gyvuliai gauna žalio pašaro, ganosi: *Rišime kárvę žaliėnoje. Visà žaliėna ištryptà. Išdžiúvo žaliėnos, nėrà kuř ganýti galvijų.*

žalieninis, žalieninė bdv. (1)

skirtas žalienoms auginti: *Žalieninė sėjomaina* (apima keletą žalienu).

žalŷn prv.

→ žalias 1: *Palijus sausrės nuālinta vejà ėmė atsigáuti, ėjo žalŷn. Māno ākys kuō tolŷn, tuō žalŷn, ō bŷvo tókios mėlynos.*

žalingai prv.

→ žalingas: *Stiprūs triukšmas žalingai veikia žmonių sveikātą ir darbingumą. Nutrauktà cheminių mėdžiagų, gālinčių žalingai veikti āplinką, gamýba.*

žalingas, žalinga bdv. (1)

darantis žalą: *Žalinga informācija [itaka]. Žalingas reklāmos póveikis. Ař druskà tikrai tókia žalinga mŷsų organizmui? žalinga bev.: Dantų puošýba – madinga ař žalinga? Kodėl skaitýti atsigūlus yra žalinga? | aukšt.: Ničko nėrà žalingiaū, kaip sakýti tik pusę tiesės. Rŷkýti yra dár žalingiaū, nei iki šiol manýta. • plg. kenksmingas, pavojingas.*

žalingumas dkt. ppr. vns. (2)

→ žalingas: *Chemijos prāmonės žalingumas āplinkai. Konservántų žalingumas žmogaūs organizmui. Įvairios piktžolių rŷšys skiriasi žalingumū kultūriniams augalams.*

žalinimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žalinti 1: *Pō purškimo augaluosė išryškėja fiziologinis žalinimo efektas. | Margučių žalinimas sāmanomis. Tvorės žalinimui skardinės dažų neužtėks.*

2. → žalinti 2: *Ekonomikos [gamýbos, produkto, ūkinės veiklės] žalinimas. Žalinimo politikos šaliniškai skātina nenuālinti dirvų, išsāugoti biologinę įvairovę. Atliekų žalinimo svarbą suprañta ir pātys gamintojai. Eurōpos parlamentė daų dėmesio skiriama žėmės ūkio žalinimui.*

žalinti, žalina, žalino vksm.

1. (ką) daryti žaliai: *Pavasarį sprógstant mėdžių pumpurams, nōrisi žalinti ir kompiūterio darbālaukį. Mėras pritaria miėsto bendruomenės iniciatývai žalinti sàvo miėstą. | (ką) žaliai dažyti: Šiėmet ir tvōrą, ir visą nāmą žālinsiu. Žālinu balkoną, nės senì dažai jā ŷ nusiłupę. | (ką) žaliai tepti, teršti: Plikà rankà usnių neišrāusiu, tēks žālinti pirštines. | neig. (ko): Nesivoliók pō pievą, nežālink drabūzių.*

2. (ką) daryti mažiau pavojingą ar net naudingą klimatui ir aplinkai: *Žalinti gamýbą [prāmonės įmones].*

žalióji arbata

arbatos rŷšis – lapeliai prieš sukimą šutinami garu, kad išliktų žalios spalvos: *Žalióji arbata nefermentuojama. Nupirė biriōs žaliōsios arbātos. | jos gėrimas: Išgėrciau stipriōs žaliōsios arbātos bė cŷkraus. Žāliją arbātą patiekite sŷ medumì ir citrinà. Kokiōs jŷs arbātos norėtumėte – juodōsios ař žaliōsios? • plg. baltoji arbata, juodoji arbata, raudonoji arbata.*

žalióji citrinà

apvalus žalias sultingas stipriai kvepiantis citrusinis vaisius, mažesnis ir rūgštesnis už citriną: *Žaliósiomis citrinomis aromatizúota degtinė. Gėrimui reikės vienós žaliósiós citrinós sùlčių. Kiek kainúoja žaliósiós citrinós?*

Žalióji girià

miškas Panevėžio ir Pasvalio rajonuose: *Žaliójoje girióje gausù pėlkių. Peř Žaliąją girią tēka kėlios úpės.*

žalióji kortėlė

1. leidimas kitos šalies gyventojui apsigyventi ir dirbti JAV: *Žaliųjų kortėlių lotėrija. Gáuti [laimėti] žaliąją kortėlę.*

2. tarptautinis transporto priemonių vairuotojų civilinės atsakomybės draudimo liudijimas, galiojantis tam tikrose šalyse: *Žaliósiós kortėlės išmoka. Žaliąją kortėlę gálima įsigyti ir pasienio teritòrijoje.*

žalióji meletà

į genį panašus paukštis žalsva viršutine puse, raudonu viršugalviu, medžio kamiene kalantis uoksus (*Picus viridis*): *Žalióji meletà įrašýta į Raudónąją knýgą. Žaliųjų melėtų snapai ir kójos pilki. Žaliósiós melėtos jauniklių pilvas išmárgintas tamsiomis dėmėlėmis. Žaliósiós melėtos gyvėna lapuóčių ir mišriuosė miškuosė.*

žális¹ dkt. vns. (2)

ŽALUMAS: *Visas skliaúto mėlis, miško pėvų žális gyvas ir spalvingas it brangùs emális (poez.).*

žális², žálė dkt. (2)

žalas galvijas: *Žálij reikia pagirdyti. Tévas iš ganýklos sù žalė pareina.*

žalítvorė dkt. (1)

GYVATVORĖ: *Erškėčių žalítvorė. Tųjų žalítvorė mùdu tarši prarijo (buvo aukšta). Stadióną nuó pagrindinės alėjos skiřs tánki, trijų mètrų aukščio kařpoma skiřpstų ir líepų žalítvorė.*

žaliũkas, žaliũkė¹ dkt. (2)

jaunas, tvirtas, sveikas žmogus (ppr. vyras): *Petingas žaliũkas. Nenorėčiau sù tókiu žaliũkù náktį aklígatvyje susidurti. Iš automobilio išlipo kelì žaliũkai. Kaimýnai pastebėję priė mašinos besitrinančius tris žaliũkus.*

žaliũkė dkt. (2)

nedidelis gelsvai žalias paukštis (*Carduelis chloris*): *Žiėmą žaliũkės retai kuř pamatýsi. Vásaros pabaigojė ir rùdenį žaliũkės telkiasi į didesnius būriùs. Lìzdui žaliũkė naudója šaknelės, saūsą žolę, kėrpes, sámanas. Į jò rankàs patėko žiedúotas žaliũkės patinėlis.*

žaliũkė² dkt. (2)

šnek. žalios spalvos varlė: *Pò žiėmós baseinė žaliũkės apsigyvėno. Gañdras gáudo žaliũkės. Bijau žaliũkių.*

žaliuókė dkt. (2)

mėsingas valgomas rudens grybas žalsva kepurėle (*Tricholoma equestre*): *Marinúotos žaliuókės. Žaliuókės dýgsta vėlai rùdenį. Žalsvóji mùsmirė neretai palaikoma ūmėde ar žaliuokė. Rauginti gálima nevirtas ir apvirtas žaliuokės. Žalsvieji baltikai dár vadínami žaliuókėmis.*

žaliuoti, žaliuoja, žaliavo vksm.

1. (kame) būti, rodytis žaliam (apie laukus, augalus): *Pievos jau žaliuoja. Ėglės žaliuoja žiemą ir vasarą. Tolumoje žaliavo miškas. Gėvusios šviesos, būlvės pradeda žaliuoti.*

2. (kame) trauktis žaliomis rūdimis, žaliais pelėsiais: *Variniai pinigai greit žaliuoja. Vanduo griovyje žaliuoja.*

3. (ką) teršti žalėsiais: *Aš nematai, ką klūpėdama kėlnes žaliuoji?* | sng. (ką, po ką): *Vaikai voliėjasi, žaliuojasi drabužėlius po žolę.* | neig. sng. (ko): *Nesizaliuok striukės, lipk iš tos lėpos.*

4. (kame) šnek. neišmanyti, nemokėti, nesuprasti, nenutuokti: *Kad nors iš istorijos neklausinėtų, šiaudien visai žaliuju. Nykū, kaip vakarėlyje visi užsidėgę diskutuoja, o tu žaliuoji ir tyli.*

5. (prie ko) šnek. ilgai, sunkiai dirbti: *Visą savaitę žaliavau prieš tū straiptinio. Pavasarį ketvirtakušiai paprastai žaliuoja prieš baigiamųjų darbų. Palauk, ir tu dar žaliuosi, kaip reikės vėsti tą skėrių.*

♦ **akysė žaliuoja** (kam) darosi silpna, bloga, svaigsta galva: *Mėn akysė žaliuoja, šaltis krėčia, turbūt susirgau. Mėginau iš lėvos atsikėlti – kėjos liņksta, akysė žaliuoja. žaliuoja iš pavėdo* labai pavydi: *Žiūrėjau į tėvo nuotrauką ir žaliavau iš pavėdo. Skaitėdamas apie kitų studentų pasiekimus žaliuju iš pavėdo. Išgirdė mėno vardą daūgelis žaliuodavo iš pavėdo.*

žaliuzės dkt. dgs (2)

lango, durų uždangalas iš drauge tuo pačiu kampu pasukamų lygiagrečių plonų siaurų plokštelių ar juostelių, saugantis nuo šviesos, karščio, kritulių, dulkių, triukšmo, įsilaužimo ir kt.: *Horizontalios [vertikālios] žaliuzės. Medinės [medžiaginės, plastikinės] žaliuzės. Užtraukti [pakėlti, nulėisti] žaliuzės. Apsauginės žaliuzės sutaūpo iki keturiasdešimt procentų šilumės, sumāžina triukšmą ir apsaugo nuo įsilaužimo. Vertikalių žaliuzių juostos gāli būti tekstilinės, plastikinės arba medinės. Prō nulėistas žaliuzės vōs skveřbėsi šviesā. • plg. švieslaidės*

žalmargas, žalmarga bdv. (1)

ŽALMARGIS: *Perkū veišlines žalmargas telyčiās.*

žalmaŕgis¹, žalmaŕgė¹ bdv. (2)

žalai margas: *Žalmaŕgiai būliai. Ūkininkas pardūoda trīs žalmargēs kārves.*

žalmaŕgis², žalmaŕgė² dkt. (2)

žalai margas galvijas (karvė ar jautis): *Gānosi žalmaŕgēs. Žalmaŕgis prāšosi paglōstomas. Švėdijos žalmaŕgiai – tai pieninių galvijų veišlė.*

žalójimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žaloti 1: *Vėido [kūno] žalójimas. Savēs žalójimo ātvejai tarp paauglių, dejā, nērā retī. | sng.: Māsinis žalójimasis.*

2. → žaloti 2: *Kultūros pamiņklų žalójimas.*

žalóti, žaloja, žalójo vksm.

1. (ką) žeisti, luošinti: *Žalóti kūną [rankās, plaučius]. | sng.: Suimtieji, gāvę drausminių nuobaudų, ima žalótis.*

2. daryti žalą; sin. gadinti: *Žalóti gyvenimą [sveikātą]. Kvaišalų žalójama jaunātvė. Kalbą benė labiāusiai žalója svetimā siņtaksė.*

žalótojas, žalótoja dkt. (1)

1. kas žaloja, luošina: *Nukentėjusioji tvirtina netūrinti preteņzijų sāvo žalótoji.*

2. kas žaloja, gadina, daro žalą: *Aplinkōs žalótojai.*

Žalpiai dkt. dgs. (2)

miestelis Kelmės rajone: *Žalpių kraštótyros muziejus. Žalpiams vardą suteikė upėlis.*

Nepriklausomybės metais Žalpiai priklausė Nemakščių valsciui. Vaziuodami pro Žalpius apžiūrėkite mitologinį akmenį.

žalsvai *prv.*

→ žalsvas: *Žalsvai dažyti siūlus [margučius]. Žalsvai mėlynas dangus [vanduō].*

žalsvas, žalsvą *bdv.* (4)

šviesiai žalias: *Žydrai žalsvos jūros bangos. Gelsvai žalsvą spalvą. Žalsvos išskyros. Dušblinas vanduo žalsvas.* • *plg.* apyžalis. | *aukšt.:* *Vienos orchidėjos viduriukas gelsvas, kitos žalsvėsnis.*

žalsvąsis baravėkas

valgomas grybas ruda su žaliu atspalviu, tarsi aksomine kepurėle (*Xerocomus subtomentosus*): *Žalsvėji baravėkai paplitę mišriuose lapuočiuose miškuose, parkuose. Žalsvuosius baravėkus galima džiovinti, sūdyti, marinuoti. Iš žalsvųjų baravėkų gaminami grybų miltai.*

žalsvėjimas *dkt. ppr. vns.* (1)

→ žalsvėti: *Miško žalsvėjimas pavasarį ir rusvėjimas rudenį. Trečią dieną prasidėjo kraujosrūvos žalsvėjimas. Vandeis žalsvėjimas ir drumstėjimas prasidėdavo yrant planktonui.*

žalsvėti, žalsvėja, žalsvėjo *vksm.*

darytis žalsvam, žalsvesniam: *Žalsvėjančios miško praskynos ir aikštės. Žalsvėjantys upės krantai. Kur įšilo anksčiau – jau žalsvėja medžių viršūnės.*

žalsvėn *prv.*

→ žalsvas: *Kalvos ir slėniai [klevų šakelės] vis žalsvėn. Kuomet dušblių akvāriume daugėn, tuomet vanduo žalsvėn. Ūras šiltėn – ežeras žalsvėn.*

žalsvinimas *dkt. ppr. vns.* (1)

→ žalsvinti: *Močiutė pasakojo apie margučių žalsvinimą avių želmenimis. Buvaū blondinė, brunetė, kaštoninė, peleninė, gal tik plaukų žalsvinimo dar neišbandžiaū.*

žalsvinti, žalsvina, žalsvino *vksm.* (ką)

daryti žalsvą, žalsvesnį: *Pavasaris jau žalsvina miškū. | (ką, kuo) žalsvai dažyti: Kokiais augaliniais dažais žalsvinami margučiai?*

žalsvokai *prv.*

→ žalsvokas: *Nuomet miltėlių vanduo žalsvokai nusidąžė. Sāmanos kiaušinius nudąžo žalsvokai. Sienas nušėpiau žalsvokai.*

žalsvokas, žalsvoka *bdv.* (1)

truputį žalsvas; *sin.* apyžalsvis: *Žalsvoka spalvą. Gėrimas būvo žalsvoko atspalvio. Nardytojas strėlė neria į žalsvokas paslaptėngas gėlmės.*

žalsvumą *dkt. vns.* (3^b)

žalsvos spalvos buvimas; *sin.* žalsvumas: *Pavasario žalsvumą. Ąkys gėrisi miškū ir laukū žalsvuma.*

žalsvumas *dkt. ppr. vns.* (2)

→ žalsvas: *Pavasario skliaūto žalsvumas. Šviēsiai gelsvą spalvą su vōs pāstebimu žalsvumū.*

žalsvūoti, žalsvūoja, žalsvūvo *vksm.*

būti, rodytis žalsvam: *Ąvižos žalsvūoja.*

žalti, *žąla, žalo* vksm. (nuo ko)

darytis žaliam, žalesniam; sin. žalėti: *Pievos žąla. Bùlvės nuõ šviesõs žąla.*

žaltys dkt. (3, 4)

1. nenuodingas, į gyvatę panašus roplys su dviem geltonomis dėmėmis galvos šonuose (ppr. geltonskruostis žaltys, *Natrix natrix*): *Anksčiaũ žalčius globódavo, píenu maitindavo. Jis gudrus kaip žaltys. Senovės lietúviai gárbino žalčius. Pásakoje Ėglės bróliai žáltį užkapójo dalģemis. Lietúvių liáudies skulptũroje dažnai Mergelė Marijà vaizduojama pamýnusi kója žáltį, kuris krikščionýbėje simbolizuoja blõgį.*

2. sakoma apie gudrą, klatingą žmogų: *IštekJusi patekaũ į tikrų žalčių šeimýną. Móka žaltys pinigó pasidarýti.*

3. sakoma apie nenaudėlį, bjaurybę: *Tàs žaltys visą mào dárba sugadino! Priskundė, primelávo žaltys.*

4. š. keiksmazodis: *Žaltý, kaip nesiseka!*

žaltiškai prv., **žaltiškai**

1. → žaltiškai 1: *Žaltiškai gudrus vaikinukas.*

2. → žaltiškai 2: *Jis žaltiškai supýko.*

žaltiškai, **žaltiškai** bdv. (1), **žaltiškai**, **žaltiškai** (1)

1. pilnas klastos; sin. klatingas: *Žaltiškai gudrumas. Žaltiškai žodžiai.*

2. labai didelis, smarkus: *Baisù imtis šito reikalo – žaltiškai atsakomybė. Pašoko žaltiškai pyktis.*

žaltvykslė dkt. (2)

klaidžiojanti švieselė, ppr. švytinti naktį pelkėse, miškuose: *Pásakojimai apie žaltvykslės, paklaidinančias keliáutojus. Žýbsi [kláidžioja] žaltvykslės.*

žalumà dkt. vns. (3^b)

1. žalios spalvos buvimas; sin. žalumas: *Miškų [laukų] žalumà.*

2. žalia vieta, žaliuojantis plotas: *Miestè nebedaũg tõs žalumõs – mēdžių mažaĩ.*

žalumas dkt. ppr. vns. (2)

→ žalias 1: *Pievų [miškų] žalumas. Gležni mēdžių lāpai švytėjo žalumù. Pelėda girioje kvatójas, beržėliai švičėia žalumù (poez.).*

žalumýnai dkt. dgs. (1)

1. prieskoniniai augalai, daržovės: *Į salotàs dár ipjáustyk žalumýnų. Mėgstu žalumýnus. Aĩt stālo garāvo bùlvės sù žalumýnais. Kėpsnį apibarstýkite [papuõškite] žalumýnais. Žalumýnuose yrà daũg vitamínų.*

2. žaliuojantys augalai (žolės, gėlės, lapai): *Jũ kiēmas [sodýba] skėndi žalumýnuose.*

žalut dll.

vartojama su tos pat šaknies būdvardžiu siekiant pabrėžti: *Žalut žalutėlė pievutė [vejà]. Žalut žalutėliai mēdžiai.*

žalutėlis, **žalutėlė** bdv. (2)

labai žalias: *Žolė jaũ žalut žalutėlė. Ėžero vanduo – žalutėlis. Žingsniāvome žalut žalutėliu, nuõ pakelės akmenų iki mēdžių viršúnių sāmanomis apáugusiu miškù.*

Žalvariai dkt. dgs. (3^a)

kaimas Molėtų rajone: *Žalvarių geologinis draustinis. Į pietus nuo Žalvarių telkšo ežeras Grabuostas. Žalvariuose būta dvairo. Kada važiuosime į Žalvarius?*

žalvarinis, žalvarinė bdv. (2)

1. padarytas iš žalvario: *Žalvarinės apyrankės. Žalvariniai giūklai.*
2. žalvario spalvės: *Žalvariniai plaukai.*

žalvario amžius

BRONZOS AMŽIUS: *Žalvario amžius Lietuvoje truko nuo XVIII a. pr. Kr. iki V a. pr. Kr. Žalvario amžiuje pradėti apgyventi piliakalniai. Žalvario amžiaus dirbinių rašdama nedaug.*

žalvaris dkt. vns. (1)

blizgus geltonos spalvos vario ir cinko lydinys, vartojamas įvairiems dirbiniams gaminti: *Žalvaris pradėtas naudoti III tūkstantmetyje pr. Kr. Žalvaris lengvai liejamas ir deformuojamas. Iš žalvario dāromi papuošalai, pasižymėjimo ženklai, monetos. Senovėje lietuviai itin mėgo žalvarį. Pirkome įvairių gintarinių papuošalų su žalvariu.*

žalvarlė dkt. (1)

žalios spalvos varlė: *Žalvarlės viršus ryškiai žalias su juodomis ar rudomis dėmėmis. Añt žalvarlių nūgaros yra trys išilginės šviesiai geltonos juostelės. Žalvarlės gyvėna prieš užželiančių vandenų tvenkinių, aktyvios diėnų ir naktį. Daržė pilna žalvarlių.*

žalvarnis dkt. (1)

kuosos dydžio rėksmingas paukštis žalsvo atspalvio galva ir pilvu (*Coracias garrulus*): *Žalvarnis – vienas gražiausių Lietuvos paukščių. Žalvarniai mėgsta tupėti ant sausų šakų. Žalvarniai kiaušinių dėda geniu iškalnuose uoksuose. Žalvarnius lengvai atpažinsite iš ryškių spalvų.*

žalzganai prv.

→ žalzganas: *Žalzganai vilnija kalvėlės. Žalzganai mėšvas dangūs.*

žalžganas, žalzganà bdv. (3^b)

šviesiai žalios spalvos; sin. žalsvas, apyžalis: *Pievų žalzganà šviesà. Žalžganas dangūs. Žalžganos kėrpės. Mišką apgaubė žalzganas rūkas.*

žambis dkt. (2)

žem. etnogr. senovinis medinis arklas; sin. žagrė: *Žambių bėlves arinėja. Žambio norāgas nulūžęs. Į žambius įkinkyti jāučiai.*

žambris dkt. (2)

žem. etnogr. ŽAMBIS: *Žemaičiai žagrę vadino žambriu. Kamāroj žemaičiai dirbo rogės, kùbilus, žambrius. Vienām bróliui smagiaū sėdėti karo žygio balnė, o kitām – sekióti pāskui žambrį.*

žandāras, žandārė dkt. (2), **žandāras** bendr.

1. kai kurių šalių kariškai sutvarkytos specialios policijos (žandarmerijos) tarnautojas: *Suválkų gubernijos žandārų valdybos viršininkas. Prancūzų žandārų brigadà išvýksta į Niujorką dalyvauti tarptautiniame policininkų kongresė. Žandārai tarnybines pāreigas atliėka uniformuoti. Knýgnešiui pavýkdavo apgauti cāro žandarūs.*
2. žiaurus laisvės slopintojas, griežtas prižiūrėtojas: *Mótina tóks žandāras, o dukterš nenusāugojo. Rūsijos impėrija tuomėt tāpo Euròpos žandarū. Kodėl tā žandārė (vaiko išnaudojimu kaltinama*

moteris) *dár nè kalėjime? Negaliu pakęsti, kai prabangesnė parduotuvėse žandārės iš paskės slánkioja ir pajūdintas prekės tvārko.*

žandarmėrija dkt. (1)

kai kurių šalių policinė kariuomenė: *Afganistanė žandarmėrija sulaikė septynis Lėnkijos kariškius. Pópiežius susitiko su Vatikāno žandarmėrija. Nacionālinė žandarmėrija – Prancūzijos kāro policija, atliėkanti ir viešosios tvarkės apsaugės fūnkcijas.*

žandas dkt. (3)

viena iš veido pusių žemiau akies; *sin.* skruostas: *Žandaĩ nukārę. Žandaĩ išsipūtę. Dróžti [dúoti, skėlti, tėkšti, treĩkti] ĩ žándą [peĩ žándą]. Žandas patinęs dėl skaũdančio dantiės. Bĩtei įgėlus, ištino nósis ir visas žandas. Badáujiangt idũbo žandaĩ. Jõs mažỹlis – vienĩ žandaĩ (putlaus veiduko).*

♦ **žāndus sũka** žr. sukti. **pilnaĩs žandaĩs** daug: *Vaikýstėje vālgdavau braškės pilnaĩs žandaĩs. Výrai kiĩšo plòvą pilnaĩs žandaĩs.*

žādenos dkt. dgs. (3^a, 1)

plaukai ant žandų: *Výrai su žādenomis. Ūsų ir žādenų kirpĩklis. Nusiskũsti žādenas.*

žādikaulis dkt. (1)

vienas iš dviejų žmogaus ar gyvũno apatinėje galvos dalyje esančių kaulų, kuriuose yra dantys: *Apatinis [viršutinis] žādikaulis. Žādikaulio uždegĩmas [lũžis]. Žiõvaudamas išsinarinaũ žādikaulį.*

žāngiai prv.

→ žangus: *Kõjos dār tvirtaĩ ir žāngiai nėša.*

žāngstýti, žāngsto, žāngstė

einant nuolat perlipti (kokią nors kliūtį): *Patrāuk iš põ kójų [nuõ tāko] tās dėžės, kād nereikėtų žāngstýti.*

žāngũs, žāngĩ bdv. (4)

gerai žengiantis; *sin.* greitas, eiklus: *Žāngũs arkliũkas.*

žānras dkt. (1)

meno kũrinių rũšis, turinti tam tikrų siužetinių, stilistinių, struktũrinių požymių: *Simfõnija – instrumeĩtinė mũzikos žānras. Mĩslė – smulkiõsios tautõsakos žānras. Portrėtas – vaizduõjamosios dailės žānras. Bũtent trumpõju žānru, novelė, išbaĩdomas rašýtojas.*

žānrinis, žānrinė (1)

susijęs su žanru: *Žānrinė fotogrāfija. Kũriniaĩ sugrupũoti žānrinio prĩncipu. Vaikũ dānos skĩrstomos ĩ keliās žānrines grupės. Pasĩkeitė ir kũrinio žānrinė traktuõtė – jis tāpo òpera–mistėrija.*

žārà dkt. (4)

padangės švytėjimas rytą ar vakare: *Rytuosė liejasi raudõna žārà. Blėsta [gęsta] vākaro žārà. Dangũs nušvĩto auksinė žārà. Aĩ tũ mateĩ, kaip sáulė gęsta, liepsnõja žāros aĩt kalnũ? (poez.)*

žārdas dkt. (1)

iš karčių padarytas žaiginys linų galvelėms (kartais žirniams, vikiams) džiovinti: *Linũ žārdas. Žirnius džiaũk ĩ žārdą.*

žárdiena dkt. (1)

1. kiemas prie klojimo; *sin.* kluoniena: *Vežimą palikaū žárdienoje. Žárdiena išgrįstà akmenimìs.*
2. aptvaras gyvuliams ir paukščiams: *Irengtà naujà žárdiena galvijams ganýti.*

žardìnė dkt. (2)

pastatas be sienų linams ir kt. džiovininti: *Žardìnė stóvi šalià svarbiáusių ūkinių pastatų. Žardìnės daugiaúsia buvo státomos vakarų Žemaitijoje. Žardinę sudáro dù lygiagrečiaiá sustatýti žárdai. Žardìnės statýdavo teñ, kuř iš visų pusių púsdavo véjai.*

žařdis dkt. (2)

aptvaras gyvuliams: *Ūkininko sodýboje buvo didelis žařdis. Mateĩ priė žařdzio suknáisiotą piévu? Žařdyje gánosi karvutė.*

Žarėnai dkt. dgs. (1)

1. miestelis Telšių rajone: *Monogrāfija apiė Žarėnus. Telšių miškų urėdijos Žarėnų girininkijà. Žarėnų hėrbe pavaizduotos akėčios sù viršujė žėrinčia žvaigždė. Žarėnų ceňtras – bažnyčia, kultūros namai ir dui parduotuvės.*
2. kaimas Šiaulių rajone: *Žarėnų pagrindinė mokyklà. Prō Žarėnus tėka Žarės upėlis. Žarėnuose minimà Knygnešių dienà.*

žarėniškis, žarėniškė dkt. (2)

1. Žarėnuose (1 r.) ar jų apylinkėse gyvenantis ar iš ten kilęs žmogus: *Tyrinėti ir púoselėti žarėniškių dóunininkų tařmę. Anksčiau visùs žarėniškius ĩ kapùs palydėdavę senieji giedótojai. Seniūnas žadėjo pakalbėti sù minėta žarėniškė.*
2. Žarėnuose (2 r.) ar jų apylinkėse gyvenantis ar iš ten kilęs žmogus: *Žarėniškės pàrodą sùrengė Šiauliuosė. Žarėniškiai pàgerbė pókario mėtaiš žuvusius partizanùs.*

žargalioti, žargalioja, žargaliojo vksm. , **žargalióti, žargaliója, žargaliójo**

1. (per ką, su kuo) plačiai žengti; *sin.* žangstyti: *Juokinga, kai žmónės peř báltą kilimą sù bātais žargalioja – dekoratývinis gi.*
2. (per ką) einant nuolat peržergti, perlipti (ppr. kokią nors kliūtį); *sin.* žangstyti, žargstyti: *Nežargaliok peř vagàs! Kō čià žargalioji peř maišùs?!*

žařdymas dkt. ppr. vns. (1)

→ žargdyti: *Žařdymas peř lýsves.*

žargdýti, žařgo, žařgdė vksm.

(ką) ŽARGSTYTI 2: *Nusibódo áukštus slenksciùs žargdýti. Gùli pōnas, ir visi žařgo (slenkstis) (flk.).*

žařgymas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žargyti 1: *Kóju žařgymas. | sng.: Negaliù pakęsti tō jōs žařgymosi.*
2. → žargyti 2: *Suolų žařgymas. Gāvome bárti už žařgymą peř súolus.*

žarginti, žargina, žargino vksm.

1. (ką, ant ko) apžargomis sodinti: *Vaiķą žarginti aňt pōnio.*
2. (ką) skleisti į šalis; *sin.* skėsti: *Žarginkite pėdus statýdami, kàd greičiaū išdžiúty.*

žargýti, žařgo, žařgė vksm.

1. (ką) ne kartą žergti, skėsti (kojas); *sin.* kėtoti, žargstyti: *Žargýti kójas. | sng.: Nesižargyk – negražù!*
2. (ką, per ką) ne kartą, dažnai žergti, peržergti; *sin.* žangstyti, žargstyti: *Nėščiai móteriai negālima peř*

viŗvę ųargýti – kũdikiui virkštėlė apiė kãklq apsisũks (etnogr.). Visi ųaŗgo, niėkas nepãšeria (slenkstis) (flk.). | neig. (ko): Gũlinėio ųmogaũs negãlima ųargýti.

ųarglioti, ųarglioja, ųargliojo vksm. (po kã, per kã)

plaėiai ųengti; sin. ųarglioti: *Kai ĵis pũ sėklumq [pėř sėklumq] ųarglioja, nėt vařlės spũkso išsiųiũję* (poez.).

ųargõnas dkt. (2)

1. socialinė ųnekamosios kalbos atmaina, vartojama nedidelės visuomenės grupės, jungianėios tam tikros profesijos, amųiaus, padėties ar verslo ųmonės: *Mokslėviũ [mėdikũ, kaliniũ] ųargõnas*. • plg. slengas.

2. vns. netaisyklinga, nenorminė, ppr. gausiai svetimybėmis uųterųta, vulgari kalba: *Kalbėti ųargonũ*.

ųargonýbė dkt. (1)

ųargonisėkas ųodis ar posakis; sin. ųargonizmas: *Kaŗtais ųargonýbiũ pasidãroma iŗ sũ lietũviųskomis darýbos priėmonėmis. Daųniãusiai ųargonýbes vartũja jaunimas. Dėl sãvo ekspresyvũmo ųargonýbės labai greitai plĩta*.

ųargõninis, ųargõninė bdv. (1)

1. susijęs su ųargonu (1 r.), priklausantis ųargonui: *ųargõninė lėksika. ųargõniniai tėrminai*.

2. susijęs su ųargonu (2 r.), priklausantis ųargonui: *ųargõniniai skoliniai*. | netaisyklingas, nenorminis, uųterųtas ųargonybėmis: *ųargõninė kalbã*.

ųargõniųkai prv.

→ ųargoniųkas: *ųargõniųkai kalbėti*.

ųargõniųkas, ųargõniųka bdv. (1)

bũdingas ųargonui (2 r.): *ųargõniųka tartis [kalbã]*.

ųargonizmas dkt. (2)

ųargonisėkas ųodis ar posakis; sin. ųargonybė: *Referãtas apiė studeĩtũ vartũjamus ųargonizmũs. Daugumã ųargonizmũ laikomi neĩgiamu, nũrs neiųvėngiamu kalbũs rėiųkiniu*.

ųaŗgstymas dkt. ppr. vns. (1)

1. → ųaŗgstyti 1: *Kũjũ ųaŗgstymas*. | sngr.: *Bjaurũs ųaŗgstymasis*.

2. → ųaŗgstyti 2: *ųaŗgstymas pėř lýsves*.

ųaŗgstýti, ųaŗgsto, ųaŗgstė vksm.

1. (kã) ne kartã ųergti, skėsti (kojas); sin. ųargyti, kėtoti: *Neramũs berniũkas – skėtriũja rankã, ųaŗgsto kũjas*. | sngr.: *Nesiųaŗgstýk prie ųmoniũ!*

2. (kã, per kã) ne kartã, daųnai ųergti, perųergti; sin. ųangstyti, ųargyti: *Vaĩkas mėgsta tvoràs [pėř tvoràs] ųaŗgstýti. ųėmã tvõrã visi ųaŗgsto, lėtã ųmũgũ visi jũdo* (flk.). *Sėnis gũli, õ pėř ĵĩ visi ųaŗgsto* (slenkstis) (flk.). | neig. (ko): *Kã nũrs pasėjės, ėųiũ neųaŗgstýk – nedýgs* (etnogr.).

ųarijã dkt. (2)

1. deganti anglis: *Iųblėsusios ųarijõs. Aũsys kaip ųarijõs* (raudonos). *Svetimomĩs raĩkomis ųarijãs ųarstýti* (flk.). *Kėpti aĩt ųarijũ. ųarijõse bũlves [bũlvės] kėpa. ųarijõs pãdėda įsidėgti lãuųui. Åkys ųiba ĩt ųarijõs*. | prk.: *Mėilės ųarijõs*.

2. kibirkųtis, ųieųirba: *Įų krõsnies [nuõ tėkėlo] ųarijõs tik lėkia*. | prk.: *Viltiės ųarijã*.

♦ **kaĩp aĩt ųarijũ 1.** neramiai, nekantriai (sėdi, stovi): *Åų išsigaĩdusi sėdųiu kaip aĩt ųarijũ iŗ lãukiũ, kã bũs. ĵĩ prieų teisėjus stovėjo kaip aĩt ųarijũ*. **2.** nejaukiai, nesmagiai (jauėiasi): *ĵis jauėesi kaip aĩt*

žarijų ir ieškójo žodžių, kaip prašnėkti. **kaip žarijà 1.** apie išraudusį, raudoną veidą: *Vaiškas nukaižo kaip žarijà. Nuó šalčio [iš pýkčio] véidas pasidārė raudónas kaip žarijà.* **2.** labai (užpyko, užsidegė): *Kó dabar užsidegei kaip žarijà? žarijos pasipýlė (iš akių)* apie smarkų smūgį: *Kád šéré jis, tai nėt žarijos pasipýlė (iš akių).* **svetimomis raňkomis žarijàs žarstýti** žr. žarstyti.

žarnà dkt. (3), žárna (1)

1. vamzdelio pavidalo virškinimo trakto dalis, prasidedanti nuo skrandžio: *Plonóji [storóji] žarnà. Tiesióji žarnà. Dvylikapiřštės žarnós opà.* | šis organas, vartojamas maistui: *Mėsós prikemša į žárnas – ir jaũ dėsros. Turiu gerų kiaulės žarnų, kėpsim védarus.*

2. ilgas lankstus guminis ar plastikinis vamzdis vandeniui ir pan. leisti: *Láistomoji žarnà. Išvynióti vandeňs žárnas gaįsrininkams padėjo Lietuvós krášto apsaugós savanóriai.* • plg. vamzdis.

♦ **žarnà žarną rýja** labai norisi valgyti: *Perdiėn neválgiau – žarnà žarną rýja.*

žarnagalýs dkt. (3^a, 3^b)

neilgas žarnos (1 r.) gabalas, prasta žarna; **sin.** žarnigalis: *Seniaũ iš žarnagalių muilą dārė. Šuó pó kiėmą tąsė viřtos žárnagalius.*

žarnėlė dkt. (2)

maža žarna (2 r.): *Benzino pėrpylimo žarnėlė. Léisti výną pró žarnėlę. Maiřytúvas sù ištráukiama žarnėlė. Apžiūrėkite visás áušinimo ir kuro žarnelės.* • plg. vamzdelis.

žarnigalis dkt. (1)

neilgas žarnos (1 r.) gabalas, prasta žarna; **sin.** žarnagalys: *Įš tokių žarnigalių védarų neprikėpsiu. Mėsk tuós žarnigalius laũk.*

žarnýnas dkt. (1)

žarnų sistema: *Žarnýno nepraėinamumas. Žarnýno infėkcija. Žarnýno válymas. Šviėžios daržóvės skátina žarnýno peristáltiką. Ląstelėna padeda išlaižýtiems plaukám lengviaũ prasliňkti katės žarnýnu.*

žarninis, žarninė bdv. (2), žárninis, žárninė (1)

1. žarnose ar prie žarnų esantis: *Ař pigiaũ bus, jei pirksi taukinę arba žarninius táukus? Praneřta apie žarninės ląstelės užterřtamė maudýklos vandenyje.*

2. iš žarnų pagamintas: *Žarninės stýgos. Žarniniai zòndai.*

žarnó kai dkt. dgs. (2)

etnogr. valgis, išvirtas su supjaustytais avies ar kiaulės skrandžio gabalėliais: *Žarnókų sriubà. Žarnokùs vérda iš avių, ožkų, kiaulių ir élnių skraňdzių. Gaminant žarnokùs skraňdziai turi būti labai gerai išvalýti ir išplauti.*

žarstėklis dkt. (2)

įrankis žarijoms krosnyje maiřyti: *Geležinis [metalinis] žarstėklis. Júodas it žarstėklis. Įsiutęs jis užsimójo kárřtu žarstėkliu. Priėř Velýkas namuosė šveįsdavo súolus, stalius, nėtgi žarstėklius.*

žarřtymas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žarstyti 1: *Žarijų žarřtymas.*

2. → žarstyti 2: *Sniėgo žarřtymas.* | **prk.:** *Pažadų žarřtymas. Komplimeňtų žarřtymas mán svėtimas.* | **sng. prk.:** *Žarřtymasis žodžiais [káltinimais, prakeiksmáis].*

3. → žarstyti 3: *Betìkslis pinigų [jėgų] žarřtymas.*

žarstinėti, žarstinėja, žarstinėjo vksm. (ką, kuo)

pamažu žarstyti (2 r.), sklaidyti: *Žarstinėti pėlenus [žvyrą]. Vyras kažką bambėjo, peiliu žarstinėdamas trupinius.*

žarstyti, žarsto, žarstė vksm.

1. (ką, kuo) stumdyti, kad geriau degtų: *Žarijās žarsto žarstekliū.*

2. (ką, kuo) barstyti, blaškyti, sklaidyti, svaidyti: *Vėjas pėlenus [mėdžių lapus, smėlį] žarsto. Berniukas paplūdimyje kastuvėliu žarstė smėlį.* | prk. (ką): *Žarstyti komplimentus [pāžadus, sąmojį]. Sūlė spiūdilius žarsto.* | prk. neig. (ko): *Nežarstyk čia patarimų, eik dirbti.* | sng. neig. (kuo): *Nesižarstyk smėliu [pelenais]!* | prk.: *Nesižarstykite tuščiais pažadais.*

3. (ką) tuščiai eikvoti; sin. švaistyti: *Kadà tū nustosi žarstyti pinigų? Tik sveikātą bė reikalo žarstai.*

♦ **kiaulėms perlus žarstyti** stengtis ką daryti dėl žmonių, kurie to nevertina: *Dirbi dirbi, stėngiesi, kiaulėms perlus žarstai – ir kàs iš tō? svetimomis raňkomis žarijās žarstyti* kurstyti, skatinti kitus veikti vengiant savo atsakomybės: *Tokiū bylū, kai sumaniai svetimomis raňkomis žarstomos žarijos, yrà daūg. Mūsų vadovas labai mėgsta svetimomis raňkomis žarijās žarstyti.*

žarstýtojas, žarstýtoja dkt. (1)

1. žmogus, kuris žarsto (1 r.): *Žarijų žarstýtojas.*

2. kas ką žarsto, barsto, sklaido, svaido: *Gaus pylōs tās kraiko žarstýtojas (kačiukas).* | prk.: *Pažadū [žōdžiū] žarstýtojai.*

3. kas ką tuščiai eikvoja, žarsto; sin. švaistytojas: *Pinigū žarstýtojas. Būvusi valdžia pasižymėjo kaip dár neuždirbtū lėšų žarstýtoja.*

žarúoti, žarúoja, žarávo vksm.

1. žarai rodytis, būti raudonam, raudonuoti: *Dangūs žarúoja kaip kraūjas.*

2. žėruoti, žioruoti, rusenti: *Žarúojančios aňglys.*

žąsáité dkt. (1)

paaugusi jauniklė žąsis: *Auginaū kėletą žąsáičiū. Lāpė išnešiójo žąsáites. Žąsáitės pō tveňkinį pláukioja.*

žąselė prv.

vienas paskui kitą; sin. virtine: *Vaikaĩ žąselė ėjo siaurū takučiu per krūmýnus. Rungtyniáujančios komándos sustójo žąselė.*

žąselė dkt. (2)

dem. žąsis 1: *Šiàs mažàs žąselės augina kai kuriė dekoratýviniū paũkščiū mėgėjai. Plaũkė žąselė per ežerėlj (flk.).*

žąsiáganis, žąsiáganė dkt. (1), **žąsiáganýs, žąsiáganė** (3^{ab}, 3^b)

žąsų piemuos; sin. žąsininkas: *Graudi žąsiáganio berniuko istōrija. Žąsiáganiai visókių žaidimų prasimanýdavo. Iš kiēmo, traukdama neįmantrių dainėlę, ištipėna žąsiáganė.*

Žąsýčiai dkt. dgs. (1)

kaimas Šilutės rajone: *Žąsýčių miškas. Žąsýčiuose yrà kápinės, ō josė – koplytėlė. Kadà važiuosime į Žąsýčius?*

žąsidė dkt. (2)

tvartas žąsims laikyti: *Lāpė jau kelintà dienà sukiójasi apiė žąsidę. Pasirúpinkite žąsidės inventōriumi: lesyklà, girdyklà, kiaušinių dėjimo lizdaĩs. Žąsidės dýdis priklaūso nuō žąsų kiēkio. Priė žąsidės tūri būti diēdaržis.*

žąsiena dkt. vns. (1)

žąsies mėsa: *Žąsienos vyniótinis. Keptà žąsiena sù slývų pàdažu. Iš žąsienos ruošiami daūg šveĩtinių patiekalų. Žąsienoje nemažai riebalų.*

žąsigonis, žąsigonė dkt. (1)

ŽĄSIAGANIS: *Močiūtei vaikýstėje tēko iř žąsigone pabúti.*

žąsinas dkt. (3^b)

1. žąsų patinas: *Žąsinas púolė mùšti ląpę. Žąsino nereikia mókyti plaũkti (flk.).*

2. menk. sakoma apie nenuovokų, išsiblaškiusį vyrą ar berniuką: *Žiūrėk, kūr eini, žąsine! Žąsine, išsikrapštýk iš dantų krąpq. Nebúk žąsinas, vairúodamas užsisėk saugós diržq. Manaĩ, kàd visi čia žąsinaĩ, tik tų vienas gudrùs?*

♦ **kaĩp iš žąsino avižų** žr. aviža. **kaĩp kiaulė sù žąsinu** žr. kiaulė. **kaĩp žąsinas sù kiaulė** sakoma apie nesusikalbančius, nesusišnekančius: *Jiė šnėkasi kaĩp žąsinas sù kiaulė.*

žąsinėlis dkt. (2)

dem. žąsinas 1: *Kur žąsinėlis, teĩ iř žąsėlės (flk.). Šuniukas labiausiai mėgsta žaĩsti sù žaisliniũ žąsinėliũ.*

žąsiniñkas, žąsiniñkė dkt. (2)

žąsų piemuo; sin. žąsiaganis, žąsigonis: *Pasisaĩdėme žąsiniñkq. Žąsimis ganyti bũs gėras iř šešiamėtis žąsiniñkas. Žąsiniñkė žąsiukùs gānė, lėsino iř saugojo nuõ várnų.*

žąsininkýstė dkt. (2)

1. žąsų veisimas ir auginimas mėsai ir plunksnoms: *Veřstis žąsininkýstė.*

2. mokslas, tiriantis žąsų veisimą ir auginimą: *Māno specializācija – žąsininkýstė. Prāktinės žąsininkýstės stũdijos výksta trimis etāpais.*

žąsinis, žąsinė bdv. (2)

iš žąsų gaunamas: *Žąsiniai taukaĩ. Žąsinės plũksnos. Pardúodu žąsiniũs kiaušiniũs.*

žąsinũkas dkt. (2)

jauniklis žąsinas, ppr. paaugęs: *Žąsinukùs lėsinu maltaĩs kukurũzais, kviečiaĩs, žirniais. Trijų saváičių žąsinũkai jaũ gānosi. Žąsinũkai labai mėgsta kiaułpienes, jáunas dilgėles, liuceřnq. • plg. žąsiukas.*

žąsis, žąsiės dkt. mot. (4)

1. didelis, gerai plaukiojantis laukinis ar naminis vandens paukštis ilgu kaklu ir plačiu snapu (ppr. tikroji žąsis, *Anser*): *Žąsų pulkas. Žąsiės [žąsų] taukaĩ. Ankstyviāusi pavāsario pranašai yrà pilkosios žąsys (Anser anser). Įsigijaũ žąsų porėlę. | prk.: Žąsiės óda (nuo šalčio spuogeliais pašiurpusi oda). | jo patelė: Žąsis sudėjo kiaušiniũs. | šio paukščio mėsa ar valgis: Obuoliaĩs kimštà keptà žąsìs. Kiek laĩko reikia kėpti žąsį? • plg. žąsiena.*

2. menk. sakoma apie nenuovokią, kvailoką moterį ar mergaitę: *Atsisėdo žąsis už vaĩro, iř mašinà jaũ sukultà. Sù tókia žąsimi neturiũ kq šnekėti. Iř kq tókiai žąsiai paaiškinsi?*

♦ **kaĩp iš žąsiės avižų** žr. aviža. **kaĩp nuõ žąsiės vanduo** žr. vanduo. **kaĩp žąsis sù kiaulė** sakoma apie nesusikalbančius, nesusišnekančius: *Jiė susikalba kaĩp žąsis sù kiaulė (iron.). žąsiės žingsniũ žr. žingsnis. žąsis varinėti žr. varinėti.*

žąsiškai prv.

kaip žąsis, žąsiai charakteringu būdu: *Žąsiškai klegėdamos moteriškės nuėjo. Negalėdamas nurýti, jìs žąsiškai kiknójo kākłq.*

žąsiškas, žąsiška *bdv.* (1)

būdingas žąsiai, toks kaip žąsies: *Žąsiška eįsena. Žąsiška kųjų óda. Žąsiškas klegesųs.*

žąsiųkas *dkt.* (2)

mažas žąsų jauniklis: *Žąsiukųs lęsinti [ganųti]. Várna nųnešę dár vięną žąsiųką. Jaų kálasi žąsiųkai iš kiaušinių.* • *plg.* žąsinukas.

žąskiaušis *dkt.* (1)

žąsies kiaušinis: *Velykoms nudažiaų ir dų žąskiaušius. Ánties kiaušinis yrà didęsnis už vištos, bęt mažęsnis už žąskiaušį. Męnininkas pabańdę ańt žąskiaušių tapųti miniatiųràs.*

žąskoję *dkt.* (1)

PURIENA: *Žąskojų ląpai pńrimena žąsięs kųjas. Žąskojęmis kaŗtais apsinuódiąa arkliáĩ ir kárvęs. Žąskojęs áuga šlapiosę pięvose ir miškuosę, pęlkęse, grioviuosę, úpių, ežerų pakrántęse.*

žąslai *dkt. dgs.* (1)

arkliui valdyti jam į nasrus dedamos metalinės pailgos svirtelės, sujungtos su apynasriais; *sin.* žabokliai, žaboklės, brizgilas: *Kámanos ir žąslai reikalįngi árkliui suvaldųti. Óda aprtraukti žąslai ýpač tińka jaunięms arkliám s žabóti.*

Žąsliai *dkt. dgs.* (2)

miestelis Kaišiadorių rajone: *Žąsliuose gyvęno daųg žymių žmonių. Žąslių pietuosę telķšo nemážas ežeras. Į Žąslius važiavaų tráukiniu.*

žasliętis,žasliętę *dkt.* (2)

Žąsliuose ar jų apylinkęse gyvenantis ar iš ten kilęs žmogus; *sin.* žasliškis: *Žąslięčiai mėgsta spórtu reńginius. Nemažaĩ žąslięčių sutiksi bibliotękoje. Vąsarą žąslięčius įdárbina ir úkininkai.*

žasliškis,žaslišké *dkt.* (2)

Žąsliuose ar jų apylinkęse gyvenantis ar iš ten kilęs žmogus; *sin.* žasliętis: *Žąsliškiai būriaĩs tráukia į átlaidus. Nemažaĩ žąsliškių dirba leńtpjųvęje. Žąsliškiųs kvięčiame į bendrųomenęs veiklųs ceńtrą.*

žąstas *dkt.* (4)

rankos dalis nuo alkųnės iki peties: *Žąsto sųnario išnirįmas dažniáusias pasitáiko griųvant ir pasiremiant rankà. Sų lųzusiu žástų krepšinio nepažaĩsi. Žástę yrà priękiniai lenkiamięji ir užpakalįniai tiesiamięji raųmenys.*

žąstaukiai *dkt. dgs.* (1)

žąsies taukai: *Spįrginant žąsų riebalińį áudinį išsįskiria žąstaukiai. Žąstaukiųs tępa ańt juodųs dúonos. Tirpinti žąstaukiai yrà skánųs ir gáli būti vartųjami viętoj svięsto. Nudegimųs tępa žąstaukais.*

žástikaulis *dkt.* (1)

žasto kaulas: *Išnįro [lųžo] žástikaulis. Žástikaulis petięs sųnariu yrà prisijųngęs prię mentęs. Kraujávimas stábdomas prispáudziant žąsto artęriją prię žástikaulio.*

Žąsųgalas *dkt. vns.* (1)

kaimas Telšių rajone: *Žąsųgalo kraštóvaizdžio draustinis.*

žavà *dkt. vns.* (4)

žavumas, žavesys: *Žavųs kupinà móteris. Jausmų tyrà žavà ilgai neužsibųna (poez.).*

žavai dkt. dgs. (4)

galėjimas daryti nepaprastus ir keistus dalykus, ppr. pasakose; **sin.** burtai, apžavai: *Rāganos [fėjės, laūmės] žavai. Sáugokis laūmės, paskleĩs kerūs ir žavūs. Pasidavė jaunikáitis laūmės mēilės žaváms.*

žavėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žavėti 1: *Nė visóms paauglėms rūpi tik kosmėtika, lieknėjimas ir vaikinių žavėjimas. Aĩ žavėjimo paslapčių [mėno] reĩkia mókytis, aĩ tai ĩgimta? | sng.: Nuoširdūs žavėjimasis. ĩšpūstu apsimestiniū žavėjimusi jōs palankūmo neĩgysi. ĩš kokiū tėksto elementų juĩtame poėmos áutoriaus žavėjimqsi miško galýbe?*

žavesys dkt. vns. (3^b)

grožio, puikumo buvimas; **sin.** žavumas: *Asmenybės žavesys. Romāno [pavėikslo] žavesys. Kėlti [atskleĩsti, prarasti] žavesj. Prancūziško žavesio dvelksmas. Fotografui pavýko pėrteikti visq laukinės gamtōs žavesj. Kuĩ jōs žavesio paslaptis?*

žavėte prv.

→ žavėti 1: *Jis sàvo iškalba žavėte žavėjo klausytojus.*

žavėti, žavi, žavėjo vksm.

1. (kq, kuo) kelti susižavėjimą, gėrėjimąsi, labai džiuginti: *Manė žavi jō prōtas ĩškalba, hūmoro jaūsmas]. Vaikai žavi sàvo nuoširdumū. | neig. (ko): Vĩlniaus senāmiestis manęs taip nebėžavi, kaip anksčiaū žavėjo. | sng. (kuo) žiūrint, vertinant jausti didelį malonumą ir pagarbą; sin. gėrėtis: Žavėtis mėno kūriniáis [laukinė gamtā]. Žaviúosi tàvo drqsa [pasiaukójimu, kūrybiškumū, skvarbiū protū].*

2. kerėti, burti: *Senáis laikáis mokėta žavėti. Žiniuōnė užkalba, t. y. žavėdama gyvāčių ĩgėlimūs.*

žavėtojas, žavėtoja dkt. (1)

kas žavi (2 r.), buria, kerį; **sin.** burtininkas, kerėtojas: *Patrauklĩ žavėtoja. Neapsisáugosi nuō tokiōs žavėtojos kerū.*

žaviaĩ prv.

→ žavus: *Žaviaĩ šypsótis [žiūrėti, juōktis]. Jūs atródote žaviaĩ.*

žavingai prv.

→ žavingas: *Žavingai atródyti [juōktis, šypsótis].*

žavingas, žavinga bdv. (1)

žavintis, keliantis susižavėjimą, pasigėrėjimą, labai patrauklus; **sin.** žavus: *Žavingas bal̄sas. Žavinga asmenybė. Žavinga mūzika. Aĩ galėčiau nufotografuoti Jūsų žavingus vaikučius?*

žavingumas dkt. ppr. vns. (2)

→ žavingas: *Kūdikis išsiskyrė [visūs pakerėjo] šypsenos žavingumū.*

žavumas dkt. (2)

1. vns. → žavus: *Rudeĩs žavumas. Teĩkti žavūmo. Merginā visūs nuginklāvo [nūstelbė] sàvo žavumū.*

2. žavus dalykas: *ĩš ĩvairiū pasáulio kampėlių atkeliāvo štai šie žavūmai (filmukai apie naminius gyvūnėlius).*

žavūs, žavi bdv. (4)

žavintis, keliantis susižavėjimą, labai patrauklus: *Žavūs juōkas. Žāvios ākys. Koncertė jĩs bũvo sũ*

kažkokia žavià damà. Pasigėrėkite žaviù senāmiesčio vaizdù. Krikšto mamà jam padovanójo žaviàs pirštinytes. **žavù** bev.: Tai labai žavù.

žebenkštis, žebenkštiës dkt. mot. (3^b)

nedidelis lieknas vikrus plėšrus kailinis žvėrelis (ppr. paprastoji žebenkštis, *Mustela nivalis*): Žebenkštys – didelės pelių mėgėjos. Žiemą žebenkščių ir šermuonėlių kailis pabąla.

žebėrklas dkt. (1)

ppr. trišakis įrankis žuvisms durti, smaigyti žuvaujant: Kaulinis žebėrklas. Senóvinis žebėrklas. Žebėrklas – seniáusias žvejybai naudotas įrankis. Žebėrklų žvejoti draudžiama.

žeberklāvimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žeberkluoti: Baūsti už žeberklāvimą. Atgimsta indėniškas žeberklāvimo būdas. Žeberklāvimas kurį laiką buvo uždraustas visojė Jungtinių Amėrikos Valstijų teritorijoje.

žebėrclininkas, žebėrclininkė dkt. (1)

žmogus, kuris gauda žuvis žeberklų: Būvo sulaikýtas nespėjęs žuvų paslėpti žebėrclininkas. Pavydėjau žebėrclininkei mitrūmo.

žeberklúoti, žeberklúoja, žeberklávo vksm.

smaigyti (žuvis) žeberklų: Rezervátų indėnai ilgai žeberklávo. Lietuvojė žeberklúoti draudžiama.

žėbras, žėbrà bdv. (4)

1. turintis margą, smulkiais lopiniukais snukį: Žėbras kátinas. Žėbrà kumėlė.

2. murzinas, nenusiprausęs: Kàs rytą reikia praūstis, kàd nebūtum žėbras kaip paršėlis. Kaip dabar sù taviñ, tókiu žėbrù [tókia žėbrà], j̄ svečius eiti?

žėbrėnti, žėbrėna, žėbrėno vksm. (kà)

smulkiai kramtyti, èsti: Triušis kopūstùs žėbrėna. Ávyis žėbrėno žolę.

žėbrinti, žėbrina, žėbrino vksm. (kà)

daryti žėbrą, murziną; sin. murzinti: Baik žėbrinti kėlnes! Kiek tū gali žėbrinti rūbùs?! | neig. (ko): Nežėbrink broliūko sàvo šokoladukù.

žėgnójimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žėgnoti 1: Žėgnójimo žodžiai. | sng.: Rankà, pakeltà žėgnójimuisi.

2. šnek. → žėgnoti 2: Žėgnójimo rykštėlė turbūt rėtas kuris yrà išvėngęs.

žėgnōnė dkt. (2)

ranka ant savęs daromas kryžiaus ženklas: Láiminanti mótinos žėgnōnė. Žėgnōnė – kryžius, padėkōs ir maldōs ženklas. Žėgnōnės metù tarì Diėvo vardą. Žėgnonė gĩnamės nuō tariamų vaiduōklių.

žėgnóti, žėgnója, žėgnójo vksm.

1. (kà) ranka žymėti, ženklinti kryžiaus ženklų (laiminant, religinėse apeigose ir pan.): Mótina ìma dúoną ir žėgnója. | sng. (kuo): Senėlis móko vaiką žėgnóti. Žėgnójasi visi ir kėliasi nuō stálo. Átbula rankà tik rágana žėgnójasi. Nesizėgnók kairė rankutė, mažūti.

2. (kà, kuo) šnek. plakti, čaižyti, ppr. kryžiuojant kirčius: Vyras nė kartą žėgnójo pācią botagù.

žėidimas dkt. ppr. vns. (2)

→ žėisti 1: Kúno žėidimas peiliù [aštriù dáiktu]. Kombinúoto veikimo gĩnkilai veikia dėrindami kelis žėidimo būdus. | prk.: Jūsiskė šeimōs sámprata – visúomenės pāgrindo žėidimas.

žeimeliētis, žeimeliētē dkt. (2)

Žeimelyje ar jo apylinkėse gyvenantis ar iš ten kilęs žmogus; **sin.** žeimeliškis: *Žeimeliėčiai mėgsta pasivaizinti alumi. Žeimelio seniūnijos mėno ir sporto švenėteje dalyvavo daūg žeimeliėčių. Žeimeliėčius pākvietėme į ekskursiją pō Pakruojo dvārą. Pėrsikėlėme gyvėnti pās anytą ir aš tapaū žeimeliėtė.*

Žeimėlis dkt. vns. (2)

miestelis Pakruojo rajone: *Žeimėlis įsikūręs priė pāt Lātvijos sienos. Žeimelio herbė pavaizduotas rāktas. Rengiamā monogrāfija apie Žeimėlį. Žeimėlį puošia gotikinė aikštė.*

žeimeliškis, žeimeliškė dkt. (2)

Žeimelyje ar jo apylinkėse gyvenantis ar iš ten kilęs žmogus; **sin.** žeimelietis: *Istoriškai daūgelis žeimeliškių būvo liuterōnai. Kviėčiame žeimeliškius mōkytis žėmės ūkio mokỹkloje.*

Žeimenà dkt. vns. (3^b)

upė Ignalinos, Švenėionių ir Vilniaus rajonuose, dešinysis Neries intakas: *Tiltas pėr Žeimeną. Žeimenà išteka tiės Kāltanėnais. Žeimenōs ilgis yrà šimtas keturiōlika kilometrų. Žeimenojė dažnai māudydavausi.*

Žeĩmiai dkt. dgs. (2)

1. miestelis Jonavos rajone: *Žeĩmiuose išlikę dvāro rūmai sū pārkū. Žeĩmių liepos – gamtōs pamiñklas. Žeĩmiai – seniāusias protestantizmo židinỹs Lietuvojė. Trāukiame į Žeimiūs apžiūrėti mūrinės koplytėlės.*

2. kaimas Varėnos rajone: *Žeĩmiai įėina į Dzūkijos nacionālinio pārko teritōriją. Užsūksime į kairiājame Nėmuno krantė įsikūrusius Žeimiūs. Įsteigtas Žeĩmių–Gudėlių botāninis draustinis.*

žėĩsti, žėĩdžia, žėĩdė vksm.

1. (ką) daryti žaizdą; **sin.** žaloti: *Erškėčiai žėĩdžia rankās. Āštrūs grūnštai žėĩdė kōjas.*

2. (ką) skaudinti, užgauti: *Kām žėidì sàvo mōtiną?! Piktì žōdžiai [neteisybė] žėĩdžia.*

3. (ką) menkinti, niekinti, žeminti (apie jausmus, dvasinę būseną): *Nedārbas žėĩdžia žmonių savigarbą. | neig. (ko): Sociālinė paramā netūri žėĩsti žmogaūs orūmo.*

♦ **širdį žėĩsti** teikti sielvarto; **sin.** skaudinti: *Skaūdžiai širdį žėĩdžia piktì žōdžiai ir klastā.*

želatinà dkt. vns. (2)

skaidri beskonė vandenyje brinkstanti medžiaga, gaunama virinant kaulus, kremzles, sausgysles, vartojama gaminant želę, klijus ir kt.: *Maĩstinė [tėchninė] želatinā. Vaišinis tōrtas sū želatinā. Nebetūrime namiė želatinos.*

žėldymas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žėldyti 1: *Miško žėldymo projėktas [technologija]. Miško žėldymo inžiniėrius.*

2. → žėldyti 4: *Žėldymas dideliaĩs ėglių sodmenimis.*

3. → žėldyti 5: *Dekoratỹvinis žėldymas. Sodỹbų žėldymo, tvařkymo ir priėžiūros darbai.*

žėldýnas dkt. (1)

žėldiniais apsodintas plotas: *Žėldýno plānas. Vĩngio pārkas – pagrindinis Vilniaus miėsto žėldýnas. Žėldýne gāli bŭti mažųjų kraštovaizdžio architektūros, inžinėrių ir laikinų statinų.*

žėldiniaiĩ dkt. dgs. (3^a)

žmonių žėldinami, pasėti ar pasodinti augalai (medžiai, krūmai, žoliniai augalai ir kt.): *Miško žėldiniaiĩ. Apsodinti kiėmą [miėstą, sodỹbą] žėldiniaiĩs. Sāugoti žėldinius. Žėldinių apsaugā miėstė. Paprastāsis pŭtinas labai tiñka žėldiniaiĩms. • plg. žėliniai.*

žėldinimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → želdinti 1: *Dirbtinis miškų žėldinimas ir saváiminis atžėlimas. Apsauginių pušų žėldinimas pajúrio kurórtuose.*
2. → želdinti 2: *Saliėrų ir petrąžolių šakniávaisių žėldinimas.*
3. → želdinti 3: *Plaukų [ūsų] žėldinimas. | sng. Barzdós žėldinimas.*
4. → želdinti 4: *Palvės [kópu] žėldinimas.*
5. → želdinti 5: *Miėstų žėldinimas.*

žėldinti, žėldina, žėldino vksm.

1. (ką, kame) daryti, kad želtų (1 r.), augtų, auginti: *Dirbtinaĩ [natúraliaĩ] žėldinti miškùs. Žėldinama píeva [vejà]. Pakrántėje numatýta žėldinti nendrynus.*
2. (ką) daryti, kad dygtų, leistų daigus, lapus, žaliuotų: *Žėldinti salierùs žiėmq.*
3. (ką) leisti, kad želtų (2 r.), augtų, nekirpti, neskusti: *Ūsùs žėldinti jìs pradėjo prieš kėlerius metùs. | sng. (ką): Sùnùs žėldinasi barzdėlė. | sng. neig. (ko): Nesizėldinsiu barzdós.*
4. (ką, kuo) daryti, kad želtų (3 r.), trauktųsi kuo augančiu, želiančiu, apauginti: *Žėldinamos kirtávietės. Nederlingus žėmės plótus gálima žėldinti miškù.*
5. (ką, kuo) puošti želdiniais: *Žėldinti (mėdžiais) miėstą. Vásara – tinkamiáusias mėtas žėldinti namų balkonùs.*

žėldintojas, žėldintoja dkt. (1)

1. žmogus, kuris želdina (1 r.), augina: *Miškų žėldintojai.*
2. žmogus, kuris želdina (4 r.), apaugina kuo želiančiu: *Márių pakráncių žėldintojai.*
3. žmogus, kuris želdina (5 r.), puošia želdiniais: *Lietuvós žėldintojų ir dekoratývinių augalų augintojų asociácia. Gaĩtininkų búrelio nariaĩ talĩkino miėsto žėldintojams.*

žėldyti, žėldo, žėldė vksm.

1. (ką) ŽELDINTI 1: *Žėldoma píeva. Kirtávietėse búvo žėldomi eglýnai.*
2. (ką, kam) ŽELDINTI 2: *Žėldyti miežiùs (álu). Nórs šakninės veislės kvapėsnės, žiėmq dažniaũ žėldomos garbanótosios lápinės petrąžolės.*
3. (ką) ŽELDINTI 3: *Jìs žėldo vešliàs žándenas. | sng. (ką): Žėldytis ūsùs ir bařzda.*
4. (ką, kuo) ŽELDINTI 4: *Miško pákraščius žėldyti qžuoliùkais. Žėldyti kopàs [kirtávietę]. Žėldomo plóto ribos.*
5. (ką, kuo) ŽELDINTI 5: *Žėldyti sodýbą dekoratýviniais želdiniais.*

želė (4), **želė** dkt. vns. mot. nekait.

1. saldus minkštas valgis iš želatinos, vaisių sulčių ir cukraus; sin. drebučiai: *Výšnių želė. Želė sù vaĩsiais. Ař tiesà, kàd įdėjus kivių želė nesustiņgs? Šiaĩ želei [želė] gaminti vartójamós natúrálíos sùltys. Nóriu tórtó sù želė.*
2. drebučių pavidalo tiršta, klampi medžiaga, naudojama medicinoje ir kosmetikoje; sin. gelis: *Švelni paakių želė. Dùšo želė sù kviečių ekstraktù. Klozetò želės [želė] reklamà. Plaukų [véido ódos] želė suteikia plaukám [óda] gaivùmo ir gyvybingùmo. Žaizdàs pradėkite gýdyti želė.*

Železnodoròžnas dkt. vns. (2)

miestas Kaliningrado srityje: *Pakeliuĩ sustójome Železnodorožnė. • plg. Girdava.*

žėlimas dkt. ppr. vns. (2)

1. → želti 1: *Dabař patòs žolės žėlimas.*
2. → želti 2: *Pašėlęs barzdós žėlimas – nespėju skùstis.*

žėliniai dkt. dgs. (3^a)

natūraliai išaugę, savaime augantys medžiai, krūmai, krūmokšniai, puskrūmiai ir žoliniai augalai: *Prižiūrėti miško žėldinius ir žėlinius*. • plg. žėldiniai.

žėlmenėlis dkt. (2)

mažas žėlmuo: *Kālasi gležnė žėmkenčių žėlmenėliai. Iš užšālusios žėmės dār rūdenį pasėtas grūdas prasikala gėvu žėlmenėliu*.

žėlmeningas, žėlmeninga bdv. (1)

gausus žėlmenu: *Žėlmeningi žėmkenčiai. Žėlmeningos mūsų piėvos*.

žėlmuo, žėlmeņs dkt. vyr. (3^a)

1. javo daigas (iki krūmijimosi pabaigos): *Rugių ir kviečių žėlmenys yrà natūralių vitamėnų šaltėnis*.
2. ppr. dgs. jauna žolė: *Parāuk žėlmenų žqsiūkams*.

žėlti, žėlia, žėlė vksm.

1. (kame) augti žaliuojant: *Ūžlajoje gerai žėlia žolė. Piėvos gerai žėlia. Šiėnq nupjovus, atolas žėlia. Jėi atolas žėls, dār pasišienāsiu*. • plg. žaliuoti.
2. (kam) augti (plaukams, barzdai): *Jām jau ūsai žėlia. Barzdà kàd žėlia – kaip šlūota*.
3. (kuo) trauktis, dengtis kuo augančiu, žėliančiu: *Piėva žolė žėlia. Ganyklà žėlė dilgėlėmė. Palikaū dėšimt ārų dirvonuoti ir žėlti piktžolėmė*.

Žėlva dkt. vns. (1)

miestelis Ukmergės rajone: *Netoli Žėlvos stūkso piliakalnis. Nuo XIX a. pabaigōs Žėlva garsėjo dideliais arklių tuřgumis. Žėlvoje vėkdavo respublikėnės ristėnų lenktėnės*.

žėlvė dkt. (2)

RUDMĖSĖ: *Patiekalaĩ iš žėlvių. Žėlvės grupėlėmė dėgsta vāsaros pabaigojė ir rūdenį. Žėlvės vartojame sūdytas ir marinuotas*.

žėlviškis, žėlviškė dkt. (2)

Žėlvoje ar jos apylinkėse gyvenantis ar iš ten kilęs žmogus: *Žėlviškiai atsiliėpė ĩ kvietėmq gvynti bė patėčių. Svėikiname žėlviškius sū solidžiū mokėyklos jubiliėjumi. Knygėlėje patekiamė senųjų žėlviškių atsiminimai apie Žėlvą*.

žėmagriņdis¹ dkt. (2)

šnek. autobusas, troleibusas, tramvajus žėmomis grindimis: *Vāžinėti žėmagriņdziū. Įmonė įsigijo kelis naujus žėmagriņdzius. Sū rameņtais ĩ žėmagriņdį ĩlipti nērà sunku. Aĩ žinaĩ žėmagriņdzio grāfikq?*

žėmagriņdis², žėmagriņdė bdv. (2)

turintis žėmas grindis (ppr. apie transporto priemones): *Žėmagriņdziai autobusai [troleibusai]*.

žėmai prv.

1. → žėmas 1: *Slaūgė pėr žėmai nulėido ligonio lóvos galvūgalį*. | aukšt.: *Vandėns bėvo žėmiaū kėlių*. • ant. aukštai.
2. → žėmas 2: *Mačiaū tėvėlio žilq gálvq, žėmai paliņkusiq. Rytų išmiņčiai žėmai nusilenkė ir išėmė sào dóvanas: āuksq, smilkalus ir mirq*. | aukšt.: *Tėn, kuĩ žėmiaū, telkšo bālos. Japōnijoje kuō žėmiaū leņkiamasi, tuō didėsnė pagarbà ródoma žmōgui, sū kuriuō svėikinamasi*. • ant. aukštai.
3. → žėmas 3: *Sáulė jau visái žėmai. Lėktėvas praskriđo žėmai. Žėmai plaūkia dėbesys. Krėgždės žėmai skraido priėš liėtų*. | aukšt.: *Mės, žėmiaū pasirāšiusieji, reikalāujame išsāugoti Kultūros pāveldo komėsijq*. • ant. aukštai.

4. → žemas 4: *Taip žemai kūro kainos jau seniai buvo kritusios.* | aukšt.: *Žemiau jūros lygio. Žemiau nūlio.* • ant. aukštai.

5. → žemas 9: *Nustebaū, kàd solistė gāli taip žemai dainuoti.* | aukšt.: *Gitāros buvo sudėrintos pūstoniū žemiaū.*

◊ **žemai leñktis** žr. lenkti. **žemai pūlti** žr. pulti.

žemaičiai dkt. dgs. (2)

1. etninė lietuvių grupė, gyvenanti šalies vakaruose ir šiaurėje, kalbanti žemaičių tarme: *Žemaičius kiti lietuviai laiko užsispūrusiais ir nekalbiais. Žemaičių sòstine tradiciškai laikomi Telšiai.* • plg. aukštaičiai.

2. viena iš dviejų pagrindinių lietuvių kalbos tarmių, kuria kalba lietuviai, gyvenantys į vakarus nuo Vegerių–Raseinių ir į šiaurę nuo Tauragės–Šilutės: *Žemaičių tarmė skirstoma į smulkesnės pātarmes. Kalbótyros darbuosė tarmės į aukštaičių ir žemaičių skirstomos nuò sėno. Žemaičiai yrà geròkai modernesnì už aukštaičius, t. y. daugiau nutòlę nuò báltų prókalbės.* • plg. aukštaičiai.

3. istor. etninė lietuvių grupė, gyvenusi Žemaičiuose (2 r.): *Žemaičių gentis. Dalis kuššių susilíėjo sù lātvoiais, ó kiti sù žemaičiais.*

Žemaičiai dkt. dgs. (2)

1. ŽEMAITIJA 1: *XIX a. pabaigojė ir XX a. I pūsejė susiformója ir įsigali dialektològinė Žemaičių sāmprata, šį regiòną tapātinanti tik sù žemaičių tarmės arealù. Vañniai – añtras pagāl reikšmę Žemaičių miestas.*

2. istor. vakarinė Lietuvos (baltų) žemė tarp Baltijos jūros ir Nevėžio: *Vókiečių òrdino krònikininkai Aukštaičių ir Žemaičių ribà laikė Nevėžį. Dabartinių Žemaičių etnokultūrinis regiònas àpima maždaug pūšę istòrinių Žemaičių teritòrijos.* • plg. Aukštaičiai.

žemaičiavimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žemaičiuoti 1: *Žemaičiavimas mán kaip užsienio kalbà. Kaip malonù klausýtis vaizdìngo dzūkāvimo ar žemaičiavimo!* • plg. aukštaičiavimas, dzūkavimas.

2. → žemaičiuoti 2: *Ankstyvuòsiuose rašýtojos laiškuosė yrà gražaus žemaičiavimo.* • plg. aukštaičiavimas, dzūkavimas.

žemaičių blėnai

virtų bulvių blynai ppr. su mėsos įdaru: *Žemaičių blėnai sù grietinė ir žalumýnais. Šįkart kėpsiu žemaičių blynus nè sù virta mėsà, ó sù grybais [sù fársu, sù várske]. Kuò tavė pavaišinti, gál žemaičių blėnais?*

Žemaičių Kalvarijà

miestelis Plungės rajone: *Žemaičių Kalvarijà įsikúrusi Žemaitijos nacionālino párko teritòrijoje. Prò Žemaičių Kalvarijà tēka Várduva. Žemaičių Kalvarijoje, bñvusiamo vienuolýno pastatė, mókosi Telšių kunigų seminārijos pirmojo kúrso studeñtai.*

Žemaičių Naūmiestis (1)

miestelis Šilutės rajone: *Tuòkėmės Žemaičių Naūmiescio medinėje bažnýcioje. Peř Žemaičių Naūmiestį ėjo vienas iš svarbiáusių knygnešių kelių.*

žemaičiuoti, žemaičiuoja, žemaičiavo vksm.

1. kalbėti kuria nors žemaičių šnekta: *Susipažinkite sù šešiametė mergáite iš Telšių, kurì labai gražiai žemaičiuoja. Iř Vilniuje gyvėdamas senėlis nenustójo žemaičiavęs.* • plg. aukštaičiuoti, dzūkuoti.

2. vartoti žemaitiškas: *Žemaičiai nè lietúvių kalbòs pamokosė žemaičiuoja.* plg. aukštaičiuoti, dzūkuoti.

žemaitėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žemaitėti 1: *Buvęs anykštėnas jaūčia, kàd jò žemaitėjimas prasidėjo begyvėnant Telšiuosė.* • plg. aukštaitėjimas, dzūkėjimas.
2. → žemaitėti 2: *Tartiės žemaitėjimas.* • plg. aukštaitėjimas, dzūkėjimas.
3. istor. → žemaitėti 3: *Spartūs kušių žemaitėjimas.*

žemaitėti, *žemaitėja*, *žemaitėjo* vksm.

1. virsti žemaičiu, žemaičiais: *Skuodė gyvėnanti vilniētė teigia, kàd jaū ima žemaitėti. Mào vyras žemaitis, tai ir àš pamažù žemaitėju.* • plg. aukštaitėti, dzūkėti.
2. įgauti žemaičių tarmės ypatybių, darytis žemaitiškam: *Kai iš Raguvos pėrsikėliau į Eigirdžiūs, kalbà ėmė spařčiai žemaitėti.* • plg. aukštaitėti, dzūkėti.
3. istor. virsti žemaičiais (3 r.): *Žemaičiai pėr àmžius prūsėjo, nė prūsai žemaitėjo.*

žemaitybė dkt. (1)

žemaičių tarmės ypatybė, žodis ar posakis, pavartotas ne žemaitiškoje šnekoje: *Fonėtinės [morfologinės, semantinės] žemaitybės. Tipiškų žemaitybių ràsime ir pirmojoje lietuviškoje knygoje. Aukštaičiui neaišku, kã rėiškia ši žemaitybė. Žodyne ėsančios žemaitybės pažymėtos specialiu žėnklu.*

Žemaitija dkt. vns. (2)

1. Lietuvos teritorijos dalis į vakarus nuo Vegerių–Raseinių, į šiaurę nuo Tauragės–Šilutės: *Būnant Žemaitijoje reikia paskanauti žemaičių tradicinių gėrimų ir valgių.* • plg. Aukštaitija.
2. ŽEMAIČIAI 2: *Pirmaisiais àmžiais pò Krįstaus gimimo į retai apgyvėntą Žemaitiją prasiskverbė žmonių grupės iš pajūrio. Lietuvos didžiōsios kunigaikštystės gyvavimo laikotarpiu Žemaitijos rytinė riba tãpo Nevėžio ūpė.*

žemaitinimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žemaitinti: *Aukštaičiškų tėksty žemaitinimas.*

žemaitinti, *žemaitina*, *žemaitino* vksm. (kã, kame)

teikti žemaičių tarmės ypatybių: „Katekizmė” *Mãžvydas žemaitino savo bendradarbių aukštaičių išverstas gėsmes.*

žemaitis, žemaitė dkt. (2)

1. žemaičių etninės grupės žmogus: *Kiekvienas žemaitis yrà lietuvis, bėt nė kiekvienas lietuvis yrà žemaitis. Troškinti kopūstai sù kiaulės kója – tradicinis žemaičių valgis. Linksmiausiai žemaičiai švenčia Užgavėnes.*
2. žemaičių tarmės žmogus: *Šiaurės, pietų ir vakarų žemaičiai. Tikras žemaitis žemaitiškai kalbės visuř. Šiaurės žemaičiai skirstomi į telšiškiūs ir kretingiškiūs.*

žemaitiškai prv.

→ žemaitiškai: *Žemaitiškai šnekėti [dainuoti]. Susiriñkusiuosius prezideñtė pradžiugino prakaĩbusi žemaitiškai. Esù žemaitiškai užsispyręs sėkti tikslo.*

žemaitiškas, žemaitiška bdv. (1)

būdingas žemaičiams: *Žemaitiškas atkaktumas. Žemaitiški anekdotai. Paragaukite žemaitiškų patiekalų.*

žemaitiškumas dkt. ppr. vns. (2)

→ žemaitiškai: *Pėr ilgus metus iš jò tartiės išnyko visi žemaitiškumo pėdsakai. Vařniuose pristātoma žemaitiškumù alsuojanti ekspozicija.*

Žemaitkiemis dkt. vns. (1)

miestelis Ukmergės rajone: *Šalia miestelio telkšo Žemaitkiemio ežeriukas. Tūkstantis devyni šimtai trisdešimt trečiasis metais netoli Žemaitkiemio nukrito meteoritas. Žemaitkiemyje apžiūrėjome dvārą.*

žemaitukas dkt. (2)

nedidelis patvarus Žemaičiuose susidariusios veislės arklys: *Žemaitukai išvermingi, ilgaamžiai, nereiklūs pašarui, grakščių judesių, paklusnaūs būdo gyvuliai. Žemaitukų veislė vieną seniausią Europoje. Jungtinių Tautų maisto ir žemės ūkio organizacija žemaitukus pripažino saugotina veislė.*

žemakaktis, žemakaktė bdv. (2)

1. turintis žemą kaktą (apie žmogų, gyvūną): *Žemakaktis dėdulė. Pirmýkščiai žemakakčiai žmonės.*
2. menk. sakoma apie primityvų, riboto proto: *Nemégstu tų tipinių žemakakčių vyrų, apáugusių steroidiniais raumenimis. Sù tuõ žemakakčių atlikėju jóks prodiuseris nebenóri dirbti. Tai kokia žemakaktė reikia būti, kád šitaip mąstýtum?*

žemakiūmis, žemakiūmė bdv. (2)

žemos, prastos kilmės: *Žemakiūmis žmogus. Jõ mótina buvo žemakiūmė. Tėvai jái neléido tuõktis sù žemakiūmių mylimúoju.*

žemakuūnis¹, žemakuūnė¹ bdv. (2)

turintis žemą pakulnį: *Žemakuūniai batėliai. Žemakuūnės šlepėtės.* • plg. aukštakulnis.

žemakuūnis², žemakuūnė² dkt. (2)

1. batelis ar batas žemu pakulniu: *Põ stalù voliójosi puřvinas žemakuūnis. Pàmečiau žemakuūnio sągtį.*
2. dgs. tokių batelių ar batų pora: *Šį sezõną dizáineriai pátaria riñktis vyriško stiliaus žemakuūnius. Negaliù atsidžiaugtį patogiais žemakuūniais.* • plg. aukštakulnis.

Žemalė dkt. vns. (2)

kaimas Mažeikių rajone: *Prõ Žemalę tēka upėlis. Kai kuriē kalbiniñkai māno, kád Žemalės vardas yrà kuřšiškos kilmės. Tūkstantis devyni šimtai septynióliktais metais Žemalėje buvo pastatýtas krýžius, saugantis káimq nuõ šiltinės.*

žemalėniškis, žemalėniškė dkt. (2)

Žemalėje ar jos apylinkėse gyvenantis ar iš ten kilęs žmogus: *Vienas žemalėniškis dvāro žemėje rado apie šėšiasdešimt monėtų, literatūroje vadinamų Žemalės lobiū. Žemalėniškius sùkvietė tradiciniai šv. Rõko atlaidaĩ. Žemalėniškiai švenčių neįsivaizduoja bė naminio sūrio, kástinio ir pyrāgo.*

žemāpelkė dkt. (1)

žemesnėse vietose susidaranti pelkė, kurios drėgmės šaltinis yra gruntinis ar upių vanduo: *Žemāpelkės maitinamos nē tik krituliais, bēt ir požeminiū vādeniu. Žemāpelkėse áuga alksniai, viksvos, néndrės, asiūkliai, žāliosios sāmanos. Žemāpelkėje dūrpių slúoksnis nestóras.* • plg. aukštapelkė.

žēmas, žemà bdv. (4)

1. turintis nedidelį aukštį: *Žēma dūrų staktà. Žemì kalnai. Žēmo ūgio žmogus. Bātai žemais kulnaĩs. Jõ žemà kaktà. Stālas labai žēmas, nepatogus rašýti. Neriēs krantaĩ žemì.* | aukšt.: *Dabař piliakalnis atródė žemėsnis neĩ vaikýstėje. žēma bev.: Mán žēma põ gálva.* • ant. aukštas. | nedaug išaugęs, nedidelio ūgio: *Užpuolikas buvo žēmas, krėsnas. Šalià sàvo krėpšininko výro jì atródė labai žemà. Vėlinėms nupirķ žemų, trumpais kotėliais chrizantėmų.* | aukšt.: *Tù žemėsnė už manė. Krúmai paprastai būna žemesni už medžiūs.* • ant. aukštas.

2. nesiekiantis įprasto lygio; sin. slėnus: *Aukštì kalnai, žemì klóniai. Žēmos píevos. Vanduõ šiojē upėje*

žemas. | aukšt.: Žemesnėsè vietose telkšójo vanduõ. **žëma** bev.: Kuř žëma, vanduõ ilgai nedžiústa. • ant. aukštas.

3. nedaug nutolęs nuo žemės (apačios) į viršų: Žemì dëbesys. Žëmas debesuotumas. | aukšt.: Naujamè butè lùbos žemësnës. • ant. aukštas.

4. nedidelis kiekio atžvilgiu: Žëmas slëgis. Žemà temperatùrà. Žëmos káinos. Žëmas kraujóspùdis. | įvr.: Žëmóji įtampa. • ant. aukštas.

5. prastas (kokybės atžvilgiu): Viëšbutyje apstulbino žëmo lýgio aptarnávimas. Iš apývartos išimti žaisliùkai, pagaminti iš itin žëmõs kokýbës plástiko. • ant. aukštas.

6. prastas, nekilingas, neturintis titulo, pavaldus, nevadovaujantis: Žëmõs kilmës žmogùs. | aukšt. įvr.: Žemesnieji lúomai. Žemesnyšis personálas. Žemesnióji įstaiga. Žemesniosios organizácijos. • plg. aukštas.

7. ppr. aukšt., aukšč. einantis prieš aukštesnį, sudëtingesnį: Aukščiáusiasis tešmas panaikino žemesnës instáncijos tešmo sprendimá. Žemiáusias instáncijos tešmo sprendimái gáli būti skundžiamì ir Apýgardos, ir Aukščiáusiajam teismáms. | įvr.: Žemesniųjù klásių mokiniai per šalčius į mokyklá neina. • plg. aukštas.

8. aukšt. įvr. paprastesnis, mažiau išsivystęs, išsirutuliojęs: Žemesnieji organizmai [gyviai]. Žemesnieji augalai. • ant. aukštas.

9. žemesnio dažnio (apie garsus, balsą); sin. storas: Kalbëti [dainuoti] žëmù balsù. Sodaus žëmo balso diktorius puikiai garšina filmus. Ji neišdainuoja žëmų natų. Drambliai skleidžia žëmùs garsùs. Žëmo tešbro výrai móterims patrauklesni. **žëma** bev.: Jáms čià per žëma – tiñkamai neišdainuõs. • ant. aukštas.

10. negarbingas, nedoras: Žëmas elgesys [dárbas]. Žëmì motývai. **žëma** bev.: Melúoti žëma. Pulti iš pasalų [skaityti svëtimus láiškus] yrà žëma ir niekinga.

žemáslënis dkt. (1)

užliejama upės slënio dalis; sin. salpa: Žemáslënius deñgia upës sánašos. Žemáslëniai turi didelę úkinę réikšmę. Žemáslënių dirvà labai derlinga.

žemastiëbis, žemastiëbë bdv. (2)

turintis žemą stiebą ar žemus stiebus: Žemastiëbis miškas. Ši žieminių kviečių veislë nerà žemastiëbë.

žemaũgis, žemaũgë bdv. (2)

žemo ūgio, neaukštas: Vaikai veřžësi pajodinëti žemaũgiù poniù. Veisiù žemaũgiùs šuniukùs. Auginsime žemaũgës óbelis [žemaũgiùs jurginùs]. • ant. aukštaũgis.

žemažiũris, žemažiũrë dkt. psn. (2)

1. TRUMPAREGIS 1: Sédėjau pirmamè suolè sù žemažiũrè akiniúota pirmùnè. Žemažiũriai geraì mào iš artì, õ tolimì daiktaì jìems nerýškùs. • ant. toliaregis.

2. TRUMPAREGIS 2: Šių politikų póžiũris į valstýbę yrà primityvùs, žemažiũris ir neatsakingas. • ant. toliaregis.

žemažiũrýstë dkt. vns. psn. (2)

TRUMPAREGYSTË 1: Nuõ vaikýstës sergù žemažiũrýstë. Kai per daũg sumažéja ragenõs laužiamóji galià, išsivýsto žemažiũrýstë. Žemažiũrýstës defëktas paprastai koreguojamas akiniaiùs arba kontáktiniaiùs lëšiais.

žemdirbýs, žemdirbë dkt. (3^a)

žmogus, kuris dirba žemę; sin. valstietis: Trákų rajòno žemdirbių asociácia. Žemdirbiai išaugino gaùsų deřlių. Vyriausybë rãgina žemdirbius atsisakýti streiko.

žemdirbystė dkt. vns. (2)

1. žemės dirbimas, žemės ūkis: *Ekologinė žemdirbystė. Žemdirbystės kraštas. Veřstis žemdirbystė.*
2. mokslas, tiriantis racionalaus žemės naudojimo ir derlingumo didinimo būdus ir priemones: *Lietuvės žemdirbystės institutas. Žemdirbystė – vienà iš agronomijos sričių. Būsimieji agronomijos bakalūrai studijuoja beįdrąją ir alternatyviąją žemdirbystę.*

žemė dkt. (2)

1. (rašoma didžiąja raide) vns. trečioji pagal nuotolį nuo Saulės jos sistemos planeta, kurioje gyvename: *Žemės rutulys. Žemė – žmonių planetà. Žemė yra tarp Venėros ir Mārso. Aplink Žemę sukasi Mėnulis. Jūros ir vandenynai sudaro apie septyniasdešimt viėną procentą viso Žemės paviršiaus.*
 2. (šios planetos) paviršius, kuriuo vaikščiojama, ant kurio stovima: *Nestovėk basomis ant žemės. Pameistrys nušoko nuo pastolių ant žemės. Išleistuvių suknėlės noriu ligi žemės (ilgos). Iš džiaūgsmo nėt nuo žemės pašokau. Nebijok, žemiaū žemės nenukrėsi (juok.). • plg. pagrindas, apačia. • ant. dangus.*
 3. viršutinis birus to paviršiaus sluoksnis: *Sulýginti sū žemė. Girdėti kaip iš pō žemių. | tą sluoksnį sudaranti medžiaga: Žemės gruūstas. Žemės pylimas. Užveřsti duobę žemėmis. Augalai leidžia šaknis į žemę. Sukask daržo žemę. Į batūs pribiro žemių.*
 4. ariamas, dirbamas laukas; sin. dirva: *Derlinga [gerà, prastà, lengvà, šlapià, įmirkusi] žemė. Dzūkijoje žemės priė smėlio (smėlingos).*
 5. dirbamas bei naudojamas Žemės paviršiaus plotas: *Žemės saviniūkai. Žemės kaina. Žemės (nūomos) mōkestis. Senėlis turėjo trisdešimt hektarų žemės.*
 6. sausuma kaip jūros, vandenyno priešybė: *Tólimojo pláukiojimo jūrėiviai mėnesiais nemāto žemės. Laivo radistas baūdo užmėgzti rýšį sū žemė.*
 7. dugnas (vandenyje): *Iūkaras pasiekė žemę.*
 8. tautos (tautų) gyvenama vieta, teritorija, šalis, kraštas: *Gimtōji žemė. Žemaičių [aukštaičių] žemė. Reūgiamas dviratinkų žýgis į istorines kuřšių žemės.*
- ♦ **dangūs sū žemė maišosi** žr. dangus. **iki žemės graibymo** žr. graibymas. **kàd kiaurai [skradžiai] žemės [žemę] prasmėgtum** žr. prasmėgti. **kaip dangūs nuo žemės** žr. dangus. **kaip į žemę prasmėgo** žr. prasmėgti. **kaip šventà žemė nešioja** (kà) sakoma piktinantis kieno nedorumu, nedoru elgesiu: *Kaip tavė, tókį parsidàvėlį, šventà žemė nešioja! kaip žemė 1.* apie dël ligos ar nuovargio pajuodusį žmogų: *Pō ligōs tėvas pasidàrė juodas [pilkas] kaip žemė. 2.* apie tylintį: *Visą vākarą jis tylėjo kaip žemė. kaip žemę pardàvęs* žr. parduoti. **kójomis žemės nesiekdamas** žr. siekti. **nórs gývas į žemę lįsk** žr. lįsti. **nórs kiaurai į žemę smėk** žr. smėgti. **nuō žemės nušluoti** žr. nušluoti. **sáulė žemė ridinėja** žr. saulė. **sáulė žemė ritinėjasi** žr. saulė. **sū žemė maišyti** žr. maišyti. **sū žemėmis sulýginti** žr. sulýginti. **sū žemėmis sumaišyti** žr. sumaišyti. **tařp dangaūs ir žemės** žr. dangus. **žemė dėga pō kójomis** (kieno) sakoma, kai neramu, netvirta padėtis: *Žemė dėgė pō okupántų kójomis. žemė kvėpia* (kam) artėja mirtis: *Mūms, senėms, jau žemė kvėpia. žemę nōsimi arti* žr. arti. **žemės dulkė** žr. dulkė. **žemė slýsta iš pō kójų** (kam) apie staiga sukeltą (ppr. kokios netikėtos žinios) nemalonų jausmą, pojūtį: *Išgirdus teřsmo nūosprendį mán žemė ėmė slýsti iš pō kójų.*

žemėjimas¹ dkt. ppr. vns. (1)

1. → žemėti¹ 1: *Žemės paviršiaus [kalnų, reljėfo] žemėjimas.*
2. → žemėti¹ 2: *Balšo žemėjimas. Pirmýkštės nātos žymėjo viėn tōno aukštėjimą ar žemėjimą.*
3. → žemėti¹ 3: *Žemėjimo greitis – vienà pagrindinių paraspařnių charakteristikų.*
4. → žemėti¹ 4: *Aplinkōs temperatūros žemėjimas. Požeminio vandeņs spūdzio beį lýgio žemėjimas.*

žemėjimas² dkt. ppr. vns. (1)

→ žemėti²: *Smarkiaū palijus jau nė ravėjimas, o tik raņkų žemėjimas.*

žemėlapis dkt. (1)

sumažintas ir apibendrintas ppr. Žemės teritorijos ar kitokios erdvės paviršiaus vaizdas

plokštumoje: *Pasáulio [Lietuvós] žemėlapis. Mėnūlio žemėlapis. Istòrinis [kalbìnis, geològinis] žemėlapis. Žemėlapiò mastėlis. Suràsk žemėlapyje Keėnavę. Žemėlapiuose informàcija pateikiamà sutartiniais ženklais. Skaitmeniniai žemėlapiai gàli bŭti animuoti, interaktyvūs. | erdvinis vizualus informacijos išdėstymas plokštumoje: Semàntinio pasiskirstymo žemėlapis. Stràipsnio galė àutorius pateikia rėiškinio pòžymių žemėlapi.*

žemėnauda dkt. vns. (1)

naudojimas žeme: *Racionali ūkio žemėnauda. Káimo turizmo sodybų žemėnauda. Dirbamų laukų žemėnauda. Žemėnaudos tėisės išpirkimas. Žemėnaudos struktūros formavimasis. Žemėnaudos raidà [kaità].*

žemėnė dkt. (2)

nedidelis šakotas kupstais augantis šlapių vietų augalas (*Sagina*): *Žemėnės – drėgnų vietų žolynai. Žemenės sodinkite atvirosė vietose. Plotėlis priė tako apaugęs gulsčiàja žemenė (Sagina procumbens). Žydinčios žemėnės kvėpia medumì ir privilioja daug vabzdžių.*

Žemėpatis dkt. (1)

senovės lietuvių žemės, derliaus, sodybos bei vietovės dievas: *Žemėpačiui tris kartus per metus aukodavo miltus. Kiekvienas ūkininkas turi savo Žemėpatį.*

Žemės branduolys

centrinė Žemės rutulio sfera, esanti žemiau mantijos: *Mànomà, kàd Žemės branduolys sudarytas iš geležiės ir nikelio lódinio. Žemės brànduolį sudàro dvi dālys: išorinis skýstas ir vidinis kiėtas branduoliai. Mòkslininkams pavýko patikslinti Žemės brànduolio sukimosi greitį.*

žemės drebėjimas

staigus stiprus žemės (2 r.) judėjimas ir požeminiai smūgiai: *Lietuvojė nebŭta stiprių žemės drebėjimų. Per žemės drebėjimą sugriuvo daug namų. Nepàlq supurtė septynių bālų pagal Rìchterio skālę žemės drebėjimas.*

Žemės mántija

Žemės rutulio sfera, esanti tarp plutos ir branduolio: *Žemės mántijos uolienos. Žemės mántija slūgso apytikriai nuò trisdešimties iki dvejų tūkstančių devynių šimtų kilometrų gýlyje nuò Žemės paviršiaus. Pò plutà yrà Žemės mántija, susidedanti iš māgnio ir geležiės silikatų.*

žemės mėnas

postmodernistinės dailės kryptis – kūriniai, sukurti dirbtinai formuojant natūralaus reljefo plotus: *Žemės mėnas atsiràdo JAV XX a. antrojė pūsėje. Žemės mėno kūrėjai naudója natūraliàs gamtinės mēdžiagas – smėlį, akmeėns skalđq, šiėnq, málkas ir pan.*

Žemės plutà

viršutinė kietoji Žemės rutulio sfera: *Žemýninė [vandenýninė] Žemės plutà. Žemę sudàro trys pagrindiniai slúoksniai – Žemės plutà, mántija ir branduolys. Žemės plutq sudàro sustingusios lāvos produktai – granitai ir bazáltai. Mòkslininkai síekia pirmq kartq prasigręžti prò Žemės plutq.*

žemės riešutas

riešutų skonį turinti valgomojo arachio sėkla: *Žemės riešutų aliėjus. Skrūdinti ir sūdyti žemės riešutai. Rausvà žemės riešuto odėlė. Žemėje áugančiose ankštysė paprastai būna pò viėnq ar kelis žemės riešutus. Žemės riešutuosė yrà labai daug baltymų. • plg. arachis.*

žemės ūkis

veikla, susijusi su gyvulių, javų ir pan. auginimu ir pirminių perdirbimu: *Žemės ūkio plėtra. Žemės ūkio bendrovė. Žemės ūkio (kaimo) vežslas. Mėgstu (dirbti) žemės ūkio darbus.*

žemėtas, žemėta bdv. (1)

suteptas ar aplipęs, apneštas žemėmis: *Žemėtas drabužis. Žemėtos bulvės [raņkos]. Neik į kaņbarį su žemėtais bātais. žemėta bev.: Atsargiai, nesėskite – čiā žemėta.*

žemėti¹, žemėja, žemėjo vksm.

1. (ko link) eiti žemyn, darytis žemesniam, nuožulnesniam: *Aukštumā vandenyno liņk žemėjo. Pasāulis nuolat keičiasi – kalnai žemėja, ūpės keičia vagās. Šiōs veislės šunų pečiaĩ nuožulnūs, ilgì ir žemėjantys. | darytis mažesnio aukščio, ūgio: Sėdamas žmogūs žemėja. Naūjojo kvartālo pastataĩ žemėja einant ūpės liņk (tolimesni turi mažiau aukštų). • ant. aukštėti.*

2. darytis žemam (apie garsą, balsą); **sin.** storėti: *Daūg rūkant balsas žemėja, kìmsta.*

3. leistis žemyn, artėti prie žemės paviršiaus: *Skreņdant parasparniū kaŗtais nōrisi kuō lėčiaū žemėti.*

4. mažėti, kristi (apie kainą, lygį ar pan.): *Temperatūrā [slėgis] žemėja. Trejūs metūs gruņtinio vandeņs lūgis čiā nuolat žemėjo. • ant. kilti.*

žemėti², žemėja, žemėjo vksm. (ką)

tepti žemėmis; **sin.** purvinti, žemiuoti: *Drabužiūs žemėti. | sng. (ką): Vaikaĩ rankās žemėjasi. Jei taip žemėsies drabužiūs, daugiau į laūką neĩsi.*

žemėtyra dkt. (1)

Žemės pažinimo mokslas, apimantis geologiją ir gamtinę geografiją: *Žemėtyra patvìrtina, kād žalvario āmžiuje čiā gyvėno bāltai. Politinės geogrāfijos ir žemėtyros kùrsai.*

žemėtyrininkas, žemėtyrininkė dkt. (1)

žemėtyros specialistas: *Žemėtyrininkai dalyvāuja tarptautiniame projektė. Nepāiniokite žemėtyrininkų su geolōgais.*

žemėtūmas dkt. ppr. vns. (2)

→ žemėtas: *Būlvių žemėtūmas.*

žemėtvarka dkt. vns. (1)

ūkinis žemės tvarkymas: *Žemėtvarkos projektų valstýbinė ekspertizė. Žemėtvarkos ir tēisės departameņtas priė Žemės ūkio ministėrijos. Kiekvienojė seniūnijoje veĩkia žemėtvarkos tarnýbos.*

žemėtvarkininkas, žemėtvarkininkė dkt. (1)

žemėtvarkos specialistas: *Teĩsmas nūteisė žemėtvarkininkus, piktnaudžiāvusius tarnýbine padėtimi. Valstýbinės žemės pardavimo procėsq žemėtvarkininkai vėrtina teĩgiamai.*

žemėvaizdis dkt. (1)

tam tikrų geomorfologinių procesų suformuotas plotas vienos gamtinės zonos ribose: *Kalvótas morėninis žemėvaizdis. Istōrinio Vilniaus teritōrijų žemėvaizdziai pasižými kontrastingomis reljėfo fōrmomis. • plg. reljefas.*

žemėvalda dkt. vns. (1)

žemės valdymas: *Ākcinė [bažnytinė] žemėvalda. Jaū X–XI a. Vakarų Eurōpoje dvāras tāpo tipiška ir svarbiausia žemėvaldos ir ūkio institūcija.*

žemėvardis dkt. (1)

žemės vietos (lauko, pievos, miško ir kt.) pavadinimas: *Riñkti [užrašyti] žemėvardžius. Mókslininkė šiamė žemėvardyje įžiūri prúsišką šáknį.*

žemgulys dkt. (3^a)

giliai žemėje esantis akmuo, kurio matyti tik viršus: *Miškė užtikaū giliai žemėje įstrigusį žemgulį. Upės pakrántėje daug žemgulių. Žemgulus iškasti padėjo kaimýnas sū tráktoriumi.*

žemýbė dkt. (1)

1. vns. ppr. didelis žemumas: *Tokià žemýbė stálo, susileñkus teñka sėdėti. Vaikas šitą žemýbę iš senėlės paveldėjo.*

2. labai žemai esanti vieta: *Slidininkas jaū būvo pačiojė žemýbėje.*

Žemieji Paneriai

pietrytinė Vilniaus miesto dalis: *Žemųjū Panerių seniūnijà [páštas]. Žemieji Paneriai įsikúre kairiājame Neriės krantė, į rytus nuō Panerių túnelio. Į Žemúosius Pānerius važiuoja nē vienas troleibúsas. Žemuōsiuose Paneriuosė laikinai sustabdýtas traukinių eĩsmas.*

Žemieji Šánčiai

Kauno miesto dalis: *Žemieji Šánčiai sàvo istòriją pràdėda XIX a. pabaigojė, carinei valdžiai sumānius Kauną paveřsti tvirtóve. Žemųjū Šánčių rajónas túri ganà prieštaringą reputáciją. Tyrinésime Žemúosius Šánčius – pietinę Šánčių dālį, ēsančių žemutinėje terásoje.*

žemiētis, žemiētė dkt. (2)

Žemės gyventojas: *Knýgos áutorius žemiečius pavaizdàvo gerókai blankiaū palýginti sū marsiēčiais.*

žemýn prv.

į žemesnę vietą ar padėtį: *Léistis láiptais [liflù] žemýn. Žiūrėti žemýn. Krísti žemýn gálva. Plaūkti žemýn upė. Žygeiviai léidžiasi nuō kálno žemýn. Lìpk žemýn greičiaū!*

◊ **žemýn važiuoti** žr. važiuoti.

Žemýna dkt. (1)

1. vns. senovės lietuvių žemės ir viso, kas gyva, deivė, suteikianti žemei vaisingumą: *Žemėpatis ir Žemýna draugė globójo laukùs, visą augaliją, gývulius, sodýbas, jų gyvėntojus. Žemýna minimà dainosė, užkalbėjimuose. Į Žemýną kreĩpiamasi maldomìs ir prášymais.*

2. (rašoma mažąja raide) psn. ŽEMĖ 5: *Mókesčiai didelì, žemýna blogà. Žemýnos turėjom daug, bėt prastōs, šlapiōs.*

◊ **pō žemýna palįsti** žr. palįsti.

žėminamai prv.

žeminant, menkinant, niekinant: *Žėminamai, užgauliai kalbėti [elgtis].*

žemýnas dkt. (1)

kiekvienas iš šešių didelių plotų, kuriuos supa vandenynai ir jūros; sin. kontinentas: *Áfrikos [Austrálijos] žemýnas. Lietuvà yrà Euròpos žemýne. Formúojantis Žėmei keĩtėsi žemýnų kòntūrai ir išsidėstymas.*

žemìnė dkt. (2)

žemėje iškastas, įrengtas būstas: *Partizānų štábo žemìnė. Raūsti [susprogdinti] žemìnę. Statýtis žemìnės.*

žėminimas¹ dkt. ppr. vns. (1)

1. → žėminti¹ 1: *Bātų kulnų žėminimas. Stālo žėminimas. Savāitgalį iņsiuosi gyvātvorės žėminimo.*
2. → žėminti¹ 2: *Gruņtinio vandeņs žėminimas.*
3. → žėminti¹ 6: *Žmogaūs orūmo žėminimas.* | sng.: *Nemalonūs žėminimasis.*

žėminimas² dkt. ppr. vns. (1)

→ žėminti²: *Žėminimo laīdas.*

žėmýninis, žėmýninė bdv. (1)

būdingas žėmynui: *Žėmýninis klīmatas. Žėmýninio pajūrio kraštóvaizdis.*

žėmininkas, žėmininkė dkt. (1)

1. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajoras, turintis žėmės ir einantis karinę tarnybą: *Ūž kāro tarnybą žėmininkai gāvo pō dū valakūs žėmės. Laūko ētmono laīdotuvėse dalyvāvo Bīržų kunigaikštystės ir kitų valdų bajorai žėmininkai. Įstātyme gretā bajorų minimi ir žėmininkai – privilegijūotiejū bajorai, turintys žėmės nuosavýbės tēisę.*
2. XVIII a. pab. – XIX a. pr. Lietuvoje – činšininkas, saugantis dvaro rūmus, žiūrintis viešosios tvarkos: *Žėmininkas privalėjo turėti žirgą, speciālią āprangą, šoviniņę, kárdą ir íetį. Žėmininkų pāreigos būvo sāugoti dvārą, lydėti valdžiōs pareigūnų, dalyvāti išreikalaujant baudàs, prėvoles, palaikýti viēšąją tvarką, nešiōti laiškus. Žėmininkas privalėjo išsiskirti tvarkingu ūkininkāvimu, negalėjo prekiauti, mainikāuti arkliaīs. Žėmininkai – aukščiāusias baudžiāuninkų činšininkų slúoksnis.*
3. vyr. kiekvienas iš penkių lietuvių poetų (K. Bradūnas, H. Nagys, A. Nyka-Nyliūnas, J. Kėkštas ar V. Mačernis), kurių kūryba sudarė naujosios lietuvių poezijos antologiją „Žėmė“, 1951 m. išleistą Los Andžele: *Žėmininkai – nepriklaūsomoje Lietuvojė gimusi poetų kartā, sāvō kūrybinį kėlią pradėjusi ketvirtājame dešimtmetyje. Visū kūrybiniū pajėgumū žėmininkai atsiskleidė išėivijoje. Žėmė žėmininkams – nē tiēk prārastas gimtāsīs krāstas, kiek žmōgiškasis pasāulis apskritai.*

žėminis dkt. (2)

Kuršių pamario rytų vėjas: *Žėminis pūčia.*

žėminti¹, žėmina, žėmino vksm.

1. (ką) daryti žėmą, žėmesnį, leisti žėmyn: *Žėminti vaikui kėdūtę.* | (ką) daryti tariamai, vizualiai žėmą, žėmesnį: *Šitas pāltas tavē žėmina.* • ant. aukštinti.
2. (ką) daryti mažesnio lygio, žėmesnį: *Žėminti ēžero vandeņs lýgį.*
3. (ką) daryti, kad nukristų, sumažėtų: *Reikia žėminti káinas [patalpōs temperatūrą].*
4. (ką, kame) paskirti į žėmesnes pareigas: *Nepaklusniūs tarnáutojus įmonės administrācija žėmindavo tarnýboje.* | (ką, kam): *Ketinta jam žėminti pāreigas.*
5. daryti žėmą, žėmesnį, storą, storesnį (balsą, garsą, toną): *Jūs žėminate dainúodami.* | (ką): *Žėminti nātą.*
6. (ką) daryti moralės požiūriu menkesnį; sin. menkinti, niekinti: *Nekėlk savęs žėmindamas kitūs. Dárbas žmōgų áukština, ō nē žėmina (fłk.). Nuōlat girdėdavau žėminamus žodžiūs, užgauliójimus.* | sng. (priēš ką): *Kō tū priēš jį žėminiesi?*

žėminti², žėmina, žėmino vksm.

(ką) įrenginį elektros laidu jungti su žėme: *Žėminti elėktros mašinų [transformātorijų, aparātų, šviestūvų] kōrpusus. Žėminame elėktros įrenginius, sumontúotus aņt stāklių, mašinų ir mechanizmų judamųjų dalių.*

žėmintojas, žėmintoja dkt. (1)

kas žėmina¹ (6 r.), menkina: *Nesilankstýkite priēš žėmintojus. Pāauglio tėvai griežtai pakalbėjo sū sūnaūs žėmintojū.*

žemiškai prv.

→ žemiškas: *Gýdytoja kalbėjo reĩdamasi Šventuõju Raštũ, nõrs patarimũs dalĩjo žemiškai realiũs. Prezideĩntas mán pasirõdẽ tõks žemiškai pàprastas ir malonũs.*

žemiškas, žemiška bdv. (1)

susijęs su gyvenimu žemėje, kasdienybė: *Žemiški dalỹkai [reikalai]. Sveĩka pamirĩsti žemiškus rūpesčius. | ivr.: Žemiškoji laimė. Žemiškasis gyvenimas. Žemiškosios gėrybės. žemiška bev.: Mąstyti apie tai, kàs žemiška. Aĩt smĩlgos suvėrtos žemuogės dovanũ – tai taip žemiška ir miela. • plg. dieviškas, dangiškas, dvasinis.*

žemiũotas, žemiũota bdv. (1)

išteptas žemėmis: *Atsiliepk (màno telefonũ), màno raĩkos žemiũotos. Neĩk ĩ svetaĩnę žemiũotais drabužiais.*

žemiũoti, žemiũoja, žemiũvo vksm. (kã)

berti, tepti žemėmis; sin. žemėti: *Žemiũoti grindĩs. Baĩk kėlnes žemiũoti, kõ valaĩsi ĩ savė rankàs! Peĩ liety tĩ pakvaĩšeliai bũlves kãsa, batũs ir drabužius žemiũoja. | sng. (kã, kame): Vaikai põ lietaũs kiemė rankàs žemiũojasi. | sng. neig. (ko): Eimė takučių, nesĩžemiũokime bãtũ.*

žėmkasė¹ dkt. (1)

žemės kasamoji mašina, naudojama gruntui ir naudingosioms iškasenoms kasti: *Žėmkasėmis vãlome vandeĩs telkinius. Remontũojame žėmkases. Išmõkti dirbti (sũ) žėmkase nebũvo sunkũ. • plg. ekskavatorius.*

žėmkasỹs, žėmkasė² dkt. (3^a)

darbininkas, atliekantis žemės kasimo darbus: *Betonũotojai, žėmkasiaĩ, miško darbinĩnkai, krovĩkai dirba labai suĩkũ fĩzinĩj dãrbũ. Ypac dažnai sprogmėnũ mĩsũ miestė raĩda žėmkasiaĩ. Ketĩname samdyti žėmkasius.*

žėmnaudỹs, žėmnaudė dkt. (3^a)

kas naudojami žeme: *Žėmės ũkio parodà sukvietė šaliės žėmnaudžius. Iš žėmnaudžio nũomojau kombãinũ.*

Žemõji Panemũnė

miestelis Šakiũ rajone: *Žemõsios Panemũnės dvãras. Dvĩračiais važiũosime ĩ Žemõjã Panemũnę apžiũrėti piliãkãlnio sũ senãja gyvėnviete. Žemõji Panemũnė įsikũrusi kairiãjame Nėmuno krantė, ĩ šiaurė nuo Lekėčių.*

žemõkai prv.

1. → žemokas 1: *Poėtas svėikindavosi žemõkai linktelėdamas gãlvũ.*
2. → žemokas 2: *Spintėlė žemõkai pakabĩnta, nepatogũ.*
3. → žemokas 3: *Sũ oro balionũ nusilėidome žemõkai.*
4. → žemokas 4: *Čià màno pirmas baĩndymas sũ gitarà dainũoti, truputĩ žemõkai.*

žemõkas, žemõka bdv. (1)

1. gana žemas (1 r.): *Žemõkas ũpės nũolydis. Šiõs rũšies chrizantėmũ krũmėliai žemõki.*
2. kiek per žemas (1 r.): *Žemõka staktà. Kaip krėpšininkas jĩs žemõkas.*
3. gana žemas (4 r.): *Žemõkos gyvėntoju pãjamos. Gyvėntoju pasitikėjimas Lietuvõs institũcijomis yrà žemõkas.*
4. storokas (apie garsus, balsã): *Dainũoti žemõku balsũ.*

žémsemé dkt. (1)

laivas, kuriame yra įrankis žemėms iš vandens kasti: *Žémsemės mašinistas. Vienakaūšė [daugiakaūšė] žémsemė. Ūpėse susidariusios sąnašos šalinamos žémsemėmis. Žémsemės gílina dùgną, kása naudingsias iškasenas.*

žémsiurbé dkt. (1)

laivas žemėms siurbti iš vandens telkinių: *Ežerų vālymas žémsiurbėmis. Žémsiurbé naudojama vandeñs telkinių dùgnui gílinti, kanālamis kàsti.*

žemumà dkt. (3^b)

1. geografiijoje – žema lyguma: *Lietuvōs vidurio žemumà.*
2. žema vieta: *Žemumoje miřksta bŭlvės, per daũg vandeñs.* • plg. aukštuma.

žemūmas dkt. ppr. vns. (2)

1. → žemas 1: *Výrams ūgio žemūmas sùkelia daũg psicholōginių problēmų. Obelų žemūmas léidžia skinti óbuolius ir bė kópėčių. Dár kokià pelė įlįps į tókio žemūmo lóvą! Dėl žemūmo reklāminį steñdą iš toli nē visi pàstebi.*
2. → žemas 2: *Kaip čià reikēs žvejóti, kai tóks vandeñs žemūmas?*
3. → žemas 3: *Debesų žemūmas ir tamsūmas ródo besiařtinantį liétų.*
4. → žemas 4: *Vandeñs temperatūros žemūmas. Kraujóspūdžio žemumū rečiaũ skundžiamasi. Tókio (sùperkamo) píeno káinų žemūmo nēt vyresni ūkininkai neatsìmena.*
5. → žemas 6: *Seniũ taturiuótės ródydavo žmogaũs kilmės žemumą.*
6. → žemas 9: *Daininiñkė išpopuliarėjo dėl sāvito balso žemūmo. Dėl natų žemūmo tēko šiō kŭrinio atsisakýti.*
7. → žemas 10: *Stráipsnio tōnas ródo áutoriaus kultūros žemumą. Morālės žemūmas gýdytojui neléido tēsti dárbo.*

žémuogé dkt. (1)

1. nedidelė raudona mėsinga, kvapi uoga sėklomis nusagstytu paviršiumi: *Žémuogių uogiēnė. Riñkdavome žémuoges ir vėrdavome añt smilgy.*
2. laukinis ir kultūrinis augalas baltas žiedais, vedantis tokias uogas (*Fragaria*): *Žémuogių lāpuose yrà daũg eterinių aliėjų ir rauginių mēdžiagy. Žémuogės puikiai vėši pō mēdžiais. Maždaũg kóvo viduryje žémuoges gālima sėti į daigų indeliūs.*

žemuogiáuti, žemuogiáuja, žemuogiávo vksm. (kame, po ką)

rinkti žemuoges: *Vieni poilsiáutojai sėdėjo prie ežero, kiti žemuogiávo beržynėlyje [pō laukymēs].*

žemuogiáutojas, žemuogiáutoja dkt. (1)

žmogus, kuris žemuogiauja: *Žemuogiáutojų pàliktos brýdės.*

žemuogiāvimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žemuogiauti: *Žemuogiāvimas miškė. Žemuogiāvimo mētas. Suaktyvėjo érkės ir žemuogiāvimai baigėsi.*

žemuogiēnė dkt. (2)

žemuogių uogienė: *Ilgėsnį laiką pastovėjusi žemuogiēnė prarañda malōnų kvāpą. Kárstelėjusia žemuogiēnė svečių gi nevaišinsi. Į vėrdamą žemuogiēnę įdėkite rabárbarų.*

žemuogýnas dkt. (1)

vieta, kur auga daug žemuogių: *Píevos viduryjè užėjome žemuogýnq. Žemuogýne peř pùsvalandį pririnkaũ litrq úogy. Mào žemuogýno šiemet dár niėkas neaptiko.*

žemuogìnė¹ dkt. vns. (2)

žemuogių užpiltinė: *Pabandžiaũ šiemet pasidaryti žemuogìnės. Žemuogìnę iki vartojimo laikýkite tamsojè. Pasimėgausime saldžiája žemuogìnè.*

žemuogìnis, žemuogìnė² bdv. (2)

1. gaminamas iš žemuogių ar žemuogių skonio: *Válgyti žemuoginiùs ledùs.*
2. turintis žemuogių kvapą: *Žemuogìnis muilas. Mėgautis žemuogìnè arbatà.*
3. parazituojantis žemuogėse, braškėse: *Žemuogìnè érkè keñkia tik brāškėms.*

žemupýs dkt. (3^a)

upės dalis arčiau žiočių: *Mėgstu žvejóti Nēmuno žemupyjè. Į Nėringq plaũkėme žėmupiu. | apie tą upės dalį esančios vietos: Nēmuno žėmupio gyvėntojai.*

žemùt dll.

vartojama su tos pat šaknies būdvardžiu siekiant pabrėžti: *Žemùt žemutėliai suoliùkai.*

žemutėlis, žemutėlė bdv. (2)

1. labai žemas, labai nedidelio aukščio, ūgio; **sin.** žemutis: *Žemutėlis seneliùkas. Žemùt žemutėlè pinùčių tvorėlè.*
2. labai žemas (2 r.), nuslūgęs: *Atvažiuojam meškerióti – ò vanduò žemutėlis.*
3. labai žemas, vos vos nutolęs nuo apačios; **sin.** žemutis: *Nepatogùs kažkòks dvìratis – sėdýnè žemutėlè.*
4. labai žemas (4 r.): *Akysè raibsta, pasimatúuju – kraujòspùdis žemutėlis.*

Žemutinė Normándija

sritis Prancūzijos šiaurės vakaruose: *Aukštutinė Normándija kartù sù Žemutinè Normándija sudàro istòrinį Normándijos regiònq.*

Žemutinė Saksònija

sritis (žemė) Vokietijos šiaurėje: *Žemutinės Saksònijos žemėlapis. Hanòveris – Žemutinės Saksònijos sóstinè.*

žemutinis, žemutinė bdv. (2)

1. esantis žemiau: *Žemutinè pilis [miėsto dalis].*
2. esantis apačioje; **sin.** apatinis: *Aš gyvenù žemutiniame nāmo aukštè. Padék knygàs į žemutinę lentýnq.*
3. žemiausias iš gretimų balsų, garsų: *Išdainúoti [išgróti] žemutinès natàs.*
4. nekilmingas, pavaldus, nevadovaujantis: *Žemutiniai visúomenès slúoksniai. Plataùs māsto cigarèčių kontrabāndos organizāvimo hierárchijoje jìs tebùvo žemutinè grandis.*
5. **kalbot.** mažiausias (apibūdinant liežuvio pakilimą tariant balsį): *Žemutinio pakilimo balšiai. | žemo pakilimo (apie balsį): Žemutiniai balšiai.*

žemùtis, žemutė bdv. (2)

1. labai žemas, labai nedidelio aukščio, ūgio; **sin.** žemutėlis: *Žemutė gyvātvorè. Žemùtis staliùkas. Augìname žemutès òbelis. Krėpšininkas draugáuja sù žemutè, smulkutè merginà.*
2. labai žemas, vos vos nutolęs nuo apačios **sin.** žemutėlis: *Māžas kambariùkas žemutėmis lùbomis.*

žemvaldys, žemvaldė dkt. (3^a)

žemės valdytojas, savininkas: *Stambieji žemvaldžiai. Žemės vystymo fondo įmonių grupė – didžiausia žemvaldė Lietuvoje. Seimas nutarė pažaboti didžiuosius žemvaldžius.*

Ženevą dkt. (2)

miestas Šveicarijos pietvakariuose: *Ženėvos universitetas. Ženėvos konvencija dėl karo aukų apsaugos. Ženėvoje yra Raudonojo Kryžiaus būstinė.*

žengimas dkt. ppr. vns. (2)

1. → žengti 1: *Žengimas prō varteliūs [per kliūtis, nuō krañto į vāndenį]. Pagal senąsias lietūvių tradicijas simbòlinę reikšmę turėjo nuotakos žengimas per naujų namų sleñkstį. Pradėkime kėleto žiñgsnių žengimū į priekį. Kiek žengimų, tiek griuvimų (flk.).*

2. → žengti 2: *Žengimas į tañsq. Šeštiniš – Kristaus žengimas į dañgy.*

3. → žengti 3: *Vaikų žengimas pāskui suāugusiuosius. Lāipsniškas žengimas priē [liñk] tiklo. Žengimas per pīevą liñk ežero [nuō vīeno grybo priē kito]. | prk.: Mókslo žengimas į priekį. Pėrgalingą anglýbių žengimą per kalbą reikia stabdyti.*

žengtė prv.

→ žengti 3: *Dālį kėlio įveikiū ristelē, dālį – žengtē. Žengtē mārš! (komanda).*

žėngtelėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žengtelėti: *Žėngtelėjimas liñk [nuō] duobēs. Pīrmas mažýlio žėngtelėjimas – didelē šveñtē vīsai šeimai.*

žėngtelėti, žėngteli (žėngtelėja), žėngtelėjo vksm. (ką, kuo, nuo ko, link ko)

kiek pažengti; sin. žingtelėti, žirgtelėti: *Vaikas žėngtelėjo kelis žingsnius ir lėptelėjo aūt grindų.*

Žėngtelėjau nuō laiptelio žemyn [laipteliū aukštyn]. Ji nejučiomis žėngtelėjo atgal. Fotografė paprašė žėngtelėti į šalį [į priekį, liñk durų].

žėngti, žėngia, žėngė vksm.

1. (per ką, pro ką, nuo ko) einant, kopiant kelti koją: *Žėngiū per sleñkstį [prō duris]. Kaip žėngiaū nuō kópėčių, kaip kritaū žemyn! Kariai žėngė kója į kóją. | (ką): Žėnk kėletą žiñgsnių į priekį. | neig. (ko): Pėščias jis ir žiñgsnio niėkur nežeñgia. | prk.: Šiojē srityjē žėngti tik pirmieji žiñgsniai.*

2. (į ką) einant patekti: *Pasilābinę žėngėme į vidų. Nedrąsū žėngti į tañsq. Viēšpats dangūñ žėngė.*

3. (kuo, į ką, nuo ko, prie ko, per ką, paskui ką, su kuo) judėti į priekį; sin. eiti, žingsniuoti: *Kariūomenē žėngė į Vilnių. Kuř dabař žėngi? Kariniñkas nuō vīeno pulko žėngė priē kito, priiñdamas rāportus. Kās teñ per kiēmą žėngia? Vaikas žėngia drąsiai kaip didelis. Ji žėngė smulkiais žingsneliais. Pāskui árklį vorelē žėngė dár penki árkliai. | prk.: Žėngti gyvėnimo keliū. Nespėju žėngti kója kójon sū gyvėnimu. Mókslas spařčiai žėngia į priekį.*

♦ **pėdomis žėngti** (kieno) taip pat daryti, elgtis, sekti ką: *Žėnk tėvo pėdomis, darbúokis úkyje.*

žėnklas dkt. (3)

1. būdinga natūrali žymė: *Prikimęs bal̄sas ir lojimą prīmenantis kosul̄ys – ligōs žėnklas. Pasiródė pirmieji sausumōs žėnklaĩ. Añt petiēs ji turėjo ypatingą žėnklą.*

2. dirbtinė daiktinė ar vaizdinė žymė, žymuo: *Valdžiōs žėnklas. Apdovanóti garbēs žėnklu. Pāšto [prėkės, fābriko] žėnklas. Knýgos žėnklas (ekslibrisas). Kėlio [pósūkio] žėnklas. Pavojingame kėlio rúože trūksta įspėjamųjų žėnklų.*

3. prasmingas judesys, signalas, garsas, daiktas ir pan.: *Ródyti [suprāsti] žėnklus. Teisėjas dāvė žėnklą pradėti žaidimą. Žėnklaĩs paprašiau gėrti.*

4. ko nors išorinis pasireiškimas, požymis, juntama prasmė, įrodymas: *Laĩko žėnklaĩ. Dovanóti júostą kaip pagarbōs žėnklą. Tylėjimas – sutikimo žėnklas.*

5. abstrakčią sutartinę reikšmę turintis žymuo: *Kòdo ženklaĩ. Lygýbės [šakniės, áibės] ženklas (mat.). Skyrybos ženklaĩ (kalbot.). Kirčio [priégaidės] ženklas (kalbot.). Spaudos ženklaĩ. Kalbės ženklas. Ženklių sistema.* • plg. rašmuo, spaudmuo, simbolis.

ženklėlis dkt. (2)

1. nedidelis ženklas (2 r.); *sin.* ženkliukas: *Skautų ženklėliai. Spòrto ženklėlių kolekcija. Segėti ženklėlj.*

2. nedidelis simbolis, rašmuo, spaudmuo; *sin.* ženkliukas: *Dažniausiai naudóju skrituliuko, stačiakampiuko, varnėlės fòrmos ženklelius (komp.). Ką šitas ženklėlis virš raidės rėiškia?*

žėnkliai prv.

1. → ženklus 1: *Žėnkliai pažymėta pėrėja.*

2. → ženklus 2: *Šiėmet įmonėje žėnkliai sumažėjo degalų sąnaudos. Pacieñtui žėnkliai padidėjo rizika susiřgti cukriniu diabetu.*

ženklýnas dkt. (1)

sutartų ženklų rinkinys, kodas: *Tyrėjai nuródo naudójamą ženklýną ir išvařdina naudótas ženklų koduotės.*

žėnklinimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → ženklininti 1: *Kelių [važiuojamosios júostos] žėnklinimo darbaĩ. Naują prėkių žėnklinimo tvarkà (prek.). Navigácinis žėnklinimas. Bendrovė gamino galvių žėnklinimo númerius.*

2. kompiuterijoje – parengimas darbui su konkrečia operacine sistema – takelių, sektorių paruošimas, paleidimo įrašo suformavimas ir kt. (apie diską, diskelį): *Disko žėnklinimas. Žėmo [áukšto] lýgio žėnklinimas.*

3. kompiuterijoje – sąrašo elementų žymėjimas tam tikrais ženkleliais: tašku per vidurį, nedideliu apskritimu, kvadratu, rombu, varnele ir pan.: *Elektróninių laiškų žėnklinimas. Spartūs žėnklinimas. Žėnklinimo stilius.*

žėnklininkas, žėnklininkė dkt. (1), **žėnkliniñkas, žėnkliniñkė** (2)

1. žmogus, turintis pasižymėjimo ženklą: *Lietuvos kúno kultūros žėnklininko pažymėjimas. Žėnklininkai, įvykdę nustatýtus normatyvùs, bus apdovanójami specialiaĩs įsteigtaĩs prizais.*

2. ženklų kūrėjas: *Žėnklininkai pāsakojo apie prėkės žėnklo kūrìmo metodùs. Žėnklininkas prisipažino, kád kūrýbinė sėkmė labiausiai priklauso nuó racionalaūs mintiės pateikimo.*

žėnklininti, žėnkлина, žėnklino vksm.

1. (ką, kuo) žymėti ženklu: *Banderòlės impòrtiniams tabàko gaminiams ir alkohòliniams gėrimams žėnklininti (prek.). Knýgos žėnklinamos aĩtspaudu, ekslibrisu. Žėnklinamos pagrindinės sóstinės gátvės. Kuřšių nerijòs gyvėntojai kapùs žėnklino krikštaĩs.*

2. (ką) rodyti, žymėti: *Kàpą žėnklino šeimòs antkapinė plòkštė. | prk.: Pirmuosius laisvėjimo metùs žėnklino pakilì, švenčiška nùotaika. Nùeitą kėlią žėnkлина darbaĩ.*

3. (ką) kompiuterijoje – skirstyti (disko, diskelio) paviršių į takelius ir sektorius: *Priėš žėnklinant diską reĩkia žinóti, kád visì dúomenys, kuriė buvo jamė priėš žėnklinimą, bus sunaikinti.*

žėnklintojas, žėnklintoja dkt. (1)

kas ženkлина (1 r.): *Tėisę žėnklininti privačiuosė miškuosė kirštinus medžiùs suteikia urėdijà, patikrinusi žėnklintojų miškininkystės žiniàs.*

žėnklintùvas dkt. (2)

ženklavimo prietaisas: *Kėlio dangòs žėnklintùvas. Káinų žėnklintùvas. Pàšto siuntų antspaudàvimas žėnklintùvais.*

ženklīukas dkt. (2)

1. mažas ženklas (2 r.); **sin.** ženklelis: (*Draugijos*) nārio ženklīukas. *Mataĩ tą vaikīnų sū policijos rėmėjų ženklīukū atlapė?*

2. nedidelis simbolis, rašmuo, spaudmuo; **sin.** ženklelis: *Āplanko ženklīukas (komp.). Suskleĩsti lāngą ĩ ženklīuką (komp.). Nuvilĩkite nereikalīngų fāilų ženklīukūs ĩ šiūkšlinę (komp.). Kókį čiā ženklīuką viėtoj kiŗčio parašėĩ?*

ženklódara dkt. ppr. vns. (1)

prekių ženkló ir jo atspindžio vartotojo sąmonėje kūrimas, įgyvendinimas ir sklaida: *Ženklódaros kūrėjas [ekspėrtas, konsultāntas, agentūrā]. Šaliės ženklódara yrā vėnas iš jós ĩvaizdžio kūrimo ĩr vėstymo procėsų. Daugiau dėmesio reĩkia skirti produkto [paslaugós] ženklódarai.*

ženklūs, ženklĩ bdv. (4)

1. lengvas pažinti, aiškus: *Ženklĩ vietā, nepasiklysi. ženklũ bev.: Nelabai ženklũ, kād jĩs ĩgõnas [kād palijo].*

2. didelis, ryškus, svarus: *Šis ženklūs laimėjimas ātnešė finānsinę nāudą profsąjungos nariāms. Komānda pralaimėjo ženklĩ skirtumu.*

ženšėnis dkt. (2)

stimuliuojantis vaistinis augalas mėsinga šaknimi (ppr. kininis ženšėnis, *Panax ginseng*): *Ženšėnių ekstrāktas [preparātai]. Maĩsto papildai sū ženšėniũ. Ženšėnių lāpų ĩr šaknų dėdama ĩ arbātžolių mišĩnius. Lietuvojė ženšėnis augīnamas retai. Visų rúšių ženšėniai yrā váistiniai augalai.*

žėntas dkt. (3)

1. dukters vyras: *Būsimāsis žėntas. Abiēm žentaĩs esũ labai patėnkinta. ĩ talķą pasikvieĳiau abũ žėntus. Gražiaĩ neĳiulbėsi, žėnto neturėsi (flk.).*

2. **tarm.** UŽKURYS: *Sesuo prisiėmė žėntą. Išėjau ĩ žėntus.*

žėntinė dkt. (1)

tarm. mergina (ppr. vienturtė), kuri tekėdama priima ĩ namus vyrą; **sin.** užkurinė: *Žėntinė greit ištekėdavo. Žėntinė – kād ĩr nāginė (flk.).*

žėrāvimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žėruoti 1: *Žarijų žėrāvimas židinyjė. Dār ilgai akysė stovėjo gaisrāvietės žėrāvimas.*

2. → žėruoti 2: *Pašvaĩstės žėrāvimas. Sāulės žėrāvimas prō dėbesis.*

3. → žėruoti 3: *Brāngakmenio [auskarũ] žėrāvimas.*

4. → žėruoti 4: *Nepaslėpsi ĩsimylėjusių akių žėrāvimo. Mėnininkės akysė trūksta tō kibirkšĳiuojanĳio žėrāvimo.*

žėrėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žėrėti 1: *Ugniākuro žėrėjimas.*

2. → žėrėti 2: *Žvaigždžių [meteõrų] žėrėjimas.*

3. → žėrėti 3: *Brāngakmenių žėrėjimas. Júros žėrėjimas.*

4. → žėrėti 4: *Tókio akių žėrėjimo nesuvaidĩsi.*

žėrėti, žėri, žėrėjo vksm.

1. (kame) rusenant šviesti; **sin.** žaižaruoti, žėruoti, žioruoti: *Žėrinti ugnĩs. Židinyjė žėri žarijos. Perkũno romuvojė žėrėjo raudóna šventõsios ugniės liepsnā.*

2. (kame) ryškiai šviesti, skleisti šviesą; **sin.** švytėti: *Rýtą vėl žėrė sāulė. Naktiēs dangujė žėri rýškios rugpjũĳio žvaigždės.*

3. (kuo) atmušant šviesą, spindulius blizgėti, spindėti: *Lietaūs lašai žerėjo kaip brangiąsi perlai. Bažnyčios kupolai žerėjo auksu.*
4. (kuo) blizgėti, spindėti: *Smalsumū žėri júodos ākys. Viskas namiē išpláuta, sutvarkýta, nèt žėri.*

žergdinti, žergdina, žergdino vksm.

1. (ką, ant ko) apžargomis sodinti; sin. žarginti: *Tėvas žergdina vaiką ant arklio.*
2. (ką) dėti ką išskęstą; sin. skėsti, žarginti: *Žergdinti pėdus.*

žergimas dkt. ppr. vns. (2)

1. → žergti 1: *Žergimas ant žirgo.*
2. → žergti 2: *Motociklo [dviračio, arklio] žergimas.*
3. → žergti 3: *Kelių žiūgsnių į priekį žergimas.*
4. → žergti 4: *Žergimas per sleikstį.*
5. → žergti 5: *Kareivių žergimo vieškeliu sukėltos dulkės.*

žerėglės dkt. dgs. (2)

prietaisas medžio ar rasto storiui matuoti – ilga liniuotė su slankikliu: *Elektroninės žerėglės. Matuoti žerėglėmis. Kād žerėglės būtų patogiaū nešiōtis miškė, jų kojelės gālima sulankstýti.* • plg. slankmatis.

žerėglėjimas dkt. ppr. vns. (1) šnek.

1. → žerėgloti 1: *Ař šitą žerėglėjimą jūs vadinate manekėnės eįsena?*
2. sngr. → žerėgloti 2 (sngr.): *Nà, tik bė žerėglėjimosi, sėdėk gražia!*

žerėgloti, žerėglia, žerėglia vksm. šnek.

1. (per ką) eiti plačiais žingsniais: *Kàs teñ per lauką žerėglia? Kaipgi tū svečiūs sutinkì – pàts pìrmas viduñ žerėglia!* • plg. žirglioti.
2. sngr. žargstyti, žargyti: *Nesusitvarkau sū tuō tàvo vaikū – vėdamas tamposi, pasodintas žerėglia, raivosi.*

žerėgti, žerėgia, žerėgė vksm.

1. (ant ko) sėsti skečiant kojas: *Žerėgiū ant arklio. Neklaūso kójos žerėgti ant dviračio.*
2. (ką) sėdant apskėsti kojomis: *Jis kažką subūrba jau žerėgdamas dviratį.*
3. (ką) žengti, daryti (žingsnį): *Žerėk didelį žingsnį. Žerėgiaū kelis žingsnius atbulas.*
4. (per ką) žengti per viršų: *Per sleikstį [per griovį] žerėgiaū ir griuvaū. Jis ėjo tiėsiai per daržą žerėgdamas per dvi, per tris vagàs.*
5. (kuo) plačiu žingsniu eiti, žingsniuoti: *Jis žerėgė pìrmas. Kai žerėgiū dideliais žingsniais – niėkas nepàveja.*

žerėimas dkt. ppr. vns. (2)

1. → žerėti 1: *Žirnių žerėimas į krūvą. Žvỹro žerėimas į karūtį.*
2. → žerėti 2: *Dūlkių žerėimas į akis. Grūdų žerėimas sáujomis vištoms. Smulkių monėtų žerėimas ant stālo.*
3. → žerėti 3: *Pinigų žerėimas už gausiūs vertimūs.* | sngr.: *Pelno už pardúotus sklypūs žerėimasis.*
4. → žerėti 4: *Šviesōs žerėimas prō prāviras duris. Sāulės spindulių žerėimas prō dėbesis.*
5. → žerėti 5: *Žerėimas arkliui botagū. Žerėimas į vėidą [per gálvą, nugarą].*
6. → žerėti 6: *Tiesōs [kritikos, pastabų] žerėimas į akis.*
7. → žerėti 7: *Eilėraščių [mįslių] žerėimas.*

žerėti, žerėia, žerė vksm., **žerėti**, žerėia, žerė

1. (ką, į ką) braukti, kasti, pilti į vieną vietą: *Žerėjas žerėti. Žerėk grūdus į krūvą.*
2. (ką, kam, ant ko, į ką, kuo) daryti, kad žirtų, berti, pilti (ppr. biralus): *Vištoms grūdus [kruopàs] žerėti.*

Duobkasiai tuoj žerš žemės ant karšto. Vėjas žeria smėlį jam į akis. Kiemsargio semtuvėlių žeriamas smėlis netrūkus vėl užpūstomas. Sprógdamos bómboš žeria skevėldras.

3. (ką, ko, už ką) šnek. daug gauti, paimti, pelnyti (ppr. pinigų): *Jiė pinigų rieškūčiomis žeria. Tai pinigų žėrė už úogas! | sngr. (ką, į ką): Pełnq žėrtis į kišėnq.*

4. (ką) skleisti (spindulius, šviesą), tvieksti: *Sáulė spiñdulus žeria. Mėnulis ir žvaigždės žėrė blañkiq šviėsq.*

5. (kam, kuo, į ką, per ką) šnek. smogti, trenkti, drožti, žiebtį: *Sugėrėvas žėrė jam kumščiu į vėidq [peř gálvq]. Nesusilaikiaũ ir žeriaũ jam atgalia rankà.*

6. (ką, kam) drąšiai, atvirai, tiesiai sakyti; sin. rėžti, drožti: *Žėrti tiėsq į akis. Žėrti káltinimus vyriausybei. Žėrti kaip žiezirbomis.*

7. (ką) daug, greitai, sklandžiai sakyti: *Žėrti komplimentus [anekdotus, méilės žodžiūs]. Pranešėjas greitakalbė žėrė faktus.*

žertūvas dkt. (2)

specialus prietaisas kam nors sužerti: *Istrižasis žertūvas. Rotoriniū žertuvū ākmenys žeriami į sėvalkas. Žertūvai tręšas nužeria ant dirvos. Sándelyje bus įrengti hidráuliniai kuro žertūvai. Savisukius pašarų žertuvus gamina vokiečiai ir olándai.*

žėruoti, žėruoja, žėrāvo vksm.

1. (kame) rusenant šviesti; sin. žioruoti: *Židinyje aņglyš žėruoja. Nuodėguliai žėrāvo visq naktį.*

2. (kame) spindėti, šviesti, švytėti, žioruoti: *Vakaruosė žėrāvo pašvaistė. Sáulė negali žėruoti kiekviėnq diėnq.*

3. blizgėti, žibėti: *Añt kāklo žėrāvo perlų vėrinys. Añt piřšto žėrāves sužadėtuvių žėdas ūmaĩ diņgo.*

4. (kuo) spindėti, švytėti, žėrėti (apie akis): *Júodos kaip aņglyš, žėruojančios čigoniūkės ākys. Kraupūs vaiduoklis ugnimį žėruojančiomis akimis. Jō ākys žėrāvo narsà.*

žėrutingas, žėrutinga bdv. (1)

turintis daug žėručio: *Žėrutingas mólis [tálkas]. Žėrutingi skalūnai. Žėrutingos uolienos.*

žėrutinis, žėrutinė bdv. (1)

1. turintis žėručio: *Žėrutinis skalūnas.*

2. pagamintas iš žėručio, naudojant žėrutį: *Žėrutinis pōpieriūs. Žėrutinis diskas [kondensātorius]. Žėrutinės izoliācinės mēdžiagos.*

žėrūtis dkt. (2)

1. vns. permatomas, blizgus, plonomis plokštelėmis skylantis mineralas, pasižymintis geromis izoliacinėmis savybėmis: *Smėlis sū žėručio lakštėliais. Negyvōsios júros puřvas yrà turtingas įvairių minerālų ir mikroelementų: kvárco, žėručio, māgnio, kālío, kálcio ir kt. Tárpinės įdėklas iš abiejų pusių padeņgiamas aštuonių dešimtųjų milimetro stōrio žėručiu. | jo rūšis: Tikriėji [trapieji] žėručiai. Žėručiuose visuomėt būna vandeñs. Žėručiuš gamina ir sintėtiniu būdū.*

2. vns. blizgučiai, labai smulkios blizgios dalelės: *Kúno losjōnas [lūpų dažai] sū žėručiu. Kūrdamos vakarinį makiāžq naudókite šešėlius sū žėručiu. Tūrime visókių tapėtų – popierinių, tekstilinių, žolės, bambūko, sū kristālais, žėručiu.*

žetonas dkt. (2)

1. metalinis ar kitokios medžiagos skridinėlis, atstojantis pinigą: *Lošimų automātų žetónai. Automobilių plovýklos žetónas. Įmėsti žetónq į automātq. Visi žaidėjai turi turėti žetonus.*

2. metalinis, plastikinis ar kitokios medžiagos nedidelis ženklas su skaičiumi, atstojantis užstatą: *Tėko susimokėti už pāmestus drabužinės žetonus.*

3. atminimo ar organizacijos nario ženklelis: *Nukálti brōnzos žetónq. | atpažinimo ženklas: Šuō sū žetonū. Gyvūnai turi nešióti žetónq, liūdijantį gyvūno registrācijq.*

žetonėlis dkt. (2)

1. dem. žetonas 1: (*Prėkių*) vežimėlių žetonėlius pardúoda prekybos ceňtro kāsos. Pàmečiau žetonėlj.

2. dem. žetonas 2: *Kariniňkų kùrsų klausytojai* pageidàvo, kàd būtų sukurti kùrsų baigimo ženklai-žetonėliai. | *Vókiečių kàrio žetonėlis*. *Jėi jùsų globótinis pabėgs ať pasimės, žetonėlyje ėsanti informàcija leis rādusiems grąžinti jĩ namō.*

ževėrojimas dkt. ppr. vns. (1)

šnek. → ževernoti: *Sausōs dúonos [kraňtomosios gumōs] ževėrojimas.*

ževėrnoti, ževėrnoja, ževėrnojo vksm.

šnek. palengva valgyti, kramtyti: *Ať negardù, kàd ževėrnoji kaip svetimaĩs dantimĩs?* | (kà): *Ať dár ilgai tą kōšę ževėrnosit?* | neig. (ko): *Neževėrnok kramtùkės viešojė viėtoje.*

žiauberė dkt. (3^b)

1. atlaužtas duonos kepalas su pluta: *Žiauberėš neválgyk, dantĩs išsiláuši.* • plg. kriaukšlys.

2. kerpė, kurios gniužulas primena roželę (*Physcia*): *Šviėšiai pilkos žiaūberės. Riedulỹs apáugęs žiauberėmĩs. Daūg žiauberių aňt išdžiúvusios ėglės. Azòto junginių taršai atspãrios pilkos lãpiškos žiauberių ir jóms giminiňgų genčių kėrpės.*

žiauberėlė dkt. (2)

maža žiauberė (1 r.): *Atsiláuži dúonos žiauberėlę ir kremtĩ.*

žiauberis, žiauberiės dkt. mot. (3^b)

išorinis žievės sluoksnis: *Rauplėta [suplėišėjusi] žiauberis. Peť gairùs mažaĩ degi žiauberis apsaugo kamieną nuō karščio. Ýpač stórą žiaūberį turi pùšys, maūmedžiai.*

žiaugčiojimas dkt. ppr. vns. (1)

nevalingas tąsymasis, tampymasis su garsu pykinant: *Iš tualėto pasigiřdo žiaugčiojimas. Válgau vėską, jaū praėjo rytiniai žiaugčiojimai ir pýkinimas.*

žiaugčioti, žiaugčioja, žiaugčiojo vksm.

pykinant su garsu tąsyti: *Iš pradžių tik žiaugčiojau, ō paskuĩ pradėjau vémti. Ji žiaugčiodama išbėgo iš kaľbario.*

žiaugsėjimas dkt. ppr. vns. (1)

ŽIAUGČIOJIMAS: *Kūdikio žiaugsėjimas gáli būti pavojingas gyvýbei. Žiaugsėjimas nuō nemalonaūs kvāpo. Žiaugsėjimas baĩgėsi vėmimù.*

žiaugsėti, žiaugsi, žiaugsėjo vksm.

ŽIAUGČIOTI: *Ligónis pradėjo žiaugsėti, vémti. Kãtinas prisirýja paukščiuų sù plunksnomis, paskuĩ žiaugsi. Kō čià žiaugsi kaip kãtinas, varlę suėdęs?* (flk.)

žiaugt išt.

vartojamas žiaugčiojimo potyriui išreikšti: *Pamačiaū tàs kiřmėles ir tik žiaugt. Tik pašertà katė žiaugt žiaugt ir atpila bevėik vėską.*

♦ **nė žiaugt** visai nieko (nesakyti): *Tylėk, kàd mán nė žiaugt!*

žiaugtelėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žiaugtelėti: *Nė viėnas vaĩko kóstelėjimas ať žiaugtelėjimas neliko mamōs nepastebėtas. Pō kelių žiaugtelėjimų skenduōlis ėmė atsigáuti.*

žiaugtelėti, žiaugteli (žiaugtelėja), žiaugtelėjo vksm.

kiek sužiaugčioti: *Kaĩtą kĩtą žiaugtelėjus pỹkinti nustójo. Išbãlęs vaĩkas nulĩpo nuõ sũpỹnių ir žiaugtelėjo.*

žiaukčiojimas dkt. ppr. vns. (1)

ŽIAUGČIOJIMAS: *Jũsų gĩrdĩmas kaĩiũ kosulỹs aĩ žiaukčiojimas – taĩ baĩndymas išvẽmti skraĩdyje susivẽlusius plãukus.* | prk.: *Monopõlininkai bẽ žiaukčiojimų prarỹja mažesnẽs ir jaukesnẽs parduotuvelẽs.*

žiaukčioti, žiaukčioja, žiaukčiojo vksm.

ŽIAUGČIOTI: *Vĩską išvẽmęs dár ilgaĩ žiaukčiojau ir tampiaũsi. Lepesnẽs mergãitẽs tókį vaĩzdą pamãčiusios žiaukčiodamos lẽkẽ ĩ krũmus.*

žiaukt išt.

ŽIAUGT: *Mán tõs vĩsos krevetẽs, srãigẽs, vaĩlẽs ir pan. – fẽ, žiaukt. Supỹkino mažiũką nuõ supĩmo, vargsiũkas tik žiaukt žiaukt.*

♦ **nẽ žiaukt** visai nieko (nesakyti): *Dirbo visĩ nuõ aušrõs ikĩ sutemõs ir apĩẽ núovargĩ – nẽ žiaukt!*

žiauktelėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. ŽIAUGTELĖJIMAS: *Pasigĩrdo klaikũs žiauktelėjimas, kurį paprastãĩ lỹdi vẽmĩmas, ir tadà garsũs šliũkštelėjimas.*

2. šnek. → žiauktelėti 2: *Valdýk liežũvį, tãvo neapgalvõti žiauktelėjimai tik bẽdõs pridãro.*

žiauktelėti, žiaukteli (žiauktelėja), žiauktelėjo vksm.

1. ŽIAUGTELĖTI: *Dár kelĩs kartũs žiauktelėjau ir visãĩ atsigavaũ.*

2. šnek. ištarti, prasitarti; sin. žioptelėti: *Kaĩ jĩ prãdeda bãrtis, nebandýk nẽ žiauktelėti.*

žiaumójimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žiaumoti: *Žiaumójimas pilna bũrna. Kraĩntomosios gumõs žiaumójimas. Maĩciaũ reportãžą apĩẽ cepelĩnų vãlgymo, tiksliaũ, žiaumójimo, ÷empionãtą.*

žiaumõti, žiaumõja, žiaumõjo vksm. (kã)

šnek. godžiai, negražiai, pilna burna valgyti ar kramtyti; sin. ÷iaumoti: *Žiaumõti kraĩntomąją gumą [tabãką]. Kodẽl filmuose budẽdami policininkai visadà žiaumõja mėsainiũs? Nebũtina mẽsą kasdiẽn žiaumõti. Žmõnẽs badãuja, õ jĩ žiaumõja sãu šernĩenos kepsniũs.*

žiauna dkt. (1)

1. vienas iš porinių vandens gyvũnų kvẽpavimo organų: *Kai kuriẽ rykلياĩ turi šešiàs arbà septýnias žiaunų plyšiũ póras. Daugumà pilvakõjų moliũskų kvẽpũoja žiaunomis. Žũvis plaũkia išsižiõjusi, vanduõ tẽka pẽ bũrną ir žiaunų lapeliũs, aprũpindamas jã deguõnimi.*

2. ŽANDIKAULIS: *Laužtũkais spãudžiant apatinę žiauną arklỹs lengvaĩ suvalãdomas. Kašalõto apatinẽ žiauna, palýginti sũ kãukole, labãĩ mažà. Taĩp žiõvauju, kãd nẽ žiaunos trãška.*

3. viena spaustuvų, griebtũvo ir pan. pusẽ: *Judamõji [nejudamõji] žiauna.*

4. laivo korpuso dalis: *Laivàgalio [lãivãprieķio] žiauna. Dešiniõji [kairiõji] laĩvo žiauna.*

žiauninis, žiauninẽ bdv. (1)

1. susijęs su žiaunomis (1 r.): *Žiauninis kvẽpãvimas.*

2. turintis žiaunas (3 r.): *Žiauninis griebtũvas [krautũvas].*

žiaurėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žiaurėti 1: *Bè mèilės paliktų mažamėčių žiaurėjimas. Smuñkanti morālė ir jaunimo žiaurėjimas jau daugiau nei akivaizdūs.*

2. → žiaurėti 2: *Nusikaltimų žiaurėjimas.*

žiaurenýbė dkt. (1)

labai žiaurus, nuožmus veiksmas, poelgis: *Žiaurenýbė mùšti vaikùs, jei jiè kažkò nesuprañta. Káimo senòliai iki šiòl prisimena okupántų padarytas žiaurenýbes.*

žiaurėti, žiaurėja, žiaurėjo vksm.

1. darytis žiauresniam, žiauriam, bejausmiam, pernelyg griežtam: *Teroristai vis žiaurėja. Nepilnamėčiams žiaurėjant áuga jų nusikalstamùmas.*

2. darytis žiauresniam, žiauriam, nuožmesniam (apie veiksmus, elgesį): *Gríežtinant prièmones nusikáltelių elgesýs žiaurès.*

žiauriabūdis, žiauriabūdė bdv. (2)

žiauraus būdo; sin. negailestingas: *Pàsakos apie žiauriabūdès pámotes. Nemaniau vaikùs èsant tókius žiauriabūdžiùs.*

žiaūriai prv.

1. pernelyg piktai, griežtai; sin. negailestingai, nuožmiai: *Žiaūriai baūsti [nuslopinti maĩštą, nusiaūbti šálij]. Nevalia žiaūriai elgtis sù gyvūnais. Sárgas buvo žiaūriai nužudýtas.*

2. šnek. labai, smarkiai, nepaprastai: *Žiaūriai gèras filmas. Čia viskas žiaūriai brangù. Mán žiaūriai patiñka ši knyga. Pigùs, greítai pagaminamas ir žiaūriai skanùs obuolių pyrãgas.*

žiauriaširdis, žiauriaširdė bdv. (2)

žiaurios širdies; sin. negailestingas: *Žiauriaširdžiai vaikai. • plg. akmenširdis, beširdis, kietaširdis.*

žiaurýbė dkt. (1)

1. vns. didelis žiaurumas: *Dár nemačiaū tokiòs žiaurýbès.*

2. žiaurus, nuožmus veiksmas, poelgis: *Įvykdyti žiaurýbę. Neregétos kãro žiaurýbès. Jám tẽko gyvenime patirti daūg žiaurýbių.*

žiaūrinti, žiaūrina, žiaūrino vksm. (kã)

daryti žiaurų, žiauresnį: *Karai žmónes žiaūrina. Laidòs temà – kariúomenè taūrina ar žiaūrina?*

žiauróka prv.

1. gana žiauriai, be gailėsčio, labai griežtai: *Žiauróka pasielgti. Kaip gyvènsime moderniamè, žiauróka konkurúojančiame pasáulyje? Paauglys policininkų sùmuštas, švelniai tãriant, žiauróka.*

2. gana žiauriai, gana baisiai, gãsdinančiai: *Kažkaip žiauróka, nesvetingai tiè vyrùkai atródo. Skaĩba žiauróka, bèt blogai suáugusius káulus teĩka láužti iš naujo. Gál ir žiauróka pasakiau, bèt teisingai.*

žiaurókas, žiauróka bdv. (1)

1. gana žiaurus (1 r.), nejautrus, piktas (apie žmogų): *Tévas buvo labai gríežtas, kartais nèt žiaurókas.*

2. gana žiaurus (2 r.), labai griežtas: *Žiauróka tvarkà [kritika]. Žiauróki įstãtymai. Baūsmès, mào mánymu, už tókį nusižengimą žiaurókos.*

3. gana žiaurus (3 r.), gana baisus, gãsdinantis: *Žiaurókas filmas [reportãžas]. Vaizdai iš neláimès viètos ištis žiauróki.*

žiaurùmas dkt. (2)

1. vns. → žiaurus 1: *Rėto žiaurùmo žmogùs. Jis pilnas neapykantos ir žiaurùmo. Kàs skātina nepilnamėčių žiaurùmq? Jòks gyvulys neprilygsta žmògui sàvo žiaurumù.*

2. vns. → žiaurus 2: *Nusikaltimo žiaurùmas.*

3. žiaurus, nuožmus veiksmas, poelgis; sin. žiaurybė: *Dokumeñtinis filmas apie kàro laikù žiaurumùs.*

žiauruòlis, žiauruòlė dkt. (2)

žiaurus žmogus ar gyvūnas: *Jò pàsakų veikėjai nerà vùsiški žiauruòliai. Žiauruòle, atsipėikėk! Neužteñka sù tuò žiauruoliù [tà žiauruolė] tik griežtai pakalbėti. Baisù ir pagalvòti apie tòkius žiauruoliùs [žiauruolės].*

žiaurùs, žiaurì bdv. (4)

1. neužjaučiantis, negailestingas, labai piktas, pernelyg griežtas, keliantis skausmą (apie žmogų ir pan.): *Žiaurùs policininkas [diktàtorius]. Žiaurùs okupàntai. Nebùk tokia žiaurì. Nė visos pàmotės žiaurios.*

2. būdingas bejausmiam, negailestingam žmogui: *Žiaurùs elgesys [nusikaltimas]. Išgirdaù žiauriùs žodžiùs. žiaurù bev.: Žiaurù ligòtą šunį išvaryti iš namų.*

3. nuožmus, negailestingas (apie reiškinius, veiksmus ir pan.): *Žiaurùs laikai. Žiaurì tikrovė. Žiaurùs likimas. Vyksta ilgas ir žiaurùs kàras.*

žiaūtaroti, žiaūtaroja, žiaūtarajo vksm. (kà)

šnek. lėtai, nenoromis valgyti, kramtyti: *Žiaūtaroti dúonos plutėlę. Márs nuò stàlo nežiaūtarojęs, jėi gražiaĩ valgyti nemòki!*

žibalas dkt. vns. (3^b)

iš naftos gaunamas degus savito kvapo skystis, vartojamas lempoms žibinti, kaip degalai, tirpiklis ir kt.: *Lėmpoje baigėsi žibalas. Tòkias dėmės gàlima išvalyti žibalu.*

◊ **žibalo pilti į ùgnį** žr. pilti.

žibalinė¹ dkt. (2)

1. žibalu deginama lempa: *Kolekcionuoti žibalinės. Trobėlės langė mātėsi blausi šviesà, lýg žibalinė dėgtų.*

2. žibalo parduotuvė: *Senòjoje žibalinėje būs įrengtà prakartėlė. Atvėrus apleistòs žibalinės duris dár bũvo jùsti žibalo kvāpas.*

žibalinis, žibalinė² bdv. (2)

1. turintis žibalo: *Žibalinė plėvėlė. Įmaišyti aviàcinio benzino į žibaliniùs dėgalus gàlima, bėt tai gāli padidinti švino núosėdų kaupimqsi variklyje.*

2. veikiantis su žibalu: *Žibalinis šildytùvas. Žibalinė lempa. Pasišviėsti žibaliniù šviestuvù. Naudòdavome žibalinės viryklės [krosnelės].*

žibalúotas, žibalúota bdv. (1)

žibalu suteptas, užterštas: *Žibalúotas vanduò. Nenorėjau kėlti (telefonò) ragėlio žibalúotomis rañkomis. Slampinėjù namiė žibalúotais plaukais, ir šė táu – skambùtis į duris.*

žibalúoti, žibalúoja, žibalàvo vksm. (kà)

žibalu tepti, laistyti: *Pláukus žibalúoja, kàd nesliñktų, nuò utėliù. Jòkiu bũdù negàlima tráukti érkės rañkomis ar jà žibalúoti.*

žybčiojimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žybčioti 1: *Cigarėtės žybčiojimas tamsojė.*
2. → žybčioti 2: *Peilio ašmenų žybčiojimas.*

žybčioti, žybčioja, žybčiojo vksm.

1. tarpais blykčioti, švysčioti: *Tamsojė žybčioja žalsvos ugnėlės [signālinės lempūtės]. Apipúolė mūs repòrteriai, žybčiojo blykstės. Pralėkė automobilis sù žybčiojančiu mélynu švyturéliu.*
2. kartkartėmis sublizgėti, sužibėti: *Añt veřslinininko rañkos žybčiojo masyvùs auksinis žiedas. Fontāno puřslai žybčioja saulėje.*
3. (kuo) kartkartėmis nušvisti, suspindėti (apie akis): *Rũsio gilumoje žybčioja peñkios póros mažų akýčių. Vylingai žybčiodama akimis mūs stebėjo vienà čigōnė.*

žibėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žibėti 1: *Rasōs žibėjimas añt žolės.*
2. → žibėti 2: *Jō akių žibėjimas neišdýla mán iš atmintiēs.*
3. → žibėti 3: *Ugniēs [žvakēs] žibėjimas.*

žibėnimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žibenti: *Válgomajame uždegame žvakēs ir mėgaujamēs tyliù jū žibėnimu.*

žibėnti, žibėna, žibėno vksm.

silpnai degti, žibėti: *Ugnis vōs tik žibėna. Vienuř kituř žibėna žiburýs.*

žibėti, žiba, žibėjo vksm.

1. (kame) atmuřant šviesą, spindulius švytėti; sin. blizgėti, spindėti, tviskėti: *Žibėjo gaĩsrininkų orkestro dūdos. Akysė žibėjo ařaros. Áuksas ir pelenuosė žiba (flk.).*
2. švytėti, blizgėti (apie akis): *Júodo kačiũko tamsojė nematýti, tik akūtės žiba. Gál karščiuoji, kàd taiř akys žiba?*
3. (kame) švytėti savo šviesa, skaisčiai šviesti: *Naujā žvaigždė žibėjo dangujė. Žiba kėletas žvakių.*
4. (kame) daryti gerą įspūdį, puikiai pasirodyti; sin. blizgėti: *Tarptautinėse varžýbose žibėjo jaunieji plaukikai. Naũjojo stadiòno atidāryme žibėjo ėsamos ir búsimos žvaigždės. | neig. (kuo): Laidōs dalýviai protù nežibėjo.*

Žibikai dkt. dgs. (3^b)

kaimas Mažeikių rajone: *Žibikų ážuolas [miřkas]. Tik ką pravažiāvome Žibikus.*

žibikas dkt. (2)

etnogr. ABRAKINĖ: *Moterėlė sugrįžo priė vežimo, pridengė árklus gūnià ir užriřo jiems žibikùs sù avižomis. Saujėlė avižų iš žibiko nubiro. Arkliũkai kraimė iš žibikų šiėnq.*

žibinimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žibinti 1: *Automobilių šviesų žibinimas šviesiù parōs metu. Žibiñtų [lėmpų, žvakių] žibinimas.*
2. → žibinti 3: *Dėl tō (ryřkaūs mėnũlio) žibinimo ir nesimiėga. | Žibinimas prožektoriais ĩ akis.*
3. → žibinti 4: *Užsidirbsite viėnqkart už tą žibinimq veidrodukù!*

Žibiniũkai dkt. dgs. (2)

kaimas Kretingos rajone: *Žibiniũkų pamiñklas partizānams. Žibininkùs išgařsino alaūs restorānų komplėksas.*

žibiñtas dkt. (2)

prietaisas su lempa patalpai, gatvei, keliui ir pan. apřviesti: *Artimũjų [tolimũjų] šviesų žibiñtai.*

Príekinis [galinis] rŭko žibiñtas. Gãtvèse jaũ uždẽgti žibiñtai. Lãuksiu tavęs senãmiestyje priẽ žibiñto. Kadã automobilio vairuotojas privãlo jįungti žibintũs? Kãtedros aikštẽjẽ jĩ daũgų bũvo palẽistas tũkstantis dẽgančių dangaũs žibiñtų.

žibinti, žibina, žibino vksm.

1. (kã) laikyti įžiebtã (šviesã): Stõvas balãnai žibinti (etnogr.). Kai tẽmsta anksti irãpsiniãukę, bevẽik (peř) visã diẽnã reĩkia žibinti šviẽsã [elẽktrã, lẽmpas].

2. (kã) įžiebtĩ, uždẽgtĩ (šviesã): Jaũ tamsũ, žibink šviẽsã [elẽktrã, lẽmpã, žiburį]. | neig. (ko): Dãr nesinõri žibinti šviesõs.

3. ryškiai šviesti; sin. tviekti, spiginti: Vidurdienį žibina sãulẽ. Žibino didžiulẽ pilnatĩs. | (jĩ kã, kuo): Žibinti jĩ akĩs prožektoriais [žibiñtais]. Sãulẽ [šviẽsos] žibina jĩ akĩs.

4. (kã, kuo) daryti, kad žibëtų, žybčiotų, blykčiotų: Išdykãudavome žibindami veidrodẽlį [veidrodẽliũ].

5. (kã, kuo) iki žibẽjimo šveisti; sin. blizginti: Žibinti batũs skudurẽliũ.

♦ **akis [akimĩs] žibinti 1.** (jĩ kã) stebeilytis, spoksoti (ppr. ko tikintis): Visos mergĩnos žibina jĩ jĩ akĩs [akimĩs]. Smãlsiai jĩ manẽ [akimĩs] žibino šuniũkas. **2.** (dẽl ko) patirti, kęsti gẽdã: Dẽl tãvo kaltẽs turẽjome akĩs [akimĩs] žibinti.

žibiñtininkas, žibiñtininkẽ dkt. (1)

ist. žmogus, kuris uždẽbia žibintus, žibintų prižiũrẽtojas: Žibiñtininkas turẽdavo mãžã žibiñtã sũ ugnimi, iĩndã sũ aliẽjumi irã replẽs deglãms tvarkyti. Žibiñtininkai dẽvẽjo prijuostẽs, nešiojosi kõpẽcias irã virvẽs. Rytẽ žibiñtininkas bẽgo uždẽsinti žibiñtų.

žibintũvas dkt. (2)

prietaisas su lempã patalpai, gatvei ir pan. apšviesti: Nešiojãmãsis žibintũvas. Pasieniẽtis žibintuvũ apšvietẽ automobilijẽ sẽdinčius vỹrus. Paskutinę nãktį dãr sugẽdo irã mũsų navigãcinẽs šviẽsos, taĩgi tẽko naudõti raĩkinius žibintuvũs. | prk.: Lãisvẽs žibintũvas. • plg. žibintas.

žibintuvẽlis dkt. (2)

nedidelis nešiojãmas žibintas: Kišenĩnis žibintuvẽlis. Pasišviesti žibintuvẽliũ. Pareigũnai iš prekeivẽs pãmẽ dũ žibintuvẽlius, tũrinčius elẽktros šõko fũkciã.

žybsẽjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žybsẽti 1: Pamãtẽme neãiškų ugnẽlių žybsẽjimã. Irã tavęs nenerõvina tiẽ nuolatĩniai kalẽdinių girliãndų [reklãminių iškãbų] žybsẽjimai? Neišsigandaũ nei žaibų žybsẽjimų, nei perkũnijos.

2. → žybsẽti 2: Pyksti – iš akiũ žybsẽjimo mataũ.

žibsẽjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žibsẽti: Jonvãbaliũkų žibsẽjimas. Pagã rãudõno indikãtoriaus žibsẽjimus gãlima nustatyti priẽtaiso nesklãndaũs veikimo priẽžastį.

žybsẽnimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žybsenti: Ugnĩẽs [židinio] žybsẽnimas.

žibsẽnimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žibsenti: Žvakũčių žibsẽnimas.

žybsẽnti, žybsẽna, žybsẽno vksm. (kame)

protarpiais smarkokai šviesti; sin. blyksẽti, blykčioti: Ugnĩs [lãužas] žybsẽna. Gãtvẽs galẽ žybsẽno kačkokiã reklamã.

žibšėnti, žibšėna, žibšėno vksm. (kame)

silpnai blikčiojant šviesti; sin. blyksėti: *Žibšėnančios Vėlinių žvakės. Kodėl prietaisų skydelyje tà lempūtė žibšėna, kas nòrs negerai?*

žybsėti, žybsi, žybsėjo vksm.

1. (kuo, kame) tarpais smarkiai šviesti; sin. švysčioti, blyksėti: *Žaisliùkais ir žybsinčiomis lempùčių girliàndomis puòštos kalėdinės eglùtės. Žarijos dár žybsėjo. Baisù, žaibaì ĩ visàs pùses tik žybsi. | prk.: Dár gàlima ràsti voveràičių, ryškià geltóna spalvà žybsinčių rùdeniškame miškè.*

2. (kuo) tarpais ryškiai išreikšti kokį nusiteikimą (apie akis): *Sėdi kàsininkė visà susiraũkus, àkys tik žybsi. Jòs jaũ mòka vylingai žybsėti akùtėmis.*

žibšėti, žibši, žibšėjo vksm. (kame)

tarpais silpnai šviesti; sin. blyksėti: *Žibši signalizàcijos prietaiso šviesėlė. Naktiēs dangujė šaltaì žibšėjo tólimos žvaigždės. Lošimo namuosė nerà langų, laikrodžių, pilna žibsinčių lempùčių – kàd lošėjai prarastų laiko núovoką.*

žybsnis dkt. (2)

trumpas spindulio, žaibo ir pan. sužybsėjimas; sin. blyksnis: *Šviesòs [sàulės, liepsnòs] žybsnis. Pastebėjome kažkòkius žybsniùs. | prk.: Mintiēs žybsnis. Prasmiių žybsniai. Ligònio akyse pamačiaũ viltiēs žybsni. Jò kūryboje èsama tàlento žybsnių.*

žybsójimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žybsoti 1: *Rũsio lempėlės žybsójimas. Tamsojė įžiūrėjau tik prožektoriaus žybsójimą.*

2. → žybsoti 2: *Añt tvoròs kàbančio daľgio žybsójimas. Apàkinti vandeñs žybsójimo sàulėje dañgstėmės akis.*

žybsóti, žybsò, žybsójo vksm.

1. (kame) šiek tiek šviesti, žibėti: *Kažkuř tolumojė žybsò žiburėlis. Anàpus bolúojančių laukų žybsójo káimo šviesėlės.*

2. blizgėti, žvilgėti: *Àšmenys žybsò prieš sàulę. Sėnsti, jaũ plikė žybsò.*

3. (kame) būti matomam, išryškėti: *Jaũ pavàsaris – pamiškėjė žybsò žibùtės.*

žýbt išt.

1. vartojamas stipresniam švystelėjimui pavaizduoti: *Tik žýbt kibirkštis ĩ šiàudus. Žýbt žaibas peř visą dañgų.*

2. vartojamas staigesniam, stipresniam akimis išreiškiamam nusiteikimui nusakyti: *Pamàčiusios dóvaną mergýtės akùtės tik žýbt žýbt. Pavadúotojas žýbt akimis ir piktaì sučiaupė lúpas.*

3. vartojamas staigiam veiksmui, judesiui, smūgiui pavaizduoti: *Jis tik žýbt maišą ĩ vežimą [prėkę nuò prekýstaliò]. Vaikinas žýbt užpuolikui ĩ marmūzė (sudavė). Kàs čià yrà tiė dešimt kilometrų dviračiu, tik žýbt – ir namiė.*

žìbt išt.

vartojamas silpnam švistelėjimui pavaizduoti: *Žvakùtė žìbt žìbt ir užgėso.*

žýbtelėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žybtelėti 1: *Žaibo žýbtelėjimas. | prk.: Visùs nustėbino àktoriaus tàlento žýbtelėjimas.*

2. → žybtelėti 2: *Vienas vedėjos žýbtelėjimas akimis – ir visì vėl púola dirbti.*

žìbtelėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žibtelėti: *Šviesòs žìbtelėjimas tamsiamė koridoriuje. Nàktį eidamì keliù tolumojė stebėjome nepažįstamų atšvaitų žìbtelėjimus. | prk.: Mintiēs [sąmoningùmo] žìbtelėjimas.*

žýbtelėti, žýbteli (žýbtelėja), žýbtelėjo vksm.

1. (kame) smarkiai sužibti; sin. blykstelėti, švystelėti, tvykstelėti: Žýbtelėjusi liepsnà netrūkus užgėso. Netikėtai žýbtelėjo žaižbas ir sudundėjo perkūnas. Tamsojè ākinamai žýbtelédavo priešpriešiais važiuojančių mašinų žibiñtai.

2. (kuo) išreikšti kokį nusiteikimą (apie akis): Mačiaū, kaip išgirdus žinią žýbtelėjo jō ākys ir susigniáužè kùmsčiai. Merginà žýbtelėjo akimis ir nusijuokè.

3. (į ką, per ką, kam, kuo) staiga suduoti, užtvoti; sin. smogtelėti, trinktelėti, tvokstelėti, vožtelėti: Kai žýbtelėsiu táu į snūkį, tai āpsilaižysi! Kárvè kàd žýbtelėjo melžėjai per akis uodega!

4. (ką, kame) uždegti, užžiebtį: Degtūk žýbtelėti. Žýbtelk šviēsą koridoriuje.

žibtelėti, žibteli (žibtelėja), žibtelėjo vksm. (kame)

kiek sužibėti, sušvisti; sin. švistelėti: Kažkàs žibteli patámsyje. Žibtelėjo ugnėlè ir užgėso.

žibučiauti, žibučiauja, žibučiaavo vksm. (kame, su kuo)

šnek. rinkti, skinti žibutes; sin. žibuokliauti: Žibučiaudamos sù sesè nusilėidome priè ūpès. Mergaitès, žibučiaukite tik šitojè pašlaiteje, toli neikite.

žibukas dkt. (2)

JONVABALIS: Žibukų galinė pilvėlio dalis skeiðžia gelsvai žalią šviēsą. Kiekvienà žibuko rúšis švièčia vis kitaip. Žibukùs gáudydavome prièblandoje ir ūkanótomis lietingomis dienomis.

žibuliāvimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žibuliuoti: Rasòs lašèlių žibuliāvimas añt rasakilų lāpų. Žvaigždžių žibuliāvimo apniūkusiame dangujè nežiūrési.

žibulys dkt. (3^b)

GLUODENAS: Žibulys – retėsnis senóvinis lietúviškas gluódeno pavadinimas. Žibulio kúno viršus pàdengtas lygiais apvaliais žovnais. Jauni žibuliai būna sidābriškai pilki, vėliau pasidāro juosvai rusvi arbà pilki. Kaip žibulius atskirti nuō gyvāčių?

žibuliuoti, žibuliuoja, žibuliavo vksm. (ant ko)

tarpais žibėti: Rasà añt žolēs žibuliuoja. • plg. blizguoti.

žibuoklė dkt. (2)

miškų gėlė, anksti pavasarį žydinti ryškiai mėlynais žiedais (ppr. triskiautė žibuoklė, *Hepatica nobilis*); sin. žibutė: Žibuoklių puokštėlė. Ākys kaip žibuoklės (mėlynos). Vaikai žibuoklės reñka [skina]. Į manè tiēsėsi mažà rankutė sù sugniáužta žibuoklė.

žibuokliauti, žibuokliauja, žibuokliavo vksm. (kame, su kuo)

rinkti, skinti žibuokles; sin. žibučiauti: Savaitgalį sù šeimýna miškè žibuokliāvome. Visas šlaitas mėlynas – žibuokliauk į valiàs!

žibuokliāvimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žibuokliauti: Stėngiuosi grožėtis gyvomis žibuoklėmis ir susilaikyti nuō žibuokliāvimo. Linkiū smagių pavasariñių žibuokliāvimų!

žiburėlis dkt. (2)

1. mažas žiburys (1 r.); sin. žiburiukas: Žvākių žiburėliai.

2. mažas žiburys (2 r.); sin. žiburiukas: Tamsōj jaū ìma šviēst sodýbų žiburėliai (poez.). | prk.: Viltiēs [lāimės] žiburėliai. Júodbruvas vaikinukas sù juōko žiburėliais akysè. Galbūt šiōs miñtys kam nòrs tàps

kérodžiū žiburéliū.

3. ppr. šventinis vakarėlis, pasilinksminimas su pramogine programa, lengvomis vaišėmis: *Kalėdų [šventinis, naujamėtis] žiburėlis. Buvaū veiklī – klāsės žiburéliūs, ekskūrsijas organizuodavau. Māno aktorinė patirtis apsiribója televīzijos žiburėlių filmāvimais.*

žiburiāvimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žiburiuoti 1: *Ugniēs žiburiāvimas.*

2. → žiburiuoti 2: *Sáulė taip skaĩščiai šviēčia, kàd nuō sniēgo žiburiāvimo ākys mērkiasi. Ātšvaito žiburiāvimas atkreĩps vairuotojų dėmesį ir padēs išvėngti neláimės kelyjė.*

žiburỹs dkt. (3^b)

1. šviečiantis daiktas – lempa, žibintas, žvakė ir pan.: *Uždėgti [įžiēbti] žiburį. Užpūsti žiburį. Vėžiáuti nāktį eĩna sū žiburiu. Mán tavęs reĩkia kaip diēnų žiburio (nereikia). | prk.: Uždėki žiburius viltiēs.*

2. kas apšviesdamas daro daiktus matomus, teikia šviesą; sin. šviesulys: *Dangaūs žiburiaĩ. Jáu matýti miēsto žiburiaĩ. Tavo ākys kaip žiburiaĩ (gyvos, spindi). • plg. šviesa. | prk.: Láisvės [džiaūgsmo] žiburỹs. Prašvito méilės žiburỹs širdý. Jō vařdas žiburiu spiĩdi visojė mūzikos istōrijoje.*

♦ **kaĩp sū žiburiu ĩ akis atidūrti** žr. atidurti. **kaĩp žiburỹs 1.** apie gražų žmogų: *Merginà graži kaip žiburỹs. 2.* apie greitą, judrų, gyvą: *Jĩ gyvà [greità] kaip žiburỹs. 3.* apie išraudusį: *Parbėgo vaĩkas išraudęs kaip žiburỹs. sū žiburiu 1. labai (ieškoti): *Kultūros reĩkia karťais sū žiburiu ieškóti. Teisýbės nē sū žiburiu neieškók. 2.* niekaip (nerasti): *Kodēl tū sakaĩ, kàd láimės ir sū žiburiu nerási?**

žiburiukas dkt. (2)

1. mažas žiburys (1 r.); sin. žiburėlis: *Mókėmės kūrėti mažūs spalvótus žiburiukūs – rañkų dárbo žvakelės. Pūsės kibiro dýdžio kapinių žvakę siūlote vadinti žiburiukū?*

2. mažas žiburys (2 r.); sin. žiburėlis: *Rugpjūčio dangūs mirga ryškiaĩs žvaigždžių žiburiukais. | prk.: Užvėrė duris káimo šviesōs žiburiukas – mokyklà. Įdomiēji mōksliniai baĩdymai ĩžiebė smalsūmo žiburiukūs vaikų akysė.*

žiburiúotas, žiburiúota bdv. (1)

1. gausus žiburių, šviesulių: *Žiburiúotas dangūs [miēstas].*

2. švytintis, spindintis, žerintis: *Žiburiúotos ākys. Žiburiúotas žvilg̃snis.*

žiburiúoti, žiburiúoja, žiburiávo vksm.

1. (kame) degti, žibėti, šviesti (apie žiburį ar kitą šviesos šaltinį): *Žvaigždės žiburiúoja dangujė. Vienà žvakūtė dár žiburiúojanti. Apliñk liēpsnos žiburiávo, nebūvo peř kuř išbėgti.*

2. (kame) švytėti atspindint šviesą: *Žiburiúojantys melsvi ežeraĩ. Žiburiúoja rasōs lašėliai pėvoje, kai rytų sáulė tēka. Draĩkosi vorātinkliai, žiburiúoja aĩt ražienų ir žolių stiebų.*

3. būti su žiburiu (su žiburiais), deginti žiburį: *Vākaras, langaĩ žiburiúoja. Jáu žiburiúoja Vĩlius.*

4. (kame) šviesti su žiburiu: *Kàs teĩ kiemė žiburiúoja?*

žyburiúoti, žyburiúoja, žyburiávo vksm., **žỹburiuoti, žỹburiuoja, žỹburiavo** (kame)

neryškiai žybčioti: *Žiūrėk – ir teĩ ugnėlė žyburiúoja. Kažkàs žyburiúoja aĩtro aũkšto langė.*

žibūs, žibi bdv. (4)

blizgus, spindintis: *Žibios žvaigždės. Žibūs akmenėlis. Tavo ākys – kaip žibūs rubinai. | prk.: Témsta mūsų žvilg̃sniai, apākinti žibiōs daiktų gausōs (poez.).*

žibutė dkt. (2)

ŽIBUOKLĖ: *Miškė žibutės riñkusi mōteris užsikrėtė Láimo ligà. Kiekviēną pavāsarį pirmųjų žibūčių ieškóti važiuojame ĩ Markūčių dvāro pārką. Žibutėmis dvelkiant klāsė.*

žibūtis dkt. (2)

1. BLIZGUTIS 1: *Vakarinės sūknios siūvamos iš žibučiais nusagstytų audinių, puošiamos plunksnomis. Šį rudenį madingi storų siūlų megztiniai, puošti išraiškingomis pynėmis, įmantrių raštų, siuvinėti žibučiais.*

2. SAUSIUKAS: *Sėsiu žibučius pilnavidūriais žiedais. Žibučiai mėgsta lengvą, vandeniui laidžią dirvą. Džiovimui skinami vos prasiskleidę žibūčių graižai.*

žydai dkt. dgs. (2)

tauta, gyvenanti Izraelyje ir pasklidusi pasaulyje, kilusi iš senųjų izraelitų, kalbanti hebrajų kalba arba jidiš ir kt. kalbomis: *Žydų diaspora. Anekdotai apie žydus. Lietuvoje žydų bendruomenė kviečia visus į žydų kultūros paveldo dieną.*

žydas, žydė dkt. (2)

žydų tautos žmogus: *Holokaustą išgyvėnusi profesorė savė laiko ir žydė, ir lietuvė. Jeruzalėje pagerbti žydus gėlbėję lietuviai. Tės vienuolės globėjo apsikrikštijusias žydes.*

žydėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žydėti 1: *Žieminių rugių žydėjimas. Sodų žydėjimo laikas. Kaip prižiūrėti šias rožes tarp žydėjimų?*

2. → žydėti 4: *Vasarą vandenį žydėjimas išsėkina azoto fondus. Jūros (vandenį) žydėjimas nemalonūs akims, nosis ir šiaip gali keikti sveikatai.*

3. → žydėti 5: *Nagų žydėjimas.*

4. geresnis ar geriausias amžiaus laikas: *Žmogus pačiamė žydėjime.*

žydėti, žydi, žydėjo vksm.

1. (kame) būti išsiskleidusiam (apie žiedą), būti su žiedu, su žiedais: *Pavasarį žydi obelys. Šviežią orchidėja žydės apie mėnesį. Slėnyje žydėjo puikūs sodai. | prk.: Žydinti jaunystė. Žydi šypsenos mamųčių veiduose.*

2. (kuo) gražiai, sveikai atrodyti: *Jis žydėjo sveikata. Jauni žydėte žydi. Žydi mano mergučėlės skaistieji veidėliai (flk.).*

3. šnek. pelėti, žaliuoti: *Dúona žydi.*

4. žaliuoti dėl dumblių, mikroorganizmų dauginimosi (apie vandenį): *Suō, palākęs žydinčio vandenį, gali rimtai susiřgti. Iš palydovų padarytos nuotraukos rodė, kad Baltijos jūra žydi nuo Suomijos iki Lenkijos. Žydinčiame ežerė išsimáudžiusią šeimą užklupo alėrgija.*

5. šnek. būti su baltomis dėmėmis (apie nagus, dantis ir pan.): *Ką rėiškia, kai nagaĩ žydi?*

Židikai dkt. dgs. (2)

miestelis Mažeikių rajone: *Yrà išleista knyga apie Židikus. Židikų seniūnijoje púoselėjamos sėnos kultūros tradicijos. Káro mėtai Židikuose bevėik vėsiškai sunyko úkinė veikla.*

židikiškis, židikiškė dkt. (2)

Židikuose ar jų apylinkėse gyvenantis ar iš ten kilęs žmogus: *Laikaũ savė židikiškė. Židikiškiai visadà gaũsiai reĩkasi į šv. Onos átlaidus. Seniūnė gýrė židikiškius už darbštumą ir draugiškumą. Seimė surengtà židikiškių kūrýbinių darbų paróda.*

žydinimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žydingi: *Žydinimas žiėmą hiacintus labai nuvargina.*

židinys dkt. (3^b)

1. statinys patalpoje prie sienos arba pačioje sienoje ugniai atvirai kūrenti: *Židinio apdailà [áptaisas]. Židinio atbrailà. Židinio daĩgtis [skýdas, grotėlės]. Židinio įrankiai. Židinio šviesà [ugnis].*

Múryti [kūrėti] židini. Šildytis prieš židinio. Kambarys su židiniu. Židinyje liepsnójo ugnis. | **prk.:** Sáugoti [kurstyti] namų židinį. Grįžti į šeimós židinį. • **plg.** ugniakuras.

2. ko nors susidarymo, susikaupimo vieta, centras: Kultūros židinys. Kāro [ligós, infekcijos, taršós] židinys. Žemės drebėjimo židinys buvo visai netoli nuo Lietuvos. Vietà, kurioje prasidėjo gaisras, vadinama gaisro židiniu.

3. fizikoje – taškas, kuriame susikerta lygiagretūs šviesos spinduliai, perėję glaudžiamąjį lęšį: Lęšio židinys. Židinio nūotolis.

žýdinti, žýdina, žýdino **vksm.** (ką)

daryti, kad pražystų: Žýdinti tulpes [narcizus, hiacintus].

žýdiškai **prv.**

→ žydiškas 1: Žýdiškai įdarytas kárpis.

žýdiškas, žýdiška **bdv.** (1)

1. būdingas žydams, jų kultūrai: Žýdiškas apsukrūmas. Žýdiški papročiai.

2. žydų kilmės: Šis žmogūs turi žýdiško kraujo.

žýdiškūmas **dkt. ppr. vns.** (2)

→ žydiškas 1: Žýdų jaunimas puikúojasi savo žýdiškumū ir íeško naujų būdų jį išrėikšti.

Žýdkaimis **dkt.** (1)

kaimas Trakų rajone: Šiauriaū Žýdkaimio tēka Veřknė. Žýdkaimyje parduodamà sodýba.

žýdkapiai **dkt. dgs. šnek.** (1)

žydų kapinės: Nāktį bijóčiau eiti prō žýdkapius. Miestēlio žýdkapiuose daūg senų aītkapių.

žýdrà¹ **dkt.** (4)

žydra vieta; **sin.** žydruma: Dangaūs žydrojē plaūko vós vienas kītas debesēlis.

žýdraākis¹, žýdraāké¹ **bdv.** (2)

turintis žydras akis: Geriēms žmonēms dovanóčiau dū báltus žýdraakiūs kačiukūs. Dabař jis draugáuja su tókia žýdraakē blondinē. | **prk.:** Žýdraākiai ežeraĩ.

žýdraākis², žýdraāké² **dkt.** (2)

kas turi žydras akis: Sāko, kād žýdraakiūs tráukia bútent žýdraākēs.

žýdraĩ **prv.**

→ žydras²: Dažýti žýdraĩ. Žýdraĩ žalšvos júros baņgos. Žýdraĩ gēlšvas áudeklas.

žýdras, žýdrà **bdv.** (3)

kaip lino žiedas (apie spalvą), šviesiai mėlynas, lino žiedo spalvos; **sin.** dangiškas: Merginà žýdrų akių. Žýdrós spalvós skarēlė. Dangumì plaūkia žýdrì dēbesys. Daugýbē mėnininkų Diēvo Mótinq Marijq vaizduodavo žýdru apsiaustū. | **aukšt.:** Šiañdien dangūs dar žýdrēsniš neĩ vākar. **žýdra** **bev.:** Visuř žālia, visuř žýdra.

žýdraspāvis, žýdraspāvē **bdv.** (2)

žydras spalvos: Žýdraspāvis dangūs. Žýdraspāvis laūko baseinēlis. Žýdraspāvē lagūnà.

žydrė dkt. (2)

darželių augalas ryškiai mėlynų žiedų kekėmis (ppr. smulkiažiedė žydrė, *Muscari botryoides*):
Žydrės dažnai auginamos sodų gėlynuose, sėduose, kapinėse. Žydrės sodinkite antroje spalio pusėje.

žydrėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žydrėti: *Kiekvieną pavasarį stebiu šlaito žydrėjimą žibuoklėmis kráunant pušpurus. Dangaūs žydrėjimas žada gėrą orą.*

žydrėti, *žydrėja*, *žydrėjo* vksm. (kuo, tarp ko)

darytis žydram, žydresniam: *Blyškiaūs žiedėliais žydrėjo linaĩ. Žydrėja pálšas dangūs, rytaĩ gaisruoti ima. Tarp sienų ir stogų žydrėjo dangaūs skliautas.*

žydrýbė dkt. (1)

1. vns. ppr. didelis žydrumas: *Núotraukoje júros žydrýbė lýg dažais nuteptà. | prk.: Tokia akių žydrýbė – lýg linų žiedaiĩ.*

2. žydra vieta, erdvė; sin. žydrynė: *Dangaūs žydrýbėje nárdė krėgždės.*

žydrýnė dkt. (2)

1. žydra vieta, erdvė; sin. žydrybė: *Dangaūs žydrýnėje lýg vilnos plaĩkstėsi debesėliai.*

2. vns. žydrumas, mėlynumas: *Júros žydrýnė. Paskendaũ jės akių žydrýnėje.*

žydrinimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žydrinti: *Pradėjau darželio žydrinimą – pasodinaũ hiacintų, kròkų, žibuoklių. | Miėgamojo sienų žydrinimas nebũvo patĩ geriausia remònto idėja.*

žydrinti, *žydrina*, *žydrino* vksm. (kà)

daryti žydrà, žydresnį: *Nusipirkaũ žydras ritininės užuolaidas – žydrinsiu virtuvę. | (kà) žydrai dažyti: Tik nesugalvòk žydrinti nagų!*

žydris dkt. vns. (2)

žydrumas, žydrybė: *Dangaūs [padángių] žydris. Puòšia žydris žėmės tãkq (poez.).*

žydrókai prv.

1. → žydrakas 1: *Žydrókai àpšviestas voniòs kambarýs. Žydrókai padažyti akių vokaĩ. Žydrókai apsirengėi, gál kã tamsėsnio vilkis?*

2. šnek. → žydrakas 2: *Výriški marškiniã sũ raukinũkais atròdo kažkaĩp, hm, žydrókai.*

žydrókas, žydróka bdv. (1)

1. gana žydras, melsvas: *Žydróki dažai, reikėtų labiaũ į mėlynumą.*

2. šnek. panašus į vyrų homoseksualų, vyrams homoseksualams būdingà: *Žydróki judesiaĩ. Jò kalbòs manierà kažkòkia žydróka.*

žydrumà dkt. (3^a)

1. žydras paviršius, žydra erdvė; sin. žydrynė: *Dangaūs žydrumoje skraĩdė krėgždės. Dėbesys per žydrumą sleĩka.*

2. vns. žydras spalvos buvimas; sin. žydrumas: *Ò jaũ vandeĩs žydrumà!*

žydrùmas dkt. ppr. vns. (2)

→ žydras 1: *Mán patiĩka mėgautis júros žydrumũ. Švelnũs dangaūs žydrùmas. Debesų [linų] žydrùmas.*

žydrúoti, žydrúoja, žydrávo vksm.

būti, rodytis žydram, šviesiam mėlynam: Žydrúoja dangùs [júra].

žydrùt dll.

vartojama su tos pat šaknies būdvardžiu siekiant pabrėžti: Žydrùt žydrutėlis dangùs.

žydrutėlis, žydrutėlė bdv. (2)

labai, skaisčiai žydras: Žydrutėlės akys. Žydrutėlis dangùs.

žyduolis, žyduolė dkt. (2)

pirmaisiais metais pražydusi dvimetė daržovė: Žyduolis kopūstas [ruņkelis, ridikėlis]. Žyduolės mōrkos [rōpės]. Svogūnai žyduoliais išvirto [išėjo]. Išmėskite žyduoliùs [žyduolės].

žydžiāvimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žydžiuoti: Žydžiāvimo taip lengvai nepamėgdžiosi. Rašytojo tautybę išdavė aùsį rėžiantis žydžiāvimas.

žydžiúoti, žydžiúoja, žydžiávo vksm.

kalbėti su žydišku akcentu: Mōku keliàs kalbàs, bėt visomìs kalbėdama žydžiúoju. Nōrs kaimýnų mergáitė labai žydžiávo, niėkas iš jōs nesišaipe.

žiebimas dkt. ppr. vns. (2)

1. → žiebtis 1: Pō pietų stovýkloje láukė ugnìs žiebìmas, žolėlių arbātų, maìsto ruošìmas ir ragāvimas. Apraibōm rādusi lėmpą, imúosi šviēsōs žiebìmo. | sng.: Paláipsnis žibiñtų žiebìmasis.

2. → žiebtis 3: Žiebìmas kùmščiù ĩ vėidą [lazdà pėr nùgarą]. | sng.: Nuō žiebìmosi ĩ stułpą tik akysė suraibuliávo.

3. → žiebtis 4: Teisýbės [kritikos, pastabų] žiebìmas ĩ akìs.

žiėbti, žiėbia, žiėbė vksm.

1. (ką) degti (šviesą), kurti (ugnį): Žiėbti ùgnį [žiburį, šviēsą, žvakės]. | sng. (kame): Vienà pāskui kùtą žiėbėsi lėmpos. Languosė žiėbiasi šviēsos. Pradėjo žiėbtis gātvių žibiñtai. | prk.: Atmintyė žiėbėsi ir gėso senì atsiminimai. Ėmė žiėbtis kultūros židiniai.

2. sng. (kame) imti žibėti, šviesti: Dangujė žiėbiasi žvaĩgždės. | prk.: Jōs akysė žiėbėsi viltis [āpmaudas].

3. (į ką, per ką, kam, kuo) šnek. staigiai, stipriai smogti, kirsti, trenkti: Kárvė kàd žiėbė mán ragaìs! | neig.: Atstók, kōl nēžiebiau pėr sprándą [ĩ dantìs, ĩ akį]! | sng. (kuo, į ką): Kaip žiebiaùsi kaktà ĩ stāktą! Čiuōždamas norėjau pasipuikúoti ir taip žiebiaùsi, kàd nèt žiėžirbos iš akių pasipýlė.

4. (ką) šnek. atvirai, drąsiai, tiesiai sakyti; sin. rėžti: Jìs visadà tiēsą ĩ akìs žiėbdavo.

žiebtùvas dkt. (2)

kibirkštinis prietaisas ar įtaisas liepsnai gauti: Elektrinis žiebtùvas. Uždegti ùgnį žiebtuvù. Išplóvę nepamiřskite atgal ĩ viėtą taisyklìngai įstatýti degiklių ir kibirkštiēs žiebtuvų (apie kaitlentę).

žiebtuvėlis dkt. (2)

nedidelis kišeninis žiebtuvas ppr. rūkalams pri(si)degti, žvakėms uždegti ir pan.: Dūjinis [benzininis] žiebtuvėlis. Jìs čirkštelėjo [sprągtelėjo] žiebtuvėliù ir užsitraukė. Kolekcionóju žiebtuvėliùs.

žiedādulkė dkt. (1)

žiedo dulkelė, augalų lytinio dauginimosi vyriškasis pradai: Pribrėndusi dūlkinė sprógsta, ir iš jōs išdūlka žiedādulkės. Esù aleřgiška beržų žiedādulkėms. Žiedādulkėmis miñta bitės ir kiti vabzdžiai. Bičių dúona yrà medaūs ir žiedādulkių mišinys.

žiedai dkt. dgs. (3)

judantis gimnastikos prietaisas jėgos pratimams daryti – dvi ant stiprių lynų pakabintos metalinės apskritimo pavidalo tuščiavidurės dalys: *Pratimai su gimnastikos žiedais [aūt žiedų]. Žiedai padeda lāvinti vaiko judesių koordinaciją, jėgą, reākciją, drąsą. Dėl saugūmo pō žiedais reikia patiēsti spōrtinį čiūžinuką.*

žiedas¹ dkt. (3)

1. augalo dauginimosi organas, iš kurio užauga vaisius ar sėklos, ppr. spalvingoji augalo dalis: *Gėlių žiedai. Pilnavidūris žiedas. Žiedų kvāpas. Lėpy žiedų arbatā. Kād būvo žiedų, būs ir obuolių.*
2. GĖLĖ: *Pamergės puokštė iš trijų žiedų. Saldainių dėžutė ir kėletas rōžių žiedų – kuō blogā dovanā?*
3. vns. rinktiniai, geriausi žmonės: *Tautōs [jaunimo] žiedas.*

žiedas² dkt. (3)

1. ant piršto mūvimas apskritimo pavidalo papuošalas: *Auksinis [sidabrinis] žiedas. Žiedas su brāngakmeniū [deimantu]. Sutuoktūvių [sužadētūvių] žiedai. Žiedė [aūt žiedo] išgravirūotas tēkstas. Žiedą užmāuti [nusimāuti, pamēsti]. Laikyti žiedus dėžutėje. Šiaīs laikais žmonēs žiedus mūvi nēt aūt kōjų pirštų. | apskritimo pavidalo ženklas ant paukščio kojos: Metaliniai [aliumininiai, plieniniai, plastikiniai] žiedai. Žiedo įrašas [nūmeris]. Žiedas – paukščio pāsas [tapatybės kortėlė].*
 2. apskritimo pavidalo daiktas, detalė ar dalis: *Guolio [stūmōklio] žiedas (tech.). Fiksavimo [užspaudžiamasis, apspaudžiamasis] žiedas. Žiedas rāktams sukabinti. Žirklių žiedai. Kontracēptinis žiedas (med.). Ištrāukti parašiūto žiedą (leidžiantis parašiutu).*
 3. apskrita įleidžiamoji, ppr. cementinė, šulinio rentinio dalis: *Žēmēn sulėista dvylīka cementinių žiedų.*
 4. apskritimo pavidalo uždaras kelias ar sankryža, ratas: *Žiedas apliūk miēstą. Sānkryžos [apvažiāvimo] žiedas. Troleibusų [tramvājų] žiedas. Važiuoti [eīsmas] žiedu. | uždara lenktynių trasa: Žiedas nebūs vīsiškai plōkščias – lenktynininkams čiā tēks susidūrti su reljēfo svyrāvimais. Žiedė vyksta Lietuvōs ir Bāltijos šalių žiedinių lenktynių čempionātų etāpai. Palangōs lenktynių žiedą sudāro kēlios magistrālių ātkarpos ir jās jūngiantis viadūkas.*
 5. anat. apskritimo pavidalo organo dalis: *Ryklēs [bāmbos] žiedas. Tinklainės [junginės] žiedas.*
 6. žiedo pavidalo saldus trapus kepinys: *Plikyti žiedai su aviētėmis. Suformūotus žiedus apibařstome riešutaīs ir pašāuname į ōrkaitę. Žiedų teślā netūri līpti priē raņkų.*
 7. žmonių, gyvūnų ar pan. grupės išsidėstymas apskritimo forma: *Miniā žiedu apjūosē bažnyciā. Apsupimo žiedas vīs siaurėjo.*
 8. planetą supantis dulkių ir meteorinių kūnų plono apskritimo formos telkinys: *Žiedus tūri Jupiteris, Neptūnas, Satūrnas, Urānas.*
- ♦ **žiedą dalyti** žr. dalyti. **žiedus mainyti** žr. mainyti. **(aukso) žiedus sumainyti** žr. sumainyti.

žiedāvimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žieduoti 1: *Paukščių [papūgų, balañdzių, gulbių] žiedāvimas. Žiedāvimo stotīs [pūntkas].*
2. sng. → žieduoti 2 (sng.): *Senōvėje žiedāvimasis būvo dviejų besireñgiančių giminiūotis šeimų šveñtė. Žiedāvimasis dažniāusiai vỹkdavo nūotakos tėvų namuosē.*
3. → žieduoti 3: *Viētoj žiedāvimo gālīma mēdžio sāką ar liemenėlį užveržti vielā. Žiedāvimu kriāušēs derėjimą gālīma paañkstinti keleriaīs mētais.*

žiedāžvynis dkt. (1)

varpinių augalų kuokelius ir piestelę, paskui grūdą supantis porinis žvynelis: *Viršutinis [apatinis] žiedāžvynis. Briedgaurēs apatinis žiedāžvynis skiauterėtas, su akūotu. Tuščijų avižų sėklų apatiniai žiedāžvyniai dažniāusiai apāugę šviesiaīs plaukēliais. Pō apvaisinimo kādagio žiedāžvyniai išāuga ir sudāro mēsingą kankōrėžį – ūogą.*

žiedėjas, žiedėja dkt. (1)

žmogus, kuris žiedžia, dirba molio dirbinius: *Keramikos dirbtuvei reikalingas žiedėjas ir dekoruotoja. Púodų žiedėjus gálima sutikti visosè mièsto švenťese. Kairiarankè žiedėja žiedimo råtq sùka į priešingq pùsę.* • plg. žiedžius, keramikas.

žiedėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žiedėti: *Ilgai laikýdami dúonq neišvengsite jòs žiedėjimo. Baltymų skilimo produktai túri įtakos dúonos žiedėjimui.*

žiedėlis¹ dkt. (2)

1. dem. žiedas¹ 1: *Šiè katilėliai žýdi labai gaúšiai, per smùlkius žiedelius nè lapėlių nesimào.*

2. dem. žiedas¹ 2: *Priè tokiòs dovanòs užtèks poròs žiedėlių, nereikia miłžiniškos (gėlių) púokštės.*

žiedėlis² dkt. (2)

1. dem. žiedas² 1: *Kuklùs sidabrìnis žiedėlis. Draugas papràšè mýsų dukterš rañkos ir pàpuoše jå sužadėtúvių žiedeliù.*

2. dem. žiedas² 2: *Råtų centrāvimo žiedėliai.*

žiedėti, žiedėja, žiedėjo vksm.

darytis kietam, kietėti (apie duoną): *Vàsarq dúona greit žiedėja. Plikýtas pyrāgas nè taip greitai žiedėja.*

žiedgraužis dkt. (1)

vabalas kenkėjas, kurio lervos vystosi žieduose (*Anthonomus*): *Obelinis žiedgraužis (Anthonomus pomorum) pažeidžia obelų ir kriáušių puñpurus, žiedus. Žiedgraužio pažeisti žiedpumpuriai surenkami ir sunaikinami. Tàs insekticidas naikina kandis, ląpsukius, žiedgraužius, ląpgraužius, amarus.*

žiedýba dkt. vns. (1)

molio dirbinių žiedimas: *Žiedýba žinoma nuò seniáušių laikų. Žiedýboje vienas netikslùs rañkos judesýs gáli vùskq sugadinti. Bandaù atgaivinti sėnqj žiedýbq.* • plg. keramika.

žiedyklà dkt. (2)

žiedimo dirbtuvė: *Jaù nebèrà kadáise čià veĩkusios púodų žiedýklos. Žiedýkloje keramikai reñgia žiedimo kùrsus suaugusiesiems ir vaikams.* | jos patalpos: *Užrakinkite žiedýklq, kai baĩgsite dirbti.*

žiedimas dkt. ppr. vns. (2)

→ žiesti: *Púodų žiedimas. Žiedimo råtas senóvinis, kója spårdomas. Dukrà rimtai susidomėjo žiedimù.*

žiedýnas dkt. (1)

ant vieno stiebo augančių žiedų grupė: *Žiedýnai pagal fòmą skirstomi į paprastúsius ir sudėtiniùs. Vienų augalų žiedýnas panašus į skėtį, kitų – į šluotėlę ar buřbuolę.*

žiedinis¹, žiedinè¹ bdv. (2), **žiedinis¹, žiedinè¹** (1)

turintis žiedą¹, žydintis: *Žiediniai augalai.*

žiedinis², žiedinè² bdv. (2), **žiedinis², žiedinè²** (1)

1. žiedo² pavidalo, panašus į žiedą²: *Žiedinis tarpiklis [riebókšlis]. Žalvarinis žiedinis smeigtukas. Lėmpos lízdas sù žiediniù gaũbto laikikliù. Žiedinis vamzdýnas. Žiedinis lėšis (fiz.). Žiedinis raumuò (anat.). Žiedinè kremzlė (anat.).*

2. vykstantis žiedu², apskritas, uždaras: *Žiedinis eĩsmas [judėjimas, maršrutas]. Žiedinė sánkryža. Žiedinės lenktynės (sport.).*
3. į visas puses nukreiptas: *Žiedinė gynyba.*

žiedinỹs dkt. (3^b)

žiedžiamas ar žiestas molio dirbinys: *Archeològai kapavietėje rādo kēletą senų žiedinių.*

žiedinis kopūstas

1. mėsinga iš žiedyno ir žiedynkočių sudaryta balsva kompaktiška galva, valgoma kaip daržovė; *sin.* kalafioras: *Žiedinius kopūstus nuvalykite, nuplāukite ir virkite pasūdytame vandenyjė. Žiediniai kopūstai dažniausiai verdami, nòrs kartais kepami ar vartojami žali. Žiediniuose kopūstuose mažaĩ ląstelėnos, todėl jė gerai virškinami ir įsisāvinami.*
2. daržų augalas, išauginantis tokią galvą (*Brassica oleracea* cvar. *botrytis*); *sin.* kalafioras: *Paprastai žiedinio kopūsto žiedynas būna baltas, nòrs būna ir žalių, purpurinių ar oranžinių. Kād žiediniai kopūstai iki rudeĩs spėtų suformuoti gerās galvutės, juòs pasėkite iki birželio vidurio. Profilaktiškai žiedinius kopūstus purkškite nuò sprāgių.*

žiedynkotis dkt. (1)

žiedyno kotas (žiedyno ašis): *Uogos priė serbeĩtų kėkės žiedynkočio prisitvirtina vaĩskočiais, kuriė augalui žydynt būvo žiedkočiai.* • *plg.* žiedkotis, žiedstiebis, žiedynstiebis.

žiedýnpumpuris dkt. (1)

stambus augalo pumpuras, sudarytas iš žiedyno užuomazgų ir jas dengiančių žvynų: *Įš cūkrinių ruĩkelių žiedýnpumpurių kitaĩs mėtais išsivýsto žiedýnstiebiai. Ankstyvųjų rúšių artišòkų žiedýnpurpuriai būna violėtiniai. Ėsant didelėms šalčiams, jautresnių veĩslių vaĩsmedžių žiedýnpurpuriai gāli nebeišgyvėnti.*

žiedýnstiebis dkt. (1)

netikras stiebas, kurio viršūnėje susidaręs žiedynas: *Raĩsvas kālijos žiedýnstiebis. Ćesnākų [svogūnų] žiedýnstiebiai. Staigā orchidėjos žiedýnstiebis pagelto ir nūmetė žiedus. Frėzijos lāpų daũg, ò žiedýnstiebis išāugo tik vėnas.* • *plg.* žiedstiebis, žiedynkotis, žiedkotis.

žiedkotis dkt. (1)

augalo žiedo kotelis: *Vỹšnios [obėĩs] žiedkotis.* • *plg.* žiedynkotis, žiedstiebis, žiedynstiebis.

žiedlapis dkt. (1)

1. apyžiedžio lapelis: *Balāndos žiedlapiai sù skiauterėlė, raukšlėti, gelsvi. Narcizo karūnėlė ilgā, tačiaũ trumpėsnė už žiedlapius.*
2. VAINIKLAPIS: *Įš raudonųjų rōžių žiedlapių gaminamas rōžių aliėjus. Pasigaminaũ skanėstą sù kiauĩpienių žiedlapiais. Įš bažnyčios išėinančius jaunuosius svečiaĩ apmėtė gėlių žiedlapiais.*

žiedmusė dkt. (1)

vapsvą primenantis stambokas vabzdys dryžuotu pilveliu, mėgstantis tūpti ant žiedų: *Serbeĩtinė žiedmusė (Syrphus ribesii). Žiedmusių pilvėlis išmārgintas skersiniais geltonais ir juodaĩs dryžiais. Žiedmusės maitinasi nektarũ. Kai kuriė poilsiautojai žiedmuses páinioja sù širšėmis ir bijo jų įgėlimo.*

žiedpumpuris dkt. (1)

dar pumpure esantis, neišsiskleidęs žiedas: *Aguōnos žiedpumpuris. Pavāsarį žiedgraužio patėlės ĩ išbrĩnkusius žiedpumpurius pādeda pō vėnā kiaušinėlj. Lėrvos miĩta jaunų lapėlių ir žiedpumpurių sultimis. Žiedpumpuryje iš kiaušinėlio išsĩrita žiedgraužio lėrva.*

Žiedsostis dkt. (1)

augalo žiedo pamatas: *Žiedsostis gali būti plóksčias, iškilas arba įdubęs. Brāškė – tai žiedsostis, apaugęs minkštimū. Obuolinio pjūklėlio patėlės kiaušiniūs dėda už taurėlapių arba į žiedsostį.*

Žiedstiebis dkt. (1)

netikras augalo stiebas, kurio viršūnėje yra vienas žiedas: *Nukarpýkite pėrzydėjusių tulpių [narcizų] žiedstiebius.* • plg. žiedynstiebis, žiedynkotis, žiedkotis.

žiedukas¹ dkt. (2)

dem. žiedas¹ 1: *Māno kākthusas jaū sū vienu išsiskleidusiu žiedukū. Pėrnešus iš laūko į kambarį gelė nūmetė visūs lapūs ir sukrāutus žiedukūs.*

žiedukas² dkt. (2)

1. dem. žiedas² 1: *Plónas žiedukas pradiņgs aūt didesnės raņkos. Nórissi pradžiūginti mýlimąją pačiū gražiāusiu žiedukū. Turiū kelis sidabriniiūs žiedukūs.*

2. dem. žiedas² 2: *Tvařkant sánkabą ir ārdant greičiū dėžę sulūžo tóks māžas plastikinis žiedukas.*

3. dem. žiedas² 4: *Aūt kalnėlio suformuotas nedidelis žiedukas, kuriamė autobusiukas ir apsīsuka. Tiė maži žiedukai – pasitýčiojimas iš vairuotojų ir grynas Euròpos Sąjungos pinigų plovimas.*

žieduōlis, žieduōlė dkt. (2)

žiedo² pavidalu uolienos paviršiuje išsikristalizavęs mineralas: *Kristāly žieduōlis.*

žieduotas¹, žieduota¹ (1)

turintis žiedų¹ (apie augalą): *Žieduotas mēdis.* | turintis daug žydinčių augalų: *Žieduotos pėivos. Atsisvėikinsime sū žieduota vāsara.*

žieduotas², žieduota² bdv. (1)

1. ant kurio užmautas žiedas² (1 r.) ar keletas žiedų: *Ař táu patogū žieduotomis raņkomis tēšlą mĩnkyti? | mūvintis žiedą² (1 r.) ar keletą žiedų: Žieduota gražuōlė.*

2. įvr. apvaliai, žiedų² (1 r.) pavidalu dėmėtu kailiu: *Báltijos žieduotieji rúoniai taip vadĩnami dėl žiedo pavidalo žymių aūt káilio.*

3. pažymėtas žiedu² (1 r.): *Žieduotas paūkštis.*

žieduoti, žieduoja, žiedavo vksm.

1. (ką, kuo) žymėti (paukštį) tam tikru ppr. kojos žiedu: *Ornitològų draugijā kviēčia žieduoti gulbių. Añtrą kartą paūkščio žieduoti negālima. Iš žiedo nūmerio gālima nustatýti, kuř, kócio ámžiaus ir kokiomis aplinkýbėmis paūkštis būvo žieduotas, kókiu greičiū ir kókį atstumą nukeliāvo ir kt. Kai kuriė paūkščiai žieduojami ir spalvótais plāstiko žiedais aūt kāklo, spařno ar kójos.*

2. sng. SUSIŽADĖTI: *Žiedāvomės pō dvejū mėtų draugýstės. Jaū pavāsaris – laikas žieduotis, jėi rūdenį nórit vestuvių. Pažįstami žieduōsis pajúryje.* • plg. susižadėti.

3. (ką) apipjaunant aplink nulupti ir apsukus antraip uždėti žievės žiedą: *Liemuō, šākos žieduojami labai vešliā āugantiems, bėt nēderantiems vaĩsmedžiams.*

žieduotojas, žieduotoja dkt. (1)

gamtininkas, kuris žieduoja paukščius: *Žieduotojas mėgėjas.*

žieduotuvės dkt. dgs. (2), **žieduotuvės** (1)

SUŽIEDUOTUVĖS: *Žieduotuvių žiedas nešiójamas aūt bevařdžio kairiōsios raņkos piršto. Žieduotuvės atšventėme tyliai, dvėse. Į žieduotuvės gālima pasikviēsti ir daugiau svečių.* • plg. sužadėtuvės.

žiėdžius dkt. (2)

molio dirbinių dirbėjas, žiedėjas; **sin.** keramikas: *Mólis aūt žiėdžiaus stālo. Solidūs prādedančiųjų žiėdžių darbai. Žiėdžiai dirba sū móliau, akmeņs masė, porcelianū. Žiedimo konkursas sūkvietė geriaūsius Báltijos šalių žiedžiūs.*

žiemà dkt. (4)

šalčiausias metų laikas tarp rudens ir pavasario (gruodžio, sausio ir vasario mėnesiai): *Kalendōrinė žiemà. Šáltos žiėmos. Žiėmōs spōrtas. Žiėmą [Žiėmōs laikū] diėnos truņpos. Ūžgavėnės – atsisvėikinimas sū žiemà. Panemūnėje žiėmās lėidžia tūkstančiai vandeņs paūkščių.*

◊ **žiėmą vāsarą** visus metus; **sin.** nuolat: *Pūšys žiėmą vāsarą žālios.*

žiemāvietė dkt. (1)

ŽIEMOVIETĖ: *Várny žiemāvietė. Šikšnōsparniai žiemāvietėse pasirōdo rugsėjo mėnesį. Pėvinės varlės keliāuja į sàvo žiemāvietes.*

žiemė dkt. (4)

visžalis šakotas šliaužiantis augalas, darželių gėlė mėlynais žiedeliais (ppr. mažoji žiemė, *Vinca minor*): *Šliaužiantys žiėmių ūgliai. Žiėmės gerai āuga pavėsyje, pō mēdžiais. Kapėliai apžėldinti begōnijomis arbà žiėmėmīs. Žiėmės sodina nūokalnėse – šlaitams sutvirtinti.*

Žiėmgala dkt. (1)

1. baltų (žiemgalių) žemė Mūšos ir Lielupės baseinuose: *Didžiausias miėstas senōsios gentinės Žiėmgalos lietuviškojoje dalyje – Jōniškis. Archeolōgai Žiėmgaloje yrà suskaičiāvę trīsdešimt penkis piliākalnius.*

2. etnografinė sritis Latvijos pietuose: *Didžiausias miėstas Lātvijos Žiėmgaloje – Jelgava. Atvėkę į Žiėmgalą būtinaį apžiūrėkite Baūsķės pilį. Žiėmgalos regionė gausū ūpių, ežerų ir kitų vandeņs telkinių.*

žiemgāliai dkt. dgs. (2)

rytų baltų gentis, gyvenusi Žiėmgaloje (1 r.), apie XV a. susiliejusi su lietuviais ir latviais: *Žiemgālių kalbà. Žiemgāliai sàvo mīrusiųjų nedėgino. Žiemgālių rāšto pamiņklų neišliko. VI–VIII a. žiemgālių materiālinė ir dvāsinė kultūrà bŭvo artimėsnė žemaičiams.*

žiemgālis, žiemgālė dkt. (2)

žiemgalių genties žmogus: *Žiemgaliūs lāidojo gālva į šiaurę, žiemgalės – į pietūs. Pavėiksle pavaizduotas kalavijuōtis káunasi sū žiemgaliū.*

žemiai dkt. dgs. (4)

tarm. ŠIAURĖ: *Žiėmių vėjas.*

žemiaū prv. aukšt. tarm.

labiau į šiaurę; **sin.** šiauriau: *Žiėmiaū lŭja. Žiėmiaū bŭna daugiau sniėgo.*

žiemietis, žiemietė dkt. (2)

tarm. ŠIAURIETIS 1: *Žiėmiečiūs į Graikiją viliōja šilti orai, mėlyna jūra ir senōvės istōrija. Sū dānų režisiėriumi bŭs diskutuojama apie žiėmiečių hūmorą.*

žieminis, žieminė bdv. (2)

1. išbūnantis, išsilaikantis per žiemą (apie augalus, vaisius ir pan.): *Žiėminiai obuoliai [kopūstai]. Rytój baįgsime skinti žiėminės kriāušes.*

2. sėjamas ar sodinamas rudenį ir duodantis derlių kitais metais: *Žiėminiai javai (žiemkenčiai). Sėti žiėminiūs kviečiūs. Dār nevėlŭ pasodinti žiėminiūs česnakūs.*

3. žiemą dėvimas: *Sù žieminiù paltu jau per šilta. Aūkis žieminiùs batùs. Žieminès kepurès mùms močiūtė nùmezgė.*
4. naudojamas žiemą: *Iki kadà vasarinès (automobilio) pãdangas privalù pakeĩsti ĩ žieminès?*
5. tarm. ŠIAURINIS 3: *Žieminis vėjas.*

žiemỹs dkt. (4)

tarm. ŠIAURYS: *Žiemỹs pũčia.*

žiēmiškai prv.

1. → žiemiškas 1: *Žiēmiškai šalta.* • ant. vasariškai.
2. žieminiais drabužiais: *Žiēmiškai apsirengęs.* • ant. vasariškai.

žiēmiškas, žiēmiška bdv. (1)

1. būdingas žiemai: *Žiēmiški oraĩ.* • ant. vasariškas.
2. ŽIEMINIS 3: *Žiēmiški drabužiai.* • ant. vasariškas.

žiēmkelis dkt. (1)

žiemą važiuojamas kelias: *Žiēmkeliu šliaužė málkų prikráutos rōgės.*

žiemkenčiai dkt. dgs. (3^b)

iš rudens sėjami ir kitais metais duodantys derlių žieminiai javai: *Žiemkenčių sėjà. Rugiaĩ yrà žiemkenčiai. Iššálusius žiemkenčius tèks atsėti.*

žiemójimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žiemoti: *Augalų žiemójimą trikdo žiemōs nepastovùmas. Kaip bitėms paleņgvinti žiemójimą? Jėi lelijos pasodintos mètro–pusaņtro (mètro) gỹlyje, jų žiemójimu rūpintis nereikia.*

žiemóp prv.

artėjant žiemai: *Žiemóp paūkščiai tráukia ĩ pietùs.* | ĩ žiemą, link žimos: *Žiemóp jau eina.*

žiemōs miēgas

ramybės, miego būsena, kurioje kai kurie gyvūnai (pvz., meškos) praleidžia žiemą: *Baltieji lokiaĩ paprastai žiemōs miegù nemiēga. Iš žiemōs miēgo nubùdo barsukai. Žiemōs miēgo metù sulėtėja gyvybiniai organizmo procėsaĩ.*

žiemóspirgis dkt. (1)

tarm. didelis šaltis, speigas: *Pačių žiemóspirgiu vaikai ĩ mokỹklą neina.*

žiemōs sōdas

pastato priestatas – didelė įstiklinta patalpa egzotiškiems augalams auginti; sin. oranžerija: *Kretingojė ēsantis žiemōs sōdas – vėnas lankomiáusių muziejų šalyjė. Geraĩ žiemōs sodė áuga agavà. Šiuolaikiniùs žiemōs sodus gálima suskirstyti ĩ pristátomus priė pagrindinio námo ir státomus atskiraĩ.*

žiemóti, žiemója, žiemójo vksm. (kame)

leisti žiemą, būti per žiemą: *Kur žiemója varnėnai? Gandraĩ žiemója Áfrikoje. Žmónės žiemójantiems paūkščiams àtveža lėsalo.*

žiemótojas, žiemótoja dkt. (1)

1. kas žiemója, leidžia kur žiemą: *Turistai žiemótojai pamilo Álpes. Tuomèt smilginiai strazdaĩ Lietuvojė bũvo retĩ žiemótojai. Jau pasirodė pirmieji žiemótojai – sugrįžo pilkosios žqsys, vieversiaĩ.*
2. kas lieka žiemoti (apie paukščius): *Paūkščiai žiemótojai.*

žiemóvidis dkt. (1)

žiemos vidurys; sin. viduržiemis: *Pačiamè žiemóvidyje susìruošème ĩ kálnus.* • ant. vasarvidis.

žiemóvietè dkt. (1)

žiemojimo vieta: *Rūsýs – saugiáusia šikšnósparnių žiemóvietè.*

žiēmryčiai dkt. dgs. (1)

tarm. ŠIAURRYČIAI: *Žiēmryčių véjas. Plaūkème ĩ žiēmryčius. Káimo žiēmryčiuose stóvi stogástulpis.*

žiemrytýs dkt. (3^b)

tarm. ŠIAURRYTYS: *Žvarbóko žiēmryčio genamì dèbesys. Mažiáusiai žuviès sugáunama, kai pùčia žiemrytýs.*

žiemùžè dkt. (2)

dem. žiema: *Baltà žiemùžè žiemùžèlè. Nespéjome pasidžiaūgti žiemùžè, ó jaū pavásaris nebè už kalnų.*

žiemùžèlè dkt. (2)

dem. žiema: *Žiemùžèlè jaū pàs mùs. Sù tokiaĩs kailiniaĩs žiemùžèlès spéigai nebaĩsūs.*

žiēmvakariai dkt. dgs. (1)

tarm. ŠIAURVAKARIAI: *Màno langaĩ (išeĩna) ĩ žiēmvakarius. Pasodinaĩ rododeĩdrą žiēmvakarių pùsèje, užtát ir iššálo.*

žiēmvakaris dkt. (1)

tarm. ŠIAURVAKARIS: *Nàktį žiēmvakaris ĩplauką užnešè smèliū. Nuó žiēmvakario gūsiso nè susìgūžiau.*

žiēmvejís dkt. (1)

tarm. ŠIAURYS: *Pūs žvarbùs žiēmvejís, ĩ Lítuvą vèl sugrĩš žiemà. Ieškókim užúovèjos nuó žiēmvejio.*

žièsti, žiedžia, žiedè vksm. (ką)

ppr. sukant daryti, lipdyti, formuoti (iš molio): *Žiedžiū púodus [vazàs]. Nè šventieji púodus žiedžia (flk.). | įvr.: Žiestóji kerámika.*

žiestínis, žiestinè bdv. (2)

padarytas žiedžiant, žiedžiamuoju ratu, žiestasis: *Žiestìniai púodai [fĩndai]. Ràsta žiestinių glazūrúotų kerámikos šúkių.*

žiestùvas dkt. (2)

prietaisas puodams žiesti – žiedžiamasis ratas: *Kója sùkamas žiestùvas. Išmĩnkyto mólio gábalą puódžius padéjo aĩt žiestùvo.*

žievė dkt. (4)

1. išorinis, paviršinis medžio stiebo, ūglių ar šaknies sluoksnis: *Aĩksnio [ážuolo] žievė. Skùsti [lùpti] žièvę.*

2. vaisiaus ar daržovės paviršiaus sluoksnis: *Bùlvès žievė. Apelsinų žievė storèsnè už mandarinų. Kuĩ išmèsti banánų žievès?*

3. ko nors dirbtinis paviršiaus sluoksnis: *Súrio žievė.*

4. paviršinis kūno organo sluoksnis: *Smegenų [fĩnksto, kiaušidès, liáukos, lęšiùko] žievė.*

žievėdis, žievėdė bdv. (2)

ėdantis žievę (1 r.), parazituojantis joje: *Tyrinėti žievėdžiūs grybūs.*

žievėgraužis dkt. (1)

spygliuočių kenkėjas – po medžių žieve gyvenantis vabalas, graužiantis medieną: *Žievėgraužiai gāli padarýti daūg žalōs. Žievėgraužių pāžeistus medžiūs reikia kuō skubiau kiřsti ir išvėžti iš miřko. Kai kuriōs mūsės naikina žievėgraužiūs.*

žievėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žievėti: *Kalbėta apie nupjautų mēdžių ar krūmų žievėjimą váistinei žaliavai miřko kirtimo viėtose. Áugančių mēdžių ir krūmų žievėjimas draūdžiamas.*

žievėlė dkt. (2)

1. dem. žievė 2: *Óbuolio žievėlė. Kām gālima panaudóti apelsinų žievelės?*

2. maža, plona žievė (3 r.): *Šis pelėsinis sūris padengtas šviėšiai rausvā žievelė. Seni dažai jāū sū žievelė.*

žievėplaiša dkt. (1)

iřilginis žievės sutrūkinėjimas: *Žievėplaiša labai keñkia sodinūkam.*

žievėtas, žievėta bdv. (1)

turintis žievę, su žieve: *Žievėtas rāstas.*

žievėti, žievėja, žievėjo vksm. (ką)

lupti žievę: *Miřko darbininkai kiřto miřką, žievėjo rāstūs.*

žievėnis, žievėnė bdv. (2)

1. susijęs su paviršiniu medžio ar pan. sluoksniu, žieve (1 r.): *Žievėnės šalmābudės āuga tik añt gyvū lapuōčių mēdžių žievės. Žievėnis giñtaras yrā susidāręs storjē giñtarmedžio žievėjē. Žievėniam káilių rauginimui naudótos ēglių arbā qžuolų žievės. Kadā Lietuvojē pradėta išdirbti avikailius žievėniū būdū?*

2. susijęs su žieve, priklausantis žievei (4 r.): *Žievėnis añtinksčio slúoksnis. Žievėnis branduolys. Žievėnis regōs [klausōs] ceñtras. Žievėnės nūgaros smegenų skáidulos. Mānoma, kād žievėnis slopinimas prasideda pakāušinėje skiltyje ir láipsniškai pliñta į priekį (apie migreną).*

žievinukas dkt. (2)

1. indas iš susuktos žievės; sin. aukšlys: *Piemenūkai iš aļksnio žievės susisūkdavo žievinukūs. Žievinukē uogōs nesusitrina. Mosuodama tuščiu žievinukū arťinosi uogāutoja.*

2. tokiam inde telpantis kiekis. *Alkanū vaikai kaip māt sudorójo žievinuką aviėčių. Tris žievinukūs mēlynų užsišaldžiau žiėmai.*

žiežirba dkt. (1)

1. smulki, lekianti degančio ar įkaitusio daikto dalelė; sin. kibirkštis: *Metālq kāla – žiežirbos lėkia. Žiežirbos žyra iš láužo.*

2. bendr. šnek. sakoma apie nesugyvenamą, piktą žmogų; sin. pikčiurna: *Sū tókiu žiežirba nesusitařsi, tuōj užsiplieskia. Jėi tū tokiā žiežirba, vienā ir uogāuk.*

♦ **žiežirbos pasipylė iš akių** sakoma susitrenkus galvą ir pan.: *Taiř susitrenkēm kaktomis, kād net žiežirbos iš akių pasipylė.*

žiežirbuoti, žiežirbuoja, žiežirbavo vksm.

leisti žiežirbas; sin. kibirkščiuoti: *Láužas dėga žiežirbuodamas. Žiežirbuoja šáltosios ugnėlės.*

Žiežmāriai dkt. dgs. (2)

miestas Kaišiadorių rajone: *Žiežmārių hērbas patvīrtintas tūkstantis devyni šimtai devyniasdešimt aštuntais metais. Keliáusime į Žiežmārius apžiūrėti dvāro. Pietiniū Žiežmārių pakraščiu tēka Strėvā. Žiežmāriuose lankiaūsi nē kaŗtq.*

žiežmariētis, žiežmariētė dkt. (2)

Žiežmāriuose ar jų apylinkėse gyvenantis ar iš ten kilęs žmogus; **sin.** žiežmariškis: *Žiežmariēčiai riņkosi priē Láisvės pamiņklo. Daūg žiežmariēčių dirbo mėsos pėrdirbimo įmonėje. Kviēčiame žiežmariečius į kultūros ir mėno cėntrq. Jis sū tā žiežmariētė merginā jau ketvīrti mėtai dirba Dānijoje. Pakálbīnome keliās žiežmariētės gėlininkes.*

žiežmariškis, žiežmariškė dkt. (2)

Žiežmāriuose ar jų apylinkėse gyvenantis ar iš ten kilęs žmogus; **sin.** žiežmarietis: *Žiežmariškiūs įveikē Kaišiadorių futbolininkai. Nemažai žiežmariškių šoka tautinių šokių ansámbyje. Žiežmariškiams koncertāvo káimo kapelā iš Krúonio.*

žiežula dkt. (1)

1. pasakų ragana: *Žiežulos trobėlė. Žiežula jā túoj pasičiūpo, įgrúdo skrynėlėn ir nūsiuntė vādeniu pāskui broliūkq.*

2. **menk.** nesugyvenama, pikta moteris; **sin.** ragana: *Kaip tú sū tókia žiežula gali gyvėnti?! Kaimýnē žiežula pripýlė į mūsų šūlinį tepalų. Argi šitai žiežulai įtiksi?*

žiežulė dkt. (3*)

RAUDĖ: *Žiežulės mėgsta stóvintį arbā lėtai tēkantį vādenį. Žiežulė iš pirmo žvilgsnio sunkū atskirti nuō kúojos. Vaikýstėje lydekās, ēšerius, žiežules, vijūnūs gāudydavome bulvīniais krepšiaīs. Žiežuliū žvynai stambūs, auksinio ātspalvio.*

Žygáiciai dkt. dgs. (1)

miestelis Tauragės rajone: *Autobūsas į Saŗtininkus pėr Žygáicius. Žygáičių pakraštyjē stóvi senā trikampio plāno koplytėlē sū trimis nišomis. Žygáičiuose rāstas lōbis – púodas sū sidabriniais ir varīniais pinigaiīs.*

žygdarbis dkt. (1)

taurus, garsus darbas: *Nemirtingas žygdarbis. Šlovīgi partizānų žygdarbiai. Atlikti žygdarbj. Garsėti žygdarbiais. Apdainuoti prótėvių žygdarbius.*

žygeivis, žygeivė dkt. (2)

1. pėsčiomis keliaujantis turistas: *Žygeivių turizmas. Nepatýrusiems žygeiviams tai nebūvo lengvā keliōnē.*

2. etninio kultūrinio judėjimo dalyvis, keliaujantis ir tiriantis savo kraštą, jo gamtą, istoriją, kultūrą: *Žygeivių krivūlės [taļkos]. Būvusios aplėistos sukilėlių kapinaitės dabar globojamos žygeivių. Žygeiviūs anuōmet pėrsekiojo saugūmas. Universitetē tapaū žygeiviū [žygeivė].*

žygeivystė dkt. vns. (2)

1. žygeivių veikla – žygių pėsčiomis organizavimas ir dalyvavimas juose: *Žygeivystės maršrutai. Domėtis žygeivystē.*

2. etninis kultūrinis judėjimas – savo krašto, jo gamtos, istorijos ir kultūros tyrimas keliaujant: *Soviētmečiu žygeivystē būvo tam tikrā rezisteņcijos fōma.*

žygiāvimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žygiuoti **1:** *Reikia skātinti žygiāvimą kaip visaverťį ir sveiką póilsį. Svarbū žygiāvimo miškaīs*

nepáinioti sù kopimù ĩ kálnus, alpinizmù. Sù kuprinémis ĩr žygiávimo lazdomìs išvákščiojome artimiáusias miestėlio apýlinkes.

2. → žygiuoti 2: Karių ĩr šaulių žygiávimas ĩ Výtauto Didžiojo káro muziėjaus sodėļį pō mišių Kaūno Soborė. Skáutų žygiávimo ĩr dainų konkursas. Žmónės riñkosi pasigrozėti iškilmingu karių žygiávimu sóstinės gátvėmis.

3. sng. psn. → žygiuoti 5: (sng.): Pō žygiávimosi atsikvėpsiu, dabař nėrà kadà.

žygininkas, žygininkė dkt. (1)

žygio dalyvis: Žygininkui padovanójome kuprinę ĩr palapinę. Žygininkus ĩ lietúvių tremtiės vietàs išlydėjo ĩr tremtiniai, ĩr báikeriai.

žyginis, žyginė bdv. (1)

skirtas žygiui, kelionei, juose naudojamas: Žyginis katiliukas. Búsi patėnkinta šità lengvà ĩr šiltà žyginė striukė.

žygis¹ dkt. (2)

1. organizuota kelionė pėsčiomis, dviračiais, slidėmis ir pan., sudėtingesnė už paprastą pasivaikščiojimà ar pasivažinėjimà: Pėsčiųjų žygis. Žygis slidėmis. Dviračių žygio maršrutas. Žygio sudėtingumo kategorija. Išėiti ĩ žygi. Reñgti [organizúoti] žygius. Legeñdinių lakūnų skrydis Kaunė paminėtas dviratíninkų žygiu.

2. vykđant kovinę užduotį atliekamas organizuotas karių, karinio transporto judėjimas voromis iš vienos vietos ĩ kità: Dienōs žygis (kiek kariuomenė gali nueiti per diená). Mišrùsis [spartùsis, veržlùsis, suplanúotasis] žygis. | prk.: Ròko žygis peř Lítuvą.

3. karo veiksmai, kampanija: Káro žygis. Vókiečių òrdino žygiai ĩ Lítuvą. Napoleòno ármijos žygis ĩ Rùsiją.

4. pastangų reikalaujantis veiksmas, veikla: Drąsùs [dídvyriškas] žygis. Ėmėmės žygių visuomeninį transportą pritaikyti neregijų reikmėms.

žygis² dkt. (2)

judrus naktinis vabalas (ppr. didžiagalvis žygis, *Broscus cephalotes*): Gràkštùs ĩr labai jùdrùs žygiai priskiriamì plėšriųjų vabalų póbūriui. Daugumà žygių tūri sàvitą kvàpą [yrà aktývūs naktį]. Kartais žygius žmónės veisia dirbtinaĩ, kàd naikintų kenkėjus.

žygiuotė dkt. (2)

ėjimas rikiuotėje ar iškilmingoje eisenoje; sin. žygiavimas: Ketinama organizúoti jaunųjų šaulių iškilmingą žygiuotę Gedimino prospektu. Sėkmádienį vyks Krášto apsaugōs savanōrių žygiuotė.

žygiuoti, žygiuoja, žygiavo vksm.

1. (su kuo) keliauti pėsčiomis, ppr. dalyvaujant turistiniame ar pan. žygyje: Jaunystėje mūsų nemažai žygiuota, pō visą Lítuvą keliáuta. Daūgelis žygiuoja sù šiaurietiškomis lazdomìs.

2. (į ką, kuo) eiti rikiuotėje ar iškilmingoje eisenoje: Gražiai išsirikiávę sáskrydžio dalýviai pagrindinė gatvė žygiuōs ĩ slėnį prie Dubýsos. Naujukùs bė kita kō mókys ĩr žygiuoti. Kariai žygiuoja išsirikiávę žygio rikiuotė. Kúopa paprastai žygiuoja vorà.

3. (į ką) dalyvauti karo žygyje: Generōlas pasiràšė įsākymą žygiuoti ĩ Viltui.

4. šnek. eiti, vykti: Reñkis, žygiuojam namō. Tai kuř dabař žygiuosi?

5. sng. psn. atlikti apyvokos darbus; sin. ruoštis: Atsikeliu šeštą vālandą ĩr pràdedu žygiuotis.

žygiuotojas, žygiuotoja dkt. (1)

žmogus, kuris žygiuoja, keliauja pėsčias; sin. žygovas: Patýrę žygiuotojai yrà išvákščioję visą Lítuvą. Išvařgusius žygiuotojus eigulýs pasitiko sù káršta vakarienė. Visiems žygiuotojams seniūnas padovanójo pō miėgmaišį.

žyġkelis dkt. (1)

žyġio kelias: *Žyġkelio pradžia – Metelių regioniniame parke. Žyġkelis driekėsi pānemune. Pasiriņkome žyġkelį vaizdingomis vietovėmis.*

žigolas dkt. (1)

1. samdomas šokio partneris naktiniame klube: *Pāts žigolas niekadā nekviēčia dāmos šokti, nebeņt jį tō užsinōri.*

2. jaunas meilužis, išlaikomas vyresnės moters: *Linksmintis sū žigolu. Neturi vyro – ieškók žigolo. Gražūs trisdešimtmetis žigolas pamalōnintų mōteri (skelbimas internete). Skaičiaū, kād teņ žigolų triskart daugiaū nei prostitutūių.*

žygōvas, žygōvė dkt. (2)

1. žmogus, kuris žygiuoja, keliauja pėsčias; sin. žygiuotojas: *Žygōvai patráukė į kálnus. Žygōvui būtinaĩ reikia patogū bātų. Iš žyġio grįžusius žygovūs svėikino visas miestēlis.*

2. pasiuntinys, žygūnas: *Kunigáikštis išsiuntė žygovūs sū žiniā. Žygōvas prānešė, kād kariaĩ buvo priversti bėgti nuō priešo.*

žygūnas, žygūnė dkt. (2)

žmogus, siunčiamas pranešti kokią žinią; sin. žygovas, pasiuntinys: *Pāsiuntė karālius tris žygūnūs.*

žilabařzdis, žilabařzdė bdv. (2)

turintis žilą barzdą: *Žilabařzdis krivis [žynys, senēlis]. Žilabařzdė ožkà. Vōs pažinaū dvidešimt mētų nematytus žilabardžiūs, plikūs klāsės draugūs.*

žilagalvis¹, žilagalvė¹ bdv. (2)

kurio žila galva: *Tokiā jaunā ir jāū žilagalvė. Mán patiņka būti žilagalvė, dažyti plaukū nenōriu. | prk.: Žilagalvės piēnės. | senas ir ppr. žilas, žila galva: Žilagalvė močiūtė.*

žilagalvis², žilagalvė² dkt. (2)

senas ir ppr. žilas žmogus: *Mán taip gražū matyti dū žilagalviūs, váikštančius susikibusius už raņkų.*

žilai prv.

→ žilas 1: *Dažyti pláukus žilai. | prk.: Rytmetis pasitáikė žilai darganotas.*

Žylakiai dkt. dgs. (3^a)

kaimas Telšių rajone: *Jaū pravažiāvome Žylakius, tuōj būsime Luōkėje.*

žilākrūmis dkt. (1)

dekoratyvinis krūmas ar nedidelis medis sidabrinio atspalvio lapais, geltonais žiedais, sultingais arba miltingais kaulavaisiais (*Elaeagnus*): *Amerikinis žilākrūmis (Elaeagnus commutata) nebijo dideliū šalčiū. Žilākrūmiai pliņta gausiomis šaknū atžalomis. Žilākrūmius augina pārkuose, plėntų apsauginiuose želdiniuose, prie geležinkeliū. Siauralāpių žilākrūmių (Elaeagnus angustifolia) vaĩsiai válgomi švieži arba naudójami gėrimams gaminti.*

žilaplaūkis¹, žilaplaūkė¹ bdv. (2)

turintis žilus plaukus: *Žilaplaūkė senėlė. Sū tōkiu charākeriu senātveje turētum tàpti žilaplaukė pirātų vadėiva. Prezidenė kreipėsi į susiriņkusius žilaplaukiūs partizanūs.*

žilaplaūkis², žilaplaūkė² dkt. (2)

žmogus, turintis žilus plaukus: *Màno žvilgsnis užkliūvo už rytietišky vėido brúožų žilaplaūkio. Užkálbinau priė lango sėdėjusias tris žilaplaukės.*

žilas, žilà bdv. (4)

1. ppr. senėjant pasidaręs baltas, nubalęs (apie plaukus): *Màno plaukaĩ jaũ visái žilì. Nèrà nē víeno žilo pláuko. Jò barzdà žilà. Nudažýti žilùs pláukus nè visadà pasiseka. Žilas pláukas galvòn, vélnias uodegòn (flk.).* | prk.: *Pačiosè píevų pažemése sklaidèsi žilà miglà.*

2. turintis nubalčius plaukus: *Močiùtè žilà it obelìs. Kai kuriè màno vaikýstès draugaĩ jaũ žilì.*

3. siekiantis tolimą praeitį, labai senas: *Jaũ žiloje senóvejè žmónès žinójo, kàd bičių pikis gydo žaizdàs. Paprotýs mĩrusiajam ì kàpą dėti pinigų buvo paplitęs jaũ žiloje senóvejè.*

◊ **žilas pláuкас** žr. plaukas.

žilaūsis, žilaūsė bdv. (2)

turintis žilus ūsus: *Neatpažĩntas senývas žilaūsis výras (archyvinès nuotraukos aprašymas). Álpinè devynbalsè dár vadĩnama žilaūsè devynbalsè.*

žilávimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žiluoti: *Stabdýti [lėtinti] žilávimą. Nè iš leñgvo gyvėnimo tàs ankstývas žilávimas.*

žildymas dkt. ppr. vns. (1)

→ žildyti: *Vaĩko ligà – tèvų žildymas.*

žildyti, žildo, žildė vksm. (ką)

daryti, kad žiltų (plaukai): *Vidinis skaūsmas gĩlina vėido raukšlès, žildo pláukus.* | (ką) daryti žilą, žilesnį (žmogų): *Nè víen ámžius žmõgų žildo (flk.).*

žilė dkt. (2)

1. vns. žila (plaukų) spalva; sin. žilumas, žylis: *Daūgelieu atvejų ankstývą žilę lėmia gėnai. Pirmiáusia žilė pamárgino smĩlkinius, paskuĩ ūsùs. Žilė galvòn, vélnias uodegòn (flk.). Mán gražù výrai sù žilè.*

2. žila galva: *Gál nusidažýk tą sàvo žilę? Sù tókia netvarkinga žilè ì vestuvès neĩsiu. Moteriškès slėpdavo žilès pò skaromìs.*

3. laukinis ir kultūrinis žolinis augalas stačiu ar pagulysiu stiebu, ppr. nedideliais geltonais graižais (Senecio): *Daūgelio rúšių žilès yrà dekoratýviniai augalaĩ, ò kai kuriõs – piktžolès. Gaurúotoji žilė (Senecio congregustus) įrašýta ì Lietuvõs raudónąją knýgą. Skáinioju žilès. Geltóni ir oránžiniai paprastųjų žilių (Senecio vulgaris) žiedaĩ primena pienès.*

žilėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žilėti 1: *Jéi nóri paslėpti žilėjimą, dažýk pláukus.*

2. → žilėti 2: *Ankstývas mótinų žilėjimas – nuõ rūpesčių. Nelaiminga méilė paspaĩtino jõs žilėjimą.*

žilėti, žilėja, žilėjo vksm.

1. darytis žilam, žilesniam (apie plaukus); sin. žilti: *Tėčio barzdà [ūsai] pò truputį žilėja. Móterys skùba dažýti žilėjančius pláukus.*

2. darytis su žilais plaukais; sin. žilti: *Kai kuriè jaunì žmónès spaĩčiai žilėja. Galvà žilėjo, ò pròto nedaugėjo.*

žilimas dkt. ppr. vns. (2)

1. → žilti 1: *Plaukų žilimo priežastis yrà pigmeñto išnykimas.*

2. → žilti 2: *Tàs jò ankstývas žilimas, matýt, paveldėtas iš tėvo.*

Žilinaĩ dkt. dgs. (3^b)

kaimas Varėnos rajone: *Žilinuosė vyko spektaklio premjerà. Žilinų laisvąlaikio ir pramogų centras. Suñkiai radaũ miško glūdumosė įsikūrusius Žilinus.*

žilinimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žilinti 1: *Plaukų [galvõs] žilinimas.*
2. → žilinti 2: *Obelų kamienu žilinimas kálkėmis.*
3. → žilinti 3: *Pùtros [bulviènės] žilinimas.*

žilinti, žilina, žilino vksm.

1. (kà) daryti žilą, žilesnį: *Vargai žilina pláukus [gálvą].*
2. (kà) daryti balsvą, balsvesnį: *Šalnà žilino žemę.*
3. (kà, kuo) menkai baltinti: *Píenu žilinta bulviènė. Srėbti žilintus barščiūs.*

žilis, žilė dkt. (2)

šnek. kas žilas: *Tàs žilis visái iškvaĩšo.*

žylis dkt.vns. (2)

žila (plaukų) spalva; sin. žilumas, žilė: *Žýlio pasidabruoti smilkiniaiĩ. Žýlis – dár nè senátvė.*

žilókas, žilóka bdv. (1)

1. gana žilas (apie plaukus); sin. apyžilis: *Stórus žilókus pláukus jì bũvo susisùkusi ĩ kuõdq. Bazdėlė jaũ žilóka.*
2. turintis gana žilus plaukus; sin. apyžilis: *Aĩ nepastebėjote čià pùsamžės žilókos móters? Výras bũvo áukštas, stambũs, žilókas.*

žilpimas dkt. ppr. vns. (2)

→ žilpti: *Senátvėje dēdė ėmė skųstis akių žilpimũ.*

žilpinamai

prv. → taip, kad žilpina: *Žilpinamai ryškũs spindulýs. Žilpinamai baltà [raudóna] šviesà. • plg. akinamai.*

žilpinti, žilpina, žilpino vksm. (kà)

daryti, kad žilptų: *Žilpinančios neõno reklãmos. Žilpinantis skaidraũs minerãlo [cirkõnio] blizgesýs. Skaudėjo sãulės žilpinamas akis. Vaikaiĩ išdykãvo žilpindami mùms akis sãulės zuikũčiais. | prk.: Žilpinanti dangaus žydrýnė. | neig. (ko): Šiañdien apsiniãukę, sniėgas nežilpina akių. • plg. akinti.*

žilpti, žilpsta, žilpo vksm.

darytis marga, raibti (apie akis); sin. mirguliuoti, raibuliuoti, tavaruoti: *Ãkys žilpsta – nebemataũ gerai.*

žilstelėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žilstelėti: *Smilkinių žilstelėjimas suteĩkia jam solidũmo. Tócio meñko žilstelėjimo dár niėkas nepastebėš.*

žilstelėti, žilsteli (žilstelėja), žilstelėjo vksm.

kiek prazilti: *Mamõs plaukaiĩ jaũ žilstelėje. Tóks jáunas, o jaũ žilstelėjęs.*

žilsvai

prv. → žilsvas 1: *Plaukaĩ žilsvai iš tólo šviēčia. Barzdà dár juodóka, bēt jau̯ pràdeda žilsvai dabintis. Šuñs káilis žilsvai taškuotas. | Pilkà, žilsvai pūkuota kirmelē. Tō grýbo kótas apačiojē žilsvai meļsvas.*

žiļsvas, žilsvà bdv. (4)

1. gana žilas (apie plaukus); **sin.** apyžilis, žilokas: *Žilsvì ūsai. Výras žilsvà barzdelē. Žilsvaiš šeriaĩ apžėlusi žmogystà. | šviesiai pilkas; sin. pilkšvas: Žilsvì pelėsiai.*
2. turintis gana žilus plaukus; **sin.** apyžilis, žilokas: *Į automobilį įlipo žilsvà móteris.*

žilti, žýla (žilsta), žilo vksm.

1. darytis žilam, žilesniam (apie plaukus): *Žýlantys ūsai. Žýlanti barzdà. Plaukaĩ žýla, nēs nýksta pigmeñtas.*
2. darytis su žilais plaukais: *Jis jáunas pradėjo žilti. Màno galvà [smilkiniai] jau̯ žýla. Kvailà galvà nei žýla, nei pliñka (flk.).*

žilūmas dkt. ppr. vns. (2)

1. → žilas 1: *Grožėjaisi močiūtės plaukų žilumū. Pólinkis į žilumą pavėldimas genėtiškai.*
2. → žilas 2: *Gražūs jōs žilūmas àkį tráukia. Žilūmas žilūmui nelýgu – tavęs jis nesėndina.*

žilúoti, žilúoja, žilávo vksm.

po truputį, kiek žilti: *Žilúojančios žándenos. Vėidas jō dár jáunas, ō plaukaĩ jau̯ žilúoja.*

žilūt dll.

vartojama su tos pat šaknies būdvardžiu siekiant pabrėžti: *Žilūt žilutėlis senūkas. Žilūt žilutėlė močiūtė. Žilūt žilutėliai plaukaĩ.*

žilutėlis, žilutėlė bdv. (2)

1. labai žilas (apie plaukus): *Žilutėlius pláukus jì kirpdavo trumpaĩ.*
2. turintis labai žilus plaukus: *Žilutėlė močiūtė. Núotrauka sù žilutėliū senoliū.*

žilūtis, žilutė bdv. (2)

1. labai žilas (apie plaukus): *Silpnų žilūčių plaukų kúokštas kyšójo iš pō skarėlės.*
2. turintis labai žilus plaukus: *Nedėlšk lankýti tėvū, kitaip rasi juōs visái žilūčius.*

žilvitýnas dkt. (1)

žilvičių krūmynas: *Eĩsiu į žilvitýnà vytėlių pasipjáuti. Visi žilvitýno žilvičiai viřs biokurū. Vyriausýbė žilvitýnų augintojams kompensúoja jų įveisimà ir priėžiurà.*

žilvitýnė dkt. (2)

vieta, kur auga daug žilvičių: *Meliorācijas griovýs viřto žilvitýnė. Nelįsk į tã žilvitýnę, dár érkių prisigáudysi. Žilvitýnėje mačiaū kiškį šokinėjantį.*

žilvìtinis kařklas

gausiai šakotas krūminis gluosnis labai lanksčiomis atžalomis, kurios naudojamos pynimui (*Salix viminalis*): *Žilvìtinis kařklų plantácija. Žilvìtiniai kařklai auginami biomásei gáuti.*

žilvìtis dkt. (2)

1. ŽILVITINIS KARKLAS: *Žilvìtis nē savo tvirtumū, ō lankstumū prieš vétras atsilaĩko. Užteñka nupjáutq žilvìčio vytėlę į žēmę įbėsti, ir jì sužaliuōs. Anksčiaū dirbtas, tačiaū aplėistas žemēs iškařt užvaldo žilvìčiai.*

2. karklo, žilvičio lanksti atžala, ppr. vartojama pinti; **sin.** vytis: *Pasikirtaū žilvičių tvōrai taisyti. Virš lāužo žarijų aūt žilvičio grotėlių sūdedame ēšerius. Iš žilvičių pindavo krepšius bulvėms nėšti.*

žymà dkt. (4)

ant dokumento dedamas nedidelis tam tikras ženklas ar įrašas, kur pažymimi dokumentų apyvartos ar kitokie dalykai: *Kontròlės [tvirtinimo] žymà. Rašyti žymàs. Dokumeñto gavimo žymàràšoma pirmojo lāpo viršutinėje paraštėje, dešinėjėpūsėje. Tikrinimo rezultātai įfōrminami atitiñkamomis žymomis.*

žymė dkt. (4)

1. išlikęs ženklas: *Įkandimo [sumušimų] žymės. Spuogų žymės šālinantis sėrumas. Aūt parkėto liko purvinų bātų žymės. Senųjų takų [kāimų] neliko nė žymės. | prk.: Praeitiēs žymės. Laiko žymės mōters veidė. • plg. pėdsakas.*

2. būdingas bruožas; **sin.** požymis: *Ligōs žymės. Aĩ diñgęs asmuō turėjo ypatingų žymių? Jō ypatingos žymės – didelės atlėpusios aūsųs iĩ āpgamas tiēs kairiuōju smilkiniu.*

žymėjimas dkt. (1)

1. ppr. vns. → žymėti 1: *Kiřčio žymėjimas (kalbot.). Pagalbīnė priemonė (žuvių) migrācijai tirti yrà žuvų žymėjimas. Policija organizuoja dviračių žymėjimo ākciją. | sng.: Keliōnės įspūdžių žymėjimasis dienōraštyje.*

2. žymimasis ženklas: *Pagal žymėjimą gręžiamos pavienės skylės. Neatvykimo į darbą atvejams žiniāraštyje tāikomas sutartinis žymėjimas.*

žymėklis dkt. (2)

1. įrankis žymei daryti: *Spyruōklinis [elektrinis] žymėklis. Pāšto žymėklis. (Gāminio) kāinos žymėklis.*

2. pažymėjimo, nustatymo įtaisas: *Lazerinis (tāikinio) žymėklis.*

3. specialios paskirties vaizdinis ženklas: *Rākto žymėklis (pakabutis su informacija). Šunų saviniñkamam išduodami šunų žymėkliai be pažymėjimai. Kārvės turi tam tikrūs žymeklius – ausų įsagus.*

4. pele ar klavišais valdoma, ppr. mirksinti žymė monitoriaus ekrane, rodanti vietą, kurioje dirbama: *Stataūs brūkšnėlio [stačiakampio, pabraukimo brūkšnėlio] pavidalo žymėklis. Žymėklis automātiškai pasislepia pō trijų neveikimo sekūndžių. Įteĩpkite lentėlę žymėklio (rōdomoje) vietoje. Tėksto įvedimo vietā darbō laukė nurōdoma tėksto įvedimo žymekliū. | ppr. rodyklės pavidalo ar kitoks ženklelis, kurio judėjimas monitoriaus ekrane atspindi pelės judėjimą: Pelės žymėklis.*

5. popierinė ar kitokios medžiagos juostelė skaitomai knygos vietai pasižymėti; **sin.** skirtukas: *Knýgos žymėklis. Atsiverčiau knýgą tiēs žymekliū.*

žymenà dkt. (3^b)

1. ETIKETĖ 1: *Gāminio saugōs žymenos. Žymenōs neišaktyvāvus priē kasų, įsijūngia pavōjaus signālas.*

2. . ETIKETĖ 2: *Lāiško žymenà.*

žymenybė dkt. (1)

ĮŽYMYBĖ: *Istōrinės žymenybės. Gidė apródė daũg žymenybių, nepamiřšo iĩ grafų Tiškevičių rūmų. Pamaniaū, kād tās žmogūs kokiā žymenybė.*

žymėtas, žymėta bdv. (1)

turintis tam tikrus ženklus: *Lōšti žymėtomis kōrtomis. | įvr.: Žymėtasis atōmas (fiz.). Žymėtasis vėžys iš kitų vėžių išsiskiria ryškiā šviesiā dēmė aūt žnyplių.*

žymėti, žymi, žymėjo vksm.

1. (ką, kuo) daryti žymę; **sin.** ženklinti: *Dažaiš žymėti medžiūs. Elektroniniu žymekliu žymėti kárves [avis].* | (ką, kuo) užrašyti (mintis, pastabas, duomenis): *Tušinukù žymiù klaidàs. Berniukas žymėjo dviračiu nuvažiuotus kilometrùs.* | **sng.** (ką, kuo, kame): *Daugiabùčio gyvntojų srašè žymékis, kàs dár liko įsiskòlinęs bendrijai. Skaičiaù stráipsnį ir pieštukù žymėjausi pàstabas.*
2. (ką) būti ženklu: *Šis kèlio ženklas žymi péréją.*
3. (ką) įvardyti, reikšti: *Spalvą žyminių būvdvardžių nérà daūg.*

žymėtojas, žymėtoja dkt. (1)

žmogus, kuris ką žymi (1 r.): *Mokinių lankomùmo žymėtoja.*

žymiai prv. LABAI, DAUG, GEROKAI: *Vanduò ùpèse žymiai nusèkës. Obuoliai šièmet žymiai mažèsnì neĩ pèrnai. Žaisti (krepšini) yrà žymiai lengviaù neĩ stebėti žaidimą nuò atsarginių suolèlio. Apsiperku tuřguje – teñ žymiai pigiaù.* | **aukšt.:** *Reabilitacijos ligòninėje jò sveikatà èmè žymiaù taisýtis.*

žymybė dkt. (1)

ĮŽYMYBÈ: *Mièsto žymybės. Žymybės nevèngia ir juodų darbų.*

žymiklis dkt. (2)

1. tai, kuo žymima, išreiškiamą: *Kàs žymima, yrà žyminỹs, kàs žymi – žymiklis.*
2. rašiklis, kuriuo spalvinant paryškinama, išskiriama teksto vieta; **sin.** spalviklis: *Tèksto žymiklis. Turiù kelis žymikliùs – oranžinį, geltóną ir žalią.*
3. pripildytas greit džiūstančio vandeniui atsparaus tušo rašiklis, kuriuo galima rašyti (žymėti) ant plėvelės, stiklo, popieriaus ar kt. paviršiaus: *Lentòs žymiklis. Añt kompaktinių diskų ràšoma specialiu nebráizančiu žymikliu.*

žymìnis, žymìnė bdv. (2)

susijęs su žyme: *Žymìnis añtspaudas. Žymìnis pòpierius. Žymìnė riñkliava. Žymìniai ženklaĩ. Imti žyminį mòkestį.*

žyminyš dkt. (3^b)

kas žymima, reiškiamą: *Žyminyš ir jò žymiklis. Geogràfiniai ir kilmės žyminiai. Garšo žyminių koordinatès.*

žymùmas dkt. ppr. vns. (2)

→ žymus 1: *Tèvo žymùmas jái léido lengviaù kópti karjeros láiptais. Žymumù jis nenusiléido kitiems savo kartòs daininiñkams.*

žymùnas, žymùnė dkt. (2)

pasižymėjęs žmogus: *Kultūros [donorýstès, pràmonès, mòkslo, tarnýbos] žymùnas. Tù tapaĩ savaitès žymùnù [žymùnè]. Naujòji partija subùrè pramogų veřslo žymùnùs.*

žymuò, žymeñs dkt. vyr. (3^b)

1. buvusi ar atsiradusi žymė: *Krùtiès [kasòs] véžio žymuò (med.).*
2. ženklas, kuriuo kas pažymima: *Prèkès žymuò.*

žymùs, žymi bdv. (4)

1. plačiai žinomas dėl išskirtinių ypatybių (apie asmenis); **sin.** įžymus: *Žymùs tènoras [rašýtojas]. Žymi archeològè [menòtyrininkè]. Iš Kùpiškio yràkilę nemažai žymių žmonių. Susipažinome su žymiù fiziku.* | **aukšč.:** *Tai víenas (iš) žymiausių mūsų rašýtojų.* • **plg.** garsus, pagarsėjęs.
2. gerai pastebimas, juntamas, matomas, įžiūrimas: *Žymios dèmès añt stáltiesès. Paũkščių tàkas vòs*

žymūs. **žymù** bev.: *Iš šiañdien žymù, kuř piliēs būta. Visojē šio rašytojo kūryboje žymù ironija ir autoironija. Jō veidē buvo žymù skaušmo.*

žindimas dkt. ppr. vns. (2)

1. → žįsti 1: *Žindimui įtakos turi dantųkų dygimas. Kiaulės [kárves] žindimas.*

2. → žįsti 2: *Dėl piršto ar žinduko dažno žindimo gāli iškrępti dantukai [sąkandis]. Krūtiēs žindimas apramina suiřzusį mažylį.*

žindymas dkt. ppr. vns. (1)

→ žindyti: *Žindymo laikotarpis. Paskaitojē kalbėta apie žindymo svarbą ir maitinimo mišiniais pavojus. Pō apsiparšiavimo iš karšo galima nustatyti žindymo tvarką.*

žindyti, žindo, žindė vksm. (ką)

daryti, kad žįstų, leisti žįsti: *Žindomas veršiukas. Žindomas kūdikis neverkia. Kūdikį žindanti mótina turi jį tiñkamai paguldýti. Patėlė laižė ir žindė savo mažyliūs.*

♦ **nė pirštū žindomas** gudrus, sumanus, išmintingas: *Jis pats suprañta, ką reikia darýti – nė pirštū žindomas.*

žindytoja dkt. (1)

žindanti moteris: *Speciali arbatà žindytojoms. Žindytojas reikia informuoti, kàd maitinant krūtimi reikia sveikā maitintis.* • plg. žindyvė.

žindỹvė dkt. (2)

žindanti, ppr. paprašyta moteris: *Samdyti žindỹvę. Žindỹvės turi maitintis įvairiū maistū.* • plg. žindytoja.

žindomas, žindoma bdv. (1)

dar mintantis motinos (žindyvės) pienu, ppr. dar nevaikštantis (apie kūdikius, vaikus): *Papildomas žindomų kūdikių maitinimas. Pabėgėlių būryjē buvo mótėrų sū žindomais vaikaiš añt rañkų.*

žindukas¹ dkt. (2)

nedidelis gaminyš su elastinga spenelio pavidalo dalimi, duodamas žįsti kūdikiui; **sin.** čiulptukas: *Drugėlio formos žindukas neišnešiótiems kūdikiams. Geriaū vaiko nepriřtinti priē žinduko – vėliaū nereikēs vařgti atprātinant. Kūdikių įprotis čiulpti pirštą nepriklaušo nuō tō, ar jis gāuna žinduką, ar nė. | ant buteliuko užmaunamas guminis, silikoninis ar pan. spenelio pavidalo antgalis su skylute pienui, arbatai, sultims ir kt. žįsti; **sin.** čiulptukas: *Žindukų pakuóte. Sū tókiu žindukū maitinimas būs patogėsnis ir panašėsnis į maitinimą krūtimi. Pardúodame minkštus silikóninius žindukus buteliukams.**

žindukas², žindukė dkt. (2)

1. ŽINDUKLIS 1: *Reiks žinduką pamažū atprātinti nuō krūtiēs. Žindukė bē mamōš neišbūna nė valandōš. Nevėngiame keliáuti sū savo žindukū [žindukė].*

2. ŽINDUKLIS 2: *Kačiukai dār žindukai. Pirkome žindukę kumeláite.*

žinduklis, žinduklė dkt. (2)

1. žindomas vaikas: *Galì pats pasiimti puodėlį – nebē žinduklis! Negāli mótina iš namų atsitráukti nuō žinduklio. Nēt ir būnant namiē sū žindukliū galima, pāvyzdžiui, redagúoti ar vėřti.*

2. žindomas gyvulių jauniklis: *Veršėlis [avinukas] žinduklis. Paršėliai žindukliai. Maitinti žindukliūs iš buteliuko.*

žinduolis dkt. (2)

stuburinis šiltakraujis plaučiais kvėpuojantis gyvūnas, kurio jaunikliai žindomi motinos pienu:

Sterbliniai [kloākiniai, júros] žinduoliai. Tyrinēti žinduoliūs. Stirna – mažiáusias Lietuvōs kanōpinis žinduolis. Bevėik visų žinduolių óda apáugusi plaukais, šeriais arba dygliais.

žindūs, žindī bdv. (4)

gerai, godžiai žindantis: *Abù mào vaikai bùvo žiūdūs.*

žiūgine prv.

žingsniu, ne bėgant: *Žirgas eina ryžtinga žiūgine. Važiúok žiūgine, nè risčià. | prk.: Diēnos eina žiūgine.*

žiūginė dkt. (1)

važiavimas ar jojimas žingsniu, ne bėgant: *Žirgo žiūginė yrà taisyklinga ir laisvà. Ristūnas lióvėsi šuoliúoti ir péréjo į žiūginę.*

žinginyš dkt. (3^b)

šlapių vietų augalas širdiškasis lapais, žalsvu burbuolės pavidalo žiedynu ir baltu papėdlapiu (ppr. pelkinis žinginyš, *Calla palustris*): *Vīsos žiūginio dālys nuodīngos. Žemāpelkė apáugusi nēndrėmis, švėndrais, pūplaiškiais, žinginiaiš. Žiūginius gālite auginti negiliuose baseīnuose.*

žingsnėlis dkt. (2)

1. mažas žingsnis (1 r.): *Vaikas [senūkas] tipēno smulkiaiš žingsnėliais.*

2. tam tikras šokio judesys: *Pristātomasīs žingsnėlis. Šiañdien išmóksime pagrindiniūs sálsos žingsneliūs.*

3. mažas žingsnis (3 r.): *Likus žingsnėliui iki suoliúko pyplýs klēstelėjo aīt žēmės. | prk.: Dár víenu žingsneliū priartėta priē svajōnēs įgyvėdinimo [tiksló].*

žiūgsniai dkt. dgs. (2)

tam tikra pražanga, neleistinas judėjimas su kamuoliu, žaidžiant krepšinį ar rankinį: *Tai dvigubas (krepšinio kamuolio) vārymas, ó nè žiūgsniai! Žiūgsniai ir dū kartūs užmintà šóninē linija teisėjų nesujáudino. Pažeistà žiūgsnių taisýklė. Teisėjas fiksávo žingsniūs.*

žingsniāmatis dkt. (1)

ppr. elektroninis prietaisas žingsniams skaičiuoti: *Naudótis degtūkų dėžūtės dydžio priē juosmeiš arbà tiēs kójomis tvirtinamu žingsniāmačiu nērà sudėtinga. Šiē žingsniāmačiai skaičiuoja nè tik žingsniūs, bēt ir nūeitūs kilometrūs, sudėgintas kalōrijas ir laiką. Žingsniāmačius naudoja ir žygeiviai.*

žingsniāvimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žingsniuoti 1: *Atmiñkite – jokių staigių judesių, tik lėtas žingsniāvimas pō palātą. Greitas [spartūs] žingsniāvimas labai tiñka žmonėms, kuriē anksčiaū aktyviai nesportávo. Pūsvalandis žingsniāvimo párku gāli išgėlbėti nuō prastōs nūotaikos.*

2. → žingsniuoti 2: *Šiáurės Amėrikos Nacionālinė krepšinio asociācija (NBA) nūtarė oficialiai įtėisinti žingsniāvimą.*

žiūgsnis dkt. (2)

1. žengimo judesys: *Rikiuōtēs [žýgio] žiūgsnis (kar.). Paspārtinti [sulėtinti] žiūgsnį. Žėngti tvirtaiš [placiaiš] žiūgsniais. Pirmieji mažýlio žiūgsniai netvirti. Lengvū žingsniū jis patráukė namō. Láiptinėje pasigirdo suñkūs žiūgsniai. Jis eina dideliaiš žiūgsniais, jì – smulkiaiš. Māno šuñs žiūgsniai tánkūs. Elegāntiškasis žiūgsniais katē nuėjo priē durų.*

2. šokėjo kojų, viso kūno judesys: *Válsó [tango] žiūgsnis.*

3. ilgio vienetas – atstumas tarp pėdų einant: *Atsilikti keliaiš žiūgsniais [peř kelis žingsniūs]. Gyvenū kelì žiūgsniai [už kelių žiūgsnių] nuō miško. Kėlias bùvo dešimtiēs žiūgsnių platumo. | prk.: Kažkàs yrà*

pasākēs, kād nuõ genialumo iki beprotýbès [nuõ neapykantos iki mèilès] – vienas žiņgsnis. Iki pèrgalès trúko vieno žiņgsnio.

4. pasielgimas, darbas, veiksmas, žygis: *Išmintingas [lemtingas, rizikingas] žiņgsnis. Tai labai apgalvotas žiņgsnis. Āktorè prisìmena sàvo pirmuosius žingsnius teatrè.*

5. tech. judesio atstumas tarp gretimų narių: *Sriègio žiņgsnis* (atstumas tarp vijų). *Krumpliàraèio žiņgsnis* (atstumas tarp krumplių). *Spiràlès žiņgsnis* (atstumas, per kurį dirbinys turi pasislinkti išilgai ašies).

♦ **kàs žiņgsnis** visà laikà; **sin.** dažnai, nuolat: *Jì dár labai silpnà, kàs žiņgsnis sustója pailsėti.*

kiekvienamè žiņgsnyje visà laikà; **sin.** nuolat: *Nemeñkink savęs kiekvienamè žiņgsnyje. Jì melúoja kiekvienamè žiņgsnyje.* **nè žiņgsnio 1.** visai ne (nesitraukia, neina): *Vaiķas nuõ mamòs nesitràukè nè žiņgsnio.* **2.** (be ko) negali apsieiti, išsiversti: *Bè mùzikos [bè knýgos] jìs nè žiņgsnio.* **pelès žiņgsniais** tyliai (eiti): *Pelès žiņgsniais jì išèjo iš kañbario.* **peř gaidžio žiņgsnį** kiek, truputį (pailgèjo ar sutrumpèjo): *Dienà jau ilgèsnè peř gaidžio žiņgsnį.* **septynmýliais žiņgsniais** labai sparèiai: *Laiķas lèkia septynmýliais žiņgsniais.* **šàrkos žingsniù** grakščiai (eina): *Šàrkos žingsniù jì èjo gatvè.* **vèžio žingsniù** labai lètai, pamažu: *Statýbos výksta vèžio žingsniù.* **vèžlio žingsniù** labai lètai, pamažu: *Jìs skaító greit, bèt ràšo vèžlio žingsniù.* **žasiès žingsniù** lètai, pamažu (eina): *Žasiès žingsniù nuslinkaũ jì váistinè.* **žiņgsnis pò žiņgsnio** po truputį, pamažu: *Reikalai jùda žiņgsnis pò žiņgsnio.*

žingsniukas dkt. (2)

1. mažas žingsnis (2 r.): *Odiniai batukai pirmiesiems žingsniukams. Nòrs iř mažaĩs žingsniukais – svarbù, kàd pirmýn.*

2. tam tikras šokio judesys: *Šokėjai kañtriai dàilina išraiškingosios sàmbos žingsniukùs. (Šòkių repetìcijose apiè veřslà negalvóji – tik apiè mùzikà, ritmikà, žingsniukùs.*

3. mažas žingsnis (3 r.): *Paciķ dù žingsniukùs jì prièkį. Jìs pasitràukè visai netoli, gál kókiu žingsniukù [peř kókį žingsniukà] ař pusañtro. | prk.: Padàrème tik pirmà žingsniukà liñk didelio tikslò.*

žingsniuòklis dkt. (2)

prietaisas kojų raumenims lavinti, širdies ir kraujagyslių sistemos veiklai gerinti žingsniuojant vietoje: *Trenirúotis žingsniuokliù mán buvo nuobodù. Dù žingsniuokliùs turintį rùšį jùs vadinate spòrto klubù?*

žingsniúoti, žingsniúoja, žingsniávo vksm.

1. (kuo, po ką) eiti žingsniu: *Vàsarà garbaũs àmžiaus turistų grùpès žingsniúoja senàmiesèio gàtvémis. Smagiaĩ žingsniavaũ namò.*

2. šnek. krepšinyje ir rankinyje – pažeisti žingsnių taisyklę: *Krepšinio (žaĩsti) taip iř nepamégau, nès nuòlat žingsniavaũ.*

žingsniuotùvas dkt. (2)

ŽINGSNIUOKLIS: *Mazàsis žingsniuotùvas. Treniruòtè sù žingsniuotuvù pràdedantiesiems.*

žìngt išt.

1. vartojamas peržengimui žymėti: *Žìngt iř pèržengiau peř lýsvè.*

2. kartojant vartojamas žingsniavimui nusakyti: *Tévukas žìngt žìngt žingsniúoja peř kañbarį.*

žìngtelėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žìngtelėti: *Karių žìngtelėjimas jì prièkį. Žìngtelėjimas atgal išsigañdus šuñs. Užtèko žìngtelėjimo jì šónà – iř àš jau duobèjè.*

žìngtelėti, žìngteli (žìngtelėja), žìngtelėjo vksm. (į ką, prie ko)

kiek pažengti; **sin.** žengtelėti, žirgtelėti: *Jì žìngtelėjo atatupstà [jì šónà, priè stàlo].*

žinià¹ dkt. (4)

1. pranešimas apie įvykius, reikalus: *Linksmà [gerà] žinià. Pranèšti žinià. Láukti žinių iš namų. Netikéta žinià jà be gálo priblošké. Kà tik gavaũ žinià, kàd reikia grįžti namõ. Išgirdę šià žinià visi apstulbo. Gál turi žinių apiè jõs sveikàtą? Nèrà jokių žinių apiè jõ gyvenimà kàro metu.* • plg. naujiena.

2. priklausymas kam nors: *Turėti [laikyti] sàvo žiniojè. Įmonè yrà valstýbès žiniojè. Bylà yrà teĩsio žiniojè. Dokumeñtų pèrdavimo àktai yrà sekretõriaus žiniojè. Pèlnà jìs pasiliko sàvo žiniojè. Mokýklos pèrduodamos savivaldýbių žiniõn.*

3. vns. N. vartojama informacijai skleisti: *Keleivių [gyvèntojų] žiniai – laikinai keičiami trijų autobusų maršrutai.*

♦ **bè Dièvo žiniõs** labai daug: *Prisipirkaũ knýgų bè Dièvo žiniõs. bè žiniõs* be galo, labai: *Bè žiniõs gèras [piktas] žmogùs. sù žinià* sakoma apie saikingai, taupiai naudojamà ar vartojamà daiktà, dalykà: *Mùms pinigai [lašiniai] šįmet sù žinià. žinià kójoms dúoti* žr. duoti.

žinià² prv.

žinoma, aišku, be abejo: *Žinià, jìs visíems pàdeda. Mūsų teĩ, žinià, nièkas neláukia. Žinià, kàd jau nespèsim pasirengti konkùrsui.*

žiniàlapis dkt. (1)

lapas duomenims įrašyti: *Pagrindinių kirtimų žiniàlapiai. Defekto žiniàlapis gáli bũti pildomas kartõjantis gedimams arbà defektams. Miškõtvarkos projektas susideda iš áiškinamojo rãsto, žiniàlapių ir kartogrãfinès mèdžiagos. Tikiúosi, jóg šį kartà žiniàlapius užpildžiau teisingai.*

žinianešys, žinianešè dkt. (3^{ab}, 3^b)

žinių nešèjas, teikèjas: *Siųsti žinianešį. Kàs tie Urántijos knýgoje minimi atsiskýrusieji žinianešiai? | prk.: Varnènas – pavàsario žinianešys.* • plg. ryšininkas.

žiniàraštis dkt. (1)

dokumentas, kuriame pateikiami tam tikri duomenys: *Dárbo laĩko apskaitõs žiniàraštis. Skolų žiniàraštis. Pildyti [tvarkyti] žiniàraštį. Darbuotojų dirbtas dárbo laĩkas ir viřšvalandžiai žymimi nustatýtos fõrmos žiniàraščiuose.*

žiniàsklaida dkt. vns. (1)

visuomenès informavimo priemonès – spauda, radijas, televizija, internetas ir kt.: *Tarptautinè [nacionàlinè, regiõninè] žiniàsklaida. Žiniàsklaidos magnãtas. Naudõti žiniàsklaidà sàvo tikslãms pasiekti [tiesõms jrõdyti]. Žiniàsklaidos tikslas – pateikti informacijà kuõ platesniãm vartõtojų rãtui. Šalià tradicinių žiniàsklaidos priemonių vis labiau įsigali internetas. Pastarúoju metu elektrõninè žiniàsklaida vis labiau leĩkia spaũdà.*

žiniàsklaidininkas, žiniàsklaidininkè dkt. (1)

žiniàsklaidos darbuotojas – žurnalistas, korespondentas, reporteris, leidèjas, redaktorius ir pan.: *Žiniàsklaidininkų bũryjè mačiau kelis žinomus laikraštinninkus ir televizinninkus. Nelakstýk mán iš paskõs kaip kokià agresyvì žiniàsklaidininkè.*

žiniàtinklis dkt. (1)

SAITYNAS: *Žiniàtinklio paieškõs svetaĩnès. Naršyti põ žiniàtinklį. Žiniàtinklyje informacija suskirstyta į lapùs, vadĩnamus tinklãlapiais. Žiniàtinklio katalõguose pateikiamos nùorodos į įvairiàs svetaĩnès. Informacija žiniàtinklyje užrãšoma hipertekstù.*

žyniáuti, žyniáuja, žyniávo vksm.

bũti žyniu; sin. burti: *Bũvo žmoniu, kuriè mokéjo žyniáuti ir keréti.*

žyniáutojas, žyniáutoja dkt. (1)

žyniaujantis žmogus; **sin.** žynys, burtininkas: *Sėnojo káimo žyniáutojos ir žoliáutojos.*

žyniávimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žyniauti: *Tàs žmogùs veřtėsi žyniávimu. Žiniávimas kažkadà laikýtas nusikaltimù, núodėme.*

žinyba dkt. (1)

kurios nors valstybinio valdymo srities įstaigų sistema: *Priklausýti tai pāčiai žinybai. Žinybai vadováuja ministėrija [departamėntas, komitėtas, tarnýba]. Peñkios žinybos – trýs ministėrijos, Dárbo birža bei Migrācijos departamėntas – leñgvins imigrācijos procedūràs. Bė pasieniėčių šunų jamė varžýsis ir kitosė žinybose tarnáujantys keturkōjai.*

žinybinis, žinybinė bdv. (1)

susijęs su žinyba, jai priklausantis: *Gyvėnti žinybiniame butė. Dokumėntai sáugomi žinybiniuose archývuose.*

žinybiškai prv.

→ žinybiškai: *Reguliúoti procesùs žinybiškai. Ši asociācija žinybiškai pavaldì Kultūros, móslo ir švietimo ministėrijai.*

žinybiškas, žinybiška bdv. (1)

būdingas žinybai: *Žinybiškas póžiūris. Žinybiška politika.*

žinybiškumas dkt. vns. (2)

→ žinybiškai: *Neapsiribóti [pasižymėti] žinybiškumù. Žinybiškumas dár gajùs.*

žinijà dkt. (2)

žinių, mokslo visuma: *Pasáulio žinijà. Pasinėrti į kultūros žinijà.*

žinýnas dkt. (1)

1. vienkartinis arba tęstinis leidinys, glaustai pateikiantis susistemintų kurios nors mokslo arba praktikos srities žinių: *Lietuvių kalbōs žinýnas. Sōdininko žinýnas. Dokumėntų įfōrminimo ir rašýbos žinýnas. Naudótis žinýnu. Elektrōninis váistų žinýnas – pagálbininkas kasdiėniame gýdytojo darbė. Daūgelis žinýnų turi rodyklės.*

2. ELEKTRONINIS ŽINYNAS: *Žinýno fáilas. Žinýno lāngo ir padėtiės keitimas. Žinýno lāngas turi kėturias kortelės. | meniu komanda elektroninio žinyno turiniui atverti: Internėtinis žinýnas.*

žinios dkt. dgs. (4)

1. informacija, pranešimai apie naujus įvykius, ppr. per radijà, televizijà: *Diktorė skaitė žiniàs. Einù klausýtis vākaro žinių. | tokiems pranešimams skirta televizijos, radijo laida: Peř žiniàs sākė, kàd rytój līs. Kadà šiañdien fùtboldas, pō žinių?*

2. kaupiami ar sukaupti mokslo duomenys, išsilavinimo turinys: *Tikrinti mokinių žiniàs. Mokinių žinios vėrtinamos pažymiaĩs. Turėjau galimýbę sávo lātvių kalbōs žiniàs patóbulinti Rygojė.*

žynýs, žynė dkt. (4)

1. pirmykštės, senosios religijos dvasininkas: *Actėkų [mājų, romėnų] žyniaĩ. Žynių lúomas [kastà]. Žynių vis dár ėsama Āfrikoje, Pietų Amėrikoje, Indijoje, Sibire ir kituř. Šumėrai žynės riñkdavo iš aukštúomenės šeimų. Vyriáusiuoju žyniù – kriviù – galėjo tàpti tiktaĩ pagyvėnėš, didžiaĩ dorybingas žynýs. Žyniaĩs kliáudavosi lietuvių kunigáikščiai.*

2. kas buria, pranašauja, spėja ateitį, gydo burtais; **sin.** kerėtojas, raganius, burtininkas, žiniuonis:

Žynys jái išpranašavo, kàd giñs berniukas. Sirgdamà gèriau žynēs užkalbètą vándeni. Bútent slaptóji žynių išmintis manè labiáusiai viliójo.

žiniukas, žiniukė dkt. (2) šnek.

1. išsilavinęs, apsiskaitęs, daug žinantis žmogus (ppr. vaikas): *Žiniukų konkursas. Mokytojų namuose įsikūrusi Žiniukų mokyklėlė kviečia mokyti ketverių–šešerių metų vaikučius. Mokinys, geriausiai atlikęs užduotis, taps žiniukų žiniukū. Jėi nežinot kō – drąsiai kreipkitės į mūsų žiniukus. Māžajai žiniukei patiks rōžinė kuprinýtė.* • plg. mokslukas.

2. žinių laidos kūrėjas, ppr. jos vedėjas, diktorius: *Žiniukų komanda. Orų žiniukams neįdomū pranešinti pastoviūs órus. Kurį laiką dirbau televizijoje spòrto žiniukė.*

žiniuonis, žiniuonė dkt. (2)

burtininkas, kerėtojas: *Žiniuonės riñkdavo žolėlių šaknelės prieš jáuną mėnūlj. Viētinių gyvėntojų žiniuoniū vadīnamas vyras padėjo nè vienám susigrąžinti sveikātą. Nelaikaū savęs žiniuonė, bėt apiė vaistāžoles išmanaū. Eīname pās žiniuoniūs [žiniuonēs], tikėdamiesi stebūklo.*

žinójimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žinoti 1: *Jōs žinójimas begalīnis, kō tik paklāusi – vīską žīno.*

2. → žinoti 2: *Išėjusiemis iš vaikų globōs namų labiáusiai trūksta žinójimo, kaip toliaū gyvėnti.*

žinoma įterpt.

tikrai, be abejo: *Žinoma, mēs atėisime tavęs aplankyti. Jì, žinoma, griežtai atsisākė dalyvauti tokiamė kvailamė renginyjė. Žinoma, tai vīsiška nesąmonė. Niėkur aš neīsiu, žinoma.*

žinomas, žinoma bdv. (1)

apie kurį daug kas žino: *Jì (yrà) žinomas žmogūs. Tai gerai žinomas reiškinyš. | aukšt.: Jì išvařdijo keliās žinomesnēs pavardes. | aukšč.: Žinomiáusias muziėjus. Tai vīenas žinomiáusių dirigeñtų visamė pasáulyje. žinoma bev.: Kiek mán žinoma, jiė išvažiavo į sodybą. Kaip žinoma, dėl tō kilo baisūs triukšmas.*

◊ **žinomas daiktas** žr. daiktas. **žinomas dalýkas** žr. dalykas.

žinomumas dkt. ppr. vns. (2)

→ žinomas: *Organizācijas [saváitraščio] žinomumas. Internėto sūkčiai neteisėtai naudójasi mūsų vařdo žinomumū.*

žinóti, žino, žinójo vksm.

1. (ką, apie ką, iš ko) turėti žinių, duomenų, informacijos: *Jiė žino mào adresą. Apiė žaliavalgystę [bitēs] jáu daūg žinaū. Jeigu ką nòrs apiė tai žinóčiau, tai pasakýčiau. Žinójau tai iš knygų [iš patirties, iš senėlio pāsakojimų]. Iš kuř tū žinaī, kàd visos móterys trókšta ištekėti? Žinaū tą vaikiną, bėt nesù sù juō pažįstamas. | neig. (ko): Nežinaū atsākymo į šitą kláusimą. • plg. nusimanyti.*

2. (ką) suprasti, išmanyti, susigaudyti: *Jì žinójo savo pāreigą. Dabar žinósi neklausyti! Tai visiems žinótina. Nebežinójome, kuř dėtis [likti]. Nežinójau, kaip pasielgti. Nebežinaī, neī ką galvóti, tókias kalbās girdėdamas. Ką žinósi, aīt pečių nenešiósi (flk.). Žinók, iš kō dúoną vālgai (flk.). Katė žino, kienō piėnų lāka (flk.). | sngr.: Jis žinójosi, ką dāro.*

3. sngr. ppr. liep., geidž. verstis savo nuožiūra; sin. manytis: *Aš išeinū, o jūs žinókitės. Svarbiáusia, kàd mums būtų gerai, o kitì tesižino, ar nè? (iron.)*

4. esam., tar., liep. 2 asm. modal. vartojama pašnekovo dėmesiui aktyvinti: *Senám, žinaī, sunkū vienám. Žinótum, užvālgiau riebiaū ir apsirgau. Žinók gi, paprātęs dirbti, tai ką daugiau veiksi?*

◊ **balà žino** žr. bala. **dievai [Diėvas] žino** žr. dievas. **gālas [galai] žino** žr. galas. **giltinė žino** žr. giltinė. **griaūsmas žino** žr. griausmas. **kaip žinaī** savo nuožiūra: *Daryk, kaip žinaī. kelmai žino* žr. kelmas. **kipšas žino** žr. kipšas. **nežinóti, kuř akis [akių] dėti** (iš ko) sakoma labai

gėdijantis: *Iš gėdos nežinójau, kuř akis dėti.* **perkūnas [perkūnai] žino** žr. perkūnas. **sàvo viėtą žinóti** tinkamai elgtis; **sin.** neišsišokti: *Iř jáunas, iř sėnas turì sàvo viėtą žinóti.* **šimtas žino** žr. šimtas. **šūnys žino** žr. šuo. **vėlnias [velniai] žino** žr. velnias.

žinōvas, žinōvė dkt. (2)

kokią nors sritį gerai žinantis, išmanantis žmogus: *Turiù prėkių žinōvės diplòmą. Žinōvo akimìs jìs bėregint išsiriņko puikų pavėikslą. Teàtrą mėgstu, bėt nelaikaũ savėš jō žinovù [žinovė]. Jaunà grupė sudōmino mūzikos žinovùs. Pakàlbinome keliàs madōs [stiliaus, kvėpalų] žinovės.*

žinūtė dkt. (2)

1. ppr. mobiliuoju telefonu siunčiamas trumpas pranešimas: *Tėksto, arbà SMS, žinūtė. Vaĩzdo [daugialypė], arbà MMS, žinūtė. Žinūtės signālas. Rašyti [išsàugoti, ištrinti, išsiųsti, pėrsiųsti] žinūtė. Pėržiūrėti gáutas žinutės. Rezultatùs pranėšiu asmeninė žinūtė.*

2. trumpas spaudos pranešimas apie įvykį, faktą: *Laĩkraštyje aptikaũ nedidelę žinūtė.*

Žiobiškis dkt. vns. (1)

kaimas Rokiškio rajone: *Žiobiškio alkākālnis [bažnycia]. Monogrāfija apiė Žiobiškį. Kraštótyrininkai Žiobiškio parāpijos káimuose riņko mėdžiagą būsimai knygai. Žiobiškyje rekonstrúojami darželio iř mokýklos pastataĩ.*

žiobris dkt. (1)

panaši į kuoją, bet pailgesnė upėse neršianti jūrų žuvis (ppr. paprastasis žiobris, *Vimba vimba*): *Žiobris – greità, baugì dugnìnė žuvis. Žiobrio kūnas pailgas, iš šonų suplótas. Vakarė rūkýsime žiobrius. Tinklaĩs prisigáudėme žiobrių. Jaũ neršia žiobriai.*

žiodiklis dkt. (2)

žiodomasis įrankis: *Medicìninis žiodiklis nukentėjusiojo bėrnai atvėrti. Atkabinti kabliuką žiodikliù. Žiodikliùs žvejai naudója pirštams iš lydėkos nasrų išláuivinti.*

žiodymas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žiodyti 1: *Skenduōlio žiodymas. Prireikus sugirdyti váistus, kātino laikymui iř žiodymui pasitelkiami visi neužsiėmę šeimōs nariaĩ.*

2. → žiodyti 2: *Burnōs [nasrų, snāpo] žiodymas.*

3. → žiodyti 3: *Žirklių žiodymas nōrint jàs pagalqsti.*

žiodinti, žiodina, žiodino vksm.

1. (kà) ŽIODYTI 1: *Žiodinu vaiką [kātę, viščiuką] dúodamas váistus.*

2. (kà) ŽIODYTI 2: *Žiodinti burną [snāpą, snùkį].*

žiodyti, žiúdo, žiódė vksm.

1. (kà) versti žiotis: *Žiodyti vaiką [árklį, žùvį].*

2. (kà) verti (burną ir pan.): *Žiodyti burną [nasrùs, snāpą].*

3. (kà) daryti nebesuglaustą; **sin.** skėsti: *Žirkles [mìntuvus] žiodyti.*

Žiogai dkt. dgs. (4)

kaimas Anykščių rajone: *Kadà važiuosime į Žiogùs?*

Žiogaičiai dkt. dgs. (1)

kaimas Mažeikių rajone: *Kėlio Žiogaičiai–Purvėnai projektāvimo darbaĩ.*

žiógas dkt. (3)

žalias arba rudas šoklus vabzdys, kuris čirškia trindamas vieną antsparnį į kitą: *Žiogaĩ suñkiai pastebimĩ, prisitáikę gyvėnti tarp augalų. Vaikaiĩ gáudo žiógas. Vakaraĩs terásoje klaũsomes čirškiančių žiogų.*

žiogėlis dkt. (2)

1. dem. žiogas 1: *Gařsas tóks tylũs tylũs, kaip mãžo žiogėlio svirpĩmas. Nãktį klausaĩsi įkyraũs žiogėlių čirškĩmo.*

2. mažas paukštis pilkomis ar rusvomis plunksnomis, kurio giesmė primena žiogo čirškimą (ppr. tikrasis žiogelis, *Locustella*): *Žiogėliai žiemója Āfrikoje. Žiogėlių patinaĩ gĩeda nuó sáulės laidós iki vidurnakčio ir paryčiaĩs. Lietuvojė žiogeliũs gálite išvysti priė Žuvinto, Nėmuno deltoje ir kituĩr.*

3. spyruokliška sulenkiamas smailus segtukas ppr. drabužių dalims laikinai sukabinti perveriant: *Susėgti siũvamaį sijóną žiogeliũ. Yrà įvairių spalvų ir dýdžių karoliũkų vėrimo žiogėlių. Romėnai vėrtino bronzinius žiogeliũs, kuriė bevéik nepasikeitė iki mũsų laikų.*

žiógnagė dkt. (1)

pievų, miškų ir dekoratyvinis augalas geltonais ar raudonais žiedais (*Geum*): *Žiógnagės áuga drėgnókose pievose, lapuóčių ir mišriuosė miškuosė, jų aikštėlėse, žemápelkėse. Žiógnagių žiedai susitelkę stiebo viršũnėje, nusvirę. Váistinei žáliavai vartójami žiógnagių šakniástiebiai. Žiógnages lañko bitės.*

žiōgrinis, žiōgrinė bdv. (1)

tvertas iš žiogrių: *Žiōgrinis nãmas. Mótinos ir tėvo jaunystę mėnanti iškrỹpusi žiōgrinė tvorà. | susijęs su tvėrimu, pynimu iš žiogrių: Ryškėsnė išliko miėsto kurórtinės daliės vadĩnamoji žiōgrinė medinė architektūrà.*

žiōgris dkt. (2)

1. ppr. dgs. statinė tvora, nupinta iš medžio šakų, sukaišiotų tarp skersinių; **sin.** pinučiai: *Aptvėrti žiōgriais daržq. Išláužyti žiogriũs. Žiōgris žemaičių laikýta gražià tvorà. Vištà peř žiōgrį nepralĩs ir bijós peř žiōgrį lėkti arba aĩt jò nutũpti.*

2. tvoros virbas, baslys, statinis: *Sodýbos aptvėrtos žiōgrių, dažniáusiai statinėmis tvoromis. Žiōgrių pasigaminaũ visám kiėmui.*

žiojėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žiojėti: *Žaizdós kraštų [audinių] žiojėjimas.*

žiojėti, žioji, žiojėjo vksm. (kame, pro ką)

būti prasivėrusiam (apie kiaurymę): *Blauzdojė žioji gilì žaizdà. Ūpėje kai kuĩ žiojėjo próperšos. Prò atsilũpusias durų lentàs žiojėjo išpeštų šiaudų kiaurýmės. Lángas žiojėjo prãviras.*

žiojimas dkt. ppr. vns. (2)

1. → žioti 1: *Burnós žiojimas. | sngř.: Žirgo žiojĩmasis gáli būti signãlas, kàd raĩtelio rankà peř grubì arba valdymas netiñkamas.*

2. sngř. → žioti 2 (sngř.): *Jokiė klijaĩ negėlbsti nuó pãdų žiojĩmosi.*

žiomėnė dkt. (2)

laukinis ir dekoratyvinis augalas žydrų, rausvų ar violetinių žiedų kekėmis (*Dracocephalum*): *Žiomėnė auginama kaip eterinį aliėjų kaupiantis áugalas. Žiomėnėmis gálima paskãninti sultinius, žuvį, mėsq. Žiomenės sėkite priėsmėlio ar priėmolio dirvoje, saulėtoje viėtoje.*

žiómenys, žiomenų dkt. vyr. dgs. (3^a)

1. gyvūno nasrai, paukščio snapo anga; *sin.* žiotys: Žuviės žiomenys. Žąslai drąskė kumėlės žiomenis.
2. ŽIOTYS 2: Visos staklės turi nýčių sistėmą, kùria atskiriamì vienì metmenų siúlai nuò kitų ir sudàromi žiómenys. Prò žiómenis šaudyklė tiėšiamas ataudų siúlas.

žiomuò, žiomeñs dkt. vyr. (3^a)

žiojinti kiaurymė: Gręžinio žiomuò. Ugnikalnio žiomenyje kunkuliúoja lavà.

žiópčiojimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žiopčioti 1: Padažnéjęs žuvų žiópčiojimas ródo, kàd trúksta deguònies. Žiópčiojimai pagal fonográmą niekadà neatstòs gývo garso.

žiópčioti, žiópčioja, žiópčiojo vksm.

1. tarpais išsižioti ir vėl susičiaupti: Ji visà drebėjo ir žiópčiojo gáudydama órą. Jiš apsìmeta, kàd dainúoja, ò iš tikrųjù tik žiópčioja. Žiópčioja kaip žuvìs, išmestà į krañtą (flk.).
2. (kà) šnek. niekus šnekėti; *sin.* tauzyti, zaunyti: Sakýk, jei sakaĩ, kà teñ žiópčioji?!

žiópla¹ dkt. bendr. (1)

menk. išsiblaškęs, nepastabus, menkos nuovokus žmogus; *sin.* žioplýs: Sù tókiu žiópla neik grybáuti, nės turėsi vařgo. Kaimýnė tikrà žiópla – paliko vėrdantį púodą ir išėjo į parduotuvę. Pakláusiau žióplos kėlio, taĩ visái nė į tą pùsę paródė.

žioplai

prv. → žioplas 2: Žioplai pasielgti. Kažkaip žioplai patryniau akis smelėtom rañkom, ir štaĩ, prašom – uždegimas. | *aukšt.:* Pràdedantieji gal ir žiopliaũ vairúoja, bėt atsargiaũ.

žióplas, žioplà² bdv. (4)

1. *menk.* menkos nuovokos, nepastabus: Žióplas vairúotojas [darbúotojas]. Žióplas kaip kėlmas. Nemañau, kàd esù visiškaĩ žioplà. Žióplo ir várnos nekeñčia (flk.). | *aukšt.:* Žióplėsnio žmogaũs nesù mātęs.
 2. rodantis, liudijantis, išreiškiantis menką nuovoką, nepastabumą: Žióplas póelgis. Žioplà klaidà. Žioplà véido išraiška.
- ♦ **žióplas dáiktas** žr. daiktas.

žioplýbė dkt. (1)

1. *vns.* žioplumas, žioplystė: Peř sàvo žioplýbę pralėidau svařbų susitikimą [pókalbį dēl dárbo]. Gývėnti vienkiemyje ir laikýti pìnigus namuosė, ò nė bánke – žioplýbių žioplýbė!
2. žioplas poelgis; *sin.* žioplystė: Didžiausia žioplýbė buvo namiė palikti váistus. Àš iš báimės dár nė tokių žioplýbių esù pridãriusi. Mokiniaĩ smãginasi kolekcionúodami mókytojų kalbinės žioplýbes.

žioplinėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žioplinėti 1: Peř tàvo žioplinėjimą ir į autobùsą pavėlavome. Jókio žioplinėjimo eĩnant peř gátvę!
2. → žioplinėti 2: Nemėgstu žioplinėjimo pò parduotuvės. Vaikų žioplinėjimai mašinų stovėjimo aikštėleje priė gėro nėveda.

žioplinėti, žioplinėja, žioplinėjo vksm.

1. (pro kà, per kà) neatidziai elgtis, būti išsiblaškusiam: Vairúotojui negálima svajóti, žioplinėti (prò lángą). Kàs peř pãmoką žioplinėja, nespėja baĩgti (sprėsti) uždavinių. Nežioplinėk – apvògs!
2. (kame, po kà) pamažu žioplinti: Vaĩkas žioplinėja gatvė. Niėko rimto dabař neveĩkiam, pò miėstą žioplinėjame.

žioplinimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žioplinti: *Manè paklaidino neatidūs žioplinimas peř mišką.*

žioplinti, žioplina, žioplino vksm.

šnek. (per ką) be atodairos, žiopsant eiti: *Kuř žioplini, neišveřsk kibirų! Žioplina pipiras peř gatvę užsisvajojęs.*

žioplỹs, žioplė dkt. (4)

menk. išsiblaškęs, nepastabus, menkos nuovokos žmogus: *Žioplỹs ir bāloje prigėrti gāli. Vāgys mėgsta išsiblaškiusius, neapdairiūs, lėtūs žmónes ir šiaip žiopliūs. Neprasidėk sù tuō žiopliū [tà žioplė]. Tai žiopliū žioplỹs, pražiopsójau laimėtą keliōnę!*

žioplỹstė dkt. (2)

1. vns. žioplumas, išsiblaškymas, nepastabumas: *Peř sàvo žioplỹstę įsėdau nē ĩ tą troleibūsą.*
2. žioplas poelgis; sin. žioplybė: *Nuō vagỹsčių, žioplỹsčių ir kitokių neláimiy neapdrausti nēt atsargiáusi. Kókią čià žioplỹstę iškrėtei?!*

žiopliškai prv.

šnek. → žiopliškas: *Žiopliškai elgtis. Arbà teñ dirba žiopliškai, arbà týčia nemāto pažeidimų. | aukšt.: Žiopliškiaū pralaimėti (rungtynēs) turbūt jaū neįmānoma.*

žiopliškas, žiopliška bdv. (1)

šnek. būdingas žiopliui, liudijantis žioplumą: *Renginỹs žlūgo nē dēl lėšų stỹgiaus, ō dēl žiopliško ir aplaidaūs organizávimo. Atsiprašū už žiopliškas klaidàs. žiopliška bev.: Šiaīs laikais išvykti iš namų bē telefōno – daugiaū negū žiopliška.*

žiopliškumas dkt. vns. (2) šnek.

→ žiopliškas: *Atsiprašū už žiopliškumą, gál dár sýkj paáiskintumėte? Peř sàvo žiopliškumą pravažiavaū stotėlę. Gāli tėti skaūdžiai sumokėti už tókį žiopliškumą. Tū tiesióg džiūgini vagišiūs sàvo žiopliškumū.*

žiopliukas, žiopliukė dkt. (2)

kas nesupratingas, neišmanantis, menkos nuovokos (ppr. švelniai apie mažus vaikus, gyvūnus): *Nà kuř tū, žiopliuk, ropóji? Sù tókia žiopliukė ĩ teātrą nelabai nueiši. Tik sàvo žiopliukūs sužiūrėsiu, ir táu pėrskambinsiu. Keturi iš rūsio ištraukti žiopliukai (kačiukai) láukia atsakingų šeiminiņkų.*

žioplókai prv.

→ žioplokas 2: *Sakýčiau, žioplókai vairúojate (automobilį), panėle. Visiems pasitáiko netýčia žioplókai pasielgti. Gál ir žioplókai nuskambēs, bēt vis tīek norėčiau Jūsų pakláusti. Kalýtės jaū pāčios lāka, nórs dár ir žioplókai, panėrdamos snukučiūs.*

žioplókas, žioplóka bdv. (1) šnek.

1. gana žioplas (1 r.): *Žioplókas žmogėlis. Žioplóka minià. Kaimýnė gál ir žioplóka, bēt labai gerōs širdiēs. Jėigu pātys pirkėjai, švelniai tāriant, yrà žioplóki, jokiē apsauginiai jiems nepadēs.*
2. gana žioplas (2 r.): *Žioplóka véido išraiška. žioplóka bev.: Žioplóka taip išsidúoti.*

žioplumas dkt. vns. (2)

→ žioplas 2: *Nuō žioplumo váistų nērà. Peř sàvo žioplumą nesuspėjau ĩ tráukinj. Naujóji sekretōrė jaū pagarsėjo žioplumū.*

žiopsėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žiopsėti: *Išmestōs ĩ krañtą žuviēs žiopsėjimas.*

žiopsėti, žiōpsi, žiopsėjo vksm.

ŽIOPČIOTI 1: *Ištrauktà iš vandeñs žuvis žiōpsi. Žiopsì, apsìmeti dūstančiu, ò niēkas dēmesio nekreĭpia. Nežiopsék lyg liežuvį prarijēs (flk.).*

žiopsójimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žiopsoti 1: *Tavēs neėrzina jō žiopsójimas ĩ svētimas mōteris?*

2. → žiopsoti 2: *Vairuotojų žiopsójimas ĩ reklamàs. Dirbk, už žiopsójimą algōs nemóka. Beñdras žiopsójimas ĩ televizoriaus ekrānų šeimos nesuařtino. Šuniukas dabař dōmisi mào šlepetē, ò sēnas kātinas – žiopsójimu prō lángą.*

žiopsóti, žiōpso, žiopsójo vksm., **žiopsóti**, žiōpso, žiopsójo

1. (į ką) nesuprantant, nustebus, susidomėjus žiūrėti, stebėti, ppr. išsižiojus, nejudant: *Vaikaĩ žiōpso nēt išsižiojē iš nustebimo. Kō žiopsaĩ kaip katē ĩ lāšinius [lyg mūsę prarijēs]? (flk.). Iš būrio žiōpsančių praeivių niēkam nešovē ĩ gálvą padēti nukentėjusiam dviratíninkui. Kō visi ĩ manē žiōpso, ař aš kuř išsitēpus? • plg. spoksoti.*

2. (į ką, pro ką) be reikalo, neatidžiai, nedėmesingai kur žiūrėti; sin. vėpsoti: *Ař dár prō lángą [ĩ leñtą] žiopsósi, ař jaũ im̃siesi rašinēlio? Mēs atējome čià nē žiopsóti, ò dirbti. Niēko nesinóri, guliũ ir žiopsaũ ĩ viēną tāšką lubosē. Nežiopsók – šuō kēpsnį nunēš (flk.). Šitoks eĩsmas netvarkingas, kuř žiōpso policija? (juok.) | nedirbti ar nestropiai, neatidžiai dirbti, elgtis: *Moterišké grēbsto lapūs nēt sukaĩtus, ò dũ kiēmsargiai žiōpso, añt grēblių parimę.**

žiopsótojas, žiopsótoja dkt. (1)

1. žmogus, kuris žiōpso (1 r.): *Fotosēsijos viētą nuō žiopsótojų saugojo policíninkai. Žiopsótojai aplipę lángus láuķē vestūvininkų. Vyk nuō vařtų tuōs žiopsótojus! Tróbesiui beliepsnójant, prisiriñko žiopsótojų.*

2. žmogus, kuris žiōpso (2 r.): *Kišėnvgiai krausto žiopsótojų kišenēs. Kañklēmis grójantys žmónēs yrà aktývūs gyvėnimo dalýviai, ò nē žiopsótojai.*

žiópt išt.

vartojamas išsižiojimui vaizduoti: *Krokodilas tik žiópt ir išsižiojo.*

♦ **nē žiópt** visiškai nieko (nesakyti, nepasakyti): *Atsistójau prieš pùbliką – ir nē žiópt. Tíek laĩko Lietuvojē pragyvėnta, ò lietūviškai – nē žiópt?*

žióptelėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žioptelėti 1: *Žióptelėjimas iš núostabos. Porà žióptelėjimų, ir skeñdusi mōteris ěmē kvėpúoti.*

2. → žioptelėti 2: *Neatsargūs kaimýnēs žióptelėjimas kaĩme sukėlē daũg šuřmulio. Pō tào žióptelėjimo neturiũ darbē kuř akių dēti.*

žióptelėti, žiópteli (žióptelėja), žióptelėjo vksm.

1. kiek išsižioti (ppr. įkvepiant oro): *Nēt žióptelėjau iš nustebimo. Kárpis žiópteli kařtą, kítą ir ĩma spurdēti.*

2. (ką, apie ką, kam) šnek. neatsargiai tarstelėti, prasiatarti; sin. leptelėti: *Apiē taĩ aš jam ir žióptelėjau neiškeñtusi. Jėi dár sýķį jis ką žióptels, nebenutylėsiu. | neig. (ko): Tũ geriaũ tylėk, kàd kō nežióptelētum.*

žiorāvimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žioruoti 1: *Vōs ĩžiũřimas tamsių žarijų žiorāvimas. Pelenų šālinimo įrenginiuosē (pelenų)*

žiorāvimas prāktiškai neįmānomas.

2. → žioruoti 2: Jōnvabalių žiorāvimas.

žioruoti, žioruoja, žioravo vksm.

1. (kame) rusenant šviesti; sin. žėruoti, žaižaruoti: Molinėje krósnyje žioruoja aņglys.

2. (kuo, kame) žėruoti, spindėti, šviesti: Toli žioruoja žiburys. Tiēs horizontu žioravo raudona pašvaistė. Stogas kiāuras, žioruoja dangus. | prk.: Pýktis žioravo jōs akysė. Jō ākys žioravo įniršiu.

žioti, žioja, žiojo vksm.

1. (ka) verti (burna, nasrus, snapa): Žiók burną. Paukščiukai žioja snapeliūs. | sng.: Iš netiketūmo jōs ākys plētėsi, burna žiojosi. Jis jaū žiojosi atsikiřsti, bėt susigriebė.

2. sng. darytis su tarpu, su plyšiu, skirtis, skleistis, plyšti ir pan.: Bātas žiojasi. Jaū žiojasi (skleidžiasi) pumpurai.

žiotynas dkt. (1)

išsišakojusios upės žiotys; sin. delta: Nēmuno žiotynas. Įtekėjimo į jūrą arba ežerą viētoje upė dažnai paliēka daų nešmenų, todėl susidāro daųgelio atsākų žiotys, vadīnamos deltā arba žiotynu.

žiotys, žiočių dkt. mot. dgs. (1)

1. gyvūno nasrai, paukščio snapo anga; sin. žiomenys: Žvėriēs [žuviēs] žiotys. Lydėkų žiotys plāčios, josė yrā daųg smulkių dantūkų. Žvirblis kiša žvirbliūkui į žiotis vikšrą.

2. tekstilėje – metmenų tarpas, kuriuo leidžiama šaudyklė: Prāviosios [ūždarosios] žiotys. Kilnójant nýtis sudāromos žiotys. Prō žiotis šaudyklė ir kitaīs būdais tiēsiamas ataudų siūlas.

3. anga iš burnos į nosiaryklę: Arčiaū žiočių ēsanti gómurio dalis vadīnama minkštūoju gómuriu. Gomurinis liežūvio raumuō eina žiočių šonais. Gomurinis ryklės raumuō susitrāukdamas nulėidžia minkštąjį gómurį ir siaūrina žiotis.

4. angelė, vedanti į augalo vainikėlio ar taurelės vamzdelį: Lelijų žiedai švelniai rōžiniai, pėreinantys į gelsvās žiotis. Ātviosios žiotys nepridengtos žvynėliais.

5. upės galas, jos įtekėjimo į jūrą, ežerą ar kitą upę vieta: Išsišakojusios upės žiotys. Veñtės rāgas – pusiāsalis priē Kuřšių mārių, visai netoli Nēmuno žiočių.

6. kai kurių organų galinė dalis, anga: Kiaušintakio [šlapimtakio, aortos, artėrijos] žiotys. Krýžkaulio kanālas atsiveria krýžkaulio žiotimis. Gimdōs ertmės pėrėjimas į kanālą vadīnamas sāsmauka arba vidinėmis gimdōs žiotimis, ō kaklėlio kanālo atsivėrimas į mākštį – išorinėmis gimdōs žiotimis.

7. ppr. techninių įrenginių, instrumentų ir pan. anga, skylė, landa: Vamzdžių [kanālo, drėnos, piltuvo] žiotys (tech.). Pūčiamojo mūzikos instrumeñto žiotys (muz.). Pabūklų žiotys (kar.). Šaudmeñs greitis žiotyse (kar.). Grėžinio žiočių koordinātės.

8. ugnikalnio žiomuo, krateris: Prō ugnikalnio žiotis išsiveřzia magmā. Didelės ir gīlios ugnikalnio žiotys.

žiovauti, žiovauja, žiovavo vksm.

1. plačiai praverta burna įkvėpti ir iškvėpti orą (ppr. norint miego, nuvargus ar nuobodžiaujant): Žiovaudamas užsideņk burną. Daugumā žmonių nusižiovauja ką nors pamātę žiovajant. Žiovauja ir kātės, šūnys, nēt žūvys.

2. šnek. nieko neveikti; sin. nuobodžiauti, žiopsoti, vėpsoti: Nesnāusk ir nežiovauk, ō visomis jėgomis kibk į darbą. Kās dirba, ō kās žiovauja tās aštūonias darbo vālandas. Gaīla, tačiaū pėr premjėrinį spektāklį tēko žiovauti.

žiojavimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žiovauti 1: Žiojavimas gāli padidinti smegenų budrūmą. Žiojavimas paprastai laikomas nūovargio pōžymiu. Kai kuriosė kultūrose sū žiojavimu būdavo siejami tam tikri priētarai. Kai kuriē

antropologai m̃ano, k̃ad kaimyno žioavimų kartojimo refleksas liko mums iš beždžiõnių.

2. šnek. → žiovauti 2: *Åš tau už darbą móku, nè už žioavimq.*

žioveinis dkt. (2)

senovine darželių gėlė dvilūpiais žiedais (*Antirrhinum*): *Didysis žioveinis (Antirrhinum majus)*. Žioveinių žiedai susitelkę į kėkę. Žioveinius balañdį pasėkite į dėžutės. Sėklų parduotivėse galima nusipirkti svýrančių žioveinių. Lýsvės p̃akraštį apsodinaũ žioveiniais.

žiovulingas, žiovulinga bdv. (1)

menk. keliantis žiovilį; sin. nuobodus: *Žiovulingas pasitarimas [monolõgas].*

žiovilys dkt. ppr. vns. (3^a)

kvėpavimo refleksas – nevalingas gilus įkvėpimas ir iškvėpimas plačiai atverta burna; sin. žioavimas: *Žiovilys ima, nórisi mięgo. Visus užkrečiau žiovilium. Kai popiēt užėina žioviliaĩ, tik kavà ir gėlbsti.*

žirafà dkt. (2)

aukštas Afrikos gyvūnas labai ilgu kaklu ir kojomis, gelsvai dėmėtu kailiu (*Giraffa camelopardalis*): *Žirafų patinai gali būti net penkių metrų ūgio. Žirafas ir kitus gyvūnus zoologijos sodė šerti draudžiama.*

žirgas dkt. (3)

1. gražios išvaizdos jojamasis arklys, ppr. skirtas ne darbui, o pramogai: *Bėras [ristas] žirgas. Kovõs [kãro] žirgas. Léisti laisvã laikį jodinėjant žirgaiš [žirgu]. Sužvõngo žirgas. Visais laikais žirgas lietuviai buvo ir draugas, ir pagálbininkas. Auginame spõrtinius žirgas. Mūsų brolėlis žirgė sėdėjo (flk.).*

2. arklio galvos pavidalo šachmatų figūra, judanti L raidės forma – du langelius horizontaliai arba vertikaliam ir vieną statmenai judėjimo krypčiai: *Ėjimas žirgu. Žirgas keřta tik paskutiniamė ėjimo laukėlyje. Žirgas gali pėrsõkti figūrã, todėl dažnai naudojamas prãdedant žaidimq.*

♦ **laumės žirgas** laumžirgis, žirgelis: *Priē upės skraido daũg laumės žirgũ.*

žirgçioti, žirgçioja, žirgçiojo vksm. (per kã)

eiti dideliais žingsniais: *Ilgais žiņgsniais žirgçiodamas pė balàs, vaikinas ařtinosi priē mūsų. Kàs teĩ žirgçioja pė gãtvę? • plg. žirglioti.*

žirgėlis dkt. (2)

1. dem. žirgas 1: *Nusišėriau sãu žirgėlį, grãžų juodbėrėlį (flk.).*

2. LAUMŽIRGIS: *Žirgėliai turi dvi põras plėviškų tãnkiai gyslõtų sparnũ. Kai kuriõs žirgėlių rúšys įrašýtos į Lietuvõs raudõnqã knygq. Žirgelius dažnai pamatýsite priē vandeñs, pėvose, miško aikštėlėse.*

3. ppr. dgs., etnogr. ppr. porinės stogo galų puošmenos dalis – viena iš dviejų sukryžiuotų žirgų galvų; sin. arkliukas: *Drõžti žirgelius. Añt kraigo žirgėlio nùtupė balañdis. Sudėtingesniũ žirgėlių gaũsiai sutiņkama Žemaitijos pajũryje. Žirgėliai bũdingi nè tik báltų kraštãms, bėt ir germãnamas. Dažnai ir kitõkio pavidalo (paũkščių, ožkũ, avinũ, jáučio ragũ) lėkiai buvo vadinami tiesiõg žirgėliais. • plg. lėkis.*

žirgès dkt. dgs. (2), **žirgès** (1)

1. dvi surištõs kartys rãstui, aukštam stulpui pastatyti: *Medinės [aliumininės] žirgès.*

2. , etnogr. stogo žirgeliai, arkliukai: *Malũno žirgès.*

3. menk. kojos: *Patráuk sãvo žirgès nuõ tãko!*

žirgýnas dkt. (1)

ũkis, veisiantis ir auginantis veislinius arklius: *Žirgýno trẽneriai ruõšia žirgus konkũrams, móko jodinėti ir instruktũoja visũs nórinčius jóti ir važiuoti. Žirgýne yrà uždaras maníežas, hipodromas, aikštýnai. Dẽl lẽšũ stokõs tẽko uždaryti dũ žirgýnus.*

žirginėlis dkt. (2)

dem. žirginys: *Seřgantiems alėrgija pavojingesni žirginėlius formũojantys mėdžiai – beržai, túopos, lazdynai. Jaũ kačiũkai išsprõgė, žirginėlių gũlima parsinėsti, namũs pasipuõšti.*

žirgininkas, žirgininkė dkt. (1), **žirginiũkas, žirginiũkė** (2)

žirgũ augintojas, prižiũrėtojas: *Dirbau žirgininku [žirgininke] žirgininkýstės ũkyje. Žirgininkai turi apmókyti, trenirũoti ir prižiũrėti jáunus árklus, šálinti jũ blogũs įpročius.*

žirgininkýstė dkt. vns. (2)

žirgũ veisimas, auginimas ir rengimas lenktynėms: *Rekreácinės žirgininkýstės plėtra. Veřstis žirgininkýstė. Žirgininkýstės veřslo darbũotojas.*

žirginỹs dkt. (3^b)

nusviręs pailgas alksnio, beržo, drebulės, lazdyno, tuopos žiedynas lanksčia ášimi: *Nusvirusios žirginiũ kėkės. Žiẽmą daũg paũkščių žirginiaĩs miũta.*

žirginiũotas, žirginiũota bdv. (1)

su žirginiais, turintis daug žirginiũ: *Žirginiũota šakėlė. Bėržas jaũ visas žirginiũotas.*

žirgliávimas dkt. ppr. vns. (1) šnek.

→ žirgliuoti: *Gaũdro žirgliávimas peř arimą. Smágios tik pĩrmos minũtės (aĩt draĩblio), õ paskui – nuobodũs žirgliávimas. Sprėndžiant iš žirgliávimu peř daržũs, kaimýnas vėl bũvo įkaũšęs.*

žirglinėti, žirglinėja, žirglinėjo vksm. (kame, po ką)

pamažu žirglinti: *Vaĩkas žirglinėja kiemė [põ kambarį].*

žirglinimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žirglinti: *Gėrvės žirglinimas peř pėlkę. Sėnio žirglinimą peř píevas stebėjo pũsė káimo.*

žirglinti, žirglina, žirglino vksm. (per ką)

šnek. išsižergus, dideliais žingsniais eiti; sin. žirglioti: *Žiũriũ – kàs čià žirglina peř kėmsus! Žirglini kaĩp gaũdras.*

žirgliójimas dkt. ppr. vns. (1)

šnek. → žirglioti: *Žirgliójimas peř šlãpią sniėgą.*

žirglióti, žirgliója, žirgliójo vksm. (per ką, po ką)

šnek. eiti išsižergus ar dideliais žingsniais: *Mátininkai peř arimũs žirgliójo. Põ nuskuostas ražienas žirgliója jaunĩkliai gandraĩ. • plg. žirgčioti, žergloti.*

žirgliũoti, žirgliũoja, žirgliũvo vksm.

šnek. eiti dideliais, retais žingsniais; sin. žirglioti: *Tũ nè šóki, õ žirgliũoji põ scėną. Kuř žirgliũosit vidũrnaktį?! Čirkininkai sũ kojũkais žirgliũvo centrinė miestėlio gatvė.*

žirgt išt.

vartojamas plačiam peržengimui vaizduoti: *Tàs dviimetrĩnis kaimýnas žirgt ir pėržengė tvõrą [griõvij].*

žirgtelėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žirgtelėti 1: *Vienas žirgtelėjimas į šoną – ir vės neįkritoū į griovį. Ąrklio žirgtelėjimas prieš [liūk] duobės.*
2. → žirgtelėti 2: *Žirgtelėjimas per bālą. Žirgtelėjimas per ištemptą vielą – ir aš jau ganūkloje.*

žirgtelėti, žirgteli (žirgtelėja), žirgtelėjo vksm.

1. (į ką, prieš ko) kiek pažengti; sin. žengtelėti, žingtelėti: *Pasitraukdamas žirgtelėjau į šalį [prieš durų].*
2. (per ką) staiga peržengti: *Jis plačiu žingsniu žirgtelėjo per slenkstį ir išėjo.*

žirimas dkt. ppr. vns. (2)

→ žirti: *Dūžtančio lango stiklų žirimas. Akmenukų žirimas iš pō kōjū į šalį. Karoliukų žirimas iš dėžutės ant stalo.*

žirklės dkt. dgs. (1)

1. įrankis kirpti: *Sōdininko žirklės. Kirpti žirklemis. Paskōlink pōperiaus žirkles. Šitos žirklės blogai keřpa. Turiu dvejas žolės žirkles. Gyvātvoarei formuoti prireiks gyvātvoarių žirklių. | prk.: Káinų žirklės.*
2. fizinis pratimas, kai kojomis atliekamas judesys, panašus į žirklių (1 r.) išskėtimą ir suglaudimą: *Žirklės – pratimas pilvo priesui lāvinti. Atsisėskite, nekeisdami liemeis ir raņkų padėties pakėlkite kōjas aukščiau sėdynės ir šioje padėtyje atlikite kryžminiūs judesius kōjomis – žirkles.*
3. šnek. ŽNYPLĖS 5: *Vėžys išskėstomis žirklemis. Čiulpti išvirusias vėžio žirkles ir uodegą. Vėžio žirklės didelės, plāčios, rudū viršumi ir raudona āpačia.*

žirklutės dkt. dgs. (2)

mažos žirklės (1 r.): *Manikiūrinės žirklutės. Kaip pagalsti žirklutės? Nematei mano žirklūčių?*

Žirmūnai dkt. dgs. (1)

1. miestelis Baltarusijoje, Gardino srityje: *Dabař jau išnykusią Bastūnų ir Žirmūnų apýlinkių lietuvių tařmę tyrė norvegų kalbininkas Ōlafas Brōkas.*
2. Vilniaus miesto dalis: *Žirmūnų seniūnijā. Gyvename į siaurę nuō Vilniaus ceņtro, dešiniājame Neriēs krantē – Žirmūnuose. Žirmūnų teritōrijoje per Nērį nutiesti keturi tiltai. Kuriuō troleibusū galėčiau nuvažiuoti į Žirmūnus?*

žirnėlis dkt. (2)

1. ppr. dgs. žalias žirnis (1 r.): *Konservuoti [šaldyti] žirnėliai. Pamiršau į mišrainę įdėti žirnėlių. Žaliejai žirnėliai tiesiog plýšta nuō maistingų mēdžiagų.*
2. mažas rutuliuko pavidalo ppr. karamelinis saldainis: *Mėtiniai žirnėliai. • plg. dražė.*
3. mažas vaistų ar vitaminų rutuliukas: *Duokite vaikui pō kelis vitamino C žirnelius per dieną. • plg. dražė, dražetė.*
4. mažas skritulys: *Rudā suknėlė [palaidinė] (sū) baltais žirnėliais.*
5. PELEŽIRNIS: *Nuostabi žirnėlių ir gubōjos puokštė. Tarpusavyje nēdera rōžės ir kvapiejai žirnėliai. Sāko, kād skinti (kvapiejai) žirnėliai geriausiai išsilaiko dvejų–penkių procentų cukraus tirpalė.*

žirniauti, žirniājuja, žirniāvo vksm.

raškyti žirnius: *Vaikai išėjo žirniauti. Smagu būdavo káime vāsarą – uogāudavome, žirniāudavome.*

žirniāvimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žirniauti: *Seniau jaunimas riņkdavosi uogāvimo, riešutāvimo, žirniāvimo prōgomis. Gāvome į káilį už žirniāvimą kaimynės sodė.*

žirniena dkt. (1)

dirva, kur augo žirniai: *Vikšrų plitimą skātina rudenį neartos žirnienos. Põ žirniēnq šernaĩ knisasi. Būvusioje žirnienoje gerai āuga visų rūšių daržovės.*

žirniēnė dkt. (2)

žirnių sriuba: *Nõri trintõs žirniēnės? Užmeřk žirnius žirniēnei. Virsiu žirniēnę sù šonkauliūkais. Výro žirniēnē neužkiši, reĩks mėsõs.*

žirniēnõjas dkt. (1)

žirnių virkščia: *Nukūlus žirnius, žirniēnõjai būvo susmūlkinti iř paskleisti diřvos paviršiuje. Gývėnimai kaip žirniēnõjai pĩnasi iř raĩzgosi.*

žirnikas dkt. (2)

PELĖŽIRNIS: *Kād žirnikai ilgiaũ žydėtu, skabýkite pėrzydėjusius žiedus. Žirnikùs sėkite ĩ nuolatĩnq viėta, nēs jiē nemėgsta pėrsodinimų. Rūdenį žirnikùs nupjõviau iki šaknų.*

žirninis, žirninė bdv. (2)

1. iš žirnių padarytas: *Žirniniai miltai. Sėdi pelėda sù žirniñiũ (žirnių virkščių) vainikėliũ (flk.).*
2. parazituojantis ant žirnių ar žirniuose: *Žirninis paprastàsis vaisėdis. Žirniniai amaraĩ.*

žirnis dkt. (1)

1. nedidelė apvali žalia ar geltona valgoma sėkla: *Žirnių sriubà. Aižýti [lukštėnti] žirnius. Nemirkýti žirniai ilgaĩ vėrda. Vienojė ankštyje – trýs žirniai, iř tiē pātys sukirmiję. Āšaros rĩtasi [býra, riėda] kaip žirniai (didelės).*

2. ankštinis maistinis ir pašarinis laipiojantis kultūrinis augalas, vedantis tokias sėklas (*Pisum sativum*): *Sėti [pjáuti] žirnius. Gruñtas žirniams pràdedamas ruõšti jaũ rudenį.*

♦ **kaip žirniai ĩ sieną** nedaro jokio poveikio: *Paprasiaũ jũ nerũkýti láiptinėje, tai juõkiasi, kvatõja – kaip žirniai ĩ sieną mào žõdžiai. Mūsų skuñdai seniũnui – kaip žirniai ĩ sieną. **kaip žirnis priė kėlio** sakoma apie blogai gyvenantį, vargstantį, visų skriaudžiamą: *Gyvenũ [skurstũ] kaip žirnis priė kėlio. **kaip žirnius (ĩ sieną) beřti** žr. berti. **kaip žirnius ĩ sieną trātinti** žr. tratinti. **nõrs žirnius sėk** žr. sėti.**

žirniũkas dkt. (2)

1. ŽIRNELIS 2: *Skånũs žirniũkai, sù rėšutu vidujė. Kõkius žirniukùs mėgsti – šokolādinius ař mėtinius?* • plg. dražė.
2. ŽIRNELIS 3: *Vitamĩnų tik keli žirniũkai liķo. Põ kėiek žirniukų peř diēnq turiũ gėrti?* • plg. dražė, dražetė.
3. mažas skritulys: *Mán labai patiñka tàs báltas šilķas sù (juodaĩs) žirniũkais.*

žirnmedis dkt. (1)

KARAGANA: *Žirnmedį dár vadĩna geltonąja akācija. Žirnmedžius gālima augĩnti iř vazõnuose. Žirnmedžiai žýdi drũgio fõrmos geltõnais žiedaĩs.*

žirti, žýra, žiro vksm. (iš ko, iš po ko, ĩ ka)

birti, skristi, sklisti (ppr. ĩ šalis): *Iš láužo žiežirbos [žarijos, kibirkštys] žýra ĩ visàs šalis. Iš põ árklío kanõpų žiro sniėgas [smėlis]. Žýrantys dũžtančios vitrinõs stiklaĩ, láimei, niėko nesũžeidė.*

žýsti, žýsta, žýdo vksm.

imti žydėti, skleisti žiedus: *Gėlės [bũlvės, rugiaĩ] jaũ žýsta. Nuskýnei rūtėlę nežýdusiq, išlėidai dukrėlę neužaugusiq (flk.).*

žįsti, žįnda, žįndo vksm.

1. siurbti, traukti lūpomis pieną iš krūties, spenio, maitintis kieno pienu: *Kūdikis nori žįsti. Dár žįnda teliukas, reikia júnkyti.* | (ką, iš ko): *Nujúnkytas teliukas vėl ėmė piéną iš kárvės žįsti. Teliukas kárvę žįnda. Paršiukai kiaulę žįnda. Žįndamos paršávedės sù paršiukais laikomos atskirojè patalpojè.*
2. (ką) čiulpti, čiulpsėti (krūtį, spenį, čiulptuką, pirštą ir pan.): *Veršiai žįnda kárvės speniùs. Vaikas žįndo krūtį.* | neig. (ko): *Nelėisk vaikui piršto žįsti.*

žiù jst.

1. ŽIŪ 1: *Žiù, kažkàs piniginę pàmetė.*
2. ŽIŪ 2: *Žiù, kokià tù jaù didelė užáugai!*

žiũ jst.

1. vartojamas dėmesiui atkreipti: *Žiũ – štai tàs nãmas.*
2. vartojamas nustebimui reikšti: *Žiũ, ir tàs mãžius čià! Žiũ – parašýta: „Kačių kavìnė“!*

žiupsnėlis dkt. (2)

1. mažas žiupsnis (1 r.): *Žiupsnėlis druskos [pipirų]. Tàvo pãdažo recèptą patóbulinau žiupsneliù šafrãno.*
2. labai mažas kiekis, labai nedaug; sin. truputėlis, šiek tiek: *Žiupsnėlis savikritikos jái nepamaisýty. Knýgą sudãro profesoriaus stráipsniai ir žiupsnėlis jø mokiniũ prisiminimų.*

žiupsnis dkt. (2)

1. dviejų ar trijų pirštų galais paimamas kiekis: *Galiáusiai į tēšlą įberkite žiupsnį aguonų. Į šiàs salotàs nepagailėk žiupsnio baltųjų pipirų. Pagárdinu sriubą žiupsniù džiovintų prieskoninių žolėlių.*
2. mažas kiekis; sin. truputis, šiek tiek: *Žiupsnis anekdotų [kritikos, įdomybių]. Jis šnekėjo sù žiupsniù ironijos.*

žiupsniukas dkt. (2)

1. mažas žiupsnis (1 r.): *Žiupsniukas vanilinio cukraus [cinamono] obuoliniams blýnamis nepakeĩks. Reikia minkyti tēšlą ir pø žiupsniuką pilti prieskonius. Ar gėrei kadà kavøs sù žiupsniukù druskos?*
2. labai mažas kiekis, labai nedaug; sin. truputėlis, šiek tiek: *Ar daũg tám beglobiui kačiųkui reikia – šiltøs pastógės, dubenėlio ėdalo ir žiupsniuko mėlės.*

žiūrà dkt. (4)

1. gebėjimas žiūrėti, žiūrėjimas, regėjimas: *Žiūrøs tãškas [lìnija]. Sãko, kàd kurtieji turi gėrą žiūrą, o neregių gerà klausà.* | prk.: *Pradinukai sumãnūs, jė turi sàvo žiūrøs kamþą.*
2. filosofijoje – juslinis pažinimas, estetinis stebėjimas: *Kreĩpti ir formuoti žiūrą. Teòriniai ir empiriniai žiūrøs antropologijos tyrinėjimai skãtina giliaũ analizuoti šiuolaikinę kultūrą.*

žiūrė dkt. vns. (2)

etnogr. avižinis kisielius: *Vienas mėgiamiáusių senėlio valgių buvo žiūrė. Žiūrę virdavo Kũčioms. Užmerkiau avižiniùs dribsniùs žiūrei.*

žiūrėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žiūrėti 1: *Nuò įtempto žiūrėjimo įskaũdo àkys.*
2. → žiūrėti 2: *Žiūrėjimas į akváriumą ramina. Besaĩkis televizoriaus žiūrėjimas keĩkia akims. Kaĩp jàs atprãtinti nuò tų kvailių seriálų žiūrėjimo?*
3. → žiūrėti 5: *Žiūrėjimas vien sàvo reikalų.*
4. → žiūrėti 7: *Svetimų vaikų žiūrėjimas papildo piniginę, bėt àtima laisvãlaikį.*

žiūrėti, žiūri, žiūrėjo vksm.

1. (į ką, pro ką, per ką, po kuo) būti nukreipus akis, stengtis pamatyti: *Žiūrėti į laikrodį [į vėidrodį, prō lāngą, pē lāngą]. Piktai [šnairomis, iš padilbū] žiūrėti. Žiūrėk (sáu) pō kójomis, neužkliūk. Žiūri kaip kiaulė į dėbesį (flk.). | prk.: Langaĩ žiūrėjo į sōdą. Sāulė jau žiūri prō lāngą.*

2. (ką, per ką, kame) nuosekliai stebėti, sekti akimis vyksmą: *Žiūrėti televizorių. Vėliau paskaĩbinsiu, dabaĩ žiūriū įdōmią laĩdą pē televizorių. Vākar Ŗperos ir balėto teatre žiūrėjome naują spektaklį. | stebėti vertinant būklę, elgesį, veiksmus: Pievūtė nušienāuta, gėlynas išravėtas – nā, gražū žiūrėt! Baisū žiūrėti, į kę pavirto tik šiek tiek sulieknėti norėjusi merginā. Žiūrėdama, kaip močiūtė siuvinėja, ir āš išmōkau (siuvinėti).*

3. matyti, regėti: *Pareinū namō, žiūriū – vagiū lankýtasi. Žiūriū, sūnūs jau tavė pradūgo.*

4. (ko, kame) ieškoti, dairytis: *Žiemā artėja, žiūriū vaikāms šiltų bātų. Nėrā čia tāvo akiniū, ō mašinoje žiūrėjai? Žiūrime būto arčiaū ceĩtro.*

5. (ko) kreipti, dėmesį, atsižvelgti, paisyti: *Jis tik savęs žiūri. Jūs vālgykite, manęs nežiūrėkite. | liep. sakoma norint atkreipti dėmesį, stebintis, patariant, perspėjant ir pan.: Tū mán žiūrėk, kād daugiau tai nēpasikartótų! Žiūrėkit tik, šiltaĩ apsireĩkite, eidami į laũką.*

6. (į ką) turėti nuomonę, vertinti: *Rimtai [lengvabūdiškai] žiūrėti į gyvėnimą. Nežiūrėk į mūs kaip į priešus.*

7. (ką, ko) prižiūrėti, rūpintis, saugoti: *Žiūrėk vaikūs, āš tuōj grįšiu. Žiūrėk namų. Jis žiūri tvarkōs.*

8. (ką) atlikti apžiūrą, tirti: *Gýdytoja dabaĩ žiūri ligōnį, palāukite.*

9. (ko) laukti, (ppr. kokio nors rezultato): *Dirbti niėkas nenōri, bėt algū tai visĩ žiūri. Žiūriū, kās čia dabaĩ būs? Žiūrėsim, kaip vėskas toliaū sėksis. Pasodinaū kāktusą į māžą vazonėlį, paskui žiūrėsiu.*

♦ **dovanótam árkliui į dantis nežiūrima** dėl dovanos vertės ar kokybės diskutuoti nemandagu ir neverta: *Nōrs dovanótam árkliui į dantis nežiūrima, tačiaū prastaĩ parinktā dovanā gāli sugadinti visās šventės. Dovanótam árkliui į dantis nežiūrima, taigi džiaũkis, kād nōrs tai (iš labdaros) gavaĩ.*

įstātymo raĩdės žiūrėti griežtai laikytis įstatymų: *Prokuratūra, kaip prižiūrinti institūcija, turi labai žiūrėti įstātymo raĩdės. kitomĩs akimĩs žiūrėti (į ką) kitaip vertinti: Āš dabaĩ jau kitomĩs akimĩs į jį [į tai] žiūriū. miřčiai į akis žiūrėti* būti arti mirties: *Buvaĩ karė, nē kartą miřčiai į akis žiūrėjau. nē kreivā akimĩ nežiūrėti (į ką) visai nesidomėti kuo, nekreipti dėmesio: Į tókį savimylą āš nē kreivā akimĩ nežiūrėciau. prō pirštūs žiūrėti (į ką) nekreipti dėmesio į ką, nesirūpinti kuo: Yrā mōkytojų, kuriē į sāvō darbą žiūri prō pirštūs. žiūrėti prō júodus ākinius (į ką) pesimistiškai vertinti ką: Tāu vėskas negerai, tū į vėską žiūri prō júodus ākinius. žiūrėti prō rausvūs [rōžinius] ākinius (į ką) optimistiškai vertinti, nepastebėti trūkumų: Jaunĩmas neturētų į emigrāciją žiūrėti prō rausvūs ākinius. Pradėdami vėrslą į vėską žiūrėjome prō rōžinius ākinius.*

žiūrėtojas, žiūrėtoja dkt. (1)

1. kas žiūri, stebi: *Nelāimės viētoje paprastai būna daugiau žiūrėtojų negū nōrinčių padėti.*

2. žmogus, kuris žiūri televizijos laidas, kino filmus ir pan.: *Seriālų žiūrėtojai. Esū išrankūs filmų žiūrėtojas.*

3. kas prižiūri, saugo, rūpinasi: *Tvarkōs [įstātymo] žiūrėtojai.*

žiuri dkt. mot. nekait.

1. grupė kompetentingų asmenų, vertinančių konkursų, festivalių, parodų, varžybų ir pan. dalyvius bei skiriančių jiems apdovanojimus: *Žiuri pirmininkas [nariaĩ, pōsėdis]. Žiuri sprendimo dār nepriėmė. Visų šalių kandidatčių veĩklą vėrtins autoritetinga tarptautinė žiuri. • plg. vertinimo komisija.*

2. Jungtinėje Karalystėje, Austrijoje, Belgijoje, Kanadoje, JAV ir Prancūzijoje – prisiekusiųjų posėdininkų teismas: *Didesnės baudžiamąsias bylās nagrinėja žiuri. Žiuri priėmė sprendimą dėl teisiamojo kaltės. Niujōrke protestūotojai pasipiktinę didžiōsios žiuri sprendimū neteikti kaltinimū baltaōdžiui poliėcininkui.*

žiūrỹklė dkt. (2)

kompiuterinė programa ar jos komponentas – failų peržiūros priemonė: *Grāfikos [iškarpiñės] žiūrỹklė. Žiūrỹklės ródomą dokumeñtą gālìma tik pėržiūrėti, kopijúoti, bėt nė redagúoti. Dabař feišbuke núotraukas būs gālìma patogiaũ pėržiūrėti sù naujà núotraukų žiūrỹklė.*

žiūrìklis dkt. (2)

optinio prietaiso dalis, pro kurią žiūrima: *Rugpjúti vėl kreĩpiame žiūrìklius į žvaigždėtą dañgų. Įskìlo mikroskopò žiūrìklis. Pavalýk žiūrònų žiūrìklį.*

žiūrimiáusias, žiūromiáusia bdv. įvr. (past. kirč.)

labiausiai, dažniausiai žiūrimas (žiūrėti 2 r.): *Žiūrimiáusias filmas [seriálas]. Žiūrimiásių televìzijos laidų sárašas. • plg. klausomiausias.*

žiūrimiáusias laikas

televìzijos programų transliacijos laikas vakare, kai tikimasi sutraukti daugiausia žiūrovų: *Žiūrimiásiu laikù ródyta laidà nepatėnkino žiūròvų lūkesčių. Láukia rimtas iššùkis – mums patikėtas žiūrimiásius eterio laikas. • plg. klausomiausias laikas.*

žiūrimùmas dkt. vns. (2)

tam tikra televìzijos laidų, kino filmų, spektaklių ir pan. charakteristika, pagrįsta jų žiūrovų skaičiumi: *Prástas kanàlo žiūrimùmas. Laidòs atsisakýta, nès jì nepasižymėjo dideliu žiūrimumu.*

žiūrinėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žiūrinėti: *Núotraukų [paveikslėlių, albùmo] žiūrinėjimas.*

žiūrinėti, žiūrinėja, žiūrinėjo vksm. (ką)

ne kartą pamažu tiriamai žiūrėti: *Žiūrinėti núotraukas [pavėikslus, albumùs, skelbimùs]. Žiūrinėjome miėsto įžymýbes. Botānikė nuskýnė gėlę ir ėmė atidziaĩ ją žiūrinėti.*

žiūrkė dkt. (1)

1. į pelę panašus, bet didesnis už ją labai vislus graužikas ilga uodega (*Rattus*): *Žiūrkių nuodaĩ. Žiūrkių plátinamos lígos – māras, šiltinė, salmoneliòzė, pasiùtligė ir kitos. Žiūrkių nėrà tik Antarktidoje. Nedaũgelis rýžtasi žiūrkes auginti namuose.*

2. (rašoma didžiąja raide) vns. kinų astrologijoje – pirmasis iš dvylikos metų žyminčių ženklų: *Žiūrkes mėtai. | bendr. žmogus, gimęs tais metais: Māno draũgas yrà žiūrke, ò aš – triušis.*

◊ **kanceliārijos žiūrke** menk. biurokratas, kabinetinis specialistas: *Jì nė gýdytoja, ò kanceliārijos žiūrke – svarbiási pacieñto kortelę užpildyti! Jaũ kàd susireĩkšmina kažkokià kanceliārijos žiūrke, jaũ kàd išsipuçia! kanceliārinė žiūrke menk. biurokratas, kabinetinis specialistas: *Áišku, kàd tipiška kanceliārinė žiūrke niėkad netàps politikos liūtù! Ateĩna kóks valdininkėlis, kanceliārijos žiūrke, ir áiškina, kaip mums dirbti. knygų žiūrke menk. daug skaitantis, mokslo žmogus: *Jìs nė kóks knygų žiūrke, rañda laĩko ir spòrtui, ir keliònėms. Seniaũ bũdavo knygų žiūrkes, dabař – kompiùterių [interneto] aũkos.***

žiurkėkautai dkt. dgs. (1)

spąstai žiurkėms gaudyti: *Gaminti [spėsti, tikrinti] žiurkėkautus. Žiurkėkautai tušti, ò žiurkes pò rūsį šmirinėja. Ař radaĩ kã žiurkėkautuose?*

žiurkėnas dkt. (1)

į pelę panašus graužikas trumpa uodega, dideliais pažandės maišeliais, mėgstamas auginti namuose (ppr. paprastasis žiurkėnas, *Cricetus cricetus*): *Turiù dù žiurkėnus. Žiurkėnai nė tokiė vikrūs kaip pėlės, tačiaũ geresni rausikai. Kai kuriė žiurkėnai daũg laĩko pralėidžia vandenyje.*

žiurkiáuti, žiurkiáuja, žiurkiávo vksm.

gaudyti žiurkes: *Màno kàtinas ir peliáuja, ir žiurkiáuja, ir kùrmius gáudo. Šito pinčeriùko stiprùs instinktas žiurkiáuti – nè tik gáudo, bèt ir éda (žiurkes).*

žiurkininkas, žiurkininké dkt. (1)

kas gáudo žiurkes: *Katė žiurkininké. Jòrkšyro terjerų veislės kùrėjai síekė išvèsti žiurkininką, kurį būtų gálima įsidėti į kišènę. Miėsto valdžià atsisàkė sumokėti žiurkininkui, kuris, gródamas fleità, išsivedė visùs graužikùs ir paskandino juòs ùpėje.*

žiurkiškai prv.

→ žiurkiškas: *Žiurkiškai pabégti. Šiòs àvys yrà beràgès, jų úodegos – žiurkiškai plikos. Tavęs neneřvina jòs žiurkiškai cypaujantis balsas?*

žiurkiškas, žiurkiška bdv. (1)

kuo nors panašus į žiurkę, būdingas žiurkei: *Žiurkiškos àkys. Žiurkiškas snukėlis. Elgtis pagal žiurkišką prigimtį – veĩstis ir dáugintis.*

žiurkiùkas dkt. (2)

žiurkių jauniklis: *Žiurkė atsivedė dvýlika žiurkiùkų. Suskaičiuokime žiurkiukùs. Žiurkės žiurkiukùs vėda bendramė lizdė ir rūpinasi vienos kitų atžalomis.*

žiurknuodžiai dkt. dgs. (1)

žiurkių nuodai: *Kažkàs rùsyje pabařstė žiurknuodžių. Saldumýnai iš tiesų buvo užteršti žiurknuodžiais. Ràšo, kàd àptikta žiurknuodžiams atsparių žiurkių.*

žiurlýs dkt. (4)

DIDŽIOJI KUOLINGA: *Žiuřlio kiaušiniai žalsvi, išmàrginti rusvai pilkomis dėmėmis. Žiurliùs gálite išvysti pėlkėse, šlapiose pėvose. Žiurliai įrašyti į Lietuvòs raudónąją knýgą.*

žiūrõnai dkt. dgs. (2)

optinis dviejų neilgų sujungtų vamzdžių pavidalo prietaisas abiem akimis žiūrėti į tolimus daiktus, objektus; *sin.* binoklis: *Teàtro žiūrõnai. Žvalgytis prõ žiuronùs. Vaikinas sù kuprinė, ànt kàklo kàbo žiūrõnai. Prõ žiuronùs stebėjau paukščius.*

žiūrõnas dkt. (2)

optinis vamzdžio pavidalo prietaisas viena akimi žiūrėti į tolimus daiktus, objektus: *Žiūrėti į žvaigždès prõ žiurõną. Žmogùs nukreipė žiurõną į daubą.*

žiūrõvas, žiūrõvė dkt. (2)

1. žmogus, kuris žiūri televizijos laidą, kino filmą, spektaklį, sporto rungtynes ir pan.: *Žiurõvų sàlė. Krėpšininkai nudžiugino žiurõvùs brandžiù žaidimù. Naujõji televizijos laidà jau turi sàvo žiurõvùs.*

2. šnek. kas žiūri, stebi; *sin.* žiūrėtojas: *Kiek žiurõvų susiriņko paspoksóti į avariją, dár ir fotografuoja! Mán žiurõvų nereikia, nėšdinkitės iš čià!*

žiurstelėti, žiursteli (žiurstelėja), žiurstelėjo vksm. (į ką, pro ką)

kiek pažvelgti, pažiūrėti; *sin.* žvilgtelėti: *Ji piktai žiurstelėjo į manė. Žiursteliu į telefoną – kažkienõ skaĩbinta. Žiurstelėk prõ lángą, ar dár neatvažiuoja svečiai.*

žiužėlinis¹ dkt. (1)

mažytis pirmuonis, turintis vieną ar daugiau žiuželių: *Augaliniai [gyvūniniai] žiužėliniai. Šis*

žiužėlinis parazituoja žmogaus ir stuburinių gyvūnų organizmė. Citoplazmoje jūda kriaušės formos blėškūs žiužėliniai. Amėbos dažnai užpūola mažesnius pirmuonė, pavyzdžiui, žiužėlinius.

žiužėlinis², žiužėlinė bdv. (1)

turintis žiužėlių (2 r.), susijęs su žiužėliais: *Žiužėlinė ląstėlė. Žiužėliniai pirmuonys. Sudomino publikacijos apie žiužėlines riestas bakterijas, rastas gastritū sėrgančių pacieñtų skrañdyje.*

žiužėlis dkt. (2)

1. dem. žiužis 1: *Vėnas žaidėjas įsikniaubia į prėgalvį, o kitas žiužėliū jām keřta.*

2. kai kurių vienaląsčių organizmų siūliška išauga, padedanti judėti: *Žiužėlių neturintys pirmuonys jūda keisdami ląstėlės pavidalą. Daūgelis vienaląsčių organizmų prisitaike judėti žiužėliais arba blakstienėlėmis. Kai kuriė pirmuonys žiužėlius ar blakstienėlės naudója maisto dalėlėms iš vandeis kóšti.*

žiūžis dkt. (2)

1. susukta skarelė, šalikas, rankšluostis mušti (ppr. žaidžiant): *Žaidėjas pàėmė žiūžį. Nevýk žiūžio kietai, skaudėš (mùšant).*

2. dainuojamasis lietuvių liaudies žaidimas – ratu sustoję žaidėjai laiko rankas už nugaros, o vienas, rankose laikydamas susuktą šaliką, kam nors jį paduoda: *Žaidėjas, gāvęs žiūžį, nesmařkiai sūšeria sàvo kaimýnui iš dešinės.*

Žižmai dkt. dgs. (4)

kaimas Šalčininkų rajone: *Miškė į šiaurės vākarus nuō Žižmų stūkso mitològinis akmuō. Grįždami aplaņkėme etnogrāfinį gātvinį kaimą – Žižmūs.*

žlābanoti, žlābanoja, žlābanojo vksm. žem.

1. traiškanoti, varvėti (apie akis): *Ākys žlābanoja, āšaros bėga.*

2. menk. ašaroti, verkšlenti, žliumbti: *Žlābanoji kaip māžas vaikas. Kàs atsitiko, kō čià visi žlābanojat?*

žlagsėti, žlāgsi, žlagsėjo vksm.

ŽLEGSĖTI 1: *Išmirkė nuō rasōs, žlāgsintys bātai. Pō kójomis žlāgsi apsemtà pėva.*

žlagsóti, žlāgso, žlagsójo vksm.

1. (ant ko) būti pamestam, riogsoti (ppr. drėgnoje vietoje arba apie žliugsintį, drėgną daiktą): *Kodėl mėsà nē šaldytuvė, o aņt stālo žlāgso? Purvė žlagsójo suverstì mėdžiai.*

2. drybsoti, gulėti: *Kėlkis, kō žlagsai?!*

žlaūgtai dkt. dgs. (2)

alaus ar degtinės gamybos atliekos, tirščiai: *Grūdų žlaūgtuose yrà daūg baltymų. Spìrito varyklà sukaūpdavo nemažūs kiekiūs šalutinio produkto – supūvusiu žlaūgtų. Nutėkinus mišą, žlaugtūs kiaulėms į jōvalą sumaišo.*

žlaūgtas dkt. (2)

1. kubilas alui daryti: *Parsivežiau iš kaimýno žlaūgtą, ālų darýsiu. Žlaugtūs darýdavo iš úosio, aļksnio, qžuolo.*

2. šlapias, įmirkęs daiktas: *Nėdega tiė žlaūgtai (šlapi medžiai). Šuō primirkęs lietujė, sunkūs kaip žlaūgtas.*

žlebėnti, žlebėna, žlebėno vksm. (ką)

1. (ką, iš ko) godžiai ėsti: *Arklýs āvižas žlebėna. Šuō, gāvęs kiaulės kóją, nèt drėba – žlebėna, čiulpia*

vīšq vākarq. Āsilas žlebēno iš lóvio vāndenj.

2. (k̄a) sunkiai, iš lėto valgyti; sin. žiaumoti: *Žlebenù dúonq kaip sēnis bė dantū.*

žlèberioti, žlèberioja, žlèberiojo vksm. šnek.

1. (k̄a) sunkiai, nesklaidžiai skaityti, vos paskaityti: *Pradinùkas vōs žlèberioja, gerāi nepaskaĩto.*

2. svetima kalba prastai kalbėti: *Nesuprataū, k̄a jiē teñ žlèberiojo darkýta ánglų kalbà. Jiē sù lénkais nesusikalbétų, nēs lénkiškai tik žlèberioja.*

3. (k̄a) sunkiai, iš lėto valgyti; sin. žlebenti: *Kíek t̄q blýnq žlèberiosi – neválgyk, jėi nenóri.*

žlèbteležimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žlebteletėti 1: *Gírto žlèbteležimas aĩt žēmēs sukélé apliñkinių juōkq. Maišo žlèbteležimas aĩt grindų išgāsdino kātinq.*

2. → žlebteletėti 2: *Pagálvēs žlèbteležimas aĩt lóvos. Pírštinių žlèbteležimas ĩ stálčių.*

3. → žlebteletėti 3: *Žlèbteležimas kaimýnams apie matýtq vagýstę. Jōs žlèbteležimas apie búsimas vestuvēs neliko neišgirstas.*

žlèbteletėti, žlèbteletė (žlèbteletėja), žlèbteletėjo vksm.

1. (ant ko) staiga nukristi, parkristi; sin. blinktelėti, leptelėti, šleptelėti, žnektelėti: *Kuprinė žlèbteletėjo aĩt grindų. Žlèbteletėjo vařgšas aĩt žēmēs, nē áiktelėti nespėjo.*

2. (k̄a, ant ko, ĩ k̄a) minkštai numesti; sin. blinktelėti: *Kabýklos nērà, taĩ žlèbteleteliu páltq aĩt kédēs. Žlèbteletk káilinius ĩ užkrosnij ĩr lípk aĩt krósnies sušĩlti.*

3. (k̄a, kam, apie k̄a) tarstelėti, šnipstelėti, leptelėti: *Visáĩ bė reĩkalo apie taĩ jáĩ žlèbteletėjai. Jĩs tik žōdj žlèbteletė, tuōj visĩ supraĩta, k̄a darýti.*

žlegėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žlegėti 1: *Iki šiōl girdžiū šarvuōčių viksrų žlegėjimq. Treniruōklis bevėik naũjas – jokiū klībėjimų ař žlegėjimų. Iš virtuvēs gĩrdisi púody žlegėjimas.*

2. → žlegėti 2: *Vežimų žlegėjimas viēškeliu. Niēkas iš mūsų nepamiřšo tánkų žlegėjimo naktinio Vĩlniaus gātvėmis.*

3. → žlegėti 3: *Vandėns žlegėjimas dùšo kabinà [voniojē]. Lietaūs žlegėjimas peř langus.*

žlegesys dkt. vns. (3^b)

duslaus žvangėjimo garsas; sin. žlegėjimas: *Metálo [rātų, grandinēs] žlegesys. Stovýklq užtvĩndė kryžiuōčių šalmų ĩr šarvų žlegesys. Televizijos bókšto gynėjai tebegĩrdi atriēdančių tánkų žlėgesj.*

žlegėti, žlėga, žlegėjo vksm.

1. dusliai žvangėti, tarškėti, barškėti: *Žlėgantys tánkų [šarvuōčių, trāktoriaus] vikšraĩ. Važiúojant žlėga arkliū žvangúliai. Žlėgėjo belaĩsviū velkamos grandinēs.*

2. (kuo) su žlegesiu važiuoti: *Plėntu žlėga tánkų virtinē. Visaĩs keliaĩs tik žlėga vežĩmai. Mūs žlėgančiu dviračiu pasĩveja pāštininkas.*

3. (per k̄a, kame) šniokščiant tekėti; sin. kliokti: *Lietūs žlėga peř langų stiklūs. Kviēsk santėchnikq, nēgi tualetė visq saváitgalĩ žlegēs vanduō? | prk.: Skaūsma, sielvarto upėliai žlėga.*

žlėginimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žleginti 1: *Grandinēs žlėginimas. Namaĩ kupinĩ vaikų šuřmulio, púody žlėginimo ĩr šveĩtinių kvapų.*

žlėginti, žlėgina, žlėgino vksm.

1. (k̄a, kuo) daryti, kad žlegėtų (1 r.), kelti žlegesj: *Grandinę žlėginti. Takučiu, tuščiaĩs kibiraĩs žlėgindamos, ėjo dvĩ melžėjos.*

2. žlegant smarkiai lyti; sin. pilti: *Šĩqnakt lietūs žlėgino kaip ĩs kibiro.*

žlegsėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žlegsėti 2: *Bātų žlegsėjimas purvè. Girdėjau kanópų žlegsėjimą kèlio purvónu. Jaũ priprátome priè pažliũgusio sniègo žlegsėjimo šlapiuose bātuose.*
2. → žlegsėti 3: *Vikšrų žlegsėjimas prislopino kelis tolumoje pókštelėjusius šuviùs.*
3. → žlegsėti 4: *Operátorius įámžino tánkų žlegsėjimą mièsto centrù.*

žlegsėti, žlègsi, žlegsėjo vksm.

1. (po kuo) tarpais veržtis, lietis (apie skystį ar skystą masę); sin. čiurkšėti, čiurškėti, žliugsėti: *Põ kójomis žlegsėjo įmirkusi píeva.*
2. skleisti žliugsėjimo, tekšėjimo garsą; sin. čiurkšėti, žliugsėti: *Prisemtì bātai einant žlègsi. Bātai prisipildè vandeñs, õ pedà žlègsi sù kiekvienu žingsniù.*
3. (kame) dusliai žvangėti, tarškėti, barškėti; sin. žlegėti: *Kàs teñ žlègsi bagažinėje? Turėjau tokį pātį motociklą, taĩ irgi žlegsédavo grandinè.*
4. (kuo) su žlegesiu, dusliu žvangesiu, tarškesiu važiuoti; sin. žlegėti: *Pamātème, kàd prospektù žlègsi tánkai [šarvúotos tèchnikos kolonà].*

žlègt išt.

vartojamas ko nors šlapio ar minkšto nukritimo, nutèškimo įspūdžiui pavaizduoti: *Žlègt kiaušinis aĩt žèmès, ir ištiško. Ledai žlègt nuõ pagaliũko žèmén, vaĩkas – į ašaras.*

žlègtainis dkt. (2)

muštõs jautienos nugarinès kepsnys; sin. bifšteksas: *Įškeptus žlègtainiùs pasũdykite ir pabarstýkite pipirais. Kai žlègtainiai gražiai apskrùs, sumāžinkite ugnį. Aĩgi maltõs žuviès kepinýs irgi vadintinas žlègtainiù?*

žlègtelėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žlègtelėti 1: *Rāsto žlègtelėjimas į griovį. Grūdų maišo žlègtelėjimas aĩt žèmès išbaidè kièmo žvirblius. Māno žlègtelėjimo sènas krèslas nebeatlaikè.*
2. → žlègtelėti 2: *Vienas žlègtelėjimas mazgotè girtuòklio nepabũdino.*

žlègtelėti, žlègteli (žlègtelėja), žlègtelėjo vksm.

1. (į ką, ant ko) sunkiai nuvirsti ar atsisèsti; sin. driibelėti, šlamštelėti, žlebtelėti, žnektelėti: *Pastũmtas žlègtelėjau į bālą [ĩ purvýnq]. Kópècios susiũbāvo, ir dažýtojas žlègtelėjo aĩt žèmès. Pavaĩgusi jì žlègtelėjo aĩt kèdès [ĩ sèdmaišį].*
2. (kuo, kam, per ką, į ką) suduoti kuo nors šlapio ar minkštu: *Nesusivaĩdžiusi žlègtelėjau šāliku jam pèr sprāndq [ĩ sprāndq].*

žlègti, žlègia, žlègè vksm.

1. (ką) mušti, daužyti (ppr. mėsą): *Žlègtà mèsà.*
2. (ką, iš ko) mesti, sviesti, telžti, tækšti (ppr. sunkų, šlapią daiktą): *Žlègiaũ linùs iš markõs.*

žlembimas dkt. ppr. vns. (2)

1. → žlembti 1: *Besigúodžiancios draũgès ašarójimas jaũ grèsè viřsti žlembimù. Aĩ baĩgsis kadà tās tào žlembimas?*
2. → žlembti 2: *Turbũt nuõ kriáušių žlembìmo vaikaiĩ suviduriāvo. Pèr tą besaĩkį saldaĩnių žlembimą ir dantiš prakiũrdei. Kārvès išpùto nuõ liucefnos žlembìmo.*

žlembti, žlembia, žlembè vksm. šnek.

1. ŽLIUMBTI: *Tik nepradék žlembti! Tiè vaikaiĩ rækia, žlembia. Kõ žlembì kaip tévq paláidojès.*

2. (kà) godžiai valgyti, èsti; *sin.* šlamšti, šlemšti: *Kàrvès dóbilus žlembia. Kíek gálima tuòs spragèsiùs žlembti?* | *neig. (ko): Nežlembk žalių obuolių.*

žlèpt išt.

1. vartojamas ko nors minkšto ar šlapio nukritimo įspūdžiui pavaizduoti; *sin.* lept: *Súris iš rañkų tik žlèpt ànt grindų.*

2. vartojamas neatsargiam prasitarimui nusakyti; *sin.* lept: *Žlèpt netýčia, ir nièkam jaũ nè paslaptis.*

žliaugìmas dkt. ppr. vns. (2)

1. → žliaugti 1: *Tóks žliaugìmas, kàd negali nè nòsies iškišti.*

2. → žliaugti 2: *Ò karštis, ò pràkaito žliaugìmas!*

žliaugtè prv.

1. → žliaugti 1: *Vìsq diènq žliaugtè žliaũgia, nejmànoma ĩ laũkq išèiti.*

2. → žliaugti 2: *Kũnu žliaugtè žliaũgè pràkaitas. Kraũjas iš prakirstòs žaizdòs žliaugtè žliaũgè. Sprògus vaĩzdžiui kàrštas vanduo žliaugtè žliaũgè síena.*

žliaũgti, žliaũgia, žliaũgè vksm.

1. smarkiai lyti; *sin.* pliaupti, pilti: *Lietùs vìsq diènq žliaũgia kaip iš kìbiro.* | *beasm.:* *Turbút žliaũgs ir pèr nàktį. Liètų labai sunkù fotografúoti – turi čiurkšlémis žliaũgti.*

2. (kuo, per kà, nuò ko, iš ko) smarkiai tekėti; *sin.* srūti: *Vanduo lietvamzdžiu žliaũgè nuò nàmo stògo. Pràkaitas žliaũgia véidu [pèr véidq]. Kraũjas žliaugtè žliaũgè iš nòsies.*

žlibaĩ prv.

→ žlibas 2: *Matýt, žlibaĩ žiūrėjau, taĩ ir nemačiaũ. Atsiprašaũ, kažkaĩ žlibaĩ pèrskaiciau, kàd cùkraus tám pyrãgui nereikia.*

žlibas, žlibà bdv. (4) menk.

1. menkai matantis, silpnų akių; *sin.* žabalas: *Àš taĩ jaũ žlibà. Bè akinių jis visái žlibas.* | *neregintis, nematantis; sin.* aklas, spangas: *Žlibi kačiukai. Esù žlibà kaip kùrmis. Kàs manè, vìsiškai žlibq žmogèlj, pèr gãtvę pèrves?* | *prk.:* *Žlibà naktis.*

2. nepastabus, neatidus: *Bèt tù ir žlibas – telefonas prièšais gùli, ò tù íeškai. Kai žlibi séda priè vaĩro – gèro neláuk.*

žlibès dkt. dgs. (2)

menk. akys: *Prisidék žiuronùs priè žlibių, jèi nemataĩ. Kò spoksaĩ, žlibès išveřtes? Prasikrapštyk sàvo traiškanótas žlibès – rėgis, dár nepabudaĩ. Aĩ mataĩ sàvo žlibémis, kàd čià nerũkoma?*

žlibìmas dkt. ppr. vns. (2)

menk. → žlibti 2: *Sàvo senãtvinio žlibìmo vaistãžolémis nepagýdysi. Sù tókia judėjimo negalià ir progresúojančiu žlibimù víenai gyvénti vìs sunkiaũ.*

Žlibinaĩ dkt. dgs. (3^b)

kaimas Plungès rajone: *Žlibinų Švč. Mergèlės Marijos Krikščionių Pagálbos bažnýcia. Nuò Žlibinų iki Plungès yrà dvýlika kilometrų. Išasfaltúotas kèlias ĩ Žlibinùs. Aĩ tẽko bũti Žlibinuosè?*

žlibinėjimas dkt. ppr. vns. (1)

šnek. → žlibinėti 2: *Žlibinėjimas priètemoje.*

žlibinèti, žlibinėja, žlibinėjo vksm. šnek.

1. blogai matyti; *sin.* neprimatyti: *Pàmečiaũ àkinius ir dabaĩ žlibinēju.*

2. neprimatant (ppr. prietemoje ar tamsoje) skaityti; **sin.** aklinėti, žabalinėti: *Nežlibinék tamsojè, negadìnk akių.*

žlibinimas dkt. ppr. vns. (1) šnek.

1. → žlibinti 1: *Akių žlibinimas prožèktoriumi [tolimòsiomis automobilų šviesomis].*

2. → žlibinti 2: *Nièko nebùs iš tò žlibinimo, vis vién bè rýto rãkto neràsìt.*

3. → žlibinti 3: *Žlibinimas ištiestomis ì prièkj rañkomis.*

žlibinti, žlibina, žlibino vksm. šnek.

1. (ka) daryti žliba; **sin.** akinti: *Žlibinantys žaibaì [prožèktoriai]. Žiūrėjimas ì sáulè labai žlibina akis.*

2. (kame) stengtis įžiūrėti, ppr. tamsoje: *Žlibink nežlibinęs, bè prožèktoriaus rūsý nièko neràsì. Taiþ smùlksiai surašýta – žlibinu žlibinu, bèt nièko neįskaitaũ. Kò čià žlibini priètemoje [rūsýje], užsidèk švièsq.*

3. (po ka, per ka) prastai matant, beveik nematant eiti: *Pò namùs apgraiabòm žlibinu. Neįaukù žiūrėti, kaip jìs pèr gátvè žlibina.*

žlibis, žlibė dkt. (2) menk.

1. kas menkai mato: *Žlibis smulkių pinigų neįžiūri. Išèjaì sù žlibiù [žlibè] grybáuti – turési jám kiekviènq grýbq paródyti. Bè akinių vairúojančius žlibiùs [žlibès] baùsčiau griežčiaũ.*

2. nepastabus žmogus: *Žlibi, žiūrèk pò kójom!*

žlibti, žlimba, žlibo vksm. menk.

1. silpti regėjimui (apie akis); **sin.** akti, žabalti: *Åkys baìgia žlibti, akiniaì nebepàdeda. Nuò ryškių šviesų žlibo åkys.*

2. darytis žlibam, aklam: *Jaũ žlimbù, nebegaìiù daũg skaitýti.*

žlibumas dkt. vns. (4) menk.

1. silpna rega: *Tai kòkio žlibumo reìkia bũti, kàd pèrèjos nematýtum? | neregystè, aklumas: Kám tiè sáulès akiniaì – akis pamuštà ař žlibumq slepì? | prk.: Intelèktinio žlibumo nepakoreguòs jokiè akiniaì ař lèšiai. Skaitaì receñzijas iř negali atsistebèti kritikų žlibumù.*

2. nepastabumas, neatidumas: *Bèt iř teisèjų žlibumas – kaip gãlima nematýti tokiòs pražangòs?! (sport.).*

žliugė dkt. (4)

drėgmę mėgstantis augalas, įkyri piktžolė gulsčiu silpnu, trapiu stiebu (*Stellaria*): *Žliugès ráuti leñgva. Visas daržas apèjo žliugè. Žliugèmìs gydòmos žaìzdos, spuogaì, žvynèlinè iř kitkas. Žalià daržinè žliugè (*Stellaria media*) válgoma kaip salòtos.*

žliugėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žliugėti 1: *Šlãpio sniègo [puřvo] žliugėjimas pò kójomis.*

2. → žliugėti 2: *Vandèns žliugėjimas bātuose.*

žliugėti, žliuga, žliugėjo vksm.

1. (kame, po kuo, prie ko) tarpais veržtis, lietus (apie skystį ar skystą masę); **sin.** žliugsėti, čiurškėti, čiurkšėti: *Šlãpiojè pívoje vanduò pò kójomis žliuga. Priè trobèlių žliugèjo tižùs dumblynas.*

2. (kame) išduoti žliugsėjimo, čiurkšėjimo garsą: *Bātuose žliugèjo vanduò.*

žliuginas, žliuginà bdv. (3^b)

labai šlapias, permirkęs: *Žliuginì bãtai. Grįžome visi žliuginì, kaip iš bãlos trauktì. | prk.: Pãtalas bũvo žliuginas nuò prãkaito.*

žliūginti, žliūgina, žliūgino vksm.

1. (ka) daryti, kad žliugty; sin. merkti: *Lietūs žliūgina žemę [daržūs].*

2. smarkiai lyti; sin. merkti: *Kàd žliūgina lietūs, nèt baisù. | beasm. (kame): Laukè labai žliūgina.*

žliugsėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žliugsėti 1: *Puřvo [šlāpio sniēgo, vandeņs] žliugsėjimas pō kójomis.*

2. → žliugsėti 2: *Kinkāvome vorelè peř liūtį, klausydami sàvo šlapių bātų žliugsėjimo. Dukrýtės basūčių žliugsėjimas išdavè, kàd bālosè vèl taškýtasi.*

žliugsėti, žliugsi, žliugsėjo vksm.

1. (po kuo) tarpais veržtis, lieti (apie skystį ar skystą masę); sin. čiurkšėti, čiurškėti, teškėti: *Apliņk žliugsėjo puřvas [šlāpias sniēgas, vanduo]. Pō kójomis žliugsi primirkusi, pabjūrusi žemè [sāmanos, durpīnga pèlkè].*

2. išduoti čiurkšėjimo garsą; sin. šliuksėti: *Prisemtì bātai žliugsi (eįnant). Kai jìs èjo peř dvarèlį, vyžèlès žliugsėjo (flk.).*

žliugsóti, žliugso, žliugsójo vksm.

1. (kame) būti išsiliejusiam; sin. telkšoti: *Laukuosè žliugsójo pasrūvęs vanduo. Viēškelyje žliugso bālos.*

2. (kame) vandenyje gulėti, mirkti: *Žliugsójo rāstai vandenyjè, kōl supūvo.*

žliūgsóti, žliūgso, žliūgsójo vksm.

1. (kame) ŽLIUGSOTI 1: *Tarpežiuose žliūgsantis vanduo. Kuř jō stovéta, žliūgso purvinà balutè.*

2. ŽLIUGSOTI 2: *Vandenyjè [voniojè] žliūgso skalbiniai. Aukštāpelkėje žliūgso pėrmirkę kiminiai.*

žliugti, žliuņga, žliugo vksm.

šlapti, mirkti, tižti: *Žliuņgantys keliai. Pavāsarij dirvos [sniēgas] žliuņga.*

žliumba dkt. bendr. (1) šnek.

1. nuolat žliumbiantis, verkiantis žmogus: *Vaikystėje buvau didelis [didelè] žliumba. Nebūk žliumba! Negaliu pakęsti žliumbų.*

2. nuolatos nepatenkintas, besiskundžiantis žmogus: *Draūgès nuomone, vųrai dabar žliumbos ir skystablaūdziai. Karťais esù nè tik pesimistè, bèt ir didelè žliumba.*

žliumbimas dkt. ppr. vns. (2) šnek.

1. → žliumbti 1: *Dèl tào žliumbimo mán galvòs neskaūda. Žliumbimù niēko nepasieksi [nepakeįsi]. Negāvus kókio saldainio ar žaislo, prasideda (vaikų) riksmāi ir žliumbimai.*

2. → žliumbti 2: *Nepatėnkintas gyvėnimu – tai įmkis ką nòrs keįsti, ò nè įkyrėk visiems sàvo žliumbimù.*

žliuĩbis, žliuĩbė dkt. (2) šnek.

1. ŽLIUMBA 1: *Nesù žliuĩbė ir akvariuminių žuvųčių degtųkų dėžutėje neláidoju.*

2. ŽLIUMBA 2: *Iř kaip tau kantrybės užteĩka sù tókiu žliuĩbiu [tókia žliuĩbè] gyvėnti?*

žliuĩbti, žliuĩbia, žliuĩbė vksm. (dèl ko) šnek.

1. balsu įkyriai verkti; sin. bliauti: *Nèrà kō žliuĩbti dèl tókio meĩkniekio. Nesuláuksi, kàd dèl tavęs žliuĩbčiau. Mamà manè pakélè ir žliuĩbantį nusivedè. Žiūrédama indų melodramàs visadà žliuĩbiu. Vaikai, nežliuĩbkit, dèl Diėvo mèilės!*

2. skųstis, apgailestauti: *Nè visi nuolat žliuĩbiantys peĩsininkai yrà jau tókìe vaĩgšai.*

žlūgdymas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žlugdyti 1: *Veřlo [bendròvès] žlūgdymas. Sąmoningas konkureĩto [žmogaūs ateitiēs]*

žlūgdymas. Sumānymų žlūgdymas. Ařdymo, kiršinimo ir žlūgdymo politika.

2. → žlugdyti 2: Asmenybės žlūgdymas. Dvasinis žmonės [vyro] žlūgdymas. Tai nėra ūgdymas, o vaiko žlūgdymas.

žlugdyti, žlūgdo, žlūgdė vksm.

1. (ka) daryti, kad žlugtų¹, niekais eitų, pragaištų: Žlugdyti planus [valstybę, mokslą]. Žlugdyti konkursą. Dalyvavimas karo žygiuose ir mokesčiai žlūgdė bajorų ūkius. Prastokas pažymių vidurkis žlugdydavo bet kokias viltis įstoti į aukštąją mokyklą. | (ko): Negėrk, nežlugdyk savo karjeros.

2. (ka) daryti dvasiškai silpną, mažinti vidines jėgas; sin. smukdyti, gniuždyti: Žlugdanti baimė. Tās nepasitikėjimas žėisdavo, žlugdydavo psichologiškai ir morališkai.

žlugdytojas, žlugdytoja dkt. (1)

1. kas žlugdo¹ (1 r.): Konkūrso žlugdytojai. Refėrmos šaliniškai būvo apšaukti mokslo žlugdytojais.

2. kas žlugdo¹ (2 r.): Visuomenės girdytojas ir žlugdytojas (apie alaus daryklą). Tėvai dažnai nesupraūta, kād jė ir yrà savo vaiko asmenybės žlugdytojai.

žlugimas¹ dkt. ppr. vns. (2)

→ žlugti¹: Prāmonės [įmonės, valstybės] žlugimas. | prk.: Degradācija beį asmenybės žlugimas visuomenėje jau yrà tapę pavojingai įprasti.

žlugimas² dkt. ppr. vns. (2) psn.

1. → žlugti² 1: Marškinių žlugimas prieš šventės. Užsiplikiaū pelenų žlugimui.

2. → žlugti² 2: Žlūgto žlugimas sū kultuve. Skalbinių žlugimą aūt mārių [ėzero] kraūto lydėdavo dainà.

žlūgtas dkt. ppr. vns. (2)

psn. pamerkti, skalbiami ar išskalbti skalbiniai: Žlūgtą skalbti [velėti, žlugti]. Šitoks žlūgtas – peñkios staltiesės!

žlūgti¹, žluūga, žlūgo vksm.

išnykti, dingti, pražūti, ppr. patyrus nesėkmę: Pō tō nuskambėjusio įvykio jō karjerà žlūgo. Ir galingos valstybės žluūga. Diktatoriaus režimas žlūgo. | prk.: Žlūgo māno viltis [sumānymas, svajonės].

žlūgti², žluūga, žlūgo vksm. psn.

1. (ka) (skalbinius) merkti (ppr. į pelenų šarumą): Kai drōbes išausdavome, tadà žlūgdavome, bālindavome.

2. (ka, su kuo, ant ko) skalbti, velėti (ppr. šarme išmirkytus skalbinius): Žlūgtą žlūgome sū kultuve. Rytój skalbinius žlūgsiu. Mūsų sesėlės tai darbiniūkės: vis žluūga žlugtelį aūt ežerėlio (flk.).

žlūgtinis, žlūgtinė bdv. (1)

psn. skirtas žlugtui: Žlūgtinis muilas. Žlūgtiniai drabūžiai.

žmogbeždžionė dkt. (1)

į žmogų labai panaši beždžionė be uodegos, pavyzdžiui: šimpanzė, gorila, orangutanas: Archeolōgai rādo prieš dēšimt milijōnų mētų gyvėnūsius žmogbeždžionės žandikaulį. Žmogbeždžionės nemōka plaūkti. Mānoma, kād žmogūs ir žmogbeždžionė yrà kilę iš bendrų protėvių. Žmogbeždžionės įtrāuktos į Tarptautinę raudonąją knygą.

žmogėdra dkt. bendr. (1)

1. žmogienos valgytojas: Tigras [liūtas, leopārdas, pumà] žmogėdra. Ispānijos archeolōgai māno, kād

pirmieji europiečiai buvo žmogėdros. • plg. kanibalas.

2. žiaurus žmogus: *Naujās vadovēs nepalýginsi sù ankstesnē žmogēdra. Tai jì dār neišsiskýrē sù tuō sàvo žmogēdra?*

žmogėdrystė dkt. vns. (2)

žmogienos valgymas: *Bādo ar psichikos sutrikimų sukeltà žmogėdrystē. Žmogėdrystē – reiškinyš, kai žmogūs ar kitóks gyvūnas miñta žmonėmis, jų audiniais. Iš žuvų žmogėdrystē pagarsėjusios kai kuriós ryklių rūšys, pirānijos. • plg. kanibalizmas.*

žmogėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žmogėti: *Gamtiniai žmogėjimo veiksniai. Vėlesnì žmogėjimo etāpai. Australopitėkai – pirmoji žmoginių beždžiōnių žmogėjimo pakópa. | prk.: Kadà prasidēs žurnalistų žmogėjimo procesas?*

žmogėkas dkt. (2)

menk. žmogus; sin. žmogėnas: *Sėdi žmogėkas ir gēria. Gailestingūmo, matai, žmogėkai prāšo. Mačiau jį nueinanti sù kažkókiu žmogėku. Dū žmogėkus policija išsivežē, kitūs palėido.*

žmogėlis dkt. (2)

paprastas, niekuo neišsiskiriantis, neturtingas, neįtakingas arba prastas, neįdomus ir pan. žmogus: *Pilkas žmogėlis. Gēras jis žmogėlis. Kám gi mēs, paprastai žmogėliai, gālime rūpėti? Nērā apiē kę sù tuō žmogeliū kalbėtis. Žmogeliūs šildymo sąskaitos spáudžia.*

žmogeliukas dkt. (2)

1. dem. žmogus 2: *Pamāčiusi poetę kvailai nusivýliau – nedidukas, neišvaizdūs žmogeliukas sù akiniais. Gēras žmogeliukas tà mūsų tetulē, tik įkyróka. Sù šituō kelių mėnesių žmogeliukū (kūdikiu) apkeliāvome visūs Balkanūs.*

2. maža žmogaus pavidalo būtybė: *Kodėl marsiečiūs daūgelis įsivaizduoja kaip žaliūs žmogeliukūs?*

žmogėnas dkt. (1)

menk. žmogus; sin. žmogėkas: *Iš tókio žmogėno pirkaū šūnį. Kasdiēn tę žmogėnę mataū girtę. Kelis palėgusius žmogėnus išvežē į priėglaudę.*

žmogėti, žmogėja, žmogėjo vksm.

virsti žmogumi, darytis panašiam į žmogų: *Tōs beždžiōnēs žmogėti negalėjo, nēs buvo prisitáikiusios gyvėnti tik mēdžiuose.*

žmogiena dkt. vns. (1)

žmogaus mėsa: *Misti žmogiena. Meškà užsigeidē žmogienos. Žmogienos valgymas nuō sēno gyvāvo civilizācijos paribiuosē.*

žmōginimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žmoginti 1: *Antropomorfizmas yrà pirmoji aplinkōs žmōginimo pakópa.*

2. → žmoginti 2: *Prēmija kasmet skiriamā už žmogaūs téisių bei láisvės gynimę, solidarumę, pasáulio žmōginimę.*

žmoginis, žmoginė bdv. (2)

1. panašus į žmogų: *Žmoginės beždžiōnēs.*

2. parazituojantis žmogų: *Žmoginė askaridē [utėlė, blusā]. Žmoginis plaukagalvis (apvalioji kirmėlė) parazituoja storōjoje ir aklōjoje žarnosē.*

žmōginti, žmōgina, žmōgino vksm.

1. (kà) suvokti ar vaizduoti kaip turintį žmogaus ar žmogiškų ypatybių: *Nepažinùs pasáulis žmōginamas, kàd tàptų sãvas. Rašýtojas žmōgina visùs knygùtës veikéjus: gyvuliukùs, lëlës, kitùs žaislùs. Personãžq reikia žmōginti – jis stãtiškas, negývas, jō kalbà medìnè.*

2. (kà) veikti, kad būtų puoselėjamos žmogiškosios vertybės: *Bausmė sukurtà tám, kàd žmōgintų visúomenę.*

žmogystà dkt. (2)

kas turi žmogaus pavidalą, žmogus (be lyties skirtumo): *Tarpdury susidúriau sù kažkókia žmogystà. Tarpùvartéje pastebéjome tris žmogystàs. Ateíviai dažnai įsivaizduojami kaip žalsvi žmogýstos nutįsusiomis rañkomis, milžiniškomis galvomis ir išsipūtusiomis akimis.*

žmōgiškai prv.

→ žmogiškas 1: *Troleibuse senùkas žmōgiškai, kaip vaikq, pasisodino šuniukq ant këlly. Žmōgiškai àš jùs suprantù, bët padéti neturiù galimýbių. Pabendrãvome žmōgiškai, nè formaliai. | aukšt.: Jië norétų gyvènti žmōgiškiaũ.*

žmōgiškas, žmōgiška bdv. (1)

1. būdingas žmogui, žmonėms: *Žmōgiškos prigimtiës silpnýbës. Dresúoto mēškino judesiaĩ juokingai žmōgiški. Aĩ teisingai elgiamės priskirdami gyvūnams žmōgiškus jausmùs? | aukšt.: Žmōgiškiáusias nóras. žmōgiška bev.: Klýsti yrà žmōgiška. Visa, kàs žmōgiška, mán nérà svétima.*

2. geras, doras, jautrus: *Kur tũ mateĩ žmōgiškq valdžiq? | aukšt.: Jis labai žmōgiškas, žmōgiškèsnis už mùs visùs.*

žmōgiškasis kapitãlas

žmogaus gebėjimai ir įgūdžiai (išsilavinimas, profesija, praktiniu patyrimu sukauptos žinios bei meistriškumas), leidžiantys dalyvauti ekonominėje veikloje; **sin.** žmoniškieji ištekliai: *Žmōgiškasis kapitãlas didina žmogaus veiklõs našumq, verslumq ir yrà gamýbos pãgrindas. Žmōgiškojo kapitãlo kiëkis ir kokýbè didėja dël švietimo ir sveikãtos paslaugų vartójimo. Žmōgiškasis kapitãlas negãli bũti paskolũ teikimo garãntas. Šiũ dienũ visúomenėje investicijos į žmōgiškãjĩ kapitãlq labai didelës. • plg. žmōgiškieji ištekliai.*

žmōgiškieji ištekliai

1. šalies gyventojai, darbo jėga: *Žmōgiškasis kapitãlas – tai investicijos į žmōgiškuosius ištekliaus siekiant pakélti darbo našumq. | organizacijos personalas, darbuotojai: Nè vienà organizãcija nepasiëks savo veiklõs aukštumũ, neturédama kompetentingų žmōgiškųjų išteklỹ.*

2. visuma kvalifikuotų žmonių turimų dalykinio pasirengimo, psichologinio ir dvasinio tinkamumo savybių, reikalingų jų profesinei, kultūrinei veiklai, darbo rinkai; **sin.** žmogiškasis kapitalas: *Teòriniai stratèginio žmōgiškųjų išteklỹ valdymo mòdeliai. Šiuolaikiniame verslè žmōgiškieji ištekliai taĩpa vis svarbesnè sudedamãja sèkmingos veiklõs dalimi. Žmōgiškųjų išteklỹ vaidmuõ verslè yrà stratèginis.*

žmogiškumas dkt. vns. (2)

→ žmogiškas 2: *Šië fãktai léidžia suabejòti jō žmogiškumũ. Noréciau niekadõs nenusivilti žmogiškumũ.*

žmogùs dkt. (4), **žmónès** dgs. (3)

1. geriausiai išsivysčiusi, mąstanti ir kalbanti mūsų planetos būtybė (*Homo*): *Protìngasis žmogùs (Homo sapiens). Staçiãsis žmogùs (Homo erectus). Sumanùsis žmogùs (Homo habilis).*

2. bet kuris ppr. suaugęs asmuo, neskiriant pagal lytį: *Mãno mamà – labai gerõs širdiës žmogùs. Profesorius – pãprastas žmogùs. Jõs atpažinti negãlima – suvis kitas žmogùs (smarkiai pasikeitusi).*

Íeškome žmogaūs, gālinčio prižiūrėti sodybą. Áuga naujà žmonių kartà. Teatrè vėl daūg [pìlna] žmonių. Užauginaū vaikūs doraīs žmonėmis [dórus žmones].

3. doras rimtas, gerbtinas asmuo: *Kìto tókio žmogaūs dár paieškóti reikia. Ó, čia taĩ tikras žmogūs! Tù ję priėmei kaip žmogų, ó jì màt kokià! Jėi sù maniūm kaip sù žmoguūm [elgiasi], taĩ àš paskutiniūs mārškinius galiū atidúoti. Kai nēgeria (kaimýnas), taĩ žmogūs kaip žmogūs.*

4. kitas, svetimas, pašalinis asmuo: *Senūkas pargriūvo, žmónės padėjo jám atsikėlti. Žmogūs pò keliònės, ó tù nèt arbātos nepasiúlei? | dgs. svetimų asmenų aplinka: Žmonėse visaĩp ėsti [pasitáiko]. Jis ėjo pėr žmonės siúdamas. Žmonėms burnų neužsiúsi (neuždrausi kalbėti, apkalbėti) (flk.). • plg. pasaulis.*

5. šnek. sutuoktinis savo žmonai; sin. vyras: *Màno žmogūs „móteriškų“ darbų nesikrāto. Pasakýk sàvo žmogui, kàd maniškis jò ieškójo.*

6. vartojamas įvardiškai kaip pabrėžiamasis žodis apibendrinamuosiuose sakiniuose: *Gyvenì žmogus [, žmogaū,] ir mókaisi, ir vis tiek kvailas mĩršti. Kuĩ tù žmogūs [, žmogaū,] beužmĩgsi, kai tóks triūkšmas. Atspėk žmogūs [, žmogaū], iš kuĩ bėdà ateĩs.*

♦ **búk žmogūs** žr. būti. **dėl žmonių akių** žr. akis **ĩ žmonės išėiti** žr. išėiti. **ĩ žmonės išvēsti** žr. išvēsti. **ĩ žmonės prasimūšti** žr. pramušti. **kaip žmogūs [žmónės]** kaip pridera; sin. tinkamai: *Nóriu gyvėnti kaip žmogūs. Šnekėk kaip žmogūs, kę čia šnibždi pò nósimi! Vaikaĩ, nesimūstykit, válgykit kaip žmónės. màno žmogūs* antrasis iš laimingos, sutariančios poros; sin. antra pusė: *Jėi taĩ būs màno žmogūs, jì taip pàt turēs pritapti priė màno šeimós. Apsigyvėnome kartù ir ėmiaū supràsti, kàd taĩ nē màno žmogūs. Jaučiū, kàd turiū jĩ palėisti, kàd jis nē màno žmogūs. (nėrà) nē kaip žmogui apsakýti* žr. apsakýti. **(nėrà) nē kaip žmogui pasakýti** žr. pasakýti. **nėrà žmogaūs** žr. nėra.

žmogžudýbė dkt. (1)

ŽMOGŽUDYSTĖ: *Išáiškinta kraupì žmogžudýbė. Merginà tãpo rituālinės žmogžudýbės aukà. Žmogžudýbe įtariamas jau teĩstas narkomānas. Jis buvo nūteistas už dvi žmogžudýbes.*

žmogžudýs, žmogžudė dkt. (3^b)

žmogaus žudikas: *Dù žmogžudzius jau pasodino už grótų. Žmogžudýs nūteistas kalėti iki gyvós galvós. Žmogžudė aukę išsiriūko tuĩguje. Kaip taĩpama žmogžudziaĩs?*

žmogžudýstė dkt. (2)

žmogaus nužudymas: *Politinė [užsākomoji, rituālinė] žmogžudýstė. Nuteĩsti už žmogžudýstę. Pavýdo priėpuolis baĩgėsi dviguba žmogžudystė. Mēs tiriamo dár dvi mĩslingas žmogžudystės.*

žmogžudiškai

prv. → žmogžudiškas: *Nenóriu būti susprogdintas orė kokio nórs žmogžudiškai nusiteĩkusio savìžudžio. Kaip gālima taip žmogžudiškai mąstýti?*

žmogžudiškas, žmogžudiška bdv. (1)

būdingas žmogžudžiui: *Žmogžudiškas diktātoriaus režimas. Žmogžudiška ideològija [mąstýsena, politika]. Žmogžudiški įstātymai.*

žmonà dkt. (3)

sutuoktinė savo vyrui: *Žmonós giminė [tėviškė]. Gėrę žmónę júsų sūnūs gāvo. Atvažiāvo pusbrolis sù žmóna. Pirmóji žmonà nuó Diėvo, antróji – nuó žmonių, trečióji – nuó vėlnio (flk.). Mēs nesusituòkė, bėt màno vaikų tėvas manė vadina žmóna.*

žmonėjimas dkt. sngr. ppr. vns. (1)

→ žmonėtis: *Keliònės ir žmonėjimas apsaugo nuó deprėsijos. Turiningo žmonėjimosi užsienyje! Pavargaū nuó visókių žmonėjimusi, tráukia jauki šiltà vienātvė.*

žmónės dkt. dgs. V. (3)

žr. žmogus.

žmonėtis, žmōnisi, žmonėjosi vksm. sngr. (pas ką, po ką)

būti tarp žmonių, bendrauti su žmonėmis, lankytis pas žmones: *Žmonėtis vienėms pās kitūs [pō pasāulį, pō svečiās šalīs]. Įsikūrę viešbutyje, patrāukėme žmonėtis ir ieškōti kokio nōrs restoranėlio užkūsti. Nesėdėk vienā namuose – eik žmonėtis!* • plg. svečiuotis.

žmonija dkt. vns. (2)

visi pasaulio žmonės: *Dirbti žmoniųs lābui. Rūpintis žmonijā. Žmoniųs veiklā vis prāžūtingėsnė Žėmei. Kās lāukia žmoniųs? Karaĩ [terrorizmas, narkōtikai, vėžys] – žmoniųs rýkštė. Mōkslininkai įspėja žmonijā dēl rimtōs grėsmės.*

žmoninimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žmoninti 1: *Grōžinēs literatūros uždavinys bė kita kō – savęs ir kitų pažinimas beĩ žmoninimas.*

žmoninti, žmōnina, žmōnino vksm.

1. (ką) daryti žmoniškā, humaniškā: *Áuklėjimo įstaigos taip pat pādeda žmōninti vaikō elgesį.*

2. (ką) daryti tinkamā, tinkamesnį žmonėms: *Gyvėnimo sūlygas globōs [slaugōs] namuose vėrkiant reikia žmōninti.*

žmoniškai prv.

1. → žmoniškas 2: *Pasišnekėkim žmoniškai. Pradėk nuō savęs, eikis sū kitaĩs žmoniškai.*

2. → žmoniškas 2: *Žmoniškai ātliktas dārbas. Tū nerėk, ō paaiškink mán žmoniškai.* | aukšt.: *Jaū nē studentai (ėsame), norėtūsi žmoniškiaū gyvėnti.*

žmoniškas, žmoniška bdv. (1)

1. mylintis žmones, gyvūnus, juos užjaučiantis; sin. humaniškas: *Būkite nē tik teisingi, bēt ir žmoniški.* | aukšt.: *Dabaĩ jĩ kažkokiā žmoniškėsnė.*

2. būdingas geram žmogui; sin. humaniškas: *Globėjų elgesys sū vaikaĩs būvo žmoniškas. žmoniška bev.: Aĩ žmoniška palėgusį gyvūnā išmėsti ĩ gātve?*

3. turintis tinkamas savybes; sin. tenkinantis, geras, vertas: *Žmoniškas atlyginimas. Žmoniškos gyvėnimo sūlygos [kūro kainos]. Susirāsk pagaliaū žmoniškā dārbā. Ir knygā gerā, ir vertimas ĩ lietūvių kalbā žmoniškas.*

žmoniškėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žmoniškėti 1: *Nematyti jokių valdžiōs žmoniškėjimo pōžymių. Kalbėta apie teisingūmo vaĩdmenį žmogaūs žmoniškėjimo, socialėjimo procesē.*

2. → žmoniškėti 2: *Naujū informācinių technologijų raidā rōdo vis aukštėsnį jų žmoniškėjimo lāipsnį.*

žmoniškėti, žmoniškėja, žmoniškėjo vksm.

1. darytis žmoniškam (1 r.), humaniškam: *Valdiniškai žmoniškėja, jaū įsiklaūso, kā ĩiems sakaĩ. Gyvūnų priėglaudos vadōvės viliasi pagālbos iš pō truputėlį žmoniškėjančios visúomenės.*

2. darytis labiau tinkamam, geriau pritaikytam žmogui, jo poreikiams: *Gyvėnimo sūlygos slaugōs ligōninėje žmoniškėja pėr lėtaĩ. Informācinēs technologijos vis labiaū žmoniškėja, tūrime galvojė jų priaĩtinimā priē žmogaūs, tapimā žmonių bendrāvimo įrankiu.*

žmoniškumas dkt. vns. (2)

→ žmoniškas 2: *Nepraraskime tikėjimo žmoniškumū. Jokiē įstātymai negāli būti aukštesnì už pātį paprasčiausią žmoniškumą.*

žnábymas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žnaibyti 1: *Žnábymo žymės – mėlynės. Ančiukas kentėjo žqsų žnábymą. | sng.: Žnábymasis – tai papūgėlės savisaugos instinktas. Nekalti vaikų žnábymaisi paprastai baigiasi muštynėmis. Ař baĩgsit tã žnábymąsi priē stālo?! | sng. prk.: Nēgi sũksiu gálvą dēl kai kurių komentātorių žnábymosi internetē?*

2. → žnaibyti 2: *Malonus skruostų žnábymas (nesmarkiai šalant). | sng.: Mán patiñka leñguas šaltũko žnábymasis.*

žnábityti, žnábityti, žnábityti vksm.

1. (kã) pirštais ar snapu ne kartã skaudžiai spausti; sin. gnaibyti: *Māma, brólis manē žnábity!* | sng.: *Atsargiaĩ, tàs žqšinas žnábitysi. Vaikaĩ kumščiuojasi, žnábitysi. | sng. prk.: Bepigũ jums anonimiškai žnábitytis, ĩ akis pasakýkit.*

2. (kã) daigyti (apie šaltį); sin. gnaibyti: *Šaltis žnábity ausis, skruostus. Žnábityti šaltũkui, ristũnų varžybose buvo káršta. | sng.: Gražũ, saulēta, bēt šaltũkas tai žnábitysi.*

3. (kã) šnek. skainioti, skabyti: *Serbeitũ kekēs žnábity. | neig. (ko): Pasakýk vaikams, kãd nežnábitytũ neprinókusĩ spañguoliũ.*

žneksėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žneksėti 1: *Kiřviũ žneksėjimas.*

2. → žneksėti 2: *Prisiařtinta bē jókio šnāresio, bē jókio pažliũgusios žēmēs žneksėjimo.*

žneksėti, žneksėti, žneksėti vksm.

1. ne kartã dusliai atsitrenkti: *Žneksėjo iš vežimo žēmēn mėtomi suñkũs maišai. Kiřviai žneksėdami tãsko skiedras.*

2. (po kuo) tarpais veržtis, lietus (apie skystį ar skystã masę); sin. čiurkšėti, čiurškėti, žliugsėti: *Pō kójomis žneksėjo pažliũges sniēgas.*

3. išduoti čiurkšėjimo garsã; sin. šliuksėti, žliugsėti: *Žnėksi jmiřkę bātai breñdant pē purvũnã.*

žnėkt išt.

1. vartojamas kritimo, griuvimo įspũdžiui pavaizduoti ir garsui pamėgdžioti: *Didžiausia neláimē šeiminiñkēms ĩr láimē vaikams, kai apatinē šakočio puse žnėkt ĩr nupúola ĩ žarijãs. Kopētēlēs lũžta, aš žēmēn žnėkt!*

2. vartojamas dusliam atsitrenkimo garsui pamėgdžioti: *Girdžiũ – kažkãs žnėkt nuō palángēs.*

žnėktelėjimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žnektelėti 1: *Tėvq išgqsdino vaĩko žnėktelėjimas nuō suoliũko [iš vežimēlio] aĩt žēmēs. Pō žnėktelėjimo akysē tik suraibuliãvo.*

2. → žnektelėti 2: *Raĩkinēs žnėktelėjimas nuō lentýnos pažãdino šũnį. Sprėndžiant iš žnėktelėjimo, treĩkta stipriaĩ.*

žnėktelėti, žnėktelėti (žnėktelėta), žnėktelėta vksm.

1. (ant ko, nuo ko, iš ko) sunkiai, dusliai nukristi, nugriũti; sin. žlebtelėti, žlegtelėti: *Kātinãs sũ visã užuolaida žnėktelėta aĩt žēmēs. Kaiř žnėktelėjau nuō vežimo [iš vežimo], tai nēt káulai subraškėjo.*

2. atsitrenkus išduoti duslũ garsã: *Apsauginiñkas taip [treĩkē] sviedē manē ĩ sėnã, kãd nēt žnėktelėjau. Nemačiaũ, kaiř jĩ griũvo, tik išgirdãũ, kãd žnėktelėjo.*

žnybčiojimas dkt. ppr. vns. (1), **žnybčiojimas** (1)

1. → žnybčioti 1: *Smākro ir skrúostų raumenų žnybčiojimas* (masažuojant). Kiekviena kryptimi žnybčiojimas kartojamas tris kartus.

2. → žnybčioti 2: *Vāsariškos saulės žnybčiojimai. Tai nebūvo nepakeliamas skausmas, veikiaū tóks žnybčiojimas. Šalutinis preparāto póveikis gāli pasirėikšti ódos niēžuliu, dilgčiojimu, žnybčiojimu.*

žnybčioti, žnybčioja, žnybčiojo vksm., **žnybčioti**, žnybčioja, žnybčiojo

1. (ką, kam, į ką) tarpais žnybti (1 r.); sin. gnybčioti: *Žnybčiojau nutiŗpusiŗ kójŗ. Nustók žnybčioti mán ĩ šónŗ! Masažuojant žnybčiojama nuó apatinio žandikaulio krāšto lúŗų kaŗpo liŗk.*

2. daigyti (apie šaltį, skausmą): *Šaltà rýto gaivà tekėjo kúnu ir nèt žnybčiojo. Šáltis įkyriaĩ leŗda už aŗčio, žnybčioja skrúostŗ.*

žnybimas dkt. ppr. vns. (2)

→ žnybti 1: *Žnybimo viētoje óda pabālo. Tó (papūgėlės) griebimo už piŗšto ir žnybimū nepavadĩsi, nēs nesuspáudžia. Kaĩ aũskaras peŗ māžas, gāli atsirāsti tempimo ir žnybimo jaũsmas.*

žnybis dkt. (2)

žnybimas, gnybis: *Skaudūs žqsiēs [rēplių] žnybis. Žnybiū buvaū pažādintas iš snūduriāvimo.*

žnybt išt.

vartojamas stipraus žnybtelėjimo įspūdžiui pavaizduoti; sin. gnybt: *Tik žnybt rēplėmis piŗštŗ, nèt saldū pasidārė.*

žnibt išt.

vartojamas silpno žnibtelėjimo įspūdžiui pavaizduoti; sin. gnibt: *Žqsiũkas žnibt žnibt ĩ raŗkŗ.*

žnybtelėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žnybtelėti: *Staiŗa pajutaū skaũdų žnybtelėjimŗ ĩ pašónŗ. Pó [nuó] tavo žnybtelėjimo lĩko mėlýnė. Sūnūs ilŗai keĩtė bendraklāsių kėpštelėjimus, žnybtelėjimus ir stũktelėjimus. | prk.: Nusikalťelių grupuótes nėkreipė dēmesio ĩ teisėtvarkininkų žnybtelėjimus.*

žnibtelėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žnibtelėti: *Rėgis meŗkas vėžio žnibtelėjimas vīs delto bũvo skausmingas. Išgāsdinai manė savo žnibtelėjimu. Dēmesį vaĩkui gālima paródyti ir švelniaĩs žnibtelėjimais ĩ skrúostŗ, apkabĩnant aŗ pabučiuojant.*

žnybtelėti, žnybteli (žnybtelėja), žnybtelėjo vksm. (ką, į ką, kam)

smarkiai įžnybti; sin. gnybtelėti: *Gulbinas kaĩŗ reĩkiant žnybtelėjo mán (ĩ) kójŗ. | prk.: Taiŗ pasidārė gaĩla, tóks skaudũmas žnybtelėjo (jám) šĩrdį.*

žnibtelėti, žnibteli (žnibtelėja), žnibtelėjo vksm. (ką, į ką, kam)

kiek įžnybti; sin. gnibtelėti: *Tetà žnibteli sūnėnŗ ĩ žandũkŗ. Vėžys [papūgà] žnibtelėjo mán (ĩ) piŗštŗ.*

žnybti, žnybia, žnybė vksm., **žnybti**, žnybia, žnybė

1. (ką, kam, į ką, kuo, su kuo) skaudinti spaudžiant dviem piŗštais, snapu ir kt.; sin. gnybti: *Žnybk jám ĩ kójŗ [ĩ raŗkŗ, ĩ šónŗ], gál prabũs. Žqsinas vaĩŗ žnybia (sũ) snapũ.*

2. galėti, turėti įprotį gnybti: *Vėžys [žqsinas] žnybia.*

3. (ką) daigyti (apie šaltį); sin. žnaibyti: *Šaltũkas žnybia. Vėidŗ [ausis] žnybiantis šáltis.*

žnyplė dkt. (1)

viena iš vėziagyvių priekinių kojų: *Vėžys bė vienős žnyplės. Raŗkomis atsiláužiame krābo žnyplė ĩr*

išmėsinėjame. Vėžiai žnyplių sujungimo vietoje turi baltą dėmę. Žnyplėmis reikamas maistas ir kovojama. Suaugęs krabas žnyplėmis pusiáu peržnybia nedidelę žuvį. Priėš vālgdami krābo žnyples siek tiek padaužykite.

žnyplės dkt. dgs. (1)

1. įrankis kam nužnybti, nugnybti: Žnyplės viėlai karpyti. Plonesnėms šakoms ir šakelėms genėti puikiai tinka genėjimo žnyplės. Ar naudoji nagų (odėlių) žnyples? • plg. replės.
2. įrankis kam paimti sužnybant: Kálvio žnyplės. Cūkraus [ledūkų] žnyplių namiė netūrime. Žnyplės masalams išimti pagamintos iš aukščiausios kokybės nerūdijančio plieno. Tōs spagėčių žnyplės mán prīmena dveją sulipdytas šukās. Pirkaū konditėrines vaišių žnyples.
3. kosmetikos įrankis plaukams, blakstienoms formuoti: Plaukų garbanėjimo [subangāvimo, formāvimo, modeliāvimo, tiėsinimo] žnyplės. Blakstienų rietimo žnyplės.

žnyplutės dkt. dgs. (2)

dem. žnyplės 1: Nagų odėlėms apkiřpti naudokite manikiūrines žnyplutės.

žodiena dkt. vns. (1)

šnek. menkavertis tekstas, menkaverčiai žodžiai: Didesnioji tų knygų dalis priklaūso žodienai. Kokiā prasmė gražiūs dalykūs apipinti žodiena? Susipainiojote savo įmantriojė žodienoje, gerbiamasis.

žodynas dkt. (1)

1. kalbos, tarmės žodžių visuma: Lėginant baltų ir slāvų žodyną, ĩ akis kriņta nė tik bendrėbės, bėt ir labai dideli skirtumai. | vieno kūrinio, vieno autoriaus, vieno žmogaus vartojami žodžiai: Gausūs [turtingas, meņkas, skurdūs] žodynas.
2. popierinė ar elektroninė knyga, skirta neištisiniam skaitymui, kurioje tam tikra tvarka (ppr. abėcėliškai) pateikti žodžiai su paaiškinimais, iliustracijomis ar vertimu į kitą kalbą arba be jų: Lietuvių kalbōs žodynas. Abėcėlinis [atgalinis, atvirkštinis, sistėminis] žodynas. Aiškinamasis [verčiamasis, nōrminamasis, dāžninis, etimolōginis, rašybos, tartiės, žōdžių darýbos] žodynas. Terminų [sinonimų, antonimų, vietōvardžių] žodynas. Vienakałbis [dvikałbis, daugiakałbis] žodynas. Ar dažnai naudojiesi žodynu?

žodėngai prv.

vartojant daug žodžių: Žodėngai išversta knygā. Senėlis apie prāeitį labai įdomiai, gyvai, žodėngai pāsakodavo. Sūgebate žodėngai samprotauti. | aukšt.: Rašinėlis pernelėg glaūstas, galėjai ir žodingiaū parašyti.

žodėngas, žodėnga bdv. (1)

gausus žodžių: Žodėnga rašytojo kalbā. Žodėngi kalbėtojai susiriņko, tai diskusija ir užsitėsė. Tėkstas žodėngas, tik skvarbių minčių jamė māža. | aukšt.: Šis atpāsakojimas žodingėsnis.

žodingumas dkt. vns. (2)

žodžių gausa: Kalbōs žodingumas ir išraiškingumas. Žodingumū pranešimas pranoko visūs jau skaitytus.

žodynininkas, žodynininkė dkt. (1)

žodynų kūrėjas; sin. leksikografas: Žodynininkų darbo principai [metodolōgija]. Svarbiausias lietuvių žodynininkų atliktas darbas – dvidešimties tōmų akadėminis „Lietuvių kalbōs žodynas“. Žodynininkams teņka kūrėbiškai tailyti naujāsius leksikogrāfijos metodus.

žodinis, žodinė bdv. (1)

1. atliekamas susitariant žodžiais: *Žodinis įspėjimas. Žodinė sutartis.*
2. sakytinis, pasakojamasis: *Žodinė liaudies kūryba. Žodinis portretas.*

žodyniška prv.

pagal žodyno principus, kaip žodyne: *[Enciklopedija – žodyniška sudarytas veikalas. Pakliūvusi į poėtinį lauką, kalbà nebėrą suvokiamą žodyniška, akademiškai.*

žodyniškas, žodyniška bdv. (1)

susijęs su žodynu, būdingas žodynui: *Žodyniška terminų pateikimo tvarka.*

žodyno lizdas

grupė vienašaknių žodžių, pateikiamų viename žodyno straipsnyje: *Darybiškai susijusius žodžius pateikiant vienamė žodyno lizde, jis išsiplėčia.*

žodis dkt. (2)

1. svarbiausias reikšminis kalbos vienetas: *Daugiaskiemėnis [dviskiemėnis] žodis. Žodžio forma [reikšmė, kilmė]. Žodžių daryba. Nagrinėti sudurtinius [daugiareikšmius] žodžius. Mokytiis svetimės kalbės žodžius. Kaip rašomas šis žodis? Žodis pō žodžio – ir nē juokais susikivirčijome. Žodis nē žvirblis, išskrido – nebesugausi (flk.).*

2. šneka, kalba, kalbėjimas: *Tuštī žodžiai. Pėrskaitykite ir atpāsakokite savaīs žodžiais. Dėkōju ūž šiltūs žodžius. Mamà vīską suprāto bē žodžių. Nuō žodžių eikim priē veiksmū [darbū].*

3. kalba susirinkime: *[žanginis [baigiamasis] žodis.*

4. teisė viešai reikšti mintis: *Suteikti [duoti, atimti] žodį. Prašau [prašyčiau] žodžio. Prašom žodį.*

5. įsipareigojimas ką padaryti; *sin.* pažadas: *Sulaužyti duotą žodį. Jis žodžio laikosi. Duok žodį, kàd ateisi.*

♦ **auksiniai žodžiai** tikra tiesa: *Niekadà nesakyk niekadà – ištīs taip, auksiniai žodžiai! áukso žodžiai* tikra tiesa: *Jėi nori ką nors káltinti, pradėk nuō savęs – áukso žodžiai! dúoti žodį* žr. duoti. **garbės žodis** sakoma garantuojant, patikinant, užtikrinant ką: *Garbės žodis, daugiaū taip nedarýsiu! Pasitikėjome jō garbės žodžiū ir likome apgáutos. Garbės žodis – iki vākaro vīskas būs sutvarkýta. nē pūsės žodžio* žr. pusė. **pėrsimesti žodžiais [žodžiū, pō žodį]** žr. permesti. **trūksta žodžių** žr. trūkti. **vienu žodžiū 1.** trumpai sakant, apibendrinant: *Vīnu žodžiū, šiaip nē taip mēs tā remontą baigėme. 2.* sakoma labai teigiamai vertinant ką: *Iř graži mergáitė, vīnu žodžiū. žodį išpėsti* žr. išpėsti. **žodį ištraukti** žr. ištraukti. **žodį mėsti** žr. mesti. **žodžiais drabstýtis** žr. drabstyti. **žodžiais sváidyti** žr. svaidyti. **žodžiais šáudyti** žr. šaudyti. **žodžiais švaistýtis** žr. švaistyti. **žodžiais talžyti** žr. talžyti. **žodžiais taškýtis** žr. taškyti. **žodžio neieško kišenėje** žr. ieškoti. **žodžiui viėtos nēra** žr. nēra.

žodlauža dkt. bendr. (1)

pažado nevykdantis, nesilaikantis žmogus: *Negalì tuō žodlauža pasitikėti. Daugiaū nenóriu sù šità žodlauža turėti jokiū reikalū.*

žodžiāvimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žodžiuoti: *Nenuilstamas bet kokiōs valdžiōs žodžiāvimas. Tėko táikytis sù žodžiāvimais, keiksmáis ir riksmáis. | sng.: Paaugliū žodžiāvimqsi nutráuė pasiródžiusi dirėktorė. Liáukitės, nuō júsų žodžiāvimosi jaū visiems gálvas skaūda. Šitamė komentarė, bē vaikiškų atsišáudymų ir žodžiāvimųsi, nemataū jokiōs tavo núomonės.*

žodžio láisvė

laisvė be cenzūros skleisti savo įsitikinimus, pažiūras, mintis: *Iřsikovóti žodžio láisvę. Piktnaudžiáuti žodžio láisve. Žodžio láisvė – vienà iš pamatiniū politiniū tėisiū. Žodžio láisvė nēra absoliuti.*

žodžių prv.

žodiniu pavidalu: *Vertimas [egzāminas] žodžiū.* • ant. raštu, raštiškai.

žodžių prv.

žodiniu pavidalu: *Vertimas [egzāminas] žodžiū.* • ant. raštu, raštiškai.

žodžių darýba

1. dėsningas naujų žodžių darymas morfologinėmis priemonėmis iš kalboje jau esančių žodžių: *Žodžių darýbos lízdas. Žodžių darýbos priemonės.*

2. mokslas, tiriantis morfologinius žodžių darymo būdus ir priemones: *Diachroninė [synchroninė] žodžių darýba. Žodžių darýba yra kalbótyros šakà. Žodžių darýba kartais priskiriamà gramatikai, rečiaū – leksikològijai, nors teòriškai gali būti laikoma savarañkiška disciplinà. Žodžių darýbos pradiniñkais laikýtini pirmýjý gramátiký áutoriai.*

žodžių darýbos lízdas

grupė žodžių, turinčių tą pačią šaknį ir susijusių su vienu pradiniu žodžiu: *Žodžių darýbos lízdo žodžiai susiję su paprastúoju nemotyvúotos reikšmės žodžiū, kuris laikomas tó lízdo pàgrindu. Žodyninis stráipsnis kartais formúojamas žodžių darýbos lízdo principu.*

žodžiúoti, žodžiúoja, žodžiávo vksm. (kà)

koneveikti, barti, keikti: *Žodžiúoja, niėkina Viėšpatį nusidėjėlis. Kodėl taip negailestingai žodžiavaĩ savo pačiūs mylimiáusius? | sngr.: Dú žvejaĩ piktókai žodžiávosi. Nurimty, ramiaĩ išsiáiskintý – ó čià žodžiúojasi žodžiúojasi... Pyksti, verki ar žodžiúojiesi – áš vis tiek visadà tavè myliu. Nesizodžiúokite vaikáms giřdint.*

žodžių žaĩsmas

panašiai skambančių, bet skirtingas reikšmes turinčių žodžių sugretinimas (pvz., *Kaip reikalai, geri? – Geriu.*): *Stilistai skiria daūg žodžių žaĩsmo rúšių. Žodžių žaĩsmas yra daūg platėsnė sąvoka negù kalambūras.* • plg. kalambūras.

žokėjus, žokėjė dkt. (2)

1. profesionalus žirgų lenktynių jojikas: *Žirgininkai, auginantis perspektyviáusius žirgus, íeško profesionaliáusių žokėjų. Kai kuriuós žokėjus kėletą mėtų mātome pirmáujančiųjų sąrašuosè.*

2. cirko akrobatas jojikas: *Vaidinime pasiródė dresúotojai, žokėjai, akrobātai. Žokėjė atliko triuką aĩt nepabalnóto árklío.*

žolė dkt. (4)

1. žalias, ppr. žemas augalas minkštu, nesumedėjusiu stiebu: *Žolės stiebėlis. Paráuk žolių žqsiúkams [kalakučiúkams]. Kātei būtinaĩ reikia pakramtyti žolės.*

2. vns. tokių augalų visuma: *Pernýkštė žolė. Pašarinė žolė. édamà žolė. Brísti pėr žolę. Jaū žolė sužaliávo. Péraugusi žolė užstója sánkryžq. Pripjáuk kárvei žolės. Gėra vāsarq gulėti aĩt žolės. Neváikščiok pėr žolę. Tākas užžėlė žolė.*

3. šnek. narkotikas, ppr. marihuana: *Žolę rúkýti. Nepiřk žolės gātvejė.*

žolėdis¹, žolėdė¹ bdv. (2)

mintantis žole: *Žolėdės žuvys. Žolėdis dramblýs. Dinozáurų búta iř žolėdžių. Pašilių stumbrýne iš arti stebėjome stambiáusius Euròpoje žolėdžiūs gyvūnūs – stumbrūs.*

žolėdis², žolėdė² dkt. (2)

žole mintantis gyvūnas: *Jis žolėdis ar mėšėdis? Gyvūnai pagal maitinimosi būdą skirstomi į plėšrūnus, visaėdžius ir žolėdžius.*

žolėjimas dkt. ppr. vns. (1)

- žolėti 1: *Nesustābdomas ēžero žolėjimas. Sū daržo žolėjimu jau nėra jėgų imtis.*
- žolėti 2: *Drabūžių žolėjimas.*

žolėlė dkt. (2)

šnek. VAISTAŽOLĖ: *Žolėlių arbatà. Apynyš naudojamas nè tik virškinimui gėrinti, bėt ir kaip nervūs ramīnanti žolėlė. Prisiriņkome skraņdj gydančių žolėlių. Kókias žolelės gėrti seřgant mažakraujystė?*

žolės dkt. dgs. (4)

šnek. VAISTAŽOLĖS: *Gydomosios žolės. Žolėmīs gydyti. Netiņkamai vartojamos žolės ligóniui gāli pakeiņkti. Šiās žolės reikia gėrti trīs kartūs peř diėnā.*

žolėtas, žolėta bdv. (1)

- apaugęs žolėmis: *Žolėtas ēžero kraņtas.*
- priaugęs žolių: *Šiėmet linai labai žolėti.*
- suteptas, aplipęs žolėmis, priterštas žolių: *Žolėtas daļgis. Žolėti drabūžiai [bātai]. Kuris pjovėt žolę palei baseiņā – visas baseiņas žolėtas.*

žolėti, žolėja, žolėjo vksm.

- žole augti, darytis žolėtam: *Dařžas pō lietaūs labai žolėja. Pagaliaū imtasi tvarkyti žolėjančius šaligatvius.*
- (kā) žole teršti, kreikti arba tepti: *Ravėk sū piřštinėm, kām rankàs žolėji? | neig. (ko): Nežolėk baltų kėlnių, pėrsirenk darbīniais drabūžiais.*

žolėtūmas dkt. vns. (2)

- žolėtas 1: *Šlaitų žolėtūmas.*
- žolėtas 2: *Didelis [vidutinīs] javų žolėtūmas. Ėžeras pasižymi žolėtūmū.*

žoliāpjovė dkt. (1)

prietaisas ar mašina žolei pjauti: *Elektrinė [benzīninė, mechāninė] žoliāpjovė. Raņkinės [rotācinės] žoliāpjovės. Įjūngti [išjūngti] žoliāpjovę. Žoliāpjovė pjāudamas vėjā priė nāmo, užvažiavaū aņt akmeņs.*

- plg. vejāpjovė, krūmapjovė.

žoliāuti, žoliājuja, žoliāvo vksm.

- (kam, kame) pjauti, skinti žoles: *Ji daržė kiaulėms žoliājuja.*
- (kame) rinkti vaistažoles: *Močiūtė žoliāudavo pėvose, raistė, ēžero salojė.*
- (kame) ėsti ar lesti žoles: *Į pėvā žoliāuti ateiņa stirna sū stirniūkais. Nėmuno pakrāntėse žoliāudavo āntys ir gulbės.*

žoliāutojas, žoliāutoja dkt. (1)

žmogus, kuris žoliauja (2 r.): *Žoliāutojų sāmburis. Į žoliāutojų krepšeliūs gūla ir rausvažiėdė širdāžolė. Žoliāutoju gālima pavadinti kiekviėnā, kuris sāvo reikmėms natūraliōs gamtōs plōtuose reiņka vaisiņguosius āugalus, juōs džiovina ir ruōšia vėlesniām naudōjimui.*

žoliāvimas dkt. ppr. vns. (1)

- žoliauti 1: *Visų susiriņkusių švėsti Jōnines laukia žoliāvimas, vainikų pynimas, braiđymas pō rāsā.*

2. → žoliauti 2: *Pràdedančiajam žoliáutojui vertétų žinóti žoliávimo pàgrindus: kadà, kuř ir kaip riñkti vaistažoles.*

žolýnas dkt. (1)

1. bet koks žolinis augalas: *Darželio žolýnai. Liucernà – nepamaĩnomas žolýnas pienininkýstės úkyje. Ekològinis kvapiújų žolýnų úkis.*

2. žolių priaugusi vieta: *Neváikščiok pò áukštus žolýnus, teĩ gáli búti érkių. Kažkuř čià pàmečiau segtúkq, bèt nègi tokiaĩ žolýne ràsi?* • plg. žolynė. | žemės danga, susidedanti iš savaimė augančių ar sėtinių pašarinių žolių: *Žolýno derlingumas [botáininė sudėtis]. Ganýklų žolýnai pėr vegetácijos sezònq nugānomi ař nupjaunami kelis kartus.*

3. žolių rinkinys, puokštė: *Pašvéntintas žolýnas sáugo namùs nuò žaižo, gývulius – nuò ligų. Žolýnų švéntinimas bažnýcioje pėr Žòlinę. Vařtai papuošti žolýnais.*

žolýnė dkt. (2)

vieta, kur priaugę daug žolės: *Rišiu kárve į žolýnę. Nebrisk į žolýnę, érkių prisigáudysi. Tokioje žolýnėje grižlės pėri.* • plg. žolynas.

Žòlinė dkt. (1), **Žòlinė** (2)

katalikų šventė, kuria minimas švč. Mergelės Marijos ėmimas į dangų (rugpjūčio 15 d.): *Žòlinės atlaidaĩ Pivašiúnuose. Senājame Lietuvòs káime Žòlinė buvo svarbiáusia vāsaros pabaigòs ir rudeĩs pradžiòs šveĩtė. Bažnýciose pėr Žòlinę švéntinamos vaistingos laukų žolėlės, gėlės, javaĩ ir daržovės.*

žolynėlis dkt. (2)

1. dem. žolynas 1: *Màno žolynėliai žydėti pradėjo (flk.). Žolynėlius verbóms rìsti tautódailininkai reĩka ištistus metus.*

2. dem. žolynas 2: *Alėjos vidurý plytėjo žolynėlis. Dalgiù pjaunamà, menkaĩ prižiūrimà vejà palapsniuĩ gáli tàpti pàprastu žolynėliù.*

žolinėti, *žolinėja*, *žolinėjo* vksm.

1. rinkti žolės (ppr. vaistines); *sin.* žoliauti: *Vāsarq močiūtė žolinėja, ò žiēmq visókius vīralus iš tų žolių vérda.*

2. ėsti žolę: *Kātės žolinėja. Sédžiu aĩt pievėlės, triušiuukas šalià žolinėja.*

žolingas, žolinga bdv. (1)

1. gausiai priaugęs žolės, žolių: *Žolingas daržas. Atviruose žolingu píevų plótuose Rytų Áfrikoje gyvėna daugybė stambių žvėrių. Naudójant šį kabliukq, žolinguose vandenysė māsalaq gálima naudóti ir bė papildomo svòrio. Nedidelės lydekėlės dažniausiai telkiasi žolinguose viėtose.* • plg. žolėtas.

2. ŽOLĖTAS 3: *Žqsys išlėkė, pāskui savė palikdamos žolingu išmatų šliūžę.*

3. primenantis žolių (apie kvapą): *Jokià tamsà neųžgožia tiršto žolingo mārių kvāpo.*

žolingumas dkt. vns. (2)

1. → žolingas 1: *Māžas supresúoto rulòno žolingumas. Ispānijos šiaurinei pakrántei būdingas augalijos vešlumas, didelis žolingumas. Sėkliniai raudonėji dobilaĩ pasižými dideliu drėgniù, žolingumù.*

2. → žolingas 3: *Bùvęs rūgštókas žolingumas dabař pridengtas apynių aromatu ir skoniù (apie alų).*

žolininkas, žolininkė dkt. (1), **žoliniñkas, žoliniñkė** (2)

žmogus, kuris renka vaistažolės ir (arba) jomis gydo; *sin.* vaistažolininkas: *Žòlininkė vaistažolių rinkimo paslapčių išmóko iš próseneles. Negėrciau nežinomu žolėlių, nepasitārus sù profesionaliù žòlininku [profesionalià žòlininke]. Kàs váikšto į poliklínikas, ò mēs pās žòlininkus [žòlininkes].*

žolininkystė dkt. (2)

1. mokslas, tiriantis žolės, augalininkystės dalis: *Būvo mėtas, kai žolininkystė Lietuvoje žemdirbystės institute buvo labiau plėtojama. Konferencijoje kalbėta apie žolininkystės mokslinių tyrimų plėtrą.*
2. pašarinių žolių auginimas ir natūralių žolynų naudojimas: *Laūko [píevų, ariamų žemių] žolininkystė. Daug dėmesio dabar skiriama rekreacinei žolininkystei, t. y. miestų vejų, žolynų tvaikymui.*
3. gydymas vaistažolėmis: *Žolininkystė – tradicinės liaudies medicinos atšakà, taikanti gydymą vaistingaisiais augalais. Žolininkystei priklauso ne tik gydymas, bet ir vaistingųjų augalų auginimas, rinkimas, paruošimas.*

žolinis, žolinė bdv. (2)

1. nesumedėjęs, toks, kaip žolė: *Augalų stiebai esti sumedėję ir žoliniai. | turintis tokį stiebą: Žolinis augalas.*
2. susijęs su žole, žolėmis (iš jų padarytas ir kt.): *Žolinis gūltas. Žoliniai (žolė apsodinti) stogai tañpa vis populiariesni Lietuvoje.*
3. susijęs su vaistažolėmis (iš jų ar su jomis padarytas ir pan.): *Švelnūs žolinis šampūnas [drėkiklis]. Vartoti žolinius preparatus. Prašiusi žolinių šveičiamųjų muilų.*

žonglierius, žonglierė dkt. (2)

1. cirko artistas, atliekantis įvairius triukus su daiktais (ppr. juos mėtantis ir lekiančius gaudantis): *Žonglierius rodė triukus su šešiais kamuoliūkais. Vaikų šventė bus su žonglieriumi. Svajójau užaugusi būti žonglierė.*
2. viduramžių prancūzų keliaujantis aktorius, muzikantas: *Dažniausiai žonglieriai atlikdavo kòmiškus vaidmenis. Žonglierius įsilėisdavo ir bažnyčios, XII-XIII a. jė dalyvėudavo religiniuose vaidinimuose.*

žonglirėvimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žongliruoti 1: *Žonglirėvimas kamuoliūkais [kuokėlemis, žiedais, ugnimi]. Esu žonglierius ir žonglirėvimo mēno mokytojas. Viduramžiais buvo populiārūs žonglirėvimo pasirodymai pilysė ir miestų aikštėse.*
2. → žongliruoti 2: *Žonglirėvimas (istorijos) fėktais. Reportažė net nebañdoma slėpti žonglirėvimo balsuotojų nuomonėmis.*

žongliruoti, žongliruoja, žongliravo vksm.

1. (kuo) tuo pačiu metu mėtyti ir gaudyti kelis daiktus: *Añ moki žongliruoti? Žongliruoju kamuoliūkais [žiedais, kuokėlemis]. Cirko artistai šventėje žongliruoė ugnimi.*
2. (kuo) mikliai, bet ne visai sąžiningai operuoti faktais, teiginiais, žaisti žodžiais: *Žongliruoti citėtomis. Valdiniñkai žongliruoja benėmių likimais.*

žosmė dkt. (4)

ryt. šneka, kalba: *Jos žosmė graži. Pažinau jį iš žosmės.*

žudikas, žudikė dkt. (2)

žmogus, kuris žudo ar nužudė (ppr. žmogų); sin. žudytojas: *Samdomasis žudikas. Aukos artimieji nenorėjo susitikti su žudiku. Žudikė jį tapo prieš savo vėliq. Nežiuriu filmų apie žudikus maniakus. Teismas lėido suiñti žudikė. | kas žudo, nužudo; sin. žudytojas: Ryklės [tigras, liūtas] žudikas. | prk.: Kaip jaūčiasi móterys, avėdamos batūs žudikus (turinčius itin aukštus kulniukus)?*

žudikiškas, žudikiška bdv. (1)

būdingas žudikui, labai žiaurus, negailestingas: *Toks dárbas patiktų žudikiškų pòlinkių turintiems*

žmonėms. Alkoholiui aptėmdžius prėtę prabuėda žudikiški instinktai. | prk.: Žudikiška dietà. Žudikiški aukštakulniai.

žudymas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žudyti 1: Reportàžas apie įkaitų žudymą. Kàro belaišvių žudymai. Kàilių pràmonėje naudėjami įvairiàusi gyvūnų žudymo būdai. Ař žudymas patėisinamas, jei gyvulys žudomas alkanám pamaitinti? | sngr.: Nėt baisiàusiom akimirkom nebūvo minčių apie žudymąsi.

2. → žudyti 2: Rūkymas – sàvo grėžio, sveikàtos, jaunystės žudymas. Tóks dárbas – lėtas savęs žudymas.

žudynės dkt. dgs. (2)

daugelio žmonių žudymas; sin. skerdynės: Màsinės žudynės. Sureėgti žudynės.

žudyti, žudo, žudė vksm.

1. (kà, kuo, kame) daryti, kad žūtų, mirtų, atimti gyvybę: Skerdiko paklausė, ař jám negaila gyvulių, kuriuos žudo. Sàvo aukàs girtuoklis žudė buityjė naudėjamaais daiktais: peiliu, kirviu. Koncentracijos stovyklų kaliniai žudyti dūjų kàmerose. | sngr. (dėl ko): Mergaitė žudėsi dėl patýčių mokýkloje.

2. (kà) varginti, kankinti, kamuoti: Dusulys [skaūsmas, ligà, sielvartas] jį žudo. Kodėl gerì, sàvo jaunystę žudai?

žudytojas, žudytoja dkt. (1)

kas žudo ar nužudė; sin. žudikas: Gyvūnėlių žudytojus reikia bausti daūg griežčiaū. | prk.: Depresija gài tapti tikrà žudytoja. Alkoholis – dvàsios ir prėto žudytojas.

Žukañčiai dkt. dgs. (2)

kaimas Jonišio rajone: Žukañčiuose stóvi Nukryžiúotojo Jėzaus bažnyčia. Ař šitas kėlias į Žukančius?

Žukiškės dkt. dgs. (1)

kaimas Trakų rajone: Žukiškių pàšto kòdas. Parduodamà sodýba Žukiškėse.

žuklādėžė dkt. (1)

dėžė žuklės reikmenims ir laimikiui sudėti: Priė eketės aīt žuklādėžės sėdi pagyvėnės žvejys. Mào žuklādėžėje gulėjo keli nemaži kàrpiei.

žuklauti, žuklájá, žuklávó vksm. (kame, kuo, iš ko)

gaudyti žuvis; sin. žvejoti: Sekmàdienį mėginaū žuklauti iš válties naujojė upės viėtoje. Jis žuklávó įvairiàis masalais, blizgėmis. | prk.: Māriose žuklájá ir paūkšciai [kirai].

žuklautojas, žuklautoja dkt. (1)

žuvautojas, žuklys, žvejys: Nėmuno krantinėje šamūs žvejójusiems žuklautojams šypsójosi sėkmė. Neriės pakrantėje supirkinėjau iš žuklautojų smūlkias žuvytes.

žuklávietė dkt. (1)

žuklės vieta: Ledaĩ žvejáms pastójo kėliq į žuklávietes. Į žuklávietę jiė plaūkė laivù.

žuklávimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žuklauti: Žuklávimo priemonės [tvarkà]. Reportàžas iš poledinio žuklávimo varžýbų. Žuklávimas māriose žvejýbinu laivù. Veřstis žuklávimu. Jiė pragyvėna iš žuklávimo.

žūklė¹ dkt. vns. (4)

žuvų gaudymas; **sin.** žvejyba: *Spòrtinė žūklė. Žūklės reikmenys [leidimas, limitas]. Poledinės žūklės varžybos. Prasidėjo upėtakių žūklė. Niekadà vienas į naktinę žūklę nevažiuodavau.*

Žūkliai dkt. dgs. (1)

kaimas Trakų rajone: *Žūklių pilkapynas. Yrà dū Žūklių piliakalniai, pirmasis ir antrasis.*

žūkliniškąs, žūkliniškė dkt. (2)

žvejys, žuvautojas, žūklýs: *Kuršių māriose nesenaĩ pasirodžiusios stintos pašokdino Klaipėdos žūklininkùs. Azartiški žūkliniškai buriasi į klubùs ir nè tik žvejója, bèt ir tvařko pakrantes, gáudo brakonieriùs. Pripučiamà valtėlė puikiai tiks žūkliniškams.*

žūklýs, žūklė² dkt. (4)

žvejys, žuvautojas: *Žūkliaĩ mėgėjai suláukė žióbrių. Pirmasis gausėsnis stintų laimikis žūkliùs nudžiugino praėjusį saváitgalį.*

žurnálas dkt. (2)

1. ppr. spausdintas periodinis knygos pavidalo leidinys: *Mėnesinis žurnálas. Užsiprenumeruoti [pirkti] žurnálq. Vartýti madų žurnalùs. Žurnalė pėrskaičiau įdómų stráipsnį.*

2. apskaitos, tarnybinių įrašų sąsiuvinis, knyga: *Tvarkýti [pildyti] pajamų ir išlaidų apskaitos žurnálq.*

žurnálinis, žurnálinė bdv. (1)

1. būdingas žurnalams, susijęs su žurnalais: *Žurnálinis formátas. Žurnálinė reklamà [periòdika]. Žurnáliniai leidiniaĩ. | toks kaip žurnaluose vaizduojama, ne visada tikras: Žurnálinis gyvenimas. Žurnálinės gražuólės.*

2. naudojamas laikraščiams spausdinti: *Žurnálinis pòpieriùs.*

3. skirtas žurnalams dėti: *Žurnálinis staliukas [stálas, stalėlis] sù lentynėlė.*

žurnalistąs, žurnalistė dkt. (2)

kūrybinis žiniasklaidos (spaudos, radijo, televizijos) darbuotojas, ppr. rašantis įvairius tekstus; **sin.** žiniasklaidininkas: *Pasáulio šalių vadòvai smerkia išpuolius prieš žurnalistùs. Norėjau būti gýdytoja, bèt pasirinkau žurnalistò profesiją. Nè kiekvienà [kiekvienas] akìplėša gali vadintis žurnalistė [žurnalistù]. • plg. reporteris, korespondentas, apžalgininkas.*

žurnalistiką dkt. vns. (1)

1. veiklos sritis, apimanti informacijos rinkimą, dorojimą ir platinimą žiniasklaidos priemonėmis: *Tiriamóji žurnalistiką. Studijúoti žurnalistiką.*

2. tos veiklos produkcija – straipsniai laikraščiuose ar žurnaluose, radijo, televizijos laidos ir pan.: *Átorius turėtų atsiprašýti skaitýtojų už tókio žėmo lýgio žurnalistiką. Pasiūlgau šviesiòs žurnalistikos.*

žurnalistinis, žurnalistinė bdv. (1)

susijęs su žurnalistiką: *Žurnalistinis dárbas. Žurnalistinė veiklà. Atlikti žurnalistinį tyrimą.*

žūtbūt prv.

neatsižvelgiant į nieką: *Mán žūtbūt reikia psihològo pagálbos. Jis žūtbūt trókšta pakeisti savo gyvenimą. Žūtbūt priválo me laimėti.*

žūtbūtinaĩ prv.

neatsižvelgiant į nieką; **sin.** žūtbūt: *Gintis [kovóti] žūtbūtinaĩ. Lietuvių kultūros ceñtras Seinuose žūtbūtinaĩ reikalingas.*

žūtbūtinis, žūtbūtinė bdv. (2)

daromas be atodairos, neatsižvelgiant į nieką: *Žūtbūtinis mūšis. Stóti [pakilti] ĩ žūtbūtinę kōvą. Užsĩplieskiau žūtbūtinũ nōru ĩródyti sãvo tiēsą. Jũms, jauniems, sunkũ suprãsti tãs žūtbūtinės pãstangas išlĩkti savimĩ soviētų laikais.*

žūti, žústa (žūva, žūna), žuvo vksm.

1. (nuo ko, per ką, kame) mirti ne savo mirtimi, netekti gyvybės: *Nekaltaĩ [atsitiktinaĩ, garbingai] žúti. Žúti nuō priēsõ raĩkos. Žúti kovojē už láisvę. Peĩ kãrą [karė] žuvo túkstančiai žmonių. Susidũrus automobiliams, žuvo trỹs žmónės.*

2. (per ką) dingti, prapulti: *Kuĩ tũ buvai žuvęs? Peĩ kãrą žuvo vĩsos mãno brangenybės.*

3. netekti vertės, nueiti niekais: *Žuvo visĩ pinigai, mūsų padėti ĩ bãnką. Kilnũs darbai nežústa.*

4. (dėl ko, nuo ko) sunykti, nuskursti: *Dėl nepalankiũ aplinkybių mikrõbai žústa. Labai žvaĩbių žiēmą žústa daũg mēdžių. Nuō krušõs žuvo visĩ javaĩ. Sprãgių pažeisti daigai skuĩsta, õ karťais ĩr visai žústa.*

5. (su kuo) vargti, kamuotis: *Kõ tũ čiã žústi vienas, léisk, aš tãu padėsiu. Mõterys vãsarą žústa sũ darbaĩs.*

6. patekti į bėdą, patirti sunkumų, nemalonumų: *Jėi viĩšininkas sužinõs teisýbę – aš žuvęs. Jėi bãnkas atsisakỹs dúoti pinigų, mēs žúsimė. Bė vỹro ĩ seniai būtų žuvusi.*

♦ **žúti (ar) būti** būtinai: *Žúti (ar) būti reĩkia važiũoti [pasveĩkti iki egzãmino].*

žūtis, žūtiēs dkt. mot. (4)

1. žuvinimas, pražūtis, prapultis: *Jĩs bũvo peĩ plãuką nuō žūtiēs. Tĩrti žmoniũžūtiēs aplinkybes. Apsãugoti [išgėlbėti] gyvũnių nuō žūtiēs. | prk.: Kultũros žūtis.*

2. labai sunki būklė; sin. vargas, kankynė: *Tikrà žūtis tõks dãrbas.*

žuvainis dkt. (2)

karšta valgoma minkšta bandelė su plonu maltos žuvis įdaru, perpjovus įdėtu tarp jos pusių: *Nusipiĩrkom viẽną sũraĩnį, dũ mėsainiũs ĩr dũ žuvainiũs. Pietų nevãlgiau, pasitėnkinau žuvainiũ iš užkandinės.*

žuváuti, žuváuja, žuvãvo vksm. (ką, kuo, su kuo, kame, iš ko, nuo ko)

žuvis gaudyti; sin. žvejoti: *Žuváuti ešerius. Čiã žuváuti draũdžiama. Tõ mēto báltai žuváudavo ĩr žebėrklais. Tėvėlis sũ mēškere žuváudavo ežeruosė ĩr ùpėse. Žuváusime iš válties [nuõ liėpto].*

žuváutojas, žuváutoja dkt. (1)

kas žuvauja; sin. žvejys: *Viētiniai karšių žuváutojai tũri sãvo vietàs. Oraĩ džiũgino mãrių žuváutojus. Šỹlant orãms mažėja žuváutojų aĩt lėdo. Žuváutoja (katė) ĩkrĩto ĩ akvãriumą.*

žuvãvimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žuvauti: *Žuvãvimo reĩkmenys. Žuvãvimo varžytũvės.*

žuvėdai dkt. dgs. (1)

psn. normanai, vėliau švedai: *Kõvos sũ vĩkingų palikuõnimis žuvėdais. Karťą ĩ Šventõsios úostą àtplaukė prekĩjai iš žuvėdų žēmės. Žemaĩčiai kariãvo sũ žuvėdais.*

žuvėdas, žuvėdė dkt. (1)

psn. žuvėdų žmogus: *Visũs žuvėdus iškapójom (flk.). Tvirtovę užēmė žuvėdai. Plaũkia jiė pàs barzdõtus žuvėdus.*

žuvėdra dkt. (1)

vandens paukštis ppr. baltomis ir pilkšvomis plunksnomis, ilgais siaurais sparnais, giliai iškirpta

uodega: *Žuvėdros klýkia, nárdo pō órą, gáudo žuvelės. Lietuvojė dažnà ùpinė žuvėdra (Sterna hirundo).*

žuvėlė dkt. (2)

maža žuvis: *Pāsaka apiė auksinę žuvėlę. Lydėkų žūklė gyva žuvelė. Kìbk, žuvėle! Nórite akvāriumo, tačiaū nežinote, kókas žuvelės jamė auginti?*

žuveliōkas dkt. (2)

kiek paaugusi, vidutinio dydžio žuvis: *Kaip sù vienu žuveliokù grįžti iš žūklės? Jái užkìbo keli žuveliōkai. Dažnai pasigáudom žuveliōkų. Tuōs žuveliokùs kėpsim.*

žuvidė dkt. (2)

vieta žuvisms laikyti ir veisti: *Žuvidės pátalpos. Negálime atsidžiaūgti naujája žuvidė. Vaĩkas labai norėjo pamatyti žuvidės. Peř metùs sàvo žuvidėje veřslininkas užaugina septýnias–aštúonias tonàs ūsúotųjų šamų.*

žuviena dkt. vns. (1)

žuvies mėsa: *Žuviėnos flė. Žuviėnos kotlėtai. Nemėgstu maltōs žuviėnos patiekalų.*

žuviėnė dkt. vns. (2)

žuvų sriuba: *Vaišinti žuviėnė. Vāsara – šašlykų ir žuviėnės mėtas. Tikrà žuviėnė – tai būtinai švarùs pėrmatomas sultinys, todėl jái nereikia jokių priėdų.*

žuvimas dkt. ppr. vns. (2)

1. → žūti 1: *Visà Lietuvà veřkė, sužinójusi apiė lakūnų žuvimą. Tōs pačiōs rúšies žvėrių susirėmimas retai pasibaigia viėno kovótojų žuvimù.*

2. → žūti 2: *Jis apsáugojo sàvo tuřtą nuō žuvimo.*

3. → žūti 4: *Augalų žuvimas.*

žuvingas, žuvinga bdv. (1)

1. gausus žuvų (apie vietą): *Žuvinga júra [ùpė]. Ař žinaĩ žuvingų ežerų? | aukšč.: Kuršių mārios – žuvingiausias vandeñs telkinys regionė: peñkiasdešimt aštúonios žuvų rúšys.*

2. palankus žuvisms veistis, gausus žuvų (apie laiką): *Žuvinga žiemà. Šeštādienis mums nebūvo žuvinga dienà.*

žuvingumas dkt. vns. (2)

žuvų gausumo vandens telkinyje rodiklis: *Stebėti žuvingumo búklę Kuršių māriose. Ežerų žuvingumas dažnai priklaūso nuō taršōs. Daugumà Varėnōs rajonė ištirtų ùpių pasižymėjo žuvingumù.*

žuvinimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žuvinti: *Tveñkinio žuvinimas plačiakākciais [kārpiais]. Tařtasi dėl valstýbinės žuvinimo stratėgijos.*

žuvininkas, žuvininkė dkt. (1), **žuviniñkas, žuviniñkė** (2)

1. žuvininkystės specialistas: *Žuvininkai planāvo dešimtādaliu kėlti prodūkcijos káinas. Aplinkosaugininkai ir žuvininkai nesútaria dėl žvejýbos kontròlės.*

2. žvejys, žūklys: *Nėmuno žemupyje žuvininkas sugāvo erškėtą. Nepáisydami pėrspėjimų, žuvininkai līpa aĩt lėdo.*

žuvininkáuti, žuvininkáuja, žuvininkávo vksm. (kame)

verstis žuvininkyste: *Žuvininkáuti tvenkiniuose.*

žūvininkāvimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žūvininkauti: *Ekològinis žūvininkāvimas. Trỹs šālys susigiñčio dēl žūvininkāvimo Niufāundlendo vandenysė.*

žūvininkėlis dkt. (2)

TULŽYS: *Žūvininkėlio viršutinė pūsė rỹškiai mėlyna. Žūvininkėlius dažnai gālite išvỹsti priė upėliỹ. Skaĩtom sũ dukrà pāsaką, kaip ūdra sũ žūvininkėliũ žuvĩs gāudė.*

žūvininkỹstė dkt. vns. (2)

veikla, apimanti žūvivaisą, žuvų išteklių valdymą, apsaugą ir atkūrimą, žvejybą, žuvų perdirbimą, pirminį pardavimą ir supirkimą: *Natūraliòji [intensyviòji] žūvininkỹstė. Jũrų [vidaũs vandenũ, tvenkiniũ, baseĩnũ] žūvininkỹstė. Žūvininkỹstės ūkis [prodũktai].*

žūvĩnis, žūvĩnė bdv. (2)

1. susijęs su žūvimis, skirtas žūvimis: *Žūvĩnis peĩlis. Žūvĩnis pāšaras. Žūvĩniuose akvāriumuose paprastai laikomos tik žũvys.*

2. iš žūvies ar su žūvim padarytas: *Žūvĩnė sriubà. Žūvĩnis kačių ėdalas. Ji kėpa nėt žūviniũs pyragũs.*

3. mintantis žūvimis: *Žūvĩnis erėlis [apũokas]. Erėlis žūvininkas dār vadĩnamas žūviniũ vānagu.*

4. parazituojantis žūvyse: *Jėi žuvĩs neiškėpusi, gālima užsikrėsti plačiũuju, arbà žūviniũ, kaspĩnuočiũ.*

Žūvĩntas dkt. vns. (3^b)

ežeras Alytaus rajone: *Žūvĩnto biosfėros rezervātas. Žūvĩntas labai seklũs, užžėlęs, sunkũ rāsti ribą tarp ežero ir pėlkės. Nepaprastai turtinga Žūvĩnto ežero ir jũ apỹlinkiũ augalijà beĩ gyvũnijà. Žūvĩntė vėl pastebėta nỹkstanti paũkščių rũšis.*

žūvĩnti, žūvĩna, žūvĩno vksm. (ką)

spec. leisti žuvų (ppr. mailiaus) į vandens telkinį, veisti jame žuvis: *Tveĩkinį imta žūvĩnti. Upė nežūvĩnga, žūvĩnsime.*

žuvĩs, žuviėš, žuvỹ dkt. mot. (4)

1. žiaunomis kvėpuojantis šaltakraujis stuburinis vandens gyvūnas su pelekais: *Maistĩnė žuvĩs. Gėlũjũ vandenũ žũvys. Žuvĩs gāudyti. Žvejỹba palėidžiant žuvĩs. Žũvys neršia. | jo mėsa: Rũkyta [sũdyta, keptà, konservũota] žuvĩs. Žuvĩs drebũčiuose. Žuviėš kukũliai. Vālgykite paukštĩnėq ir žũvj. Pirkau kilogrāmą žuviėš.*

2. (rašoma didžiąja raide) dgs. dangaus pusiaujo srities Zodiako žvaigždynas: *Žũvysė yrà pavāsario lygiādienio tāškas. Žũvys Lietuvojė geriausiai mātomas spālio–grũodžio mėnesiais. | dgs. dvyliktasis Zodiako ženklas: Māno ženklas – Žũvys. | dgs. bendr. žmogus, gimęs tarp vasario devynioliktos ir kovo dvidešimos dienos: Māno bròlis – Žũvys. Horoskòpas Žũvĩms rekomendũoja šiaĩdien nesineřvinti.*

♦ **gāudyti žuvų drumstamė vandenyjė** žr. gaudyti. **gāudyti žuvų drumzlinamė vandenyjė** žr. gaudyti. **kaip žuvĩs** visiškai (tyli, nekalba): *Kũ tũ tyli kaip žuvĩs?! Apipũolė žurnalistai sũ mikrofonais, õ tã tyli kaip žuvĩs. kaip žuvĩs vandenyjė* puikiai (jaučiasi): *Naujamė daržėlyje dukrà jaučiasi kaip žuvĩs vandenyjė. Didžiũliame aũkštyje gyvenantys tibetiėčiai jaučiasi kaip žũvys vandenyjė. Automobilyje [nekilnòjamo turto srityjė] jis kaip žuvĩs vandenyjė. žuvĩs geĩda nuũ galvõs* sakoma kritikuojant valdžią, elitą, vadovybę: *Žuvĩs geĩda nuũ galvõs – jėi vadõvas ĩ žmõnes žiũri tik kaip ĩ išlaidas, kyla klāusimas, ar tokiojė imonėje darbuotojai norė pasilikti. Trumpai pasākius – žuvĩs geĩda nuũ galvõs, nesvarbũ, kàd uodegà tũ nenóri. žuvĩs pũva nuũ galvõs* sakoma kritikuojant valdžią, elitą, vadovybę: *Edukològas káltina valstỹbę dēl mokiniũ neraštingũmo: jũk žuvĩs pũva nuũ galvõs.*

žuvīsauga dkt. (1)

žuvų apsauga: *Žuvīsaugos inspektorius*. Vienà iš Aplinkos ministerijos pareigū yra žuvīsauga. Mūsų ūpėse žuvīsauga nepakaikama.

žuvīs skraiduolė

šiltųjų jūrų žuvis ilgais ir plačiais krūtinės pelekais, pritaikytas sklandyti virš vandens (*Exocoetus*): *Žuvis skraiduolė ōru nuskleidžia kelīs šimtūs mētrų. Legeindinis plaukikas vadintas žuvimi skraiduolė.*

žuviškai

prv. → žuviškas: *Žuviškai žiōpčioti. Klausinėjamas jīs žuviškai tyli. Kàs čià taip žuviškai smirdi?*

žuviškas, žuviška bdv. (1)

būdingas žuviai, primenantis žuvį: *Žuviškos prigimtiēs gyvis. Žuviškas kvāpas. Ikrūs šampānas iš pradžiū, atrōdo, nuplāuna, tačiaū vėliaū žuviškas, sūrūs skōnis sugrįžta. Pavardē jō kažkokià žuviška – Karōsas, aī gāl Kārpis?*

žuvitakis dkt. (1)

užtvankoje įrengtas takas žuvims praplaukti: *Įrengti žuvitakį. Statyti žuvitakius. Žuvitakį sudāro neaukšti lāiptai, kuriais tēka nesmarki srovē. Dalīs ūpēs vandeīs nukreipiamā į žuvitakį. Žuvitakiū saviniūkai jau turi atidaryti žuvų prālaidas.*

žuvytė dkt. (1)

maža žuvis: *Skaidriamē vandenyjē nārdo pulkai smulkiū žuvyčių. Aīt komōdos stōvi mažiūkas akvāriumas sū vieniūtele žuvyte.*

žuvityra dkt. (1)

mokslas, tiriantis žuvis; *sin.* ichtiologija: *Žuvityros selėkininkai. Žuvityra yra zoolōgijos šakà. Žuvityra glaūdžiai susijusi sū jūrų biolōgija ir okeanogrāfija. Prāktiniame seminarē bus nagrinėjami kai kuriē žuvityros ir žuvininkystēs klāusimai.*

žuvityrininkas, žuvityrininkė dkt. (1)

žuvityros specialistas; *sin.* ichtiologas: *Žuvityrininkai teigia, kād unguariai nešia kartą gyvenime.*

žuvivaisa dkt. vns. (1)

žuvų veisimas, paauginimas ir perkėlimas į kitus vandens telkinius jų išteklių atkūrimo, palaikymo ir gausinimo tikslais: *Žuvivaisos tvėnkinyūs. Žuvivaisos valstybiniuose žuvininkystēs vandeīs telkiniuose taisyklēs. Žuvivaisą vykđanti įmonē.*

žuvivaisininkas, žuvivaisininkė dkt. (1)

žuvivaisos specialistas: *Žuvivaisininkus viėnijanti organizācija. Pavāsarj, priēš žuvų neštg, žuvivaisininkams darbū atōslūgio nebūs. Lātvijos žuvivaisininkai sukūrē speciālią erškētų veisimo metodiką. Žuvivaisininkų auginamų žuvų sąrašē pirmāuja vaivorykštiniai upėtakiai.*

žuvų taukai

skaidrūs, aliejaus konsistencijos, savito kvapo ir skonio riebalai, gaunami iš žuvų kepenų: *Žuvų taukų kāpsulēs. Gėrti žuvų tūkūs – sveika. Žuvų taukai – natūralūs vitaminių A ir D šaltiniai. Žuvų taukuosē yra žymiai daugiau nesočiūjų riebiūjų rūgščių negū augaliniuose aliējuose.*

žvagėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žvagėti: *Dalģiū žvagėjimas. Aīt šūlinio pāmirsto kibiro žvagėjimas.*

žvagėti, žvāga, žvagėjo vksm. (kame)
skambėti, žvangėti (1 r.): *Kišėnėje žvagėjo ceñtai [rāktai].*

žvaginė dkt. (2)

vaistinis augalas, piktžolė ilgomis baltų, rausvų ar gelsvų žiedelių kekėmis (ppr. trikertė žvaginė, *Capsella bursa-pastoris*): *Váistams reñkame žýdinčias žvaginės. Žvaginės vartojamos akušėrijoje ir ginekologijoje kaip vienà iš geriausių kraujāvimą stābdančių priemonių.*

Žvaginiai dkt. dgs. (2)

kaimas Klaipėdos rajone: *Žvaginių piliakalnio šlaitė pastatytas Ablingos memoriālinis ansāblis. Ar šiuo keliu nuvažiuosime į Žvaginius?*

žvāginimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žvaginti: *Grandinių [rāktų] žvāginimas. Pinigų žvāginimas kišėnėse.*

žvāginti, žvāgina, žvāgino vksm. (ka, kuo)

daryti, kad žvagėtų, kelti žvagėjimo garsą; **sin.** žvanginti: *Žvāginti raktus. Vėjas žvāgina apledėjusias šakàs. Kibiraiš žvāgindama ateina šeiminiškė. | neig. (ko): Nežvāgink ceñtų sājuoj, įsidėk į piniginę.*

žvagūlis dkt. (2)

ŽVAGINĖ: *Žvagūlio sūlčių komprėsai. Žvagūlių arbatà vāro šlapimą. Liāudies medicinà vartuoja žvagūlius nuō viduriāvimo, áukšto kraujospūdžio, gastrito.*

žvagūtis dkt. (2)

ŽVAGINĖ: *Žvagūčiai žýdi nuō balañdzio iki vėlyvo rudeñs. Žvagūčių vaisiai yra silpno, sāvito kvāpo, kárstelėjusio skōnio. Žvagūčius vartokite pajūtę šlapimo pūslės ir inkstų skausmūs.*

žvaigždė dkt. (4)

1. dangaus kūnas, naktį danguje matomas kaip šviesus taškas: *Žvaigždė milžinė [nykštukė]. Kėlrodė žvaigždė. Žvaigždės spiñdi [žiba, gęsta, mirga]. Vāsaros dangujė išblėso žvaigždės. Einì lóg žvaigždės skaitýdamas (galvą iškėlęs, nematydamas, kas po kojomis). Mačiaū kriñtančių žvaigždę (meteorą).*

2. daugiakampis smailiais kampais: *Trikañpė [keturkañpė] žvaigždė. Raudóna penkiakañpė žvaigždė – Soviėtų Sājungos simbolis. | tokio daugiakampio pavidalo daiktas, ženklas: Arklýs su žvaigždė kaktojė. Kalėdu eglutės viršúnė papuošta šešiakañpė žvaigždė. Priė krūtínės jam prisegė Šaulių žvaigždę (ordiną).*

3. likimas, lemtis, laimė: *Gimęs pō laiminga [nelaiminga] žvaigždė. Kiekvienám žmōgui savà žvaigždė kėlią sviėčia. Šiō politiko žvaigždė jau léidžiasi.*

4. bendr. garsus tam tikroje srityje žmogus; **sin.** įžmybė, garsenybė: *Televizijos žvaigždė. Pirmojo rýškio balėto žvaigždė. Lietuvōs krepšinio žvaigždės. | bendr. ppr. žiniasklaidos išgarsintas gyvūnas: Āktorės šuo – sociālinių tinklų žvaigždė.*

♦ **žvaigždės akysė ródosi** (kam) svaigsta galva, silpna: *Visą diėną nevālgiau, mán jau žvaigždės akysė ródosi. Jì visái negāli leñktis – iškaīt žvaigždės akysė ródosi. žvaigždės iš akių eina* (kam) svaigsta galva, darosi silpna: *Lėisk atsisėsti, nės mán žvaigždės iš akių eina. Kóks čià dárbas, kai žvaigždės eina iš akių? žvaigždžių valandà žr. valanda.*

žvaigždėlapis dkt. (1)

žvaigždžių išsidėstymo danguje brėžinys, atvaizdas plokštumoje: *Naudótis žvaigždėlapiais. Žvaigždėlapių rinkinýs vadinamas žvaigždžių atlasu. Žvaigždėlapyje pavaizduotos žvaigždės, jų spiėčiai, ūkai, galāktikos ir kitì dangauš objektai. Šiuolaikiniuose žvaigždėlapiuose iki šiōl vartojami graikų ir arābų astronòmų pasiūlyti žvaigždýnų pavadinimai.*

žvaigždėlė dkt. (2)

1. maža žvaigždė (1 r.): *Niūrūs debesuotas dangūs sù vieniñtele blyškià žvaigždelė. Pāsaka apiė tai, kaip ežiukas sù meškiukù žvaigždelės skaičiavo.*

2. maža žvaigždė (2 r.): *Dár reikia žvaigždelės añt sūnaūs karnavālinio drabužėlio prisiūti. Galiūsiai pjāustome iš meduolių tešlōs žvaigždelės, mėnuliukùs ir kēpame, kōl apskrūs.*

žvaigždėtas, žvaigždėta bdv. (1)

1. gausus žvaigždžių (1 r., apie vietą): *Žvaigždėtas dangūs [Paūkščių tākas, kōsmosas]. Žvaigždėtas planetāriumo skliaūtas.* | gausus žvaigždžių (1 r., apie laiką): *Žvaigždėta rugpjūcio naktis.*

žvaigždėta bev.: *Šiñnakt žvaigždėta.*

2. su žvaigždėmis (2 r.), turintis žvaigždės pavidalo ženklų, ornamentų: *Žvaigždėtas apsiaūstas [megztinis]. Kalėdinėms dovanėlėms suvyniōti mán reikėtų žvaigždėto pōpieriaus.*

žvaigždėnas dkt. (1)

sąlygiškai apibrėžta žvaigždėtojo dangaus sritis, kurioje yra šviesesnių žvaigždžių grupė, vizualiai sudaranti kokią nors įsimintiną geometrinę figūrą: *Visas dangūs padalytas į aštuoniasdešimt aštuonis žvaigždėnus. Žvaigždėnui priskiriamì ir plikà akimì nemātomi dangaus kūnai.* | ta grupė dangaus skliaute matomų žvaigždžių: *Liūto [Ožiarāgio, Svarstyklių] žvaigždėnas.*

žvaigždininkas, žvaigždininkė dkt. (1) žvaigždiniūkas, žvaigždiniūkė (2)

ASTROLOGAS: *Kalendōrių sudārymas nuō sėno būvo žyniū ir žvaigždininkų pareigà. Tū per daūg pasītiki tà žvaigždininke [tuō žvaigždininku]. Į žvaigždininkus [žvaigždininkes] žiūriū kreivai.*

žvaigždėnis, žvaigždėninė bdv. (2)

1. susijęs su žvaigždėmis (1 r.), matuojamas pagal žvaigždes: *Žvaigždėniai mėtai (astr.). Žvaigždėninė parà (astr.).*

2. žvaigždės (2 r.) pavidalo: *Žvaigždėninės sėgės (istor.).*

žvaigždiškai prv.

1. → žvaigždiškas 1: *Užpakaliniame ilgakōjo úodo lėrvos kūno galė yrà šėšios kūgiškos, žvaigždiškai išsidėsciūsios išaugos. Gėlė baltu viduriu, žvaigždiškai atsileñkusiais žiedlapiais.*

2. → žvaigždiškas 3: *Žvaigždiškai elgtis [šypsotis]. Jis dār nē kažin ką pasiekė, o jau žvaigždiškai užrietė nōsį.*

žvaigždiškas, žvaigždiška bdv. (1)

1. panašus į žvaigždę (2 r.), žvaigždės pavidalo: *Žvaigždiškas bėrimas. Žvaigždiškos kiuro pėdūtės pajūrio smėlyje. Karpyti žvaigždiški lapėliai. Žvaigždiškas kopàs formuoja smarkūs kiñtančios kryptiės vėjai.*

2. ŽVAIGŽDĖTAS 2: *Žvaigždiška striukytė.*

3. būdingas žvaigždei, įžymybei ar žvaigždėms, įžymybėms: *Žvaigždiškas makiāžas. Žvaigždiškos atostogos [maniėros]. Žvaigždiški įnoriai. Žvaigždiškos vestuvės, žvaigždiškos ir skyrybos.*

žvaigždūnas dkt. (2)

šnek. ppr. iron. garsus, įžymus ppr. pramogų pasaulio vyriškos lyties asmuo: *Televizijos žvaigždūnas. Būvęs žvaigždūnas virto juodadarbiū. Mažasis garsiōs porōs sūnūs – ròko stiliaus žvaigždūnas.* | dgs. bet kurios lyties įžymybė: *Žvaigždūnai įsivaizduoja priklaūsę elitui. Kàs žino, kaip susiklostė šiō filmo mažųjų žvaigždūnų likimas? Dviejų šimtų žvaigždūnų buvo paprašyta užpildyti klausimyną apie savivertę.* • plg. žvaigždė.

žvaigždūnė dkt. (2)

laukinis ir dekoratyvinis sausų vietų augalas šviesiai geltonais, melsvais ar violetiniais žiedais

(*Scabiosa*): Žvaigždūnės žydi iki spalio mėnesio. Senovėje žvaigždūnės vartotos kaip vaistas nuo niežų. Žvaigždūnės sėkite saulėje vietoje.

žvaigždutė dkt. (2)

1. maža žvaigždė (1 r.): *Spiñdi naktiēs dangujè tolimà žvaigždutė.*
2. maža žvaigždė (2 r.): *Žvaigždutėmis ir ėlniais ornamentuotas megztinio priekis. Prikarpyk žvaigždūčių iš spalvoto kartono.*
3. sutartinis spaudos ženklas, žymintis nuorodą: *Pùslapio išnaša pažymėta žvaigždutė.*
4. konjako ir kai kurių kitų gėrimų kokybės ženklas: *Trijų [penkių] žvaigždūčių konjākas.* | viešbučių kokybės ženklas: *Keturių žvaigždūčių viešbutis. Viešbutį reiktų rinktis pagal atsiliepimus ir nuotraukas, o nē pagal žvaigždutes.*
5. tech. grandininės pavaros detalė su krumpliais: *Pavaros žvaigždutė.*
6. bendr. dem. žvaigždė 4: *Mieli tėveliai, ar norite, kad jūsų vaikūčiai tàptų tikromis teatro žvaigždutėmis? Kylanči popmuzikos žvaigždutė nesibodi darbo gyvūnų prieglaudoje.*

žvaigždžių spiečius

būrys bendros kilmės, panašaus amžiaus ir cheminės sudėties žvaigždžių, kurias sieja tarpusavio trauka: *Padrikiēji ir kamuoliniai žvaigždžių spiečiai. Geriausiai žinomas žvaigždžių spiečius yra Sietynas Tauro žvaigždynė. Plikà akimi dangujè gālima pamatyti kelis žvaigždžių spiečius.*

žvainas, žvainà bdv. (4)

1. baltas (apie akis): *Žvaino sākys. Nusipiřko žmogùs árklį sù žvainà akimi.*
2. šviesus, balsvas: *Žvainà naktis. Žvainojė mėnesienoje buvo matyti upės tekėjimas.*

Žvainiai dkt. dgs. (4)

kaimas Kretingos rajone: *Užsùkome į Žvainius pažiūrėti Gaĩdžio kálno. Nesù bũvęs Žvainiuosė.*

žvairai prv.

1. → žvairas: *Pastebėjau, kad jò dešinė akutė žvairai žiūri.*
2. su nepasitenkinimu, piktai; sin. šnairai: *Nežiūrėk į manė žvairai, aš čia niekuo dėtas. Kai grįžome, tėtis niėko nesākė, tik žvairai pažiūrėjo. Ir nē čia kò žvairai baltakiuoti!*

žvairakiāvimas dkt. (1)

1. vns. → žvairakiuoti 1: *Žvairakiāvimas gali atsirasti ir antraisiais gyvenimo metais. Mėdikai nuródo daũg žvairakiāvimo priežasčių. Kaĩtais žvairakiāvimas išryškėja pò kokios nors ligos.*
2. ppr. vns. → žvairakiuoti 2: *Seserų žvairakiāvimą jì pastebėjo pò tėvų mirties. Nebebijaũ žmonių kalbų ir žvairakiāvimų.*

žvairakis¹ dkt. (2)

KIŠKIS: *Māma, o kodėl kiškį [zuikį] vadina žvairakiu? Šiēmet žvairakiai nugaružė daũg sodinukų. Pamačiau dū peř lauką skúodžiančius žvairakius.*

žvairakis², žvairakė¹ bdv. (2)

kurio žvaira akis, žvairas akys, žvairuojantis: *Sù tà žvairakė mergāite kaipmàt susidraugavaũ. Leĩpcigo zoologijos sodė gyvenantis žvairakis opòsumas tãpo žiniāsklaidos sensācija.*

žvairakis³, žvairakė² dkt. (2)

kas žvairų akių; sin. žvairys: *Kaĩtais žvairakius teĩka operuoti. Romėnai žvairakių vėngdavo. Visiška nesqmonė, kad kàs stipriai vařto akis, rizikuoja tàpti žvairakiu.*

žvairakiuoti, žvairakiuoja, žvairakiavo vksm.

1. žvairai žiūrėti; *sin.* žvairuoti: *Kai sutrinka akiės raumenų veiklės pusiáusvyra, pràdedama žvairakiuoti. Prirèikè akinùkų, nè vaikas žvairakiávo. Jis ginasi, kàd žvairakiuoja.*

2. (į ką) piktai, su nepasitenkinimu žiūrėti; *sin.* skersakiuoti, šnairuoti, žvairuoti: *Kò čià žvairakiúoji į manè?! Jaù žvairakiuoja tàs sènis, eikim į šóną. Žvairakiúok nežvairakiávusi, žiūrèsim nè dainų konkùrsą, ò fùtblóq.*

žvairas, žvairà bdv. (4)

kreivai, netiesiai žiūrinti (apie akis): *Žvairòs àkys.* | turintis netiesiai, pro šalį žiūrinčią akį, akis: *Žvairas vaikas. Jis bùvo vienà akimi žvairas. Ať kiškis žvairù vadìnamas todèl, kàd jò àkys snukùčio šónuose?*

žvairāvimas dkt. (1)

1. vns. → žvairuoti 1: *Žvairāvimą stābdantys akiniai. Dažniáusiai kùdikio žvairāvimas tēsiasi iki pùsès mètų. Pirmúosius tris mènesius naujāgimio žvairāvimas yrà natūralùs reiškinyš.*

2. ppr. vns. → žvairuoti 2: *Seimūnų žvairāvimas į vyriausybę. Nuòlat pýkomès dèl tèvų žvairāvimò į màno draugùs.*

žvairėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žvairėti: *Dèl akių žvairėjimo gāli atsiràsti ir kitókių funkcinių pakitimų. Žvairėjimą koregúoja akiniai.*

žvairėti, žvairėja, žvairėjo vksm.

darytis žvairam (apie akis): *Pò ligòs èmè žvairėti àkys. Žvairėja kairióji akis.* | darytis žvairam (apie žmogų, gyvūną): *Ilgai žiūrèdamas į prièšais pakabintą barškùtį vaikas ilgainiui žvairėja.*

žvairỹs¹ dkt. (4)

KIŠKIS: *Žvairių nuéstos obeláitès. Žvairiai mégsta kopùstùs gráužti. Šuò išgāsdino krúmuose snáudžiantį žvairį.*

žvairỹs², žvairė dkt. (4)

žvairų akių žmogus, gyvūnas; *sin.* žvairakis: *Pàts sù storiáusiais akiniais, ò manè žvairiù išvadino. Bùdamà žvairè akinių nenešiójau. Renkamì dúomenys apie žvairiùs kariúomenėje.*

žvairòm prv.

1. žvairai, skersakiuojant; *sin.* šnairomis: *Žvairòm stebiù, kq rāšo [skaĩto] gretà sèdinti móteris.*

2. su nepasitenkinimu, piktai (žiūrėti): *Výras žvairòm žiūri į màno košès ir salatàs.*

žvairomis prv.

1. žvairai, skersakiuojant; *sin.* šnairom: *Apsìmetu, kàd skaitaù žinùtę, ò iš tikro žvairomis žiūriù į jį. Grimúojamas dár žvairomis dèbčioju į pjèsès tèkstą.*

2. su nepasitenkinimu, piktai (žiūrėti): *Nuòlat reikaláuju kasòs kvìto, taĩ jaù visos kāsíninkès į manè žvairomis žiūri.*

žvairùmas dkt. vns. (2)

netaisyklinga akių padėtis, kai viena ar abi akys žiūri ne tiesiai, yra nukrypę: *Gýdyti žvairùmą. Žvairumù gāli susirgti įvairáus ámžiaus žmonès.*

žvairuoti, žvairuoja, žvairavo vksm.

1. žvairai žiūrėti; *sin.* žvairakiuoti: *Bèt ir stipriai tà mergáite žvairuoja! Jèi žvairuotų šešių mènesių kùdikis, reikétų pasikonsultúoti sù neurologù ir okulistù. Pabandýk nežvairuoti žiūrèdamas į sàvo*

nósies galiùkq, nè véidrodyje, žinoma. Spréndžiant iš žvairúojančio žvilgsnio, jùs jau nemažai išgérète. Žvairúojančių vaikų gydymas yrà ilgas ir kruopštùs dárbas.

2. (į kà) šnairomis, piktai žiūrėti; **sin.** skersakiuoti, šnairuoti, žvairakiuoti: *Supýkusi jì tik dèbsi, tik žvairúoja jì manè.*

žvakdarỹs, žvakdarė dkt. (3^b)

žmogus, kuris daro žvakes: *Žvakdarỹs puikiai žino, kiek laižo ir kaip turi dègti dągtis, kaip pjáustyti ir líeti vāško lakštùs. Žvākdarès mokiniáms áiškino, kiek ilgaĩ reikia šáldyti supìlstytas aĩ sùsuktas žvakès. Kvièčiame žvākdarius jì mùgę.*

žvākė dkt. (2)

1. ppr. kietos riebalinès medžiagos gaminy su dagčiu viduryje, kuris degdamas šviečia: *Vāškìnè [alièjinè] žvākè. Lājaus [vāško, parafino] žvākès. Krikšto žvākè. Žvākès dēga [tirpsta, vařva, rūksta]. Uždègti [užpūsti] žvakès. Pasišvièsti kėliq žvakè. Merginà kaip žvākè (tiesi). Užgēsò žmogùs kaip žvākè (apie iš létò mirštantj).*

2. nesisteminis šviesos stiprumo vienetas: *Šiñto žvākiq lempùtè. Tarptautinè žvākè.*

3. **tech.** UŽDEGIMO ŽVAKĖ: *Žvākè yrà vienà svarbiáusių benzìninio variklio dalių. Pàkeičiau žvakès, bèt automobilis vis tíek trúkčioja.*

4. gimnastikos pratimas – kojos ir rankomis paremta nugara ištiestos į viršų: *Daryti žvākę. Kreivà tàvo žvākè.*

5. VARVEKLIS: *Stogaĩ apšalė, víenos žvākès. Nudaužyk žvakès nuò stógo. Nusiláuži žvākę ir čiulpi, jei mamà nemàto.*

žvakėlė dkt. (2)

1. maža žvakė (1 r.): *Peř Vėlinès aĩt nelañkomo kãpo reikia beĩt žvakėlę uždègti. Ākcija „Spindėk, žvakėle!“ skirtà prisimĩti žuvusius keliuosè.*

2. ŽALTUVYKSLĖ: *Pāsakojimai apie klajójančias [kláidžiojančias] žvakelès. Kuř blýkčioja žvakėlès, teĩ reikia lōbio ieškóti.*

žvakidė dkt. (2)

įtaisas žvakei ar kelioms žvakėms įstatyti: *Vienašākè [dvišākè, daugiašākè] žvakidė. Gamĩti žalvarinès [stiklinès, molinès] žvakidès. Užsigeidžiau antikvārinès marmurinès žvakidès.*

žvakigalis dkt. (1)

žvakės likutis, menka žvakė: *Užsidėk kókį žvakigalį ir pašvièsk mán rūsỹ. Diñgo elektrà, ò namiè – nè žvakigalio.*

žvakutė dkt. (2)

1. **dem.** žvakė (1 r.): *Tòrto [gimtādienio] žvakutès. Uždėkim žvakutès už tuòs, kuriè žuvo kovosè už láisvę. Žvakutè aĩt kãpo nerà senà tradicija.*

2. vaistų forma – kietas cilindro pavidalo kaištukas nusmailintu galu, kuris, įkištas į tiesiąją žarną arba makštį, ištirpsta: *Makštiès [vidurius láisvinančios] žvakutès.*

žvalėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žvalėti: *Minùtè juòko – gėras žvalėjimo būdas. Gýdytojai ir namiškiai džiaugēsì ligónio žvalėjimu, pagerėjusiu apetitù.*

žvalėti, žvalėja, žvalėjo vksm.

darytis žvaliam, žvalesniam; **sin.** žvitrėti: *Vaiķas akysè žvalėjo, dārèsì daũg energingèsnis. Nýksta mieguistùmas, šuo žvalėja.*

žvaīgas dkt. (4), **žvaīgė** (2)

1. uniformuotas karys, renkantis karinę informaciją priešø kariuomenės veiksmų rajone: *Siūsti žvaīgūs. Sulaikytas žvaīgas taīpa kãro belaisviū. Nekiekvienas gãli bŭti žvaīgũ. Pagal žvaīgybos metodus ir vŭkdomų uždavinių póbūdį skiriami agentŭriniai ir kariuomenės (pajėgŭ) žvaīgai.* • plg. šnipas.

2. ŽVALGYBININKAS: *Žvaīgas kãltinamas įslãptintos informãijos nutėkinimu. Bŭvęs žvaīgas nŭteistas ūž baīdymã pardŭoti slaptŭs dokumentŭs.*

3. etnogr. jaunikio ūkio (namų) apžiŭrėtojas; sin. ūkvaizdis: *Piršlŭs sŭtarė sŭ jaunŭsios tėvaīs, kuriã diėnã atsiŭs žvaīgūs. Jáunojo tėvai priīma žvaīgūs, juŭs pavaišina, aprŭdo laukŭs, sodŭbã, gŭvulius.*

žvaīgyba dkt. vns. (1)

1. tarnyba, sekanti valstybės priesus, ginanti valstybės saugumã: *Slaptãsis žvaīgybos bendradarbis. Žvaīgyba mãno, kãd lėktuvė sprŭgo bŭmba. Dviejŭ šaliŭ piliėtis riīko dŭomenis Lietuvŭs žvaīgybai. Prancŭzijos žvaīgyba turėjo duomenŭ apie gãlimus islamistŭ išpuolius.*

2. slaptas kariniŭ, politiniŭ ir kt. ŭiniŭ rinkimas: *Kãro žvaīgyba. Óro [aviãcijos] žvaīgyba. Stratėginė [operatŭvinė, tãktinė] žvaīgyba. Agentŭrinė [elektrŭninė] žvaīgyba. Žvaīgyba mŭšiŭ [ugnimi].* • plg. šnipinėjimas.

3. ko nors žvaīgymas, duomenŭ apie kã nors rinkimas, tyrimas: *Geolŭginė [meteorolŭginė] žvaīgyba. Ledŭ žvaīgyba. Naudingŭjŭ iškasenŭ telkiniŭ žvaīgyba. Skalŭnŭ dŭjŭ žvaīgybos konkŭrsas.*

žvaīgybininkas, žvaīgybininkė dkt. (1)

ŭmogus, renkantis, kaupiantis ir analizuojantis duomenis apie tikėtinaŭ ar veikiantŭ priesã, žvaīgybos institucijŭ tarnautojas: *Žvaīgybininkas nebŭtinaī yrã žvaīgas. Žvaīgybininkai àtmeta Saugŭmo departameīto kãltinimus. Tyrimã atliėkantis komitėtas apklãusė žvaīgybininkus. Soviėtai tikėjosi, kãd okupŭotos Lietuvŭs žvaīgybininkai turi informãijos apie ūžsienio àgentus Soviėtŭ Sãjungoje.* • plg. šnipas.

žvaīgybinis, žvaīgybinė bdv. (1)

1. susijęs su žvaīgyba, slaptu kariniŭ, politiniŭ ir kt. ŭiniŭ rinkimu: *Žvaīgybinis skrŭdis [lėktŭvas]. Žvaīgybinė veiklã [aviãcija]. Žvaīgybiniai dŭomenys.*

2. žvaīgomasis, preliminarus: *Žvaīgybinė išvyka į bŭsimŭs ekspedicijos vietã.*

žvaīgiklis dkt. (2)

1. elektroninis prietaisas orientuotis kelio ŭemėlapyje: *Įjŭngti žvaīgiklŭ. Žvaīgiklio ekrãnas.*

2. kompiuterijoje – priemonė, palengvinanti orientavimãsi skaitmeniniame dokumente, jo žvaīgymã: *Žvaīgiklis pãdėda vartŭtojui dvieīm pelėš klavišo sprãgtelėjimais patėkti į pasirinktã dokumentŭ vietã. Jungtinŭ dokumentã patogŭ tvarkŭti sŭ žvaīgikliŭ.*

žvaīgymas dkt. (1)

1. vns. → žvaīgyti: *Žvaīgyimo aparatŭrã. Sekimas ir žvaīgyimas pries kautynės.*

2. vns. → žvaīgyti: *Gamtŭs ištekliŭ žvaīgymas. Nãftos telkinio paieškã, žvaīgyimas ir gavŭba. Gėlbėjimo darbŭ vietos žvaīgyimas.*

3. sngr. ppr. vns. → žvaīgyti 3 (sngr.): *Nuŭ žvaīgymosi pŭ àpsnigtas plãtumas įskaŭdo ãkys. Kaip ir daŭgelis murkliŭ, Micius diėvina žvaīgymãsi prŭ lãngã.*

žvaīginėjimasis dkt. ppr. sngr. (1)

→ žvaīginėtis: *Žvaīginėjimasis pŭ parduotuvės.*

žvaīginėtis, žvaīginėjasi, žvaīginėjosi vksm. sngr. (po kã)

pamaŭu žvaīgytis aplink; sin. dairinėtis: *Išlŭpė iš autobŭso mokinŭkai stoviniŭoja, žvaīginėjasi. Vãikštom, žvaīginėjamės pŭ tuŗgŭ, bėt niėko nėperkam.*

žvalgýti, *žvalgo, žvalgė* vksm.

1. (k̄a) slapta rinkti karinę, politinę ir pan. informaciją apie priešą, jo užimamą teritoriją: *Žvalgomasis lėktūvas [skrydis]. Karinis órlaivis bė skiriamųjy ženklų žvalgė pasienio apýlinkes.* • plg. sekti, šnipinėti.

2. (k̄a, kuo) rinkti mokslo ar praktinius duomenis, tikslingaityrinėti: *Žvalgomoji ekspedìcija. Žvalgýti náftos išteklius [senóvinės gyvėvietės liėkanas, piliākalnio prieigas]. Diñgusią móterį pasieniėčiai surādo žvalgýdami pelkýnus sraigtāsparniu.*

3. sng. (po k̄a, pro k̄a) žiūrinėti aplink; sin. dairytis: *Žvalgýtis pō sālę [prō lāngą]. Vaikìnas baimìngai žvalgėsi, ar kās jō nėseka. Jì žvalgosi, akìs trina, negāli atsistebėti. Skubėjau gatvė nesizvalgýdamas į šalìs.* | prk.: *Nesizvalgýk atgal, nusprėdei veikti, tai ir veik.*

4. sng. (į k̄a) šnek. žiūrinėti ieškant, renkantis: *Greit užaugo tavo vaikas, jau žvalgosi į merginās.* | (ko) ieškoti, rinktis: *Žvalgýtis porōs [mergìnos, pačiōs]. Žvalgomės (pirkti) mašinos. Priė mokýklos būriúojasi daūg vaikų, žvalgaūsi sãvojo.*

žvalgýtojas, žvalgýtoja dkt. (1)

žmogus, kuris žvalgo (2 r.): *Telkinio [pilkapýno] žvalgýtojai. Seismològas žvalgýtojas. Tėchnikas žvalgýtojas.*

žvalgùs, žvalgi (4)

gerai matantis, išvelgiantis (ppr. apie akis): *Žvalgiās internautų akìs užkliūdė lėdkalnio paveiksliukù papuoštà anketà.*

žvaliai prv.

→ žvalus 2: *Žvaliai eiti [žingsniúoti]. Žvaliai nusiteikusi emiaūsi kasdiėnių darbų. Jì atródė žvaliai.* | aukšt.: *Rytinė kavà pàdeda jaūstis žvaliai.*

žvālinamai

prv. → žvālinamas (žvālinti): *Pasivāikščiøjimai veikia žvālinamai.*

žvālinimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žvālinti: *Organizmo žvālinimas žėmuogių lāpų arbatà. Šiė pratimai – puikì pagyvėnusių žmonių žvālinimo priėmonė. Neturiū vālios visiems tiems organizmo grūdìnimams, sveikātinimams ir žvālinimams.*

žvālinti, *žvālina, žvālino* vksm. (k̄a)

daryti žvalų, žvalesnį: *Stipriā dūšo srovė gėrinama kraujótaka, žvālinamas organizmas. Mankštà žvālina. Reikia, kād pūsryčiai žvālintų, ō nė atvirkščiai.*

žvalùmas dkt. vns. (2)

→ žvalus 1: *Plaukimas – idealùs būdas sveikātai ir žvalùmui palaikýti. Močiūtė žvalumù nenusilėdžia jaunimui.* | prk.: *Dvāsios žvalùmas.*

žvalùs, žvalì bdv. (4)

1. aktyvus, energingas, neapsnūdęs, guvus (apie žmogų, gyvūną): *Būti sveikù réiškia jaūstis energingu ir žvaliū. Kā daryti, kād rytaiš jaūstumėmės žvalūs? Džiugù matýti jùs žvaliūs [žvaliās]. Šuo apetitą turi, žvalus – jau pasveiko!*

2. išreiškiantis aktyvumą, energingumą: *Žvalì eisenà. Žvālios ākys. Prādedame diėną žvalià núotaika! žvalù bev.: Puodėlis žaliōs arbātos – sveika, žvalù ir skanù.*

žvalūt dll.

vartojama su tos pat šaknies būdvardžiu siekiant pabrėžti: *Atsikėliau žvalūt žvalutėlė. Mēs vōs pasīvelkam, ō jīē – žvalūt žvalutėliai!*

žvalutėlis, žvalutėlė bdv. (2)

labai žvalus: *Pamiegōjo vaikas pietų miēgo – ir vėl žvalutėlis. Kai kuriōs mōterys išliēka žvalutėlės nuō ankstaūs rýto iki pāt išnaktų.*

žvalūtis, žvalutė bdv. (2)

labai žvalus: *Gál kàs priglaūstų dū sveikūs, žvalučiū skaciūkus? Áukit didūčiai, būkit žvalučiai!*

žvángantieji dkt. dgs.

šnek. pinigai, ypač monetos: *Prasimanyti [gáuti] žvángančiųjų. Tai kīek reīkia žvángančiųjų turėti, kàd tōkias mašinàs pirktum? • plg. šlamantieji.*

žvángčiojimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žvangčioti 1: *Išgirdaū inđų žvángčiojimą virtūvėje. Mūgėje netrūko skardaūs juōko ir pinigėlių žvángčiojimo. Tiē keisti žvángčiojimai mašinoje mán nedūoda ramybės.*

žvángčioti, žvángčioja, žvángčiojo vksm.

1. (kame, ant ko) tarpais sužvangėti, suskambėti: *Žvángčioja aūt padėklo nēšamos taūrės. Aūt jōs rañkų žvángčiojo apýrankės. Važiūojant bagažinėje kažkàs žvángčiojo.*

2. (kuo) tarpais suskambinti: *Jīs nuėjo žvángčiodamas kišēnėje mašinos raktėliais. Nežvángčiodok ceñtais, susidėk į piniginę.*

žvangėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žvangėti 1: *Į šūlinį lėidžiamo surūdijusio kibiro žvangėjimas. Iš raktų žvangėjimo būvo áišku, kàd ařtinasi dūrininkė. Pilyš mėna riterių laikūs, kalavijų žvangėjimą. Sēnas dvāras neprašytus lankýtojus baugina šnarėjimais, bildesiais ir žvangėjimais.*

žvangesys dkt. ppr. vns. (3^b)

žvangėjimo garsas: *Grėsmingas giñklų žvangesys. Raktų [monetų, grandinių] žvangesys. Pasigiřdo varpėlių žvangesys. Malonū žiūrėti į grakščias jōs rankàs ir klausýtis apýrankių žvañgesio. Ši mūzika kupinā giliōs prasmės, bē tuščių žvangesių.*

žvangėti, žvanga (žvañga), žvangėjo vksm.

1. (kame) daužantis, atsitrenkus ar trinantis sukelti skambų garsą; sin. skambėti, dzerškėti, čerškėti: *Giñklai [stiklai, gelžgaliai] žvanga. Virtūvėje žvangėjo inđai.*

2. (kuo) daryti, kad žvangėtų (1 r.): *Žvangėti raktais [šarvaīs, grandinėmis, kalavijais]. Žvangėdamos skambaliūkais ir mekėndamos aūt kėlio būriāvosi āvys.*

3. (kuo) žvangant važiuoti: *Pō Kalėdų vieškeliais žvangėdavo piršliai.*

žvañgiai prv.

→ žvangus: *Žvañgiai sukryžiūoti špagās. Žvañgiai skañba žvangūčiai. Apýrankė nuslýdo nuō rañkos ir žvañgiai nuriedėjo pō stalū. Kařtais variklis kažkaip žvañgiai dirba.*

žvánginimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žvanginti 1: *Monetų [raktų] žvánginimas kišēnėje. Daļgių [kardų, íečių] žvánginimas.*

Trañkymasis, bařniai, žvánginimai būteliais, muštynės landynėje išvedė iš kantrybės kaimynus.

žvánginti, žvángina, žvángino vksm., **žvaňginti**, žvaňgina, žvaňgino

1. (kuo, su kuo, ką) daryti, kad žvangėtų, kelti žvangesį: *Žvánginti (sù) rãktais [grandinẽmis, aňtrankiais]. Girdėti, kaip výrai žvángina dalgiùs. Šarvais [kardaĩs] čiã žvángindavo riteriai.*

2. (kuo, su kuo) groti (žvanguliais): *Dabař káimo kapèloje gróju – (sù) žvangùliais žvánginu.*

♦ **ginklùs [giňklais] žvánginti** grasinti pradėti karo veiksmus: *Kaimýninei šaliai ginklùs [giňklais] žvánginant, nè laikas gynýbos koncèpcijas kùrti.*

žvangsėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žvangsėti: *Dũžtančių stiklũ žvangsėjimas. Kuklùs rytinis ir garsùs grįžtant (iš dárbo) rãktũ žvangsėjimas. Vèliaũ keisti šiurènimai ir žvangsėjimai pilyjè pasigirdo dár kelis kartùs.*

žvangsėti, žvangsi, žvangsėjo vksm. (kame)

žvangčioti, skambčioti: *Smùlkios monètòs žvangsėjo kišènèje. Alùdèje žvangsi bokãlai.*

žvángtelėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žvangtelėti: *Iškritisų rãktũ žvángtelėjimas. Pasigirdo skardùs metãlo [stiklo] žvángtelėjimas. Anksčiaũ aplinkã čiã tiesióg gaudè žiňgsniais, pókalbiais, šũksniais, įrankių ir rãktũ žvángtelėjimais.*

žvángtelėti, žvángteli (žvángtelėja), žvángtelėjo vksm.

kiek sužvangėti, sužvangti: *Žvángtelėjus skaĩbalui traukinýs pãjuda. Arklyš pamùistè gãlvq, žvángtelėjo žabòklių žiedaĩ.*

žvangùliai dkt. dgs. (2)

etnogr. odinis diržas su skambaliukais, segamas arkliui ant kaklo, naudojamas ir kaip liaudies muzikos instrumentas: *Skaĩba žvangùliai. Arklius Užgavènems šveĩtiškai papuòsdavo: supìndavo karčiùs, užkabìndavo aňt kãklũ žvanguliùs. Šeimòs kapèloje dukrà žvángina žvangùliais, ò žmonã mùša bũgnèlj.*

žvangùs, žvangì bdv. (4)

garsiai skambantis; sin. skambus: *Žvangùs sidabrìnis bãlsas. Žvaňgùs varpaĩ. Garsùs, žvangùs kvatójimas pèrskrodè vùsq pãtalpq.*

žvangùtis dkt. (2)

1. mažas skambalèlis: *Skaĩba žvangùčiai. Priè rògių pritaisýdavo žvangučiùs – piktósioms dvãsioms atbaidýti važiúojant į bažnyčią.*

2. bot. BARŠKUTIS 4: *Sunókus žvangùčio sèkloms, josè susikaũpia nuodìngų mèdžiaų. Žvangučiùs sunkù išnaikinti.*

žvarbà dkt. vns. (4)

žvarbumas, atšiaurumas: *Saũsio žvarbas kveřbiasi iki kãulų. Norėjome apsisáugoti nuò žvarbòs. Jaučiaũ artèjančios šalnòs žvarbq.*

žvarbėti, žvarbėja, žvarbėjo vksm.

darytis žvarbiam, žvarbesniam, atšiauriam, atšiauresniam: *Óras žvarbėja. Žvarbėjantis véjas veřčia gũžtis.*

žvařbiai prv.

1. → žvarbus 1: *Žvařbiai šãlta. Žvařbiai pùčia siáurès véjas. | aukšt.: Šiãnakt bús dár žvarbiaũ neĩ praėjusią nãktį.*

2. → žvarbus 3: *Žvařbiai spiègia mèdšarkių jaunìkliai.*

žvarbìmas dkt. ppr. vns. (2)

→ žvarbti 1: *Nósies iř žandų žvarbìmas nuõ šiáurès véjo. Dárbas laukè – kařštis vásarq iř žvarbìmas žièmq – mán netìko.*

žvařbinti, žvařbina, žvařbino vksm. (kq)

labai šaldyti, kiaurai perimti (apie šaltį); **sin.** šiuropinti: *Žvařbinantis spéigas. Šáltis žvařbino véidq.*

žvařbis dkt. vns. (2)

persmelkintis šaltis; **sin.** žvarba, žvarbumas: *Žvařbis smelkèsi iki káuly. Bèt aũdrai diņgus, põ žvařbio, põ báimès, Danguñ vèl stièbias smilgèlè žalióji (poez.).*

žvarbókai

prv. → žvarbokas: *Žvarbókai pùcia rytìnis véjas.*

žvarbókas, žvarbóka bdv. (1)

gana žvarbus, gana atšiaurus: *Žvarbókas véjas. Žvarbókq diènq nórisi lindéti namuosè. žvarbóka bev.: Šiañdien žvarbóka, apsireñk šilčiaũ.*

žvarbtè

prv. → žvarbti 1: *Núogos rañkos žvarbtè žvařbo. Trýpçiodamas trýniau žvarbtè žvařbstançias ausis.*

žvařbti, žvařbsta, žvařbo vksm.

1. (kame) stingti, šiuropi nuõ šalçio: *Dulké lietùs, žvařbo rañkos. Véjyje žvarbaũ vísq diènq. Jiš susigrúdo žvařbstançias rankàs iř striukès kišenès.*

2. **beasm.** šalti, šalenti: *Diènq bũvo lijũdra, õ dabař žvařbsta.*

žvarbùmas dkt. vns. (2)

1. persmelkiantis šaltumas; **sin.** atšiaurumas: *Véjo [naktiès, rudeñs] žvarbùmas. Šiũ mètų kóvas stèbino netikétu žvarbumù.*

2. šiuirkštumas, dygumas: *Mìlo žvarbùmas.*

3. kalbotyroje – šnypščiamųjį priebalsių požymis: *Príebalsiũ žvarbùmas.*

žvarbùs, žvarbi bdv. (4)

1. labai šaltas, persmelkiantis; **sin.** atšiaurus, šiuropus: *Žvarbùs véjas [óras, lietùs, vákaras, ruduõ]. Nesinóri iř laũkq tókiq žvařbiq diènq. Bũvome pérmerkti žvarbiõs liúties. žvarbù bev.: Laukè tamsù iř žvarbù.*

2. šiuirkštus, dygus: *Žvařbùs linai. Žvařbios ùsnys. Žvařbios darbiniñko rañkos.*

3. aštrus, šaižus: *Žvařbùs komándos žòdžiai. Šaũkti žvarbiù balsù.*

4. kalbotyroje – šnypščiamas, šnypščiant tariamas. | **ivr.:** Š, ž – žvarbíeji príebalsiai.

žvejà dkt. vns. (4)

ŽVEJYBA: *Unguriũ žvejà. Dár tokiõs žvejõs nèrà bũvq.*

žvējas dkt. (4)

šnek. ŽVEJYS: *Sédi žvējas añt krañto jmeřkqš mēškerq iř èžerq. Audrà nũbloškè žvèjq toli nuõ krañto.*

žvejýba dkt. ppr. vns. (1)

1. žuvų ir kitų jūros gyvūnų gaudymas; **sin.** žvejojimas, žūklė: *Žvejýba sugáunant iř paléidžiant. Eíti iř žvejýbq. Suráde tarpèli tarp žvejýbų sulákstème iř mièstq. Búta puikiũ žvejýbų iř gražiũ laimikiũ.*

2. žuvų pramonės šaka: *Júry žvejýbos laivýnas. Žvejýba Báltijos júroje.*

žvejýbinis, žvejýbinė bdv. (1)

skirtas žvejybai: *Žvejýbinis trāleris. Žvejýbiniai laivai. Žvejýbinė ritė – žūklės įrankis, kuriuō užmetamas ir suvyniojamas vālas sū žuvims skirtu māsalu.*

žvejienė dkt. (1)

žvejo žmona: *Svečiūs vaišiūs sodýbos šeiminiñkė žvejienė. Pradinūkai sužinójo, kaip seniau reñgėsi žvejai ir žvejienės.*

žvejýs, žvejė dkt. (4)

žmogus, kuris žvejoja; **sin.** žvejotojas, žūklýs: *Žvejų kaimėlis. Žvejai išplaukė į jūrą. Kartū sū žvejū ruošėmės į žūklę. Sveikiname žvejūs sū žvejų dienā! Žvejė iš manęs vis delto nekokiā.*

žvejójimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žvejoti: *Žvejójimo įrankiai [taisýklės]. Žvejójimas, buvimas gamtojė manė ramina. Tarptautinis plānas sumāžinti papildomus žvejójimus.*

žvejōklė¹ dkt. ppr. vns. (2)

žvejyba, žveja, žūklė: *Stintų žvejōklė. Nāktį pradėjome kárpių žvejōklę. Raudonóji júra garsi puikiā tūnų, barakūdų ir kitų stambių žuvų žvejōklė.*

žvejōklis, žvejōklė² dkt. (2)

ŽVEJYS: *Kviėčiame žvejokliūs į poledinės žūklės varžýbas. Tirštā žvejōklių miniā tyko stintų. Žvejōkliams išvirėme žuviėnės. Negalėčiau bŭti neĩ medžiótoja, neĩ žvejōklė.*

žvejōnė dkt. ppr. vns. (2)

žvejyba, žveja, žūklė: *Žvejōnė ūpėse. Žvejonė likom nepatėnkinti – niėko nepagāvom, tik pėrmirkom. Kiek kilometrų jau esĩ nuirklāvęs pėr sāvo žvejonės?*

žvejóti, žvejója, žvejójo vksm. (ant ko, nuo ko, kame, kuo, su kuo)

gaudyti žuvis (ppr. meškere, tinklu); **sin.** žuvauti, žūklauti: *Žvejóti ant lėdo [nuō krañto, atvirojė júroje]. Nāktį žvejójome (sū) dugnėnėmis, tačiaū niėko nepagāvome. Kartą mán žvejójant panemunėjė ūž nūgaros kaži kās sukósėjo. Žvejóti sū tinklū [sū žebėrklu] draūdžiama. | prk. (iš ko): Žvejóti razinās iš kompoto [mėsq iš plovo].*

žvejótojas, žvejótoja dkt. (1)

kas žvejoja; **sin.** žvejys, žuvautojas: *Mėnkių žvejótojams núomojame laivūs. Šamų žvejótojai naudója skirtingus māsalus. Žvejótojus pradžiūgino kimbančios strimelės. Ūdra – ūpių žvejótoja.*

žvelgimas dkt. ppr. vns. (2)

1. → žvelgti 1: *Žvelgimas prō lāngą [iš tólo] į žaidžiančius vaikūs. Žvelgimas nuō mōlo į tōlį žādino ilgesį. Glūminotās ilgas žvelgimas vienas kitām į akis.*

2. → žvelgti 2: *Pagarbūs žvelgimas į prāeitį. Atsakingas žvelgimas į sāvo pāreigas. Atsainūs žvelgimas į sāvo sveikatą priė gėro nēveda.*

3. → žvelgti 3: *Trūksta kritiško žvelgimo į ūzsienio kalbų mókymą.*

žvelgti, žvelgia, žvelgė vksm.

1. (į ką, nuo ko, iš ko, pro ką) kreipti akis, žvilgsnį; **sin.** žiūrėti: *Susimāstęs žvelgiaū tolýn [į tōlį, prō šālį, prō lāngą]. Maldāudama žvelgiū į jį. Jis mán žvelgė tiėsiai į akis. Į pabėgėlius žvelgdavome sū užuojauta. Kuř tik žvelgsi, visur pušýnai. Pirmąsyk žvelgiant nuō [iš] Gedimino bókšto į sósineę, ūžima kvāpą. | prk.: Iš giėdro dangauš prō obelų viršūnes žvelgė sudilusi delčiā. Iš visų pusių žvelgia nuobodulýs.*

2. (į ką) kreipti dėmesį: *Ji viltिंगai žvelgia į ateitį. Žvelgdami atgal [į praeitį] mātome, kād iš klaidų nepasimōkyta.*

3. (į ką) turėti susidarius nuomonę; *sin.* vertinti: *Tū labai niūriai žvelgì į gyvenimą. Į aplinkinius jis žvelgdavo iš aukšto.*

♦ **mirčiai į akis žvelgti** patekti į gyvybei pavojingą padėtį: *Kariai išminuotojai nuolat mirčiai į akis žvelgdavo. Nēt mirčiai į akis žvelgdamas jis liko ištikimas sáu.*

žvėngas dkt. vns. (1)

šnek. ppr. garsus juokas; *sin.* žvengimas: *Tóks žvėngas sùemė, nōrs griúk. Gēras spektāklis, nuō žvėngo nēt pilvq skaudėjo. Sàvo žvėngu jiē užkrētė visq troleibùsq. • plg.* kvatojimas.

žvengesys dkt. vns. (3^b)

žvengimo (1 r.) garsas: *Giřdisi žirgų žvengesys. Žmonių riksmāi sumišę sù arklių žveņgesiu ir rātu giřgždesiu.*

žvengimas dkt. ppr. vns. (2)

1. → žvengti 1: *Aukšto tōno žvengimū kumėlės paprastāi nuvāro šaliņ eřzilq.*

2. šnek. → žvengti 2: *Jis manē atgrāsė sàvo árklišku žvengimū. Vaikai šiañdien vieno žvengimo, nesuvaldomi. Kaip manē siūtina tās žvengimas už kādros amerikiečių seriāluose!*

žvėngti, žvėngia, žvėngė vksm.

1. leisti tam tikrą skardų balsą (apie arklių): *Žvėngia žirgas lankojė (flk.). Stójosi piestū klaikiai žvėngiantys, pānikos apimtì arkliāi.*

2. (iš ko) šnek. ppr. garsiai juoktis: *Ganà jums žvėngti priē stālo. Žvėngiau susiriėsdamas, kai jì apiē tai pāsakojo. Tū nežvėnk, ō padėk atsistóti. Kai mikčioju, klasiōkai iš manęs žvėngia. • plg.* kvatoti.

žvėrėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žvėrėti: *Nē iš gēro gyvenimo tās žvėrėjimas. Romanē aprāšomas žmonių žvėrėjimo procėsas ir jō priėžastys. Dvejì mėtai sadizmo, fizinio ir psichinio žvėrėjimo pasáulyje turi sàvo káinq – sužvėrėji ir pāts.*

žvėrėlis dkt. (2)

1. dem. žvėris 1: *Greit geñdancios daržovės netiņka miško žvėrėliams šerti. Jaunėji miško bičiuliai kviēčia prisidėti priē paukštėlių ir žvėrėlių globōs žiēmq.*

2. nedidelis kailinis žmonių auginamas laukinis žinduolis: *Žvėrėlių fermā. Auginti brangiakailiūs žvėrėliūs.*

3. ppr. dgs. šnek. ŽVĖRIUKAS 5: *Añt žvėrėlių pavaizduoti Lietuvojė gyvenantys gyvūnai. Žvėrėliūs keitėme į litūs.*

žvėrenà dkt. (3^a)

žvėries kailis: *Mėistras išdiřbs medžiōklio àtvežtas žvėrenas. Ištemptā añt medinio pāgrindo sáulės atókaitoje džiūvo šérno žvėrena. Iš žvėrenų siūva batūs. Kailinių ilgaamžiškūmas priklaūso nuō žvėrenōs, iš kuriōs jiē pasiūti.*

žvėrėti, žvėrėja, žvėrėjo vksm.

darytis žiauriam, žiauresniam; *sin.* žiaurėti: *Žmōnės nebeišlaiko įtampos – vienì žvėrėja, kitì pasidūoda nēvilčiai. Žvėrėji, žmogūs, nuō tōkio gyvenimo. Bendrakeleivis dār bañdė akysė žvėrėjantį kolegq raminti.*

žvėriauti, žvėriáuja, žvėriāvo vksm.

gaudyti, medžioti žvėris: *Senóveje žmōnės žvėriāudavo.*

žvėriena dkt. vns. (1)

žvėries mėsa: *Žvėrienos patiekalai. Žvėrienoje yra daug geležies. Reikia mokėti paruošti žvėrieną, kad ji išsaugotų geriausias maistines savybes. Įmonėms žvėrieną pardūodantys medžiotojai turi įrodyti, kad žvėris sumedžiotas legaliai.*

žvėrijà dkt. vns. (2)

žvėrių visuma, visi žvėrys: *Žmonija kartų su žvėrijà ir augalija žėngia evoliucijos keliu. Daugininkė savo kūrinuosė jāmžino Dzūkijos žvėriją ir augaliją. Parodojė daug gražių nuotraukų iš žvėrijos pasaulio.*

žvėrynas dkt. (1)

1. žvėrių daugybė: *Garsūs gamtininkas nepaprastai mylėjo žvėrelius ir namuosė turėjo tikrą žvėryną. | prk.: Tiė mokiniai nesuvaldomi – nė klāsė, o žvėrynas!*
2. vieta, kur žvėrys laikomi lankytojams rodyti: *Veřslininko pajūrio žvėryną papildė nauja vilkiūkų vadà. • plg. zoologijos sodas. | žvėrių cirko trupė: Žvėrynas atvažiavo. Žiūrōvai bė pėrstojo veřžėsi į žvėryną.*

Žvėrynas dkt. (1)

Vilniaus miesto dalis: *Žvėryne stōvi karaimų kenesà. Nuō XVI a. iki XIX a. vidurio dabartinio Žvėryno plōtai priklaūsė Radvilōms, kuriė čià turėjo žvėrių medžioklės rezervatą. Žvėryną su centrine sōstinės dalimi jūngia dū tiltai pėr Nėrj.*

žvėringas, žvėringa bdv. (1)

gausus žvėrių: *Žvėringas miřkas. Pėr besitėšiančias žvėringas giriàs jė traūks priė pagrindinių Mindaugo pilių. Vilnius – miřkingas, ir todėl žvėringas miėstas.*

žvėrininkas, žvėrininkė dkt. (1), **žvėriniņkas, žvėriniņkė** (2)

žmogus, užsiimantis kailinių žvėrių auginimu, žvėrininkyste: *Žvėrininkai su nėrimu laukia kailių aukciōno. Žvėrininkų suņkmetis neįveikė. Eurōpos Sėjungos paramà prieinamà ir žvėrininkams. Šiojė audinių feřmoje viřkas padaryta nusižiūrėjus į Dānijos žvėrininkus.*

žvėrininkystė dkt. (2)

kailinių žvėrių (audinių, lapių, nutrių, sabalų ir kt.) veisimas ir auginimas: *Žvėrininkystės ūkis. Veřstis žvėrininkystė.*

žvėrinis, žvėrinė bdv. (2)

1. skirtas žvėrimis: *Žvėrinis šautuvas. Žvėriniai pašarai.*
2. susijęs su žvėrimis: *Žvėrinės pāsakos.*

žvėris, žvėriės dkt. (3)

1. vyr. laukinis keturkojis žinduolis: *Plėřriėji žvėrys. Žvėrių apsaugà. Žvėrių ligos.*
2. vyr. žinduolis plėřrūnas: *Liūtas baisiausias iš visų žvėrių. Pasakyk jai kà, tai pūola kaip žvėris. Diņgo avėlė ir diņgo, gál žvėrys sudrāskė?*
3. bendr. menk. žiaurus, negailestingas žmogus: *Žvėrys jūs, nė žmōnės! Kaip tū gali su tuō žvėrimi gyvėnti?! Tōkius žvėris reikia sodinti (į kalėjimus) iki gyvōs galvōs. Baĩk, nėgi tū tokià žvėris! Bėt ir martėlė tavo – žvėrių žvėris.*
4. vyr. šnek. kas labai galingas, turintis daug jėgos: *Tàs (rėgbininkas) tai išvīs žvėris, mātosi, auga galingas žaidėjas. Mateĩ jō naujā mařiną – kōks žvėris!*

žvēriškai prv.

1. → žvēriškas 1: *Žvēriškai elgiasi. Žvēriškai nukankinti.*
2. → žvēriškas 2: *Žvēriškai išalkęs. Žvēriškai sunkūs darbas.*

žvēriškas, žvēriška bdv. (1)

1. žiaurus, negailestingas, nežmoniškas: *Žvēriška neapýkanta [prigimtis]. Žvēriškas elgesys sù gyvūnais.*
2. didžiulis, milžiniškas: *Žvēriškas apetitas. Žvēriška aistra. Konkureñcija bÙvo žvēriška.*

žvēriškumas dkt. ppr. vns. (2)

→ žvēriškas 1: *Bùdelių žvēriškumas. Tókio žvēriškumo atléisti negálima. Žvēriškumù garséjanti teroristų organizácia. Liùdijimų apie baudéjų žvēriškumus daugiau nei pakañka.*

žvēriukas dkt. (2)

1. dem. žvēris 1: *Šinšilos ir degù – simpatingi ir mieli žvēriukai. Mýliu visùs žvēriukùs.*
2. žvērių jauniklis: *Kovq miško žvērys atsiveda pirmuosius žvēriukùs.*
3. bendr. menk. nesuvaldomas, žiaurus vaikas: *Kiek dar tokių žvēriukų áuga globòs namuosè?*
4. dem. šnek. žvēris 4: *Tòbulinkime savo žvēriukùs (motociklus) žiemq, pavasarj jau reikès lakstýti. Žaliavalgiui reikia gèro trintuvo, tai štai kókj žvēriukq įsigijau.*
5. ppr. dgs. šnek. sovietinius rublius pakeitę 1991–1993 m. Lietuvoje naudoti laikinieji Lietuvos pinigai, ant kurių buvo pavaizduoti įvairūs gyvūnai: *Keitèm ir rubliùs, ir žvēriukùs – viskas vÿko sklañdziai. Sù žvēriùkais išèjome iš rublio zònos. Báimintasi, kàd mÙsų žvēriukai tuøj nuvertès.*

žvēriúkstis dkt. (1) menk.

1. mažas, menkas žvēriukas: *Užspeisto j kampq žvēriúksčio žvilgsnis. Pastebėjau tik urvañ šmùrkšteléjusio kažkókio žvēriúksčio úodegq. Apžiurèjè žvēriúksčius gamtininkai nustatè, kad jie nesužalóti.*
2. bendr. nedoras, žiaurus, nesukalbamas vaikas: *Moçiutè sù jà, tókio [tókia] žvēriúksčiu, nesusitvařko. Radaù kalbq ir sù tuò mažù bjauriù žvēriúksčiu. Áuklètojoms sunkù suvaldýti šitùs žvēriúksčius.*

žviegčiojimas dkt. ppr. vns. (1)

1. ŽVYGČIOJIMAS 1: *Paršavedè apspìtusių paršiukų žviegčiojimas.*
2. menk. ŽVYGČIOJIMAS 2: *Vadòvo bendràvimo stilius prìmena istèriškus Hitlerio žviegčiojimus.* | prk.: *Komentatorių žviegčiojimai manęs nebejudina, jù seniai nebeskaitau.*

žviegčioti, žviegčioja, žviegčiojo vksm.

1. ŽVYGČIOTI 1: *Žviegčioja paršèliai. Gaujà dryžuotų žviegčiojančių šerniukų.*
2. menk. ŽVYGČIOTI 2: *Buvaù sù ausinémis, negirdėjau, kq jì teñ žviegčioja. Nežviegčiook, susimildamas.*

žviegesÿs dkt. ppr. vns. (3^b)

1. spigus riksmas (apie kiaules); sin. žviegimas, žviegsmas: *Šeiminiñkai negirdéjo vagiamų paršiukų žviègesio. Ir dabar tebegirdziù išalkusių prakaulių kiaulių žviègesj.*
2. garsus riksmas; sin. klyksmas, žviegimas, žviegsmas: *Dažniáusiai saùskelnių keitimás vÿksta per prievartq ir sù žviègesiu. Kiti pirkėjai priversti klausýtis istèriško mào vaiko žviègesio.*
3. trumpas šaižus garsas; sin. cypimas, žviegimas, žviegsmas: *Tráukinio stàbdymo žviegesÿs. Šalià avarijos viètos gyvenantys žmónès pabùdo nuò stabdžiù [padangù] žviègesio už lango. Tùkstantis devyni šimtai devýniasdešimt pirmųjù saùsio įvykiai, apkuřtingq tánkų žviègesiu, supùrtè ir pažádino veikti. Jò mùzikai būdingi sintètiniai žviegesiaì, elektronizuoti ritmai ir panášùs garsiniai efektai.*

4. menk. garsus spiegiamas juokas; **sin.** žviegimas, žviegsmas: *Kiek žviėgesio būvo, kai pėrskaičiau rašinėlio tēmą! Mergiōtės sāvō žviėgesiu ir āngelą išvarytū iš kantrībės.*

žviegimas dkt. ppr. vns. (2)

1. → žviegti 1: *Iš kūtės girdėjosi alkanū kiaūlių žviegimas.*

2. → žviegti 2: *Nežviėk kaip skeřdžiamas, tik tāvō žviegimo čià tetrūko. Netrūkus išgąstingą žviegimą pakeičia istėriškas juōkas.*

3. → žviegti 3: *Išgiřdome kraūpų automobilio stabdžiū žviegimą ir dusliūs smūgiūs. Nuō pjūklo žviegimo vōs neapkuřtome.*

4. menk. → žviegti 4: *Neřvino įkyrūs vaikū žviegimas anāpus lāngo.*

žvieglīs, žvieglė dkt. (4)

1. kas nuolat žviegia (ppr. apie kiaulę): *Radaū mūsų žvieglī purvė besivoliōjantj. Sū šitā žvieglė daūg vařgo. Eik, pašėrk tuōs žviegliūs [tās žvieglės].*

2. kas garsiai rėkia: *Sumūšti dabartinį decibėlų rekōrdą baūdė peř pusañtro tūkstančio žviegliū.*

žvieglūs, žvieglī bdv. (4)

linkęs žviegti (ppr. apie kiaules): *Žvieglī paršāvedė. Tās žvieglūs paršas prastaī pėnisi. Turėjom dū žviegliūs paršūs [keliās žviegliās kiaulāites].*

žviėgsmas dkt. ppr. vns. (4)

1. spigus riksmas (apie kiaules); **sin.** žviegimas, žviegesys: *Apliñkiniai gyvėntojai nepatėnkinti smārve ir nuolatiniū kiaūlių žviėgsmū.*

2. menk. garsus riksmas; **sin.** klyksmas, žviegimas, žviegesys: *Vaikū, griñdiniu gāiniojančių apelsino lūpeną, žviėgsmas. | prk.: Kóks kiltų žviėgsmas iš visū kampū, tik apie tai užsiminus! Kō verti būvo vien politikų žviėgsmai! Tolerāncijos apologėtai pakėltų baisingą žviėgsimą dėl tokiōs diskriminācijas.*

3. trumpas šaižus garsas; **sin.** cypimas, žviegimas, žviegesys: *Rōgių pavažū žviėgsmas. Krūpteliu nuō prō šalį lėkiančio prėkinio trāukinio žviėgsmo.*

4. menk. garsus spiegiamas juokas; **sin.** žviegimas, žviegesys: *Pilni namaī žviėgsmo, kai mažėji sū tēcū dūksta. Tai būvo džiaugsmingo žviėgsmo vaikāms – tikri amerikėtiški kalniūkai!*

žviėgti, žviėgia, žviėgė vksm.

1. smarkiai spigiai rėkti (apie kiaules): *Kiaulės ālkanos žviėgia. Kai tik siūbtelejo lietūs, kiaulės žviėgdamos lėidosi bėgti namō.*

2. menk. garsiai rėkti; **sin.** klykti: *Kō žviėgi, nėgi taip skaūda? Kām tą vaiką žviėgiantj teĩpti į jūrą, jei jis nenōri?*

3. skleisti trumpą šaižų garsą; **sin.** cypti: *Žviėgia mašinos [stabdžiaī].*

4. menk. garsiai spiegiamu balsu juoktis: *Nežviėk čià! Ir būvo čià iš kō taip žviėgti? Senėlio kutėnamos visos trīs žviėgdavom iki āsarų.*

žvėgauti, žvėgauja, žvėgavo vksm.

1. protarpiais žviegti (1 r.); **sin.** žvygčioti, žviegčioti: *Paršėliai [šerniūkai] žvėgauja.*

2. menk. protarpiais spiegiamai juoktis; **sin.** žvingauti: *Meřgiščioms tik žvėgauti rūpi. Ganā žvėgauti, vaiką pažādinsite.*

3. menk. spiegiamai dainuoti: *Kóks čià daināvimas, žvėgauja, ir tėk.*

žvėgavimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žvygauti 1: *Kiemė giřdisi vištų kudakāvimas, paršų žvėgavimas.*

2. menk. → žvygauti 2: *Festivālyje mātėme tik girtū siāutėjimą ir nesubrėndusių mergiōčių žvėgavimą. Prabūdome nuō paaugliū žvėgavimo pō mūsų langaiš.*

3. menk. → žvygauti 3: *Sù tókiu žvógavimu konkurso nelaimési. Nuõ jõs spigaũs žvógavimo nè gálvą įsiskaudėjo.*

žvógčiojimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žvygčioti 1: *Šernų jaunikių [paršėlių, kiauláičių] žvógčiojimas.*

2. menk. → žvygčioti 2: *Viršininės žvógčiojimai mums įspūdžio nebedaro. Nesuprantù šito žvógčiojimo priežastiės, rėgis, niėko blōgo nepadariaũ. | prk.: Nervingi [fistėriški] žvógčiojimai kaip į úodegą įkirptiems pasigiršta kiekvieną kartą prisiliėtus prie šiõs tẽmos.*

3. → žvygčioti 3: *Stabdžių žvógčiojimas.*

4. menk. → žvygčioti 4: *Labiáusiai dainų konkursuose erzina tiė nuolatiniai vedėjų pliurpimai ir žvógčiojimai iš sàvo nevýkusio hũmoro. Tai primena pradinikių žvógčiojimą, pamáčius gražiausią klasióką.*

žvógčioti, žvógčioja, žvógčiojo vksm.

1. tarpais žviegti (1 r.); **sin.** žviegčioti: *Kiaulės žvógčiojo – buvo jų šėrimo mėtas. Apie kójas málėsi žvógčiojantys paršiukai.*

2. menk. tarpais rėkauti, šūkauti: *Karėiviai ima rãtais bėgióti, periódiškai žvógčiojant jų vãdui. Pirmà išsiáiskink, kàs kaltas, tadà žvógčiook. | prk.: Kól jūs čià žvógčiojate ir piktinatės demokrãtijos pažeidimais, jiė toliaũ dirba sàvo dãrbus. Dabar pãrtijos vėl ims žvógčioti dėl dvejópų standãrtų.*

3. tarpais skleisti trumpą šaižų garsą: *Gaũdzia varikliai, žvógčioja stabdziai [pãdangos].*

4. menk. tarpais spiegiamai juoktis: *Panėlės, nerũkýkit ir nežvógčiokit mán põ langais. Vaziãvom troleibusù sù kruvà besistũmdančių ir žvógčiojančių paauglių.*

žvìgdymas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žvìgdyti 1: *Priėskalėdis – patsai kiaulių žvìgdymo mėtas. Kàs čià jūsų pė svėrimas – tik žvìgdymas paršo!*

2. šnek. → žvìgdyti 2: *Tù mán dár atsiiĩsi už vaiko žvìgdymą. Trankì mũzika ir merginų žvìgdymas nesilióvė iki išnaktų.*

3. šnek. → žvìgdyti 3: *Variklio [elektrinio pjũklo] žvìgdymas. Gitãros žvìgdymu jis baĩdė paslėpti sàvo nevýkusį grojimą.*

žvìgdýti, žvìgdo, žvìgdė vksm.

1. (kã) daryti, leisti, kad žviegtų (1 r.); **sin.** žvyginti: *Žvìgdýti kiaulės. Dabar miestėlio tuĩguje nebeišgiĩsi žvìgdomų paršėlių. | neig. (ko): Nežvìgdýkit kiaulių, nèškit greičiaũ ésti.*

2. (kã) šnek. daryti, kad žviegtų, klyktų, spiegtų, spiegiamai juoktųsi; **sin.** žvyginti: *Kiek dár vaiką žvìgdýsi, paimk gi aĩt raĩkų! Jis tik panelės žvìgdýti sũgeba. „Linksmųjų kalnėlių“ atrakcionė keleiviai žvìgdomi konė stačia gálva léidžiant iš šimto dvidešimt penkių mètrų aukšcio.*

3. (kã) šnek. daryti, kad žviegtų, kelti aukštą mechaninį garsą; **sin.** cypinti, žvyginti: *Trys ilgaplaukiai metalistai scėnoje žvìgdo gitaràs. Kám žvìgdaĩ variklį? Šiamė rãlyje pãdangas žvìgdo bevėik šimtas lenktýnininkų.*

žvýginimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žvyginti 1: *Paršiũko žvýginimas.*

2. → žvyginti 2: *Panėlių [vaiko] žvýginimas.*

3. → žvyginti 3: *Mašinos [stabdziių] žvýginimas.*

žvýginti, žvýgina, žvýgino vksm.

1. (kã) daryti, leisti, kad žviegtų (1 r.); **sin.** žvìgdyti: *Žvýginti kiaulės.*

2. (kã) šnek. daryti, kad žviegtų, klyktų, spiegtų, spiegiamai juoktųsi; **sin.** žvìgdyti: *Vaikĩnai žvýgino merginàs.*

3. (kà) šnek. daryti, kad žviegtų, kelti aukštą mechaninį garsą; sin. žvigdyti, cypinti: *Žvóginti signalizaciją [sirenàs, rãdiq]. Iš paskòs važiãvusi mašinãvis žvógino stabdžiùs.*

žvýgtelėjimas dkt. (1)

1. → žvygtelėti 1: *Pasigir̃do kelì paršiùko [šerniùko] žvýgtelėjimai.*
2. → žvygtelėti 2: *Výras iki lubų métè súny, girdėjau jò žvýgtelėjimus ir juòkq.*
3. → žvygtelėti 3: *Jq pažãdino aštrùs stabdžiù žvýgtelėjimas.*

žvýgtelėti, žvýgteli (žvýgtelėja), žvýgtelėjo vksm.

1. kiek sužvigti, sužviegti: *Kiaùlès prigultas paršëlis žvýgteli.*
2. smarkiai surikti, suklykti; sin. klykstelėti: *Pamãčiusi gyvãtq kãd žvýgtelėjau! Kũdikis žvýgteli ir suplója rankùtémis.*
3. šaižiai sukaukti, sušvilpti: *Žvýgtelėjo automobilio stabdžiaĩ. Garvezỹs [pjúklas] žvýgteli.*

žviguliãvimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žviguliuoti: *Jõnvabalių žviguliãvimas tamsojè. Åšarų žviguliãvimas mótinos akysè.*

žviguliúoti, žviguliúoja, žviguliávo vksm. (kame)

žvilgėti, tviskėti: *Žviguliúoja rasà píevoje. Žviguliúojançios žvaĩgždès.*

žvilgçiojimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žvilgçioti: *Profesoriaus žvilgçiojimas ã laikrodj réiškè, kãd tũrime paskubèti. Neřvino šalià sédinçios móters žvilgçiojimai ã mãno rãšomas žinutès.*

žvilgçioti, žvilgçioja, žvilgçiojo vksm. (ĩ kà, per kà)

vis pasižiūrėti, pažvelgti: *Laukdama vỹro vùs žvilgçiojau per lãngq. Ji kalba ir vùs žvilgçioja ã laikrodj. Jauçiaũ, kãd mótina paslapçiomis žvilgçioja ã manè.*

žvilgėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žvilgėti: *Plaukų [kãilio, ódos] žvilgėjimas. Mènùlio žvilgėjimas. Åkys raĩbsta nuò puraũs sniëgo žvilgėjimo.*

žvilgesỹs dkt. vns. (3^b)

žvilgėjimas, spindesys, blizgesys: *Plaukų [kãilio, ódos, akių] žvilgesỹs. Žvilgesio suteĩkiantis šampũnas. Spinduliúoti žvilgesi. Prarãsti žvilgesj. Vandeñs [sniëgo] žvilgesỹs veřcia prisimérkti. | prk.: Žòdžių žvilgesỹs.*

žvilgėti, žvilga, žvilgėjo vksm. (kame)

atmušant šviesos spindulius blizgėti, spindėti, tviskėti: *Katè žvilgançiu kaip šilkas kailiukù. Gaĩdžio plũksnos žvilga. Žirgas gražùs, nè žvilga. Úpè [sniëgas] žvilga sãulėje. Tãvo åkys kažkaĩp keistaĩ žvilga, gál turi karšçio?*

žvilginimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žvilginti 1: *Parkèto [stãlo sidãbro] žvilginimas. Ornamenteų paviršiaus žvilginimas mediniais glãistikliais. Dvarè veĩkè audinių žvilginimo dirbtùvè.*

žvilginti, žvilgina, žvilgino vksm.

1. (kà, kuo) šveisti, trinti iki žvilgesio; sin. blizginti: *Žvilginti žvakidès [stãlo ãrankius, sidãbrq]. Vilnos skiãute žvilginu batùs.*
2. (kà) daryti, kad žvilgėtų, suteikti žvilgesio: *Kosmètika sù medumì plãukus maitina, minkština ir*

žvilgina. Ši priemonė turi plaukus storinančių bei žvilginančių komponentų.

3. (ką) blizgiai apšviesti; sin. tviskinti: Mėnulis žvilgino vandeis paviršius.

žvilgis dkt. (2)

psn. poez. pažiūrėjimas, pažvelgimas, žvilgsnis: Šaltas žvilgis. Kląsti žvilgiu. Jaunoji kartà visą savo žvilgį yrà sutelkusi į dabartį. Pirmu žvilgiu atródo, jóg ši temà yrà pernelýg nuválkiota. Mūsų kúrinýs tráuké nè vieno praėivio žvilgį.

žvilgsėjimas dkt. ppr. vns. (1)

ŽVILGČIOJIMAS: Rústus davátkų žvilgsėjimas į triukšmingus turistus bažnyčioje. Vyras apsímėtė nepastebįs dāmos žvilgsėjimo į jį prò skrybelės krāštą. Pò tò darbóvietėje tēko įveikti kandžių rėplikų ir ironišký žvilgsėjimų periodą.

žvilgsėti, žvilgsi, žvilgsėjo vksm. (į ką, pro ką)

ŽVILGČIOTI: Nekantráudamas vis dažniau žvilgsėjau į laikrodį. Skaitýdama močiutė vis žvilgsi į mūs prò akinių viršų. | prk.: Prò dėbesis mėnulis žvilgsėjo prò lángą.

žvilgsnis dkt. (2)

1. pažiūrėjimas, pažvelgimas: Ramus [draugiškas, ilgesingas] žvilgsnis. Nukreipti žvilgsni į tólį [į ekrāną]. Ji pažvelgė į manė mėlės [neviltiės, įniršio] kúpinu žvilgsniu. Mūs vārstė pašaipūs žvilgsniai. Piėšiantį ròbotą gālima kontroliuoti žvilgsniu. Atsímenu jų šiltus [palaiškančius, užjaučiančius] žvilgsnius.

2. požiūris, pažiūra: Tai naujas [kritiškas] žvilgsnis į sėną problémą [į pāveldą, į ankstývą lytinį gyvėnimą, veřslo ir karjėros galimýbes]. Atsakingas žvilgsnis į áteitį. Šiuolaikiškas [kitòks] žvilgsnis į pókario istoriją. Pranešimo temà: „Sutartinės – naujas žvilgsnis ir naujos galimýbės“.

♦ **iš pirmo žvilgsnio** tik pažiūrėjus, pažvelgus, iš karto: Mėlė iš pirmo žvilgsnio. Jòs panāšios tik iš pirmo žvilgsnio. Miėstas mán patiko iš pirmo žvilgsnio. **pėrsimesti žvilgsniais** žr. persimesti. **žvilgsniais badyti** žr. badyti. **žvilgsniais šaudyti** žr. šaudyti. **žvilgsniais vārstyti** žr. varstyti. **žvilgsnį įbėsti** žr. įbėsti. **žvilgsnį mėsti** žr. mesti. **žvilgsnį nudurti** žr. nudurti. **žvilgsnį tráukti** žr. tráukti. **žvilgsnių apmėsti** žr. apmėsti. **žvilgsnių sekióti** žr. sekioti. **žvilgsnį užmėsti** žr. užmėsti.

žvilgt išt.

vartojamas tumpo, greito pažvelgimo įspūdžiui vaizduoti: Žvilgt į pintinę, ógi teñ – trýs maži šuniukai. Ó jis ėjo ir praėjo, į manė – nē žvilgt.

žvilgtelėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žvilgtelėti Iš pirmo žvilgtelėjimo ją atpažinau. Užtėko poròs žvilgtelėjimų į knýgą, ir viskas įsiminta.

žvilgtelėti, žvilgteli (žvilgtelėja), žvilgtelėjo vksm. (į ką, pro ką)

kiek pažvelgti, pažiūrėti; sin. žiurstelėti: Ji pāsakojo kartkartėmis žvilgtelėdama į lapėlį [prò lángą]. Vākar praėjai prò šalį nē nežvilgtelėjęs. Žvilgtelėk, kā jis teñ veikia. | prk.: Sáulė žvilgtelėjo prò [į] mào lángą.

žvilgumas dkt. ppr. vns. (2)

savybė žvilgtėti, spindėti; sin. blizgumas: Aksòmo [šilko] žvilgumas. Ypatingo žvilgumo kerāminė mēdžiaga. Šis balzāmas suteikia plaukams apimtiės ir žvilgumo. Júodas kātino káilis išsiskiria žvilgumu.

žvilgūs, žvilgi bdv. (4)

žvilgantys, blizgus: *Žvilgūs audinys. Žvilgūs plaukai. Gālite pasigėrėti žvilgių ilgaplaukės katės kailiukū. Nuotraukos gali būti maitinės arba žvilgaūs pavišiaus.*

žvynābudė dkt. (1)

grybas žvynuota kepurėle ir žiedu aplink kotą, ppr. valgomas (*Macrolepiota*): *Žvynābudžių kepurėlių pavišius plaušūotas, žvynuotas. Močiūtė žvynābudės kėpa svieste. Radaū keliās žvynābudės, būs pietūms. Žvynābudės skoniū primena vištieną.*

žvynas dkt. (3), **žvynas** (4)

1. viena iš plonų kaulinių ar raginių dalelių ant žuvų ir roplių odos: *Stambūs [storī, smūlkūs, pailgi, ploni] žvynai. Žuvis sū žvynais [bė žvynū]. Skūsti žvynus. Skiriamos ketūrios žuvų žvynų rūšys. Vėžlio kūnas aprāuktas kėvalu, sudarytu iš raginių žvynū.*

2. spygliuočių kankorėžių ir kai kurių augalų žiedynų paprastesnės formos lapelis: *Kankorėžis susideda iš pagrindinės ašies, prieš jės prisitvirtinusių vyriškųjų ir moteriškųjų dauginimosi organų bei dengiamųjų žvynū. Ligōs pažeistū kankorėžių žvynai būna lūg pasišiaušę. Glūosnių pumpurai apgaubti vienu žvynu, žirginiai stātūs.*

žvynėlinė dkt. vns. (1)

lėtinė odos liga, kuria sergant ppr. ant alkūnių, kelių, galvos išskyla rausvų mazgelių, kurie vėliau susilieja ir apsitraukia balkšvomis į žvynus panašiomis plokštelėmis; *sin.* psoriazė: *Sergant žvynėline sutriūka mēdžiagų apykaitos procesai. Dažniausiai žvynėlinės židiniai neniēžti. Žvynėlinę gali suaktvinti strėsas, vāistai, baktėrinės infekcijos.*

žvynėlis dkt. (2)

1. *dem.* žvynas 1: *Smulkiū žuvų žvynėlius bjaurū skūsti. Kai gyvatė šliaūžia aukštyn, kiekvienas žvynėlis užsikabina už menkiaūsio nelygūmo.*

2. *dem.* žvynas 2: *Kankorėžio pavišius dār glotnūs ir švelnūs, bėt kiekvienas jō žvynėlis – kaip rėztukū aprėžtas. Spygliuočių sėklos poromis išsidėsciūsius aūt kankorėžių žvynėlių. Bliūdės puūpurus deūgia tik vienas žvynėlis.*

3. smulkus žvyno pavidalo daiktas, detalė: *Blizgūs diržiukas iš žvynėlių – labai gerōs būklės, nē vienas žvynėlis nesugadintas [neiškritęs]. Žvynėlius prieš āudinio gālima pritvūrtinti dviēm būdais. | šnek. bet kas, kas primena smulkų žvyną: Žvynėlinės pažeistā ōda išsausėja, jā nusėja žvynėliai.*

žvingauti, **žvingauja**, **žvingavo** vksm.

1. protarpiais žvengti: *Žvingauja žirgai.*

2. (su kuo) šnek. protarpiais garsiai juoktis: *Kō žvingauji!? Žvingauja meūgos sū bernaīs.*

žvingavimas dkt. ppr. vns. (1)

1. → žvingauti 1: *Išgirdaū nerāmų arklių žvingavimą – jiē jaū užūodė dūmus. Riksmai, kardū skambėjimai, žirgū žvingavimai susitelkē į viēną baūgų gaūsmą.*

2. → žvingauti 2: *Vaikaī nēt tirta nuō žvingavimo. Tiē panėlių žvingavimai jaū pradeda įkyrėti.*

Žviņgiai dkt. dgs. (2)

miestelis Šilalės rajone: *Pōtvynis Žviņgiuose. Įspūdingi Žviņgių kapinių vārtai. Žviņgiai įsikūrę kairiājame Jūros ūpės krantē. Knygnešys organizūodavo spaudōs pėrgabenimą pėr sieną į Žygāičius, Žvingiūs ir toliaū į Liėtuva.*

žvingtelėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žvingtelėti: *Išeidamā iš arklidžių išgirstū dār viēną tylų kumėlės žvingtelėjimą. Manē kumeliukas*

pasitiņka meiliū žvīngtelėjimu. Žirgai bendrāvo keistaīs tyliāīs žvīngtelėjimais, šnarpštīmū ir prunkštīmū.

žvīngtelėti, žvīngteli (žvīngtelėja), žvīngtelėjo vksm.

kiek sužvingti, sužvengti: Žvīngtelėjęs kumeliūkas nušuoliāvo ė kītą āptvaro gālq. Pasisūkęs ė manė švūkas linksmaĩ žvīngtelėdavo.

žvyninis, žvyninė bdv. (2)

panāšus ė žvynā, žvynus: Žvyninis rāštas [ornameņtas]. Naudósime žvyninēs čėrpes. Kālvė vėliaĩ dengtā žvyniniū šiferiu.

žvyniškas, žvyniška bdv. (1), **žvyniškas, žvyniška** (1)

panāšus ė žvynā, žvynus: Tūjos šakūtės plókščios, spygliaĩ žvyniški. Šakniāstiebis tūri žvyniškus lapeliūs. Bāltu lāpų āpnašo – žvynėliū ar žvyniškų plaukėliū – nereikia šālinti.

žvynšaknė dkt. (1)

parazitinis medžių šaknų augalas žvynišku šakniastiebiu (*Lathraea*): Žvynšaknė dažniāusiai parazituoja ant lazdynų šaknų. Nuō diegliū gėria žvynšakniū arbātq. Žvynšaknėmis šeria kārves, kād daugiaū piėno dūotų. Gegužinė žvynšaknė (*Lathraea squamaria*) – rėtas sāugotinas āugalas.

žvynūotas, žvynūota bdv. (1)

1. apaugęs žvynais: Žvynūota óda. Nė vīsos žuvys žvynūotos. | įvr.: Plikėjeji ir veidrođiniai kārpiai Vakarų riņkose vėrtinami labiaū už žvynūotuosius.

2. aplipęs žvynais: Žvynūotas peĩlis. Pakėlk (telefonu) ragėlj, āš negaliū žvynūotomis raņkomis.

žvynuotumas dkt. vns. (2)

→ žvynuotas 1: Žuvų žvynuotumas yrā skirtingas. Paūkščio nūgara išmārginta tamsesnėmis dėmėlėmis, kuriōs sudāro žvynuotumo įspūdį. | prk.: Šalutinis šiō váisto póveikis gāli pasirėikšti ódos niėžuliu, žvynuotumū ar lupimusi.

žvyras dkt. vns. (2)

1. smėlio, žvirgždo ir gargždo mišinys: Smūlkus [rupūs] žvyras. Žvyro kėlias. Pilti žvyrq ant kėlio. Pabarstýti takėlj žvyrū. Prekiāujame žvyrū iš privataūs karjėro. Žvyrė dažnai būna rieduliū. Žemė čiā priė žvyro. Galvā kaip žvyro pripiltā (sunki). Į akis tarsĩ žvyro pripilta (graužia).

2. žemė, dirva, kurioje daug gargždo: Čiā nekokiā žemė – smėlis, žvyras.

žvyrāvimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žvyruoti: Keliū žvyrāvimas. Atsirādo daugiaū lėšų rajōniniū keliū žvyrāvimui. Griūvenų ir keliū žvyrāvimų sluōksniai susidāre čiā taĩsant privažiāvimq priė sviņno dūrų.

žvyrbetonis dkt. vns. (1)

betonas su žvyru: Žvyrbetoniū betonuoti láiptai. Statýbininkai nāmui negailėjo nė cemeņto, nė žvyrbetonio sū gėlžbetoniū.

žvirbliārūtė dkt. (1), **žvirbliarūtė** (1)

laukų augalas, piktžolė pilkai žaliais lapais, ppr. purpurinių žiedų kekėmis (*Fumaria*): Váistinės žvirbliārūtės (*Fumaria officinalis*) ekstraktas. Žvirbliārūtės lāpai panāšūs ė rūtos lapūs. Žvirbliārūčių arbatā vartojama apetitui ir vīrškīnimui gėrinti. Žvirbliārūtėmis gydo ódos ligās. Rāuk iš dařžo žvirbliārūtes.

žvirbliáuti, žvirbliáuja, žvirbliávo vksm. (kame)

gaudyti žvirblius: *Katė vėl sodė žvirbliáuja.*

žvirblinis, žvirblinė bdv. (1)

1. medžiojantis, gaudantis žvirblius: *Žvirblinis vānagas. Žvirblinė pelėda. Žvirbliniai purplėliai.*

2. priklausantis tam pačiam būriui (3 r.), kaip ir žvirbliai: *Žvirbliniai paukščiai. Kaip pagal snāpo sāndarą atskirti žvirblinius vābzdzialesius nuō grūdlesių?*

žvirblis dkt. (1)

1. nedidelis paukštis rudomis ir pilkomis plunksnomis, gyvenantis kaimuose prie namų, miestuose, ppr. naminis žvirblis (*Passer domesticus*): *Žvirbliai čirškia [čirėna, čiáuška, tuřškiasi bāloje]. Žvirbliai – sėslūs paukščiai. Vyšniās užpūolė [nūlesė] žvirblių būrys. Žōdis žvirbliu išlekia, jáučiu grįžta (flk.). Geriaū žvirblis rañkoj negū briėdis girioj (flk.).*

2. bendr. mažas, silpnas žmogus, ppr. vaikas: *Kaip jį, tokiā žvirblis, tą kuprinę ir pāneša? Žvirbliai dār – vīenas trejų, kita – dvejų metų.*

žvirbliškai

prv. → žvirbliškas: *Žvirbliškai striksėti [čirškėti]. Tās čik čirik žvirbliškai skaмба.*

žvirbliškas, žvirbliška bdv. (1)

1. būdingas žvirbliui, toks kaip žvirblis: *Žvirbliškas dūdis. Žvirbliškos peštynės. Vyšnioje pasigirdo žvirbliškas čirškėjimas.*

2. mažas, nedidelis: *Žvirbliška įtaka. Kalōrijas skaičiuoju, bėt nebadāju, ir pōrcijos nerā žvirbliškos.*

žvirbliukas dkt. (2)

1. dem. žvirblis 1: *Paukščiai nutilę, tik kėletas žvirbliukų bė gařso striksi belāpiuose krūmýnuose. Kātinās gāudo žvirbliukūs.*

2. žvirblių jauniklis: *Vaikaĩ susigiñčio, ką darýti sū iš lizdo iškritusiu žvirbliukū.*

3. bendr. dem. žvirblis 2: *Smulkūtė daininiñkė buvo vadīnāma Parýžiaus žvirbliukū. Mūsų žvirbliukas pradėjo lankýti balėto pamokėlės.*

žvirbliūkštis dkt. (1)

1. menkas, nedidelis žvirblis: *Stebiū lesyklėje lėsančius žvirbliūkščius. Tai buvo nē gegūtė, ō pilkas miēsto žvirbliūkštis. Kiemė neliko nē apipešiotō [pašiuřpusio] žvirbliūkščio.*

2. bendr. dem. žvirblis 2: *Tokiā žvirbliūkštis dār į akis šōka! Mōkytoja bañdė susirikiuoti iš mokýklinio autobusiūko pažirusius sāvo žvirbliūkščius. Kitų výrai kaip výrai, ō māno žvirbliūkščiai visi švarkaĩ iki kėlių.*

žvyrduobė dkt. (1)

duobė, atsiradusi kasant žvyrą: *Naujōji [senōji] žvyrduobė. Gilì žvyrduobė. Kretingōs žvyrduobė – unikali žmogaūs rañkų ir gamtōs suformuota miēsto dalis. Nelėisk vaikų žaisti žvyrduobėje.*

žvyrė dkt. (2)

į teterviną panašus paukštis vasarą rudomis, žiemą baltomis plunksnomis (*Lagopus lagopus*): *Žiēmą žvyrės plūksnos pasidāro bāltos, išskýrus uodegą. Žvyrės miñta beržų ir glúosnių pumpurais, įvairiomis sėklomis ir uogomis. Žvyrės dār vadīna baltaisiais tetervinais. Bretānėje medžiōklės bañdymai rengiami sū slānka, ō Škōtijoje – sū žvyrė.*

Žvirgždaičiai dkt. dgs. (1)

miestelis Šakių rajone: *Iš Griškabūdžio pasūkome į Žvirgždaičius. Žvirgždaičiuose gretā senōsios medinės bažnyčios stātoma mūrinė.*

žvirgždas dkt. (2)

1. vns. biri nuosėdinė uoliena, kurios apvaliai apgludintų dalelių dydis nuo aguonos grūdo iki pupelės: *Smūlkus [vidutinis, rupūs] žvirgždas. Eiti per žvirgždą. Baltuoja upės dugno žvirgždas. Paplūdimyje buvo smūlkus žvirgždas. Takai pabarstyti žvirgždū.*

2. mažas akmenukas: *Į bātą įkrito žvirgždas. Atsargiai vālgykite, dūonoj yrā žvirgždų. Mėsk, kām tuōs žvirgždūs rānkioji?*

žvirgždėtas, žvirgždėta bdv. (1)

turintis žvirgždo; sin. žvirgžduotas: *Žvirgždėta žėmė. Žvirgždėtas sklėpas. Perkūnropės geriausiai āuga nē itin trāšiojė, žvirgždėtoje dirvoje. | nubertas žvirgždu; sin. žvirgžduotas: Sunkū sū dviračiu važiūoti žvirgždėtu takū. Ešerys laikosi smėlėto, žvirgždėto ar beīt kieto dugno. Dūžta vilnys į žvirgždėtą kraūtą.*

žvirgždėlynas dkt. (1)

vieta, kur daug žvirgždo: *Iš žvirgždėyno prisikasėme kelis maišus žvirgždo. Saviniņkas aptvėrė žvirgždėyną tvorā.*

žvirgždėlynė dkt. (2)

žemė, kurioje daug žvirgždo: *Tojė žvirgždėlynėje niėkas neāuga. Nežinaū, kā sū tā žvirgždėlynė daryti. Žvirgždėlynėje prō pilkus akmenukūs kālasi bijūnai. Į smėlynus ir žvirgždėlynės privežame mōlio ir dūrpių.*

žvirgždėlyninis, žvirgždėlyninė bdv. (1)

žvirgždėlyne augantis: *Žvirgždėlyniniai augalai. Žvirgždėlyninis eukaliptas (bot.). Žvirgždėlyninė kregždūnė (bot.).*

žvirgždėtuotas, žvirgždėtuota bdv. (1)

apibertas, nubertas žvirgždu; sin. žvirgždėtas: *Žvirgždėtuotas tākas. Šlakiai nešia spālio – lāpkričio mėnesiais žvirgždėtuotose dugno vietose. Ėžero krantai stātūs, smėlėti, žvirgždėtuoti. | turintis žvirgždo; sin. žvirgždėtas: Žvirgždėtuotas priėmolis. Paplūdimiai teĩ šiaip saū – smėlis žvirgždėtuotas.*

žvyrynas dkt. (1)

vieta, kur daug žvyro, kur kasamas žvyras: *Prāktinę rėikšmę turi tiē žvyrynai, kuriē stūksa negiliai. Klýstate manýdami, kād šiuōs glūosnius gālima veĩsti žvyryne ar durpyne. Būvusiame žvyryne įrengtas motodrōmas.*

žvyrynė dkt. (2)

žemė, kurioje daug žvyro: *Kās gāli āugti tokiojė žvyrynėje! Nedaūg ir gātume (pinigū) už savo žvyrynę. Kās derlingas žemės pavėldi, ō kās žvyrynės.*

žvyringas, žvyringa bdv. (1)

turintis daug žvyro, gausus žvyro: *Labai žvyringas smėlis. Žvyringas žėmės sklėpas. Žvyringa dirvā.*

žvyrinis, žvyrinė bdv. (2)

nupiltas žvyru: *Žvyrinis kėlias [takėlis]. Gālima ir tuō žvyriniū keliukū pavažiūoti.*

žvyrkelis dkt. (1)

žvyruotas kelias: *Važiāvome dulkėtu žvyrkeliu. Žvyrkelyje automobilis sunkiaū valdomas. Žvyrkeliai geriaū išvažiūojami už gruñtinius keliūs, bēt nusilėdžia šiuō aspektū asfaltuotiems keliāms.*

žvyrsmėlis dkt. vns. (1)

žvyras su smėliu: *Žvyrsmėlio paplūdimiai. Šiamė mišinyjė žvyrsmėlį gālima pakeĩsti mēdžiū*

pjūvenomis (auginant svogūnus namuose). *Mūsų žemė buvo bloga, priė žvyrsmelio, todėl ir dešliai maži.*

žvyrúotas, žvyrúota bdv. (1)

apibertas žvyro sluoksniu, dengtas žvyro danga: *Žvyrúotas kėlias [kiėmas]. Žvyrúotų gėtvių įrengimas, gyvėntojams sumókant dėlį vertėš. Žvyrúotame maratòno rúože nė vienám dviratíninkui prėreikė tèchninėš pagėlbos.*

žvyrúoti, žvyrúoja, žvyrėvo vksm. (kė)

berti, pilti žvyru: *Žvyrúoti kelius [aikštelėš]. Praėjusiais mėtais kėimo keliaĩ buvo žvyrúojami, taĩsomi.*

žvyrúotojas, žvyrúotoja dkt. (1)

žmogus, kuris žvyruoja: *Kelių žvyrúotojai.*

žvyrvežys¹ dkt. (3^b)

krovininis automobilis žvyruvei vežti: *Ekskavėtorių, žvyrvežių, buldòzerių, krautuvų núoma. Žvyrvežiaĩ nebegėli išvažiúoti, todėl sùka į pėkraščius, išvažinėjo kopústus, dobilėnė.*

žvyrvežys², žvyrvežė dkt. (3^b)

kas veža žvyrė: *Dirbau žvyrvežiu statybų bendrovėje. Atrakėnk vartus, žvyrvežiaĩ atvažiėvo. Sesuò sù mótina baigė ruòšti vakariėnė žvyrvežiaĩms.*

žvitrėjimas dkt. ppr. vns. (1)

→ žvitrėti: *Ligónio žvitrėjimas džiugino artimúsius. Pò operėcijos nelėuk greĩto žvitrėjimo.*

žvitrėti, žvitrėja, žvitrėjo vksm.

darytis žvitriam, žvitrešniam; sin. žvalėti: *Žvitrėjantys judesiaĩ ródė, kàd spòrtininkai atgėuna jėgàs. Šuniukas sveiksta – mataĩ, kaip žvitrėja? Vaĩko akýtės jau žvitrėja.*

žvitriai prv.

→ žvitrus 2: *Žvitriai skraĩdo kregždútės. Vaĩkas žvitriai daĩrosi į šalėš. | aukšt.: Žvitriai sùkis! Naĩvios vaĩko akys viskė mào žvitriai ir spalvingiai.*

žvitrumas dkt. vns. (2)

1. → žvitrus 1: *Mergaitė iš buriò bendraamžių išsiskyrė žvitrumù. | prk.: Jaunystės žvitrumas.*

2. → žvitrus 2: *Sėnant ir judesiaĩ, ir akys nebeteĩka žvitrumo.*

žvitrus, žvitri bdv. (4)

1. gyvas, vikrus, žvalus: *Žvitríos kregždútės [aũkšlės]. | aukšt.: Pò pietų miėgo vaikaĩ bũna žvitrešni.*

2. išreiškiantis aktyvumė, žvalumė: *Nuò žvitrių paukštėlio akùčių jòks vabaliukas nepasislėps.*

— — —